2023'e Doğru Türkiye'de Din ve Değerler Eğitimi Çalıştayı

Değerler Eğitimi Sonuç Raporu

19-21 MART 2021 ANKARA

TÜRK EĞİTİM-SEN GENEL MERKEZİ YAYINLARI

©Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi, 2021.

Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi yayınlarının tamamının veya bir kısmının yayımcının yazılı izni olmadan herhangi bir yolla çoğaltılması yasaktır.
Yayımların fikri sorumluluğu ve imla tercihi yazarlarına aittir.
Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi Yayınlarında yer alan başka kaynaklardan alınmış metin, ifade, tablo, resim ve benzeri şeylerin yasal kullanım sorumluluğu yazarlarına aittir.

ISBN: 978-605-74612-9-2

Yayın Yönetmeni

Doç. Dr. Yılmaz Yeşil

Editör

Dr. Ümit Polat

Doç. Dr. Yılmaz Yeşil

İletişim Adresi:

Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi Erzurum Mahallesi Talatpaşa Bulvarı No:160 Kat:6 Cebeci/ANKARA

Tel: 0 312 424 09 60 (8 Hat) Belgegeçer: 0 312 424 09 68

http://www.turkegitimsen.org.tr elmek: iletisim@turkegitimsen.org.tr

Sunuş

Tarihsel gelişme içinde, aynı toprak parçası üzerinde birlikte yaşayan ve ortak bir uygarlığı olan; yaşamlarını sürdürmek, birçok temel ihtiyaçlarını gerçekleştirmek için işbirliği yapan insanların tümü toplum olarak ifade edilebilmektedir. Toplumu bir arada tutan, milli ve evrensel kavramları bulunmaktadır. Ahlak, sevgi, saygı, aile, din, dostluk, çevre, adalet, eşitlik, vatan, millet, devlet ve özgürlük gibi burada sayamadığımız ama onlarla yüzlerle ifade edilebilen bu kavramlar, bireyin vicdanı adını verdiğimiz ruh dünyasında karşılık bularak toplumun ve dünyanın memnun olacağı insanın gerçekleşmesine hizmet ederler. Toplumun pek çok kurumu bireyin milletine, çevresine ve ülkesine faydalı olarak yetişmesi yanında dünyanın sunduğu hazlar karşısında kişinin kendisini kontrol ederek kendi istek ve taleplerini dizginleyip başkalarının haklarına, hukuklarına saygı göstermesi için mücadele ederler. İşte bu kurumların mihenk taşı ise toplumsal ve evrensel değerlerdir. Bir toplumda belli şartlara bağlı olmaksızın arzu edilen, faydalı görülen ve beğenilen şeyleri gösteren ölçütler, "toplumsal değerler" olarak kabul edilir.

Toplumsal yapının düzenli ve sağlıklı şekilde oluşturulması ve devam ettirilmesi için değerler oldukça önem taşımaktadır. Milleti oluşturan tüm bireylerin ortak ve olumlu değerlere sahip olması o ulusun gelişmişlik seviyesini ve toplumsal yapının sağlıklı şekilde işlemesini doğrudan etkilemektedir. Türk milletinin tarihte Ergenekon'dan çıkması, Çanakkale Zaferini kazanması, Türk Bağımsızlık Savaşını zaferlerle taçlandırması, kimsesizin kimsesi olup yetim başı okşaması bütün bunlar Türk değerler sisteminin nesillerden nesillere aktarılarak devam ettirilmesi ile mümkün olmuştur. Bütün bunları nasıl ve neden yapıldığı bir talimat veya yazılı bir kurala bağlı olmadan milletin ve bireyin zihninden ya da gönlünden geldiği gibi doğruyu bulmasının pusulası değer adını verdiğimiz hasletlerdir. Bu bağlamda yalnızca yazılı ve hukuki kurallar ile hiçbir ahlaki değere sahip olmadan, huzurlu bir toplum hayal etmenin mümkün olmadığı açık bir gerçektir. Bu bağlamda Türk Eğitim Sen olarak Türk toplumun özünü mayasını, bir nevi hayat sigortasını oluşturan ulvi değerlerin yaşatılması ve gerekli önemin atfedilmesinin hayati öneme haiz olduğunun bilinci gereği bu hususu masaya yatırmak istedik.

Dolaylı olarak yapmış olduğumuz pek çok çalışmada değer ve değerler eğitimini irdelemiştik. Bu konuda daha önce yapmış olduğumuz çalıştaylar Türk Eğitim Sen olarak vicdan eğitimine, değerler eğitimine, din eğitimi özelinde eğitime ne denli önem verdiğimizin açık bir göstergesi olmuştur. Bil hassa manevi eğitim konusu son derece önem arz etmektedir. Bu hususun merdiven altı yapılar tarafından suiistimal edilmesi nedeniyle değerler eğitiminin okullarda ve kamu kurumlarında devlet eliyle yapılması konusuna dikkatleri çekmek amacıyla 2023'e Doğru Türkiye'de Din ve Değerler Eğitimi Çalıştayı kapsamında "Değerler Eğitimi" için özel çalışma grupları kurarak meseleyi tartıştırmak ve çıkan sonuç önerilerini ilgililerin dikkatine sunmayı arzu ettik.

Türkiye Cumhuriyet'inin 100. yılı ve sonrasına eğitimle hazırlanarak aydınlık ufuklara doğru milletimizi taşımak üzere hazırlık yaparak yol haritası önermek üzere 13-18 Temmuz 2021 tarihleri arasında "100 yıl sonra aynı ruh ve heyecanla 2. Maarif Kongresi'ni toplayacağız. Bu kapsamda alan uzmanlarıyla 10 çalıştay ve bir Büyük Öğretmen Kurultayı düzenleyerek kongre hazırlık çalışmalarını yurtiçi ve yurt dışı destekçilerimizle gerçekleştirmekteyiz.

Bu güne kadar; 22-24 Ocak 2021 tarihinde Dünya'da ve Türkiye'de Güncel Gelişmeler Işığında Dijital Eğitim, 17-18 Şubat 2021 tarihinde Ahi Evran'ın Doğumu'nun 850. Yılı Anısına 2023'e Doğru Mesleki ve Teknik Eğitim Çalıştaylarını gerçekleştirdik. Şimdi ise 19-21 Mart 2021 tarihinde 2023'e Doğru Türkiye'de Din Eğitimi ve Değerler Eğitimi çalıştayını pandemi koşulları gereği çevrimiçi platformlar üzerinden tamamlayacağız. İlerleyen günlerde de pandemi koşulları ve katılımcıların tercihine göre gerek yüz yüze gerek çevrimiçi platformlar üzerinden 26-28 Mart 2021 tarihinde 2023'e Doğru Türkiye'de Yüksek Öğretim, 2-4 Nisan 2021 tarihleri arasında aynı anda 2023'e Doğru Türkiye'de Temel Eğitim, 2023'e Doğru Türkiye'de Özel Eğitim, 2023'e Doğru Türkiye'de Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri çalıştaylarını, 30 Nisan - 2 Mayıs 2021'de 2023'e Doğru Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Çalıştayı ile ülkemizin öğretmen yetiştirme sürecini ve geleceğini alan uzmanları ile masaya yatırmayı planlıyoruz. 28-30 Mayıs 2021 tarihileri arasında 2023'e Doğru Türkiye'de Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi ve 28-30 Mayıs 2021 tarihinde 2023'e Doğru Türkiye'de Öğretim Programları ve Müfredat çalıştayları ile mayıs ve haziran ayında belirlediğimiz takvime göre Büyük Öğretmen Kurultayı'nın il ve ilçe kongreleri ayaklarını gerçekleştireceğiz.

2. Maarif Kongresinin düzenlenmesinde ve söz konusu etkinlik kapsamında bu çalıştayın gerçekleşmesinde her türlü özveriyi ve desteği sunan başta Türk Eğitim Sen'in yol başçısı genel başkanımız sayın Talip GEYLAN olmak üzere Türk Eğitim Sen merkez yönetim kuruluna, bütün teşkilat mensuplarımıza şükranlarımı sunuyorum. Çalıştayın gerçekleşmesinde iş birliği yapan ve bize logo desteği veren UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Başkanı Sayın Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ'a; Türk Diyanet Vakıf Sen Genel Başkanı Sayın Nuri ÜNAL'a, komisyonlarda görev alarak sorunları tespit edip değerlendiren, onlarla başa çıkılması için çözüm üreten eğitim çalışanları, akademisyenler ve üyelerimize teşekkür ederim.

Cengiz KOCAKAPLAN
Türk Eğitim Sen Genel Başkan Yardımcısı

Açılış Konuşmaları

UAESEB VE TÜRK EĞİTİM-SEN GENEL BAŞKANI TALİP GEYLAN'IN ÇALIŞTAY AÇILIŞ KONUŞMASI

Sayın Genel Başkanım,

Kıymetli Katılımcılar,

Sözlerimin başında hepinizi saygıyla selamlıyorum. 2023'e Doğru Türkiye'de Din Eğitimi ve Değerler Eğitimi çalıştayımızın hem memleketimiz hem de eğitim hayatımız için hayırlı hizmetlere vesile olmasını niyaz ediyorum. Öncelikle bu çalıştaya katılarak kıymetli birikimlerini bizlerle, daha sonra eğitim camiasıyla paylaşacak olan bütün bilim insanlarına, meslektaşlarıma çok teşekkür ediyorum. Türk Eğitim Sen olarak Allah nasip ederse 13-18 Temmuz 2021 tarihinde Ankara'da 2. Maarif Kongresi'ni toplayacağız. 13-18 Temmuz'a kadar da hem il ve ilçelerde düzenleyeceğimiz ön hazırlık çalıştaylarıyla hem de şu an yaptığımız gibi eğitimin değişik alanlarına dair düzenlemiş olduğumuz çalıştaylarımızla Türk Eğitim Sen olarak ciddi bir farkındalık ortaya koyacağız.

Malumunuz olduğu üzere değerli arkadaşlarım 1. Maarif Kongresi 15 Temmuz 1921'de Ankara'da toplandı. Askerimiz, kahraman ordumuz cephede varlık yokluk mücadelesi verirken büyük önder, ölümsüz lider Mustafa Kemal Atatürk, iki yüz civarında muallim ve okul yöneticisini Ankara'da bir araya getirerek Maarif Kongresi'ni gerçekleştirdi. Yani bir yandan cephede askerimiz, silahlı kuvvetlerimiz kurtuluş mücadelesi verirken diğer yanda eş zamanlı olarak tabiri caizse Ankara'da irfan ordusu da 1923'e yani devletimizin kuruluşuna giden sürecin, yolun taşlarını döşüyordu. Biz bu düşünce ve ruhla 2. Maarif Kongresi'ni tekrar toplama kararı aldık.

2. Maarif Kongresi diyoruz çünkü Maarif Kongresi'nden sonra bu adla yapılmış ikinci bir toplantıya rastlanmadık değerli arkadaşlar. Heyet-i İlmiye adı altında 5-6 toplantı yapılmış, akabinde cumhuriyet tarihi süresince Milli Eğitim Şurası adı altında bu çalışmalar devam ettirilmiş ancak Maarif Kongresi adıyla ve aynı kapsamda toplanmış ikinci bir çalışma yok. İnşallah bunu bizler sizlerin de üstün gayretleriyle Türk Eğitim Sen olarak 13- 18 Temmuz 2021'de düzenleyeceğiz. Bizim düzenleyeceğimiz 2. Maarif Kongresi'de devletimizin 100. Yılında, yani 2023'e gidilen süreçte, daha güçlü daha büyük daha müreffeh Türkiye'nin kaldırım taşlarını döşeyeceğine inancımız tamdır. Ben şimdiden bu çalışmalara emek verecek katkı sunacak bütün meslektaşlarıma bütün bilim insanlarımıza çok çok teşekkür ediyorum. Değerli arkadaşlarım gerçekten Türk Eğitim Sen olarak, sizlerin de gayretleriyle çok tarihi ve milli bir süreci birlikte yürüttüğümüze ve neticeye erdireceğimize inanıyorum

Biz şuna inanıyoruz. Bir ülkenin topyekûn kalkınmasının hiç kuşkusuz ön koşulu eğitimdir, iyi eğitilmiş insan gücüdür. Peki iyi eğitilmiş insan gücü ne demek, maddi donatılarla maddi yeterliliklerle donatılmış bireyler iyi eğitilmiş, iyi yetiştirilmiş insan gücü müdür? Değildir tabii ki, nitekim hatırlarsanız daha sıcağı geçmedi, 15 Temmuz gecesi 15 Temmuz felaketinde gördük ki maddi ve teknik anlamda iyi donatılmış olmak iyi vatandaş olmanın yeterli koşulu değilmiş değerli arkadaşlarım. En zeki çocuklarımızı en iyi okullarda okuttuk, en iyi yeterliliklerle donattık ama ne yaptılar geldiler insanımıza kurşun sıktılar. Bomba attılar. Demek ki yetmiyor. Demek ki iyi yetişmiş insan gücü derken milli, manevi değerlerle de bezenmiş bir eğitim sürecinin ehemmiyetini, önemini çok acı şekilde biz 15 Temmuz 2016 gecesinde yaşadık. Biz bu anlamda din eğitimini ve akabinde değerler eğitimini çok önemsiyoruz değerli arkadaşlarım. Nitekim bu hassasiyetimizin göstergesi olarak 2015'te Din Eğitimi Çalıştayı yapmıştık ki şu anda aramızda bulunan bir kısım arkadaşlarımız da bu çalıştayda çok önemli katkılar sunmuşlardı. Bugün ikincisini değerler eğitimini de kapsam içerisine alarak 2. Maarif Kongresi kapsamında düzenlediğimiz 3. çalıştayda ortaya koyacağız.

Tabi değerler eğitimi demişken değerli arkadaşlarım biz değerler eğitimi konusunda başta Milli Eğitim Bakanı olmak üzere devletimizin ilgili kurumlarının kaygılı olmasını takdir ediyoruz. Olumluyoruz. Destek veriyoruz. Ancak bu konuda bir hassasiyetimizi bir ikazımızı da dile getirmek istiyoruz. Biliyorsunuz son yıllarda Milli Eğitim Bakanlığı ile protokoller imzalanarak kimi STK'ların STK görünümlü yapıların, değerler eğitimi adı altında okullara sokulduğunu görüyoruz. Biz bunu doğru bulmuyoruz. Evet değerler eğitimi noktasında kaygı sahibi olunmasını destekliyoruz, olumluyoruz ancak diyoruz ki değerler eğitimini, okullarımızda çocuklarımıza devletin öğretmenleri kazandırmalıdır. Şunu gördük biz kamusal alanın belli mensubiyetler üzerinden tanzim edilmesi durumunda kamusal alanın özellikle eğitim alanının belli mensubiyetlere tahsis edilmesi durumunda ülkenin nerelere sürüklendiğini çok acı şekilde 15 Temmuz gecesinde gördük. Artık bu ülkenin yeni 15 Temmuzlar yaşama lüksü yoktur diyoruz. Dolayısıyla değerler eğitimini sadece ve sadece devletin kendi öğretmenleriyle okullarımızda vermesinin doğru olduğuna inanıyoruz değerli arkadaşlarım. Bundan dolayı biz Milli Eğitim Bakanlığı'na birkaç defa süreçle alakalı ikazlarda bulunduk. Evet, belki Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk döneminde yeni protokoller yapılmadı ancak daha önce yapılmış olan protokoller de maalesef yürürlüğünü sürdürüyor. Biz Milli Eğitim Bakanlığı'na bu çalıştay vesilesiyle bir kez daha çağrıda bulunuyoruz. Tamam değerler eğitiminde çalışmalar ortaya koyalım ancak bunu biz öğretmenler eliyle yapalım. Hatta ben şunu da söylemiştim Sayın Ziya Selçuk'a bir ziyaretimde, MEB değerler eğitimi konusunda kendisini, kendi öğretmenlerini yetersiz mi görüyor ki bu anlamda dışarıdan hizmet satın alınıyor ve bir takım kuruluşlarla protokoller yapılıyor, diye sormuştum. Ayrıca şunu da söylemiştim hatta biraz da latife yaparak eğer bu kadar eksiklik ve yetersizlik söz konusuysa

sayın bakanım gelin bunu biz verelim, dedim. Türk Eğitim Sen'liler versin. Türkiye sevdalıları versin, dedim. Çünkü biz şunun garantisini veriyoruz. Türk Eğitim Sen'li eğitim çalışanlarının, Türkiye sevdalısı eğitim çalışanlarının her durumda, koşulda sadakat göstereceği tek yer devlettir, sayın bakanım, dedim. Bu protokolleri imzaladığınız bir takım yapılar biliyoruz ki önce ben sonra devlet, derler. Hatta bir kısmı hiç devlet demezler, dolayısıyla bu riskli bir alandır, riskli bir tasarruftur. Bu riskin memleketimizin başına hangi çorapları öreceğinin biz bir örneğini 15 Temmuz 2016 gecesinde gördük, demiştim. Ben bu konuda bu çalıştay vesilesiyle bir kez daha başta Milli Eğitim Bakanlığı olmak üzere ülkemizin eğitimle alakalı bütün kurumlarına çağrıda bulunuyor ve ikazımı tekrar dile getiriyorum değerli arkadaşlarım.

Bu iki günlük çalıştay iki ayaktan oluşacak değerli arkadaşlarım. Birincisi "Din Eğitimi" komisyonu diğeri ise " Değerler Eğitimi" komisyonu. Din eğitimi komisyonunda, beş ana başlıkta siz kıymetli bilim insanlarımız çalışmalar yürütecek. Bunlar okul öncesinde din eğitimi, göç ve din eğitimi, gençlik ve dini yönelimler, imam hatip liseleri ile ilahiyat ve İslami bilimler fakültelerimizin programları. Çalıştayımızın ikinci ayağı değerler eğitimi komisyonları. Değerler eğitimi komisyonumuzda da üç ana başlıkta çalışmalar ortaya konulacak. Birincisi tarihsel süreçte değerler eğitimi, ikincisi değerler eğitimine teorik yaklaşımlar ve değerler eğitimi politikaları. Ben iki gün boyunca bu her iki komisyonda sekiz ana başlıkta çalışmalarını ortaya koyacak siz kıymetli arkadaşlarıma şimdiden çok teşekkür ediyorum ve şunu ifade etmek istiyorum. Bu çalıştay neticesinde ortaya çıkacak komisyon raporları yine bir komisyon marifetiyle bir araya getirildikten sonra başta Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kurumu, üniversitelerimiz, milli eğitim komisyon üyeleri olmak üzere ilgili bütün kuruluşlara sunulacak, din ve değerler eğitimi konusunda eğitim politikaları oluşturan kurum ve kuruluşlara da ön ayak olacak, diye de düşünüyorum. Hepinize çok teşekkür ediyorum. Çalışmalarınızda başarılar diliyorum. Hepinizden Allah razı olsun.

Talip GEYLAN
Türk Eğitim Sen ve UAESEB
Genel Başkanı

TÜRK DİYANET VAKIF-SEN GENEL BAŞKANI NURİ ÜNAL'IN ÇALIŞTAY AÇILIŞ KONUŞMASI

Sayın Genel Başkanım,

Değerli Katılımcılar,

Kıymetli Bilim İnsanları,

Böyle güzide bir programa bizleri de davet ettiğiniz için ayrıca teşekkür ediyorum. Şahsınızda emeği geçen bütün arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

Türk Eğitim Sen'imiz gerçekten yaptığı hizmetlerle öncü olmaya devam ediyor. Geçtiğimiz günlerde İstiklal Marşı'mızla ilgili yaptığı program gerçekten çok güzeldi. Buradan tekrar şükranlarımı arz ediyorum. Tabii 2023'e Doğru Türkiye'de Din Eğitimi ve Değerler Eğitimi başlığı ile bu çalıştayın yapılması önemlidir. Bu çalıştayın 2015'te birincisi yapıldı. O kitapçıklar geldi, biz de inceleme fırsatı bulduk. İşin içinde din kelimesi geçince tabii ki Diyanet İşleri Başkanlığı'nı ilgilendirmektedir.

Her ne kadar eğitimde, örgün ve yaygın olarak farklı alanlar olsa da sonuçta din hizmetinin sunulması ve toplumun din konusunda doğru bir şekilde aydınlatılmasında ana unsur Diyanet İşleri Başkanlığı'dır.

Kısaca şunu ifade etmek gerekirse, Diyanet İşleri Başkanlığımız bildiğiniz gibi Devletimizin de kurucusu olan Gazi Mustafa Kemal Atatürk tarafından 3 Mart 1924 tarihinde kurulmuş ve Anayasa'nın 136. Maddesinde ifadesini bulmuştur. Diyanet İşleri Başkanlığına, toplumu din konusunda aydınlatmak gibi önemli ve özel bir görev verilmiştir.

Tabi ki burada dinden kasıt son din İslam'dır. Vatandaşlarımızı Kur'an ve sünnete göre doğru bir şekilde aydınlatmak, bilgilendirmek görevi verilmiştir.

Din eğitimi, okullarımızda MEB kanalıyla ve İlahiyat Fakültelerimizde çocuklarımıza ve geçlerimize verilmektedir. Yaygın din eğitimi toplumun her kesimine Diyanet İşleri Başkanlığımız kanalıyla verilmelidir. Her ne kadar Diyanet İşleri Başkanlığımız cami merkezli bir din hizmeti sunmuş olsa da son gelinen noktalarda ceza evlerinden çocuk ıslah evlerine, hastanelerden 4-6 yaş grubu çocuklarımıza yönelik Kur'an kursu hizmetlerimize ve bir çok bakanlıkla protokol yapılarak toplumun hemen hemen tamamına din hizmeti sunmaktadır.

Elbette ki bu yaygın din eğitiminde bizim üzerimize düşen yani Diyanet İşleri Başkanlığı'nın üzerine düşen önemli görevler vardır. Bununla ilgili de Diyanet İşleri Başkanlığında Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü şeklinde oluşan ve içerisinde Yaygın Hizmetler Daire Başkanlığı ismiyle de bir daire başkanlığımız bulunmaktadır.

Burada şu anda ilahiyat fakültesinden hocalarımız da varlar. Hocalarımızın bazıları Diyanetin eski personeli olan hocalarımız. Bu konuda gerçekten çok yeterliler, bu vesileyle de hepsine saygılar sunuyorum.

Bu çalıştay hem din eğitimi anlamında hem de geniş boyutuyla, İslam dininin doğru bir şekilde anlatılmasına, öğretilmesine vesile olur. Yanlış, sapkın, bölücü, yıkıcı din anlayışlarına sebep olabilecek yanlışlıkların önüne engel olarak da bir değer ifade eder.

O yüzden ben burada Sayın Genel Başkan Talip Geylan ve ekibini kutluyorum. Katkı verdiğiniz için siz değerli bilim insanlarına da ayrıca teşekkür ediyorum.

Biraz önce Talip Başkan konuşmasında 15 Temmuz'dan bahsetti. Hepiniz biliyorsunuz, bu süreci hep birlikte acı bir şekilde yaşadık.

Bu FETÖ terör örgütünün, bu hain örgütün toplumun her tarafına yayılmasında kullandığı en büyük etkenlerden bir tanesi din unsuruydu. Milletimizin samimi din duygularını istismar etmişlerdir. Eğer biz, doğru din bilgisini, eğitimini bu insanlarımıza, özellikle de yeni yetişen nesillerimize veremez isek, buna benzer olumsuzluklarla karşılaşmış oluruz. Böylelikle din anlayışı, farklı sapkın kanallardan başka alanlara götürülerek, gençlerimize çocuklarımıza yanlış öğretiler verilecektir.

Bu sebeple, milli anlayışta olan din görevlilerimizin, din alanında ihtisas yapmış hocalarımızın sayısının çoğalması ve bu alanda daha da etkin hale gelmesi olmazsa olmaz diye düşünüyorum. Kendi milletinin değerlerine, örfüne ve adetlerine yabancı veya inkar edici anlayıştakilerin söylemleri fayda değil zarar getirecektir.

Bunun içindir ki, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın istihdam edeceği ve topluma Din konusunda rehberlik yapacak, her vatandaşımıza doğru bilgileri sunacak olan personel, İmam-Hatip Liseleri ve İlahiyat Fakültelerinde yetiştirilmektedir. Bu da şunu göstermektedir ki, bu okullarımız ile Diyanet İşleri Başkanlığının ilişkileri daha sıkı ve güçlü olmalıdır. Gelişen şartlar dikkate alınarak gerekli tedbirler alınmalıdır. Güne ve gelecek zamanlara göre öğretim metodları geliştirilerek eğitim verilmelidir. Böylece sapkın, yanlış ve milli değerlerden yoksun kişilerin yetişmesinin önüne geçilebilmelidir.

Bu sebeple, çalıştayımızın Türkiye'deki dini hayata, din eğitimine ve geniş anlamda da din hizmetine katkı sunması anlamıyla tekrar başarılar diliyorum.

Katkı veren bütün arkadaşlarımıza, hocalarımıza saygılar sunuyorum. Tekrar bizleri buraya davet ettikleri için Talip başkanıma ve yönetim kurulu üyelerine de, beni dinleme zahmetinde bulunan siz değerli hocalarıma da ayrı ayrı teşekkür ediyorum, başarılar diliyorum.

Nuri ÜNAL
Türk Diyanet Vakıf-Sen Genel Başkanı

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ PROF. DR. CEMAL TOSUN'UN ÇALIŞTAY AÇILIŞ KONUŞMASI

Sayın başkanlarım, hepinizi saygı ile muhabbet ile selamlıyorum,

Tüm katılımcı arkadaşlara teşekkür ediyorum,

İki günlük çalıştayımızın bereketli başarılı ve hayırlara vesile olmasını temenni ediyorum. Önemli bir konu din eğitimi ve değerler eğitimi, iki gün içerisinde iki ayrı konu olarak ele alınacak ama özellikle bizim kültürümüzde din ve değerler bütünlük arz eder ama eğitimde bunun biraz sonra da belirteceğim gibi farklı anlayışlarla farklı yaklaşımlarına rastlamak mümkün olabiliyor. Çok fazla uzun konuşmak istemiyorum. Programın tanıtımını da sayın genel başkanımız yaptı onun için şöyle meselenin öneminden ve çerçevesinden biraz bahsederek bir konsept çizmeye çalışacağım. Özellikle din eğitimi ve değerler eğitimiyle uğraşan arkadaşların hepsi bilirler ki son yıllarda din eğitimi ve değerler eğitimi küresel çapta evrensel çapta çok büyük ilgi görmektedir. Hem devletler tarafından hem akademi tarafından. Yani hem teoride hem uygulamada hem de politikada din eğitiminin ve değerler eğitiminin belki daha önce hiç olmadığı kadar fazla üzerinde yoğunlaşma bulunmaktadır. Burada Türkiye'de dinin ve değerlerin önemi elbette en etkili faktördür. Fakat son yıllarda üzerinde durulan din eğitimi ve değerler eğitimi meselesinde din eğitiminde neyin ve nasıl öğretileceği meselesi ön plana çıkmıştır. Yaklaşık 20 yıl 30 yıl öncesine kadar Türkiye dâhil bütün dünyada bütün dünya ülkelerinde özellikle örgün eğitimde din eğitiminin meşruiyeti tartışılırken günümüzde artık laik seküler devletler dâhil bunun meşruiyetini tartışmayı bırakmış din eğitimi, din öğretimi lazımdır ama bunu nasıl yapmalıyız, bunu hangi metotlarla yapmalıyız? Hangi yaklaşımlarla yapmalıyız? Konusu ön plana çıkmaktadır. Avrupa'nın özellikle Fransa gibi katı laikçi ülkeleri hariç çoğunda kamu okullarında, devlet okullarında din eğitimine isteğe bağlı ya da seçmeli olarak dini bir eğitim almasına izin verilmiştir uzun yıllar boyunca. Yani okulda bir din dersi vardır ve başlangıçta şudur, toplumdaki din dersi okuldaki kilisedir. Yani dini amaçlı ve dini yaklaşımlı dini öğrenme ile yapılan bir yaklaşım söz konusudur. Son yıllarda ise bunun yanında bütün ülkelerde Fransa gibi ülkeler de dahil dini kurumların, kiliselerin dini eğitim vermek üzere sistemin kabul edeceği, sisteme entegre olmuş kendi okullarını kurmalarına özel okullarını kurmalarına da izin verilmiştir. Son yıllarda ise özellikle 2000 yılından itibaren 11 Eylül olayları çıkış noktası gösterilir genelde, hemen bütün ülkelerde Fransa dâhil kamu okullarında din eğitiminin lüzumu din hakkında bilgilendirilmenin lüzumu üzerinde durulmaya başlanılmıştır. Vatandaşlık eğitimi ve kişisel gelişim bağlamında. Eğitimi ve kişisel gelişim

bağlamında bütün öğrencilerin bütün insanların din eğitimine ihtiyacı olduğu üzerinde durulmaya başlanmıştır. Burada da dini öğrenme veya dini eğitim dini yaklaşımlı dersler yerine din hakkında öğrenme ve dinden öğrenme yaklaşımlarını esas alan din dersleri okullara konulmaya başlamıştır. Avrupa Birliği Eğitim Komisyonları dâhil birçok uluslararası kurum ve kuruluş bu konuda tavsiye kararlar almışlardır. Meşhur Avrupa Parlamentosu'nun bu konudaki kararlarını hepimiz biliyoruz. Amaç nedir? Amaç insanların, yeni yetişen nesillerin değerler bağlamında toplumsal, ulusal ve evrensel değerler yargısına sahip olmaları için bir eğitim almalarına, hem kendi inançları, hem de diğer inançlarla ilişkiler anlamında bir kişilik gelişimine ve ilişki yeterliliklerine, yaşantı yeterliliklerine sahip olmaları üzerine kurgulanmış bir eğitim söz konusudur. Dikkat ederseniz burada, dinden öğrenme ve din hakkında öğrenme, bilgi sahibi olma üzerinde durulmuştur ve toplumun huzuru milletin huzuru, devletin bekası bağlamında ele alınmaya başlanmıştır. Bu benim aklıma, bu tahsil sade bağlamında İslami literatürde yer alan yaklaşımlardan bilginin ve bilim adamının hatta filozofun, en başta yerleştirilmesi yaklaşımı ortaya konulmuştur. Yani din konusunda da bilgilenmek, inanmasanız bile, ibadetlerini yerine getirmeseniz bile, bilgilenmek kişisel gelişim, toplumsal huzur, barış ve toplumsal güvenlik açısından çok büyük önem arz etmektedir, dünyadaki genel yaklaşıma bakarsak. Şimdi bu bağlamda ben Türkiye'ye bakıyorum. Şöyle bir gözden geçirdiğimde, tevhid-i tedrisattan itibaren, cumhuriyetin başından itibaren, Türkiye'de de 1924-26 ilköğretim ve ortaokul programlarının amaçlarını muhtevasını göz önüne aldığımızda bir millet yaratmanın, vatandaşlığa dayalı bir millet yaratmanın yolunun eğitimden geçtiğini ve burada din derslerine de görev yüklendiğini, bir beklenti oluşturulduğunu, bunların da amaç ve muhteva olarak programlara yansıdığını görüyoruz. Yani demek istiyorum ki batıda ortaya çıkan görüşün daha bizim cumhuriyetimizin başlangıçlarından itibaren yer almaya başladığını söylemek mümkün ama maalesef bu anlayış bu uygulama yani dinin katkısını alma yaklaşımı terk edilmiş durumda. İşte aslında günümüzde biraz önce değindiğiniz zikrettiğiniz 15 Temmuz dâhil aslında bizim darbelerin hepsinde bir din faktörü vardır biliyorsunuz. 61'de 72'de 82'de hepsi de dinle ilişkili. 97'de bir ilişkilendirme dolaylı veya doğrudan sebep veya tedbir bağlamında bir ilişkilendirme vardır. Bunun sebebi de herhalde başkanın da belirttiği gibi alınan din eğitimi olmalıdır. Gerçi başkanım bunu şimdiki din eğitimini göz önünde bulundurulması gerektiği bağlamında söyledi ama yani Türkiye'de dini amaçların dini tutumların darbelere mevzu olması, sonunda din amaçlı ve din adına darbe yapılan hale gelinmesi aslında alınan din eğitimi ile alakalıdır. Bu din eğitimi maalesef devlet tarafından kendi okulunda verilmediği için dışarıdan alınmış din eğitiminin attığı köklerden kaynaklanmaktadır. Yani 18-20 yıl sonra tekrar din eğitimine 1949'lardan sonra dönülmüş olsa bile aradaki 20 yıllık gelişmeler oluşmuş olan dini sosyal yapıların devamlılığını ve bu konuda devletle mücadele haline gelmelerini beraberinde getirmiştir ve sonuçta devlet din

eğitimi verdiği halde kendi din anlayışlarının din eğitimi üzerinden öğretebilmek için devleti ele geçirme, gerekirse darbe yaparak devleti ele geçirme stratejisine kadar uzanabilmişlerdir. Böyle bir tehdit ortaya çıkmıştır. Yine 1982 Anayasası'nın 24. Maddesindeki din kültürü ve ahlak bilgisi zorunlu dersinin ve devamındaki isteğe bağlı dini eğitimin aslında özellikle din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin bugün Avrupa'da genel konsepti oluşturan güvenlik temelli olduğunu söyleyebiliriz. Yani eğer güvenlik konsepti gerekçesi o zamanın Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanlığı ve Din Eğitimi Ana Bilim Dalı Başkanlığı ve diğer kurumlar yükseköğretimlerde veya Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'nden, Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan o zamanki çaba gösterenlerin gayreti olmasaydı ne bunun Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin güvenliği veya toplumsal huzuru için gerekli bir ders gereksinimi, gerekli bir bilgi alanı olduğunu izah edemeselerdi, Anayasa'ya böyle bir ders girmezdi. Yani güvenlik konsepti çok önemli bir yer tutuyor Türkiye'de. Şimdi buraya kadar şöyle bir geriye bakacak olursam batıda okullarda isteğe bağlı veya seçmeli dini olarak başlayan din eğitiminin Türkiye'de buna benzer bir şekilde ama 1948 den itibaren seçmeli olması isteğe bağlı olmasına rağmen din bilgisi mahiyetinde eğitime entegre edildiğini görüyoruz. Geldiğimiz noktada da din kültürü konseptine ulaştığımızı yani din alanında bir ilerlemenin bilgi sahibi olmanın ön plana çıkarıldığını görüyoruz. Dini bir eğitim konseptinin olduğunu bu anlamda çok söyleyemem. 1924 belki Osmanlı'dan devralınan problem vardı, bunun izleri görülebilir. Batı dini olarak başladığı din öğretimine geldiğimiz noktada din hakkında öğrenme ve dinden öğrenme anlayışlarına evrilerek devam etmeye çalışmaktadır. Dinden öğrenmede aslında her dinin mensubunun özellikle İngiltere gibi emperyalist, imparatorluk bakiyesi ülkelerde çok sayıda din mensubu vatandaşlarının olması vesilesiyle kendi okullarındaki din derslerinde herkesin diğerinin dinini o dinin kendi mensubundan öğrenip din hakkında hem bilgi hem davranış geliştirmesi, hem ahlak geliştirmesi bağlamında bir yaklaşım ortaya çıktığını görüyoruz. Türkiye'de ise son yıllarda din hakkında öğrenmeden, dini öğrenmeye doğru bir geçişin ilerlemenin olduğunu görüyoruz. Yani herkes kendi yoksun olduğu şeyin özlemini duyar ya biz din hakkında öğrenmeyi uygulamaya geldiğimizden dolayı dini öğrenmeyi niye dışarıda bıraktık ya da yapamıyoruz niye doğru dürüst bir din dersi İslami ders vermiyoruz eğitim vermiyoruz çabalarıyla dini öğrenmeye doğru evrilmeye başladık. Tabi bu arada din kültürü ve ahlak bilgisi dersi din hakkında öğrenme anlayışına anayasal olarak sahip ama uygulamada ve uygulanışı hakkında çok sıkıntılı şikâyetler bol miktarda var, niye böyle din dersi, böyle İslam dersi mi olur? şeklinde. Demek ki bu çerçevede bazı açılımlar oldu. Ben hatırlıyorum, 1986'da araştırma görevlisi oldum o zamandan beri özellikle Diyanet Vakfı bünyesinde rahmetli Ahmet Hocam, bu Kur'an-ı Kerim dersi seçmeli ders olarak konulsa, Kur'an kursları bir şekilde orta okul sürecine entegre edilse gibi çalışmalar yaparlardı, yapardık, beni de çağırırlardı. O zamandan beri ve sonuçta 2012 ye geldiğimizde bu dini eğitim verecek dersler seçmeli din ve ahlak

dersleri olarak programlarımıza girdi. Yani temel dini bilgiler dersi girdi, Kur'an-ı Kerim dersi girdi, Peygamberimiz Hz. Muhammed'in hayatı dersi girdi. Bunun yanında yaygın din eğitiminde 4-6 yaş kursları, ihtiyaç odaklı Kur'an kursları, yetişkinlere yönelik Kur'an kursları çalışmaları yapıldı. İmam hatip liseleri çeşitlendi. Fen imam hatip liseleri, sosyal bilimler imam hatip liseleri, spor, sanat imam hatip liseleri olarak. İlahiyat fakültelerinin sayısı 100 ü aştı ve ısrarla bunları İslami ilimler haline döndürelim, adını değiştiremesek bile içeriği ve amaçları öyle olsun arayışına girildi. Yani bunların hepsi biraz önce söylediğim gibi din hakkında doğru bilgilenmeyi hedefleyen uzun yıllara dayalı dini bilgilendirmeye dayalı, din öğretimi anlayışının, dindar insan yetiştiren dini eğitime doğru evrilmesi olarak nitelendirmek mümkün. Böyle bir gelişme yaşadık. Bunlar tabi dinilik adına sevinilecek nicel gelişmeler, öyle söyleyelim. Çünkü ben kendim imam hatip mezunuyum, dediğim gibi 1985'ten beri bu arayışların içerisinde hasbelkader yer almış bir insanım ama gelinen noktada nitel yani nitelikler açısından çok sıkıntılar olduğunu biliyorum, zaten çalıştayımızı yapmamızın asıl sebebi de bu. Allah razı olsun çalıştayı düzenleyen, emek veren arkadaşlardan, özellikle sendikamızdan, yöneticilerinden. Çünkü dini eğitim vermek bir sıkıntı değil de, dini eğitim vereceğiz diye hareket ederken o yaklaşımın gereklerini yapmamak ve onun farkında olmamak çok büyük bir sıkıntı. Yani buradaki şikâyet edilen şey 4-6 yaş Kur'an kursu değil ama 6 yaş Kur'an kurslarında benimsediğiniz yaklaşım orada istihdam ettiğiniz eğitimciler, onlar için geliştirdiğiniz programlar, yani söyle bir şey var bu kadar ders bu kadar eğitim kurumu açıyoruz fakat bir taraftan da din eğitimi yetiştirme konusundaki bütün gelişmeleri yok sayıp yok edip, pedagoji bilmeyen din eğitimcileri yetiştirmeyi tercih ediyoruz. Yani böyle bir yaklaşımla maalesef malulüz. Böyle söyleyeyim. Devletin din ve din eğitimi konusunda sıkıntı geçirdiği dönemlerde ortaya çıkan yapıların ve bunların din eğitimi anlayışlarının, muhafazakar, eskiyi kısmen nakleden, gelenekleştiren ve bugün de devlete hâkim olup devletin düzenine tesir edip aynı anlayış, içerik veya yöntemleri din eğitiminde hem 4-6 yaş Kur'an kurslarında hem imam hatip liselerinde, hem de özellikle İlahiyat Fakültelerinde böyle.

İslami ilimler-ilahiyat kavgasının aslında temel sebebi nakil ve malumat üzerine mi, ilahiyat yüksek din eğitimi mi yapacağız yoksa bilim ve akıl üzerine yani bir akademik zihniyetle mi ilahiyat yapacağız, yüksek eğitim yapacağız ya da bazı köşe yazarları yazıyorlardı, dinde aklın ne işi var din nakildir, diye. Yani aynı zihniyet ki, bunların kökleşmiş hali 1925'te de oldu, o kanunen yasaklanan tekkeler zaviyeler kisveler vs. yaşayarak, kendilerini bu zamana kadar yaşattıkları ve yaşadıkları anlayışları, hüküm sahibi olup, muktedir olup eğitim camiasına dayatmaları meselesidir. Yani mesela başkanım dedi ki, değerler eğitimi konusunda çeşitli STK'lar okullara gidiyor. Kim bu STK'lar? Bu STK'lar o dönemin devamı olan insanlar. Bunlar nasıl gidiyorlar? Çünkü bunlar muktedir oldular. Ama olsunlar, ben ona da bir şey demiyorum. O bizim meselemiz değil ama buradaki mesele

din eğitiminde aldığımız bunca nicel kazanımın sadece politik ve herkesin kendi dini temellendirmelerine göre yapılması. Bilim yok, pedagoji yok, akademi yok, din tabi herkesin harcı gibi, herkes en iyisini biliyor gibi bu konuda bireysel tecrübeleri bilgi kabul etme anlayışı henüz yıkılamadı bu iki alanda. Din ve eğitim alanında. Oysa bilim bireysel tecrübelere çok değer verir ama onları bilgi olarak sunmaz, kabul etmez. Dolayısıyla bizim bu konuda özel öğretmen yetiştirmeden materyal geliştirmeye ama özellikle bu eğitimin temellendirilmesinde, felsefesinin ortaya konulmasında bilimden yararlanmamız şart. Hani derler ya, bilimsiz çıkılan yol karanlık sonucu da bataklıktır. İnanın ki din eğitimi konusunda geldiğimiz noktanın, attığımız bunca nicel çabanın böyle bir tehlikeyle karşı karşıya olması muhtemeldir. Biraz sert konuşmamak için öyle söylüyorum. Muhtemeldir diyorum. Değerler eğitimi konusunda da birkaç söz söyleyeceğim değerli hocalarım izniniz olursa.

Değerler eğitimi de bütün dünyada çok farklı amaç ve yaklaşımlarla ortaya çıkmaya başladı. Yani bir bakıyorsunuz bazı ülkeler sundukları din eğitiminin seçmeli veya isteğe bağlı din eğitiminin, çok az sayıda insan öğrenci tarafından tercih edildiğini görerek bir değer yozlaşmasını, din eğitimi vasıtasıyla kazandırılan değerlerin ki buna mesela genelde batılı Hıristiyan değerleri veya batı Yahudi-Hıristiyan değerlerinin çevirmesi yapıyorlar. Tehdit altına girdiği için ona destek veya ona alternatif olarak mesela etik dersi yerine değerler ve normlar dersi koymaktadır. Bazı ülkelerde din eğitiminin yerine ikame etme söz konusu. Bazı ülkelerde Amerika'da ya da Avusturya'da da var, okul gelişimi bağlamında bir dersten ziyade okulun genel bütüncül bir yaklaşımı değerler eğitimi, işte karakter eğitimi arayışları söz konusu. Yani bütün toplumların ve devletlerin şöyle bir derdi var şu anda. Bu gençlere değerleri öğretmemiz lazım. Dinle biraz öğretiyorduk şimdi onu da seçmiyorlar, seçenler de ciddiye almıyor. Öyle diyor bir papaz, ben İslam'da Allah tasavvurunu anlatıyorum. Anlattım anlattım öğretmenler var akademisyenler var dediler ki ya Sayın Dursun bu İslam'ın tanrı anlayışı çok soyut olmadı mı? İnsandan uzak çok değil mi? dediler. Nasıl anlatıyorsunuz? Ve ben de bir şeyler söyledim, sonra siz nasıl anlatıyorsunuz? dedi, mesela çok karışık değil mi? Birde çokluk. Orada öğretmenin biri dedi ki; anlatamıyoruz ki biz zaten, tesisi anlatmıyoruz. Anlatırsak dalga geçiyorlar. Nasıl oluyor hem 3 hem 1 şeklinde. Biz de bir anlatıyoruz şeklinde. Tabi hepsi değildir o, öğretmen öyle demiştir ama böyle bir sorunun varlığına işaret etmesi bağlamında söylüyorum. Yani onun için değerler eğitimi de çok önemli bir kavram. Türkiye'de 2010'dan beri sanıyorum Milli Eğitim Bakanlığı'da bu değerler eğitimine çok ağırlık veriyor. Tabi hangi değerler olacak konusu, hümanist evrensel değerler mi yoksa yine milli, dini değerler mi? Bu tabi büyük bir tartışma konusu. Yani şöyle bir şey var, özellikle Almanya'da ve Avusturya'da. Almanlar diyor ki; değerler güçlü kılar. Eğitimde bunu derler. Avusturyalılar diyor ki; yaşamaya değer okul, değerlerin yaşadığı okul bağlamında böyle birçoklu anlam ifadesi şeklinde. Yani sonuçta diyorlar ki, kimin değerlerini

okutacağız? Okula Müslüman çocuk da geliyor Boşnak da geliyor Türk de geliyor Alevi çocuk da geliyor Hristiyan, Protestan çocuk da geliyor. Hiçbir çocuk okula değerden yoksun olarak gelmiyor ki siz ona değer yüklemeye çalışasınız. O zaman değer eğitiminden ne anlayacaksınız ya üst hümanist evrensel değerleri öğretmekle yetineceksiniz, demokrasi, sevgi, saygı ki genelde öyle oluyor. Ya da milli, insani, toplumsal tabi oradan dini, ahlaki değerlere ineceksiniz. Bu bağlamda da bir konsept geliştirmemiz gerekiyor. Yani Türkiye'de böyle bir konseptimizin olduğunu da düşünmüyorum. Bu programlardan bizim değerlerimize aykırı gözüken kelimeleri çıkarmakla olacak bir şey değil. Bu konuda ciddi bir konsept, bir yaklaşım, bir felsefe oluşturmak gerekiyor. İnşallah bu çalıştaylarımızın bu konulara bir nebze olsun katkı sunacağını düşünüyorum. Tekrar hepinize teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Cemal Tosun
Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

İçindekiler:

Tarihsel Süreçte Değerler Eğitimi 29

Giriş 29

İslam Öncesi Türk Devletlerinde Değerler Eğitimi 29

Türklerin Yazılı Edebi Türlerinde Değerler Eğitimi 32

Kurum Ve Kuruluşların Değerler Eğitimi Açısından Önemi 34

Osmanlı Döneminde Değerler Eğitimi 36

Özet 40

Değerler Eğitiminine Yönelik Öneriler 41

Kaynaklar 43

Felsefe, Değerler Ve Ahlak 49

Giriş 49

Felsefe Ve Değerler Eğitimi 50

Kaynakça 60

Geleneksel İle Modern Arasında Millî Ve Evrensel Değerler 63

Neye Değer? / Kimin Değeri? 63

Değişen Hayat, Değişen Değerler… 64

Eğitime İstikamet Ya Da “Değer” Vermek… 66

Sonuç 68

Kaynaklar 69

Değerler Bağlamında Dil Ve Kültürün Önemi 73

Öneriler: 74

Değerler Eğitimi Ve Aile 77

Giriş 77

Ailenin Değerler Eğitimindeki Yeri Ve Önemi 77

Değerler Eğitimi Ve Aile Konusunda Sorunlar, Tartışmalar Ve Öneriler 80

Öneriler; 82

Kaynaklar 83

Temel Eğitimde Değerler Eğitimi Kapsamında Kültürel Aktarım Önerileri..... 87
Kültürün Maddi Ve Manevi Yönleri.....87
Türk Düşünce Hayatında Kültür Kavramı 88
Eğitim Kültür İlişkisi 88
Kaynaklar.....90

Kaybolan Değerlerimiz Ve Psikolojik Sağlık..... 93
Örf, Adet, Alışkanlık, Töre 93
Fedakârlık İyilik İhsan Cömertli.....93
İnsanın Üç İlişki Türü.....93
Muhabbet Sevgi Merhamet Şefkat Aşk 94
Kendini Bilme- Bilge- Hikmet Sahibi Olma: Kâmil İnsan 94
Cesaret 95
Adalet Doğruluk Güvenilirlik İşi Ehline Vermek 95
Kanaat (Gözü Tokluk) 95
Alçak Gönüllülük 95
Sabır Tahammül Metanet 96
Madde-Ruh Sentezi 96
Hoşgörü 96
Azim –Tevekkül- Ümit- Şükür.....96
Özür Dileme Ya Da Tövbe 97
Hürriyet 97
Müşavere-Konsültasyon 97
Akraba Ziyareti (Sıla-İrahim).....97
Ahlak–Edep-İffet 97
İnanç 98
Öneriler:.....98
Kaynak: 98

Türk Müziği Ve Değerler Eğitimi 101
Öneriler.....106

Değerler Eğitiminde Halk Oyunları 109
Öneriler.....112

Değerler Eğitimi Uygulamalarına Genel Bir Bakış 115
Kaynakça.....117

Değerler Eğitim Programlarına Yansıtılması İle İlgili Öneriler..... 121

Örgüt Kültürü Ve Değer İlişkisi 125

Öğretmen Yetiştirme Programlarında Değerler Eğitimi..... 129
Kaynaklar.....136

Dijitalleşme, Çocuk Ve Gençlik 141

Çocuk Dergilerinde Karakter Ve Değer Aktarımı 159
Sonuçlar: 160
Öneriler:.....161

Değerler Eğitiminde Teknoloji Ve Animasyon Kullanım Uygulamaları 165
Dijital Materyal Üretiminde Tasarım İlkeleri Ve Tasarım Yönetimi 166
Atölyenin Tanımı 167
Atölyenin Kazanımı 167
Adobe Photoshop'da Görsel Materyal Ve İnfografik Tasarımları 168
Adobe After Effect'te Animasyon Tasarımları 169
Sonuç Ve Öneriler 170
Kaynakça.....170

Türkiye'de Karakter Değerler Eğitimi Ve Değerlerin Aktarımı 173
1.1.Türk Eğitim Ve Kültür Tarihinde Değerler Eğitimi İle İlgili Örnekler 178
1.2.Türkiye'de Değerler Eğitimi Uygulamaları Ve Araştırmaları 183
1.2.1. Üniversitelerde "Değerler Eğitimi 185
Kaynaklar.....189

Türk Kültür Hayatında Aile İle Medya Ve Değerler Eğitimi 193
Değerler Eğitiminine Yönelik Öneriler.....196
Sağlıklı Dijital Yaşama İlişkin Ailelere Öneriler:.....203

Değerler Eğitimine Uygun Olan Öğretim Strateji, Yöntem Ve Teknikleri 207
Giriş.....207
Anlatım Yöntemi.....208
Gezi-Gözlem Yöntemi / Tekniği.....208
Eğitsel Oyun Yöntemi / Tekniği 209
Drama Yöntemi / Tekniği 209
Örnek Olay Yöntemi 210
Tartışma Yöntemi 210
Problem Çözme Yöntemi / Tekniği.....211
İşbirliğine Dayalı Öğrenme Yaklaşımı / Yöntemi 211
Proje Tabanlı Öğrenme Yaklaşımı / Yöntemi / Tekniği.....212
Sonuç 213
Kaynakça.....213

Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Değerlere Atfettikleri Anlamlar Üzerine Bir Araştırma..... 217
Giriş.....217
Araştırmanın Önemi.....219
Yöntem.....219
Bulgular 220
1. Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Bireysel Değerler İle İlgili Görüşleri 220

1.1. Bireysel Değerlerden “Merhamet “ Değeri İle İlgili Önem Verilen Kavramlar 220
1.2. Bireysel Değerlerden “Hoşgörü” Değeri İle İlgili Önem Verilen Kavramlar.....221
1.3. Bireysel Değerlerden Dürüstlük Değeri İle İlgili Önem Verilen Kavramlar.....222
1.4. Bireysel Değerlerden Empati Değeri İle İlgili Önem Verilen Kavramlar.....223
1.5. Bireysel Değerlerden Özgürlük Değeri İle İlgili Önem Verilen Kavramlar.....224
1.6. Bireysel Değerlerden “Yardımseverlik” Değeri İle İlgili Önem Verilen Kavramlar....225
2. Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Toplumsal Değerler
İle İlgili Görüşleri Üzerine 226
2.1. Toplumsal Değerlerden Vatanseverlik Değeri İle İlgili Önem Verilen Kavramlar.....226
2.2. Toplumsal Değerlerden” Komşuluk” Değeri İle İlgili Önem Verilen Kavramlar.....227
2.3. Toplumsal Değerlerden “Aile” Değeri İle İlgili Önem Verilen Kavramlar.....228
2.4. Toplumsal Değerlerden Adil Olmak Değeri İle İlgili Önem Verilen Kavramlar.....229
2.5. Toplumsal Değerlerden Liyakat Değeri İle İlgili Önem Verilen Kavramlar.....230
2.6. Toplumsal Değerlerden “Medya “Değeri İle İlgili Önem Verilen Kavramlar 231
Kaynaklar.....234

2023'E DOĞRU DEĞERLER EĞİTİMİ ÇALIŞTAYI KATILIMCILARI

Prof. Dr. Mücahit KAĞAN

Prof. Dr. M. Akif SÖZER

Prof. Dr. Güven ÖZDEM

Prof. Dr. Suat UNGAN

Prof. Dr. Ali Fuad ARICI

Prof. Dr. Sırrı AKBABA

Prof. Dr. Mustafa GÜÇLÜ

Prof. Dr. Tuncay DİLCİ

Doç. Dr. Ethem YEŞİLYURT

Doç. Dr. Savaş KARAGÖZ

Doç. Dr. Yalçın BAY

Doç. Dr. Korkut ULUDAĞ

Doç. Dr. Mustafa KAYA

Dr. Öğr. Üyesi Ümit POLAT

Dr. Öğr. Üyesi Nusrettin YILMAZ

Dr. Öğr. Üyesi Rafet AYDIN

Öğr. Üyesi Yücehan YÜCESOY

Uzman Büşra GÜLER

Zeliha İlhan DOYMUŞ *(TRT Program yapımcısı)*

TARİHSEL SÜREÇTE DEĞERLER EĞİTİMİ

Doç. Dr. Savaş KARAGÖZ
Aksaray Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü

TARİHSEL SÜREÇTE DEĞERLER EĞİTİMİ

GİRİŞ

Köklü bir tarihi geçmişe sahip olan Türklerin insanlık tarihinde hem yaşamış olduğu coğrafyanın kazandırmış olduğu özellikleri, hem de dünyanın çeşitli coğrafyalarında karşılaşmış oldukları kültürel özelliklerin kendilerine uygun olanları kültürel yaşantısı içine dâhil edebilen ender bir millettir. Türkler, başka milletlere kendilerine has kültürel özelliklerinin yanı sıra gerek askeri gerekse siyasi yönden örnek olmuşlardır. Türk milleti her yerde çok iyi örgütlenebilen, kurduğu devlet yıkılsa bile bir gecede tekrar kurabilen ve en önemlisi bu milleti bir arada tutan ve birbirine kenetleyen şey ise değerleridir. Özgürlük ve bağımsızlık, töre anlayışı, adalet ve sorumluluk anlayışı, hoşgörü anlayışı gibi değerler bu milleti bir arada tutmuş gelecek yüzyıllara taşımıştır. Ancak Türk milleti sahip olduğu bu değerler değişen ve gelişen koşullara bağlı olarak ya unutulmakta ya da dejenere olmaktadır. Bu yüzden millet olarak bizi birbirimize bağlayan kültürel değerlerin yaşatılması ve korunması önem arz etmektedir. Bilindiği üzere kültürün maddi ve manevi boyutu vardır. Maddi boyutu günün şartlarına uygun olarak bilim ve teknoloji boyutunda değişiklik gösterebilirken, manevi boyutu içine alan milli ve ahlaki değerlerin yaşatılması gerekmektedir. Günümüz dünyasındaki yaşanan hızlı değişimler toplumu meydana getiren bireylerde uyulması gereken toplumsal değerlere uymama gibi eğilimleri artırmaktadır. Bir sosyal kontrol aracı olarak değerler günümüz de bilimsel ve teknolojik gelişmeye rağmen dünyada yaşanan şiddet ve korku havası, maddî ve manevî tatminsizlikler; acımasızlık, adaletsizlikler, çevrede olup bitenlere karşı duyarsızlık, mutsuzluk ve hayattan memnuniyetsizlik gibi problemler, eksikliği hissedilen değerlerin öğretimi ve aktarımını daha önemli bir hâle getirmiş; devletleri, millî ve evrensel kimi değerleri yeniden canlı ve etkili hâle getirmeye ve yaşanılan çağa uygun yeni bir takım değerler oluşturmaya; böylelikle kaybolmaya yüz tutmuş sosyal kontrolü yeniden sağlamaya sevk etmiştir(Karagöz,2021)

Tarihsel süreç içerisinde Türk Devletleri gerek devlet yönetimi gerekse alim ve bilginleri vasıtasıyla değerlerin yaşatılmasına büyük önem verdiği görülmüştür.

İslamiyet öncesi ve sonrası Türk'lerde değerler eğitiminin veriliş şeklini şu şekilde açıklayabiliriz.

İslam Öncesi Türk Devletlerinde Değerler Eğitimi

Tarih sahnesinde sürekli olarak devamlılığını koruyan Türk Milletinin İslamiyet öncesi döneminde çok sayıda kültürel değerin olduğu görülmektedir. Bu değerlere göre hareket etmek hem devlet yöneticilerinin hem de halkın asli görevi olmuştur. Türk milletinin dünya sahnesinde kalıcılığını sağlayan bu değerlerin

alp tipi insanın bünyesinde toplandığı görülmektedir. Vatanseverlik, doğruluk, iyi bir aile oluşturma, kadına değer verme, kadın erkek eşitliği, alp tipine uygun çocuk eğitimi gibi değerler İslamiyet öncesi Türklerin sahip oldukları sayısız değerlerin birkaçını oluşturmaktadır(Karagöz,2021).

Töre: Her ne kadar gelenek görenek şeklinde ifade edilse de eski Türker'de "töre" daha çok devletin kuruluş düzeni ve işleyişi ile ilgili kuralları ifade etmektedir.

Adalet anlayışı: Türkçe sözlüklerde adalet kelimesi, hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme, doğruluk, "türe" anlamlarına gelmektedir. Türk devletlerinin varlık istinatgâhı daima adalet olmuştur(Bilgin, 2015).

Vatan - Yurt sevgisi: Türk Milleti için vatan, sadece karnını doyurduğu bir toprak parçası değil, atalarından kendisine miras kalmış mukaddes bir yadigâr, ecdadının şehit kanı pahasına korunabilmiş kutlu bir varlık, toprak altındaki ve üstündeki tarihi zenginliklerini, Türk kültür ürünlerini sinesinde saklayan bir hazinedir(Taşcıoğlu, 2018).

Alp Tipi insan yetiştirme: Türklerin yaşam felsefesinde olan alplık sonradan kazanılan bir haslet değildir. Her Türk asker doğar düşüncesinin temeli gerek Türk erkeklerinin gerekse Türk kadınlarının daha çocukluk döneminden itibaren alplık kavramının prensipleri doğrultusunda hayata hazırlanmasıyla ilgili bir durumdur(Kafesoğlu, 1998).

Aile kurumuna verilen değer: Türk ailesinde saygı, sevgi ve uyum vardır. Ailenin kurucuları olan kadın ve erkek iyi vasıflar taşıyan, birbirlerine karşı ölçülü, saygılı ve anlayışlı davranan kişilerdi kılmıştır (Eker,2001).

Kadına verilen değer: İslâmiyetten önceki devirde Türk kadınları gerek ailede gerek sosyal hayatta önemli bir konuma sahip idiler. Çağdaş birçok milletlerdeki hemcinslerinden çok farklı olarak toplum içinde rahat bir hayat geçirirler ve erkekler tarafından kendilerine büyük bir saygı ve özen gösterilirdi(Sümer, 1954). Bu sebepten Türk kadınları siyasi, idari, askerî, dini, ticari, sosyal ve toplumsal alanda etkili bir rol oynamak imkânı bulmuşlardır. Türk toplumunda ana adı babadan daha önce zikredilerek "Ana-Baba" denilirdi. Çin'de ise bu sıralama "Baba-Ana" şeklinde söylenmektedir(Aksoy,2011)

Çocuğa verilen değer: Türkler' de İnsan sevgisi, koruyuculuk, adalet, eşitlik gibi değerler daha çocukluktan başlayarak öğretilmiştir. Teoriden çok pratiğe dayalı eğitim anlayışı içerisinde çocukların eğitiminde en önemli rol anne ve babaya düşmüştür. Bu eğitimin içeriğinde çocukları toplumsal hayata hazırlamak, milli değerleri kazandırmak, hayatı kolaylaştıracak bilgileri öğretmek ve özellikle Türk toplumunun hafızası olan tecrübeleri gerek yaşayarak ve gerekse sözlü pedagojik eserler olan destan, masal, atasözleri vs ile aktarmak yer almıştır(Ahmetbeyoğlu, 2018; Binbaşıoğlu, 1995).

Hoşgörü: Hoşgörü, müsamaha, yabancı itikatlara saygı, Türklerin karakter yapısında vardır. Türklerde hem kendi aralarında, hem de Türk olmayan topluluklar arasında benimsenen fikirlere ve inançlara saygı gösterilmiş, onlara müdahale edilmemiş ve Türk olmayanların gerek fert gerekse millet olarak, görüşlerine inançlarına saygılı davranılmıştır (Öztuna, 1998).

Yardımlaşma ve Dayanışma: Eski Türk toplumunda iç dayanışma son derece kuvvetli idi. Daha doğrusu toplum "yardımlaşma ve dayanışma " içinde yaşıyordu. Bunlardan yardımlaşma, toplumu daima birlik ve dayanışma içinde tutuyordu. Öyle ki, bütün halk, ihtiyaç halinde birbirine yardım eden adeta bir aile gibiydi. Toplumda, maddeten ve manen zayıf olduğu için ezilen insan hemen hemen yoktur Türkün özü ve kültür varlığı geleneklerin inceliklerinde gizlidir (Aydemir,2015).

Engelli bireylere verilen değer: İnsanın var olduğu andan itibaren ortaya çıkan engellilik, diğer toplumlarda olduğu gibi İslâm öncesi Türk toplumlarında da görülmüştür. Tarihi süreç içerisinde bu kişilere yönelik farklı uygulamaların var olduğu şüphesizdir. Bu uygulamalardan en adil ve insancıl olanın İslâm öncesi Türklere ait olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim İslâm öncesi Türk devletlerinin engelli vatandaşlarının haklarını töreyle güvence altına alarak onları himaye ettiği görülmektedir(Çanak, 2019).

İslâm öncesi dönemdeki Türklerin yukarıda anlatılan değerlerden başka affedici, cömert, dürüst, doğru sözlü, fedakâr, iyiliksever, kanaatkâr, merhametli, mütevazı, namus, anne-baba sevgisi ile evlat ve kardeş sevgisi, tatlı dilli, güler yüzlü, kişisel temizlik, vefa ve yalan söylememek gibi değerleri üst düzeyde yaşadıkları ve yaşattıkları hem efsane, destan, hikâye ve atasözlerinde yer alırken hem de Türklerle komşuluk yapan Çin ve arap seyyahların gözlemlerinde de yer almıştır (Çanak, 2019).

Türklerin ilk yazılı yaşam rehberi Orhun Abideleri'nde değerler: İslamiyet öncesi Türklerin geçmiş, şuan ve gelecekteki yaşamlarına yön vermek için siyasetçiler için ilm-i siyaset kitabı, ordu için ilm-i harp kitabı, sosyoloji için sosyal psikoloji kitabı, aileler için iyi bir aile eğitimi kitabı, stratejik düşünce içini en iyi önleyici rehberlik kitabı v.s. şeklinde ilk yazılı belgedir. İçinde barındırdığı yaşanmış tecrübeler ve bu tecrübelere bağlı olarak sunulan uyarılar, tarih sahnesinde bir milletin var olma gerekçesi olmuştur(Karagöz,2021).

Türklerin sözlü ve yazılı edebi türlerinde değerler eğitimi: Karatay(2007)' a göre Masallar, "eğitici kıymeti olan, daha açık bir ifade ile çocukların duygu, düşünce ve hayallerini sözlü veya yazılı olarak işleyen ve onların güzellik duygularını geliştiren bunu yaparken de millî bir kimlik edinmelerinin yanında millî ve evrensel değerleri farkında olmadan benimsemelerini sağlayan Anonim Halk Edebiyatı ürünleridir. Cehalet bilgi ile giderilir; estetikten zevk almak ise eğitimle gerçekleştirilir".

Efsaneler: Efsanelerin halk üzerindeki yaptırımları, sosyal yaşantıyı düzenleyici bir işlevi de beraberinde getirir. Halkın kanunları kabul edilen, sözlü niteliklerine rağmen bağlayıcılıkları yazılı kanunlardan daha fazla olan töreler de efsaneler aracılığıyla geniş kesimlere ulaştırılmaktadır(Seyidoğlu.2005).

Destanlar: Destanlarda tarihi olay ve kahramanlar milletin ortak bilinçaltının, vicdanının istek, beklenti, doğruları ve değerleri ile idealleştirilir, eski hatıralarla birleştirilerek tarihî gerçekmiş gibi anlatılırlar. Her milletin millî kimlik ve nitelikleri, ortak dünya görüşü, hatıra ve beklentileri yanında kusurları ve yanlışları da destanlarına yansır. Cihangirlik tutkusu, kuvvet, binicilik ve savaşçılık yanında verdiği sözde durma, acizlere ve mağluplara hoşgörü ile yaklaşma, yardımcı olma Türk destanlarında dile getirilen ortak değer ve kabullerdir (http://karesitarih. balikesir. edu.tr/umur_gunay.pdf) .

Halk hikâyeleri: Halk hikâyeleri Türk milletinin tarihi süreç içerisindeki duygu ve düşüncelerinden süzülmüş olması ve Türk milletinin duygu ve düşüncelerine, kültürel değerlerine tercüman olması nedeniyle bu anlamda kullanılabilecek en önemli metin türlerinden biri olduğu açıktır(http://auzefkitap.istanbul. edu.tr/kitap/ kok/turkdili1.pdf. Eriş.tar.08.12.2020).

Atasözleri Genellikle anonim olan atasözleri, bir hikmet taşıyan, kalıplaşmış sözler olup, mutlaka bir hüküm ihtiva eder ve gelecek nesillere yol gösterici tavsiyelerde bulunur. Bu itibarla atasözleri bir milletin bireysel ve sosyal hayatla ilgili olarak yaşanan engin tecrübelerine dayalı birikimin sade ve kısa bir anlatımla gelecek nesillere aktarılması işlevini görmektedir(Certel, 1997, 45).

Türklerin yazılı edebi türlerinde değerler eğitimi

İnsanı insan yapan değerleriyse eğer bir toplumu toplum yapacak olan da değerlerini bilen, sahip çıkan ve gelecek nesillere aktaran bireylere sahip olmasıdır.

Kaşgarlı mahmut- Divan-ı Lügatit Türk'ün değerler eğitimi açısından önemi: Divanu Lügati't Türk'te ahlaki, bilimsel, ekonomik, estetik, dini, sosyal ve politik olmak üzere yedi ana değer başlığı altında on dört ana değer olarak ta, dürüstlük, ölçülü davranma, tedbirli olma, bilgelik, israf etmeme, estetik, zarafet dünyanın geçiciliği, birlik, cömertlik, hediyeleşme, iyilik, misafirperverlik, sevgi ve kahramanlık değerleri işlenmiştir. Eserde İşlenen değerlere ait örnekler gerçek yaşamdan alınmıştır (Kırbaşoğlu Kılıç ve Yaprakgül 2018). Bu değer yargıları verilirken sözel kültür ürünleri, dil öğretimiyle verilerek bunun sayesinde değer eğitiminin de yapıldığı görülmüştür.

Yusuf has Hacip - Kutadgu Bilig'in değerler eğitimi açısından önemi: Kutadgu Bilig, Türk İslam Edebiyatının ilk örneklerindendir. Kutadgu Bilig'i siyasetname olarak görenler olduğu gibi nasihatname olarak da kabul edenler vardır.

Kutadgu Bilig'de adalet bütün değerlerin en üstünü sayılmış ve en çok bu değerin üzerinde durulmuştur. Adaletin hükümdar ile temsil edilmesi, devlet yönetiminin temelinin adalete dayandırılması Türklerin bu değere ne kadar çok önem verdiklerini göstermektedir (Tekşan, 2012)

Ahmet Yesevi - Divanı Hikmet'in değerler eğitimi açısından önemi: Divan-ı Hikmet, birey-toplum-evren üçgeninde İslami bakış açısıyla ideal insana ulaşma yolunda öğretilerden oluşan bir değer metindir. Eserde haram, ikiyüzlülük, yalan, merhametsizlik, görünüşte Müslümanlık, dünyaya düşkünlük, şöhret merakı, hırs, kibir gibi kavramlar, eleştirilen değersiz davranış biçimleri olarak karşımıza çıkar. İyilik, doğruluk, temizlik, ahlak, bilgili olmak ve bilgiye değer vermek gibi erdemler ise hikmetler boyunca yinelenir. Böylelikle alıcıda, dinleyicide, okuyucuda bir değer eğitimi gerçekleştirilmeye çalışılır(Güven, 2017, 297).

Mevlana Celaleddin Rumi -Mesnevinin değerler eğitimi açısından önemi: XIII. asırda ülkemizde yetişen en tanınmış mutasavvıf fikir adamlarından birisi olan Mevlâna Celâleddîn-i Rumî' okuyucusuna maddi ve manevi varlığını Allah'ta eriterek görünen ve görünmeyen mananın ötesindeki hakikati göstermeyi amaçladığı Mesnevîsinde "Sevgiyle acılar tatlıya, bakırlar altına dönüşür. Sevgiyle tortular berraklaşır, dertliler deva bulur. Sevgiyle ölüler dirilir, padişahlar kul olur." diyen Mevlâna, hiçbir ayrım yapmadan insanları birliğe, kardeşliğe, sevgi ve barışa çağırır; diyalog ve hoşgörüyü toplumun her kesimine yaymaya çalışır. Mevlâna, hırs, şehvet, cimrilik gibi istenmeyen huyların bireylerin karakterine işlemeden ortadan kaldırılması gerektiğini söyler" (Taş ve Kıroğlu, 2019,

Yunus Emre- Risaletün Nüshiyye ve Divan'ın değerler eğitimi açısından önemi: "Yüzyıllar ve çağlar ötesinden Türkçeyi "ses bayrağı" yaparak günümüze kadar yaşatan, her dönemde her düzeydeki Türk insanına hitap edebilmiş olan büyük mutasavvıf ve dil ustası Yûnus Emre, Türk dili ve kültürünün temel taşlarındandır(Ünver,2006). Risâletü'n-Nüshiyye: Yunus, Risâletü'n- Nushiyye'de insanı iç yolculuğa çağırarak, nefsi ile başa çıkabilmesi için kötü huyları ile yaptığı mücadeleyi gerçek savaş sahnelerini anlatır gibi tasvir eder. Nefsi terbiye etmek; benlik, gurur, kin, hırs, öfke, gazap, tamah gibi insanı küçültücü ve çevresindekilere zarar vermesine neden olan huylardan vazgeçirmekle mümkün olacaktır (Soysaldı, 2005). Yunus emre, Divan adlı eserinde dil olarak, Anadolu'da Oğuz Türklerinin konuştuğu dili kullanan en mühim temsilcidir. Yunus'un kullandığı kelime ve ifade kalıpları, mecaz ve ıstılahlar, Türkçe'nin edebileşmesi yolunda hakîkî bir dönüm noktasıdır (Tatçı,1997; Soysaldı, 2005) Yunus Emre, eserlerinde insanın, olgun insan olma yolunda yaşadığı manevî yolculuk anlatılmakta olup nefsin insanı düşürdüğü durumlar ve bu durumlardan kurtulmak için neler yapılması gerektiği açıklanmıştır. O, döneminin en önemli bilgi aktarma aracı olan şiiri, dini ve ahlaki değerleri topluma anlatmada bir araç olarak kullanmıştır. (Tatçı, 2016: Yağmur, 2008; Demir, 2018)

Nasrettin hoca- Fıkraların kültür ve değerler eğitimi açısından önemi: Nasreddin Hoca sadece bir mizah sembolü değil, bir halk filozofu ve kadim kültürümüzün önemi taşıyıcılarından olan biridir (Uluçay,2 018). Nasrettin Hoca fıkralarında, sosyal yaşamın sözlü ve yazılı kuralları, fıkralarda ironik bir şekilde yerini bulmuştur. Hoca Fıkralarında değerler olarak sevgi, saygı, hoşgörü, hak ve hukuk, doğruluk, aile bağları, komşuluk ilişkileri v.b işlemiştir (Batur, Sır ve Berk, 2012).

Hacı Bayramı veli- Şiir ve Menkıbelerinde değerler eğitimi: Hacı Bayram-ı Veli, 14. ve 15. yüzyıllarda Anadolu'da yetişti. Eserlerini Türkçe olarak yazmıştır. Türkçe kullanımının Anadolu'da yayılmasına katkı sağlamıştır

Hacı Bayram-ı Veli menkıbelerinde bize öğrettiği diğer değerler ise "alçakgönüllü" ve "hoşgörülü" olmaktır. Onun şiirlerine baktığımızda, şiirlerinin sadece tasavvufi olarak değil felsefi bir bakış açısıyla etik değerlerde taşıdığı görülmektedir. Hacı Bayram-ı Veli'nin ahlak anlayışı da bilgi ve inanç- iman temeline dayanmaktadır. Nitekim insanın sorumlu olabilmesi için öncelikle akıl sahibi olması gerektiği ifade edilmektedir. Akıl sahibi olan kişi ancak dini olmaktadır. Bu nedenle ahlakın sadece sorumluluk sahibi insanlar için geçerli olduğunu söylemek mümkündür(Kocabıyık, 2016).

Hacı Bektaşi veli- Makalat: Ahmet Yesevî geleneğinden taşıdığı düşünceleri yaymak için 13. yüzyılda Anadolu'ya gelen Hacı Bektaş Velî Malakat isimli eserinde dile getirmiş olduğu(Çoban, 2016), güzel ahlâk, sevgi, helâl kazanç, sorumluluk, şefkat saygı muhabbet sahibi olmak hoşgörü edep duyarlılık, cesaret, özgüven, haya, empati, cömertlik, adil olmak, ilim, kişinin kendi nefsini terk edip kendisini Allah'a vermesi, liderlik, nefsini bilmek, dostluk, iyilik, yardımlaşma, güven, sır saklamak, temizlik, aile birliği günümüz insanlığının muhtaç olduğu en önemli değerler arasındadır.

Kurum ve Kuruluşların Değerler Eğitimi Açısından Önemi

Tarihsel süreç içinde özellikle Türk milletine özgü olan kurum ve kuruluşlar, manevi anlam ve misyon yüklenerek Türk milletinin kültür ve değerlerinin aktarımında önemli görevleri üstlenmişlerdir.

Sönmez (2007)'in ifadesiyle "Kültürel sosyoloji açısından bakıldığında; hanları, hamamları, tekkeleri, zayiyeleri, hankah, ribat, şifahane, köprü, yol, mescit, cami, mektep ve medreseleri... Milletlerin dilleridir. Onlarla insana insanlığa bir şeyler demeye uğraşan milletler, gelecek nesillere onlarla mesajlarını iletmeye çalışırlar. Bir diğer açıdan bu eserlerde, yapılarda milletlerin gelecek nesillere ulaşmamaya çalıştıkları mesajları ile beraber dünya görüşleri, iç alemleri deruni inanç profilleri, hayata, olaylara, insana, tarihe nasıl bakıp ne anlam verdikleri de gizlidir".

Kervansarayların Kültür ve Değer Eğitimi Açısından Önemi: Türk tarihine baktığımızda Hunlar'dan itibaren var olan ve bugün hâlâ sürdürülen birçok geleneğin olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu geleneklerden biri de Türk devlet adamlarının topluma hizmet etmek, halkını korumak ve refah içinde yaşatmak için gösterdiği çabayla ilgilidir. Türk kültüründe dini, ırkı ne olursa olsun yolcuya, yolda kalmışa yardım etmek, onlara kolaylık sağlamak adeta bir görev kabul edilmiştir. Yüzyıllar boyunca süren bu anlayış İslamiyet'in kabulünden sonra dinî bir boyut kazanarak devam etmiştir. Doğrusu İslam'ın hayrı ibadet kabul eden hükmü, söz konusu bu geleneği daha cazip hale getirmiştir(http://www.envanter.gov.tr/halk-kulturu/ index/ detay/29503)

Ahilik Kurumunun Değerler Eğitimi Açısından Önemi: Ahilik, Anadolu'da yaşayan halkın, ekonomik düzen, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, birlik ve beraberlik, refah ve sosyal güvenlik gibi ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla 13. yüzyılda Ahi Evran tarafından kurulmuştur.

Ahîlik, kurumunu, bireye kendini tanıma yollarını göstererek fıtratını korumasını ve bireyin yaşamına evrensel ahlâk değerlerini hâkim kılmayı hedef edinen bir kurumdur şeklinde tanımlayan Kaya (2013) tarafından Ahiliğin değerlen eğitimi açısından önemini şu şekilde belirtmiştir. Ahîlik teşkilâtı, yaşama geçirdiği ahlâkî değerleri ise fütüvvetnâmelerden almıştır. Fütüvvetnâmeler, ahîlik teşkilâtının adap, töre ve kaidelerini didaktik bir tarzda açıklayan ve toplumun tamamen uyması istenilen ahlâk kurallarını içeren birincil kaynaklardır.

Ahilik geleneğinde yer alan değerlerler ise şu şekilde özetlenmiştir (Ekinci, 2008);

1. İyi huylu ve güzel ahlaklı olmak,
2. Bencillikten uzak, merhametli, adaletli, faziletli, iffetli, şefkatli ve dürüst olmak,
3. Ahdinde, sözünde ve sevgisinde vefa göstermek,
4. Küçüklerini sevmek, büyüklerine saygılı ve edepli davranmak,
5. Herkese iyilik yapmak, iyi olmalarını istemek,
6. Alçak gönüllü olmak, büyüklük ve gururdan kaçınmak,
7. Hataları yüze vurmaktan kaçınarak, dost ve arkadaşlarına tatlı sözlü, samimi, güler yüzlü ve güvenilir olmak,
8. Hakka, hukuka, hakkaniyete riayet etmek,
9. Kötü söz ve hareketlerden sakınmak,
10. İçi-dışı, özü-sözü bir olmak, daima doğruyu söyleme ve doğruyu söylemekten çekinmemek,

11. Sır tutmak, sırları açığa vurmamak,
12. Hataları daima kendi nefsinde aramak,
13. İyi insanlar ile dost olup, kötülerden uzak durmak,
14. Nefsinin (hazlarının) esiri olmamak,
15. Toplumun değerleri doğrultusunda davranmak, örf ve adetlere uymak.

Divan-ı Mezalim'in Değerler Eğitimi Açısından Önemi: Türk İslam devletlerinde olduğu gibi Selçuklularda da zulüm ve haksızlığa uğrayan Müslüman ve Gayr-ı Müslüm kişilerin başvuruda bulundukları yerdir. Divanı Mezalim'in amacı evrensel bir değer olan Adaleti sağlamaktı. Hükümdarın bizzat başkanlığını yaptığı bu organ halkın adalet içinde yaşamalarını sağlaması açısından önemlidir. Halk haksızlığa uğradığında kendisini ifade edecek, kendisini dinleyecek bu organ vasıtasıyla kendini güvende hissetmekteydi(Atçeken ve Bedirhan, 2016, 87).

Vakıfların Değerler ve Eğitimi Açısından Önemi: Vakıf sistemi, geçmişi çok eski dönemlere dayanan toplumsal bütünleşmeyi sağlayan bir yardım derneği konumunda günümüze kadar varlığını sürdürmektedir. Tarihi kökleri Sümerlere dayana vakıflar bir dayanışma modeli olup aynı zamanda kültürel değerlerin aktarıcı olması yönüyle sağlık, yardımlaşma, eğitim gibi konularda halka hizmet etmektedirler (Atçeken ve Bedirhan, 2016,193).

Vakıflar, tarih boyunca hangi amaçlarla kurulmuş olurlarsa olsunlar, İslâm ve Türk dünyasında birbirinden önemli çok çeşitli hizmetleri üstlenerek, günümüzde modern devletin yapmakta olduğu çok sayıda kamusal görevi yüzyıllarca başarıyla yerine getirmişlerdir. Vakfın özünde bulunan yardımlaşma ve dayanışma duygusu, Türkler'in İslamiyet öncesindeki geleneklerinde de görülen bir sosyal özellik olduğundan Müslüman olduktan sonraki dönemde de vakıf ve yardımlaşma anlayışı "Allah Rızasını" kazanma isteği ile çok daha güçlenerek, genişlemiştir. Vakıflar, Vakıf medeniyeti ve vakıf bilincinin canlandırılarak, vakıf kurumunun özünde barınan kardeşlik ve yardımseverlik duygularını yaşatarak, gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamaktadır.(https://www. vgm.gov.tr/kurumsal/tarihce/tarihte-vakiflar).

Osmanlı Döneminde Değerler Eğitimi

Değerlerin yaşatılması konusunda yukarıda açıklanan edebi eserler, kurum ve kuruluşların varlığını koruması Türk toplumunun değerlere verdiği önemin göstergesi olmuştur. Ancak Osmanlı Devleti'nin Tanzimat Döneminden itibaren gerek askeri gerek siyası gerilemesinin yanı sıra sosyal açıdan da gerilediği görülmüştür. Bu konuda sosyal hayatta meydana gelen değişimlerin var olan değerlerinde dejenere olduğunu göstermiştir. Toplumsal bütünlüğün sağlanması için değerlerin yaşatılmasının önemi üzerine Osmanlı Devletinin İlmiye teşkilatı özellikle bu değerlerin çocukluk döneminden itibaren kazandırılmasına önem vermişlerdir.

Osmanlı'da ahlak eğitimini zaruri kılan etmenin, devlet içerisindeki yozlaşmanın önü alınamaz bir seviyeye gelmiş olması olarak izah edilmiştir. Ayrıca ahlak eğitimini daha sistemli hale getirmek maksadıyla mektepler için ahlak kitaplarının basıldığı ve ahlak dersinin müstakil bir ders olarak Tanzimat Döneminde müfredat programlarına konulduğu görülmektedir(Kaya,2013; Demircan, 2015)

Tanzimat döneminde güzel ahlâklı nesil yetiştirmek için devlet tarafından layihalar, nizamnâmeler hazırlatılmıştır. Bunlara örnek olarak 1847 yılında "Etfâlin Tâlim ve Terbiyelerini Ne Vechile İcra Eylemeleri Lâzım Geldiğine Dair Sıbyan Mekâtibi Hocaları Efendilere İ'ta Olunacak Tâlimat" ile 1869 yılında "Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi" gösterilebilir. Bu her iki düzenlemede ahlâk derslerine yer verdiği için o dönemler için önemli görülmüş (Yazıbaşı,2014, s.767). Bu düzenlemelerle ahlak eğitimi günümüz müfredat programlarının içeriğinde de konular ve dersler biçiminde yerini almıştır.

Tanzimat Dönemi'nden sonra değişen ve gelişen koşullar içinde, devlet isteği insan tipini yetiştirmek için ahlaki eğitim ve öğretimin gerekli olduğunu görmüş ve II. Abdülhamit döneminde iptidai ve rüştiye mekteplerine ait ders programlarında ahlâk ders saatleri artırılmıştır. Tanzimat Döneminden itibaren gerek askeri gerek siyası gerilemesinin yanısıra sosyal açıdan da gerilediği görülmüştür. Bu konuda sosyal hayatta meydana gelen değişimlerin var olan değerlerinde dejenere olduğunu göstermiştir. Tanzimat'la birlikte sıbyan mektepleri eğitim müfredatına müstakil bir ahlak dersinin konulması sonucu bu alanla ilgili kitaplar yazılmıştır. Kayhan, Bağcı ve Erişen (2019)' a göre, dönemin siyasi ve toplumsal olayları müstakil bir ahlak dersini zorunlu kılmış ve başta padişah olmak üzere devlet erkânı çocuklar için ahlak kitaplarının yazımını teşvik etmiştir. Her ne kadar ahlak üzerine yazılan ve tabloda gösterilen bu kitapların içeriğine bakıldığında, dile getirmiş oldukları ahlak ilkelerinin aynı zamanda değerlerle ilgili olduğu görülmektedir.

Ahlâk dersi özellikle vilâyet ve kasaba iptidai mekteplerinin ders programlarında müstakil bir ders olarak yer alırken köy iptidailerinde ise kıraât dersleri içerisinde ahlâk ile ilgili metinler okutularak yapılmıştır. Bu dönemdeki erkek rüştiyelerine ait ders programlarında müstakil ahlâk derslerine rastlanmamaktadır. Ahlâk dersi, kıraat veya ilmihâl dersleri içerisinde okutulmaktadır. Ancak kız rüştiyelerinde ahlâk dersi bu okulların kuruluşundan itibaren müstakil bir ders olarak programda yer almıştır. 1899 yılına gelindiğinde ise hem erkek hem kız rüştiyelerinde ahlâk dersi müstakil bir ders olarak yer almaya başlamıştır (Yazıbaşı,2014,s.770).

II. Meşrutiyet dönemine gelince dünyada gelişen bilim ve teknoloji buna bağlı olarak gelişen politik ve ekonomik sorunlar "nasıl bir insan yetiştirmeliyiz" sorusuna cevap aranmasını gerektirmiştir. Bu soruya cevap aranırken özellikle batı dünyasında eğitim sistemlerini derinden etkileyen çağdaş eğitim akımları vasıtasıyla eğitim programları yeniden şekil almaya başlamış ve ahlak-i terbi, terbiye-i

bedeniye, hıfzıssıhha, idare-i beytiye, içtimaiyat gibi dersler programlarda yer almıştır.

Özellikle edebiyat ve ahlak, felsefe ve ahlak, mantık ve ahlak, sanat ve ahlak ilişkisi üzerinde de durulmuştur. Ahlak-i terbiye konusunda ilim ve ahlak ilişkisi ön plana çıkarılmış, Ahlaki eğitim konusunda ilim üreten eğitim kurumlarının görevine dikkat çekilmiştir. Ülken (1979)' in Satı Bey'den aktarımına göre "ilim ve ahlâk yalnız bir bakımdan çözülemeyecek kadar karmaşıktır. İlim ve ahlâkın unsurları ve saikleri (nedenleri) göz önüne alınırsa bunun sebebi anlaşılır; İlim fikre, ahlâk duyguya dayanır. Fakat ilimde duygunun, ahlâkta fikrin tesiri yok değildir. Ahlâkta; fikrin de, duyunun da büyük önemi vardır. Onun için ilmin ahlâk üzerine etkisi büyüktür. Fakat ahlâksız ve karaktersiz ilim de olamaz." şeklinde ahlak ve ilim ilişkisine dikkat çekmiştir. Sanat ve ahlak ilişkisi üzerine ise "ahlak için sanat gerekir" fikrinin tartışıldığı görülmüştür.

Ahlak eğitimi konusunda 1905 tarihinde uygulanan müfredat programı, muallim adaylarının eski ve yeni terbiye kitaplarını incelemeye mecbur etmiştir. Bu incelemeler sonucunda oluşturulan yeni programın en dikkat çeken noktalarından biriside 3. Sınıf ders programına ahlaki meslek derslerinin ilave edilmesi olmuştur.

1900'lü yıllardan itibaren sadece Osmanlı Devleti'nin yanı sıra ahlaki terbiyenin eğitim öğretim kurumlarında nasıl verilmesi gerektiği ve ahlaki eğitim programlarının içeriği konusunda her yıl konferanslar düzenlemişlerdir. 1924 yılında Prag'da "Orta Mektepler Terbiye-İ Ahlakiye-Beynelmilel Prag Konferansı" buna örnektir.

II. Meşrutiyet Döneminden Cumhuriyet'e kadar geçen dönem içinde vuku bulan olaylar karşısında ülkenin sosyal yapısındaki değişimler karşısında ahlaki eğitimin vatan sevgisi kazandırmadaki rolü tartışılmaya başlanmıştır. Ders programlarındaki ahlaki eğitimin aynı zamanda vatan sevgisine hizmet edeceği veya hizmet etmesi gerektiği üzerine çok sayıda yazıların yazıldığı görülmüştür. Ahlaki eğitim ve çeşitli açılardan önemi hakkında bu dönemin eğitimci ve düşünürlerinden Ahmet Cevat Bey, Muallim Cevdet, Emrullah Efendi, Seracettin Bey, M. Zekeriyya, Nafi Atuf, Halil Fikret Kanad, Ali haydar Taner ve Abdülfeyyaz Tevfik görüş ve öneriler sunmuşlardır.

Ahmet Cevat Bey: Terbiye-i ahlakiye ve vataniye terbiyesi verirken muallimlerin ve ailelerin takip etmesi gereken hususları ise şu şekilde sıralamıştır(Karagöz, 2014).

- Muallim ve mürebbiyenin öncelikle dikkate alacağı şey çocuğun aklı, kalbi, ruhu ve daha birçok isimlerle adlandırılan manevi zeminidir… Bu manevi zemini üzerine ekilen tohumlar nerelerden gelir? -Burada nasıl gelişir. Nasıl büyür? Bundan dolayı muallim bu maneviyat tarlasına zirai edeceği tohumları seçmesini, onları zirai etmesini ve yetiştirmesini de bilmelidir.

- Çocuk tamamen görünene tabidir, etrafında ne yapılıyor ne söyleniyor ne gibi ahlaka şahit oluyorsa, çocukta çaresiz olarak o iflali işlemekte, o sözleri söylemekte, o ahlakı huy haline getirmektedir.
- Muallim, aile ile sokağının ve sosyal çevrenin tesirini ancak ikmale mecbur olduğu zaman vazifesi son derece kolaylaşmış olur. Ancak anne babanın ve umumi ailenin terbiyesi iyi olmadığı zaman çocuk kötü adetlerle çirkin huylarla mektebe gelir ki böyle bir durumda muallim güç bir durumda kalır.
- Hele memleketimizde genellikle anne ve babaların sanatı terbiyeye vakıf olamadıklarından evlatlarına düzenli bir surette güzel ahlakı veremedikleri şüphesizdir.
- Muallimler bir çocuğun kusurunu gördüğü zaman kusuru çocuğa göstermesi lazımdır ki çocuğun bu kusuru istemeyerek yaptığı fikrini versin. Sanatı terbiyenin verilmesinde muallim ne gibi ahlakı terkin edecek ne gibi hissiyatı ilga edecektir?

Emrullah Efendi: Maarif Islahına Dair. Ülkemizde ahlak eğitiminin ilim ve bilim kurumları olan okullarda nasıl verilmesi gerektiğini Emrullah Efendi (1326/1912) tarihinde 13 Aralık Sabah Gazetesinde yayınlanan Maarif Islahatına Dair makalesinde bir milletin ilerleme sebebinin ilimle olacağını ifade ederek bu fikrini şu şekilde açıklamıştır "Tecrübeler gösteriyor ki bir milletin ahlâkı, serveti, mutluluğu öğretimle sağlanabilir."

Emrullah Efendi, bu esaslardan hareket ederek ilköğretim programına "Din bilgisi", "Ahlâk bilgisi", "Medeni ve kanuni bilgi", "Memleket coğrafyası", "Memleket tarihi", "Umumi tarihe dair kısa bilgi", "Fen bilgisi", "Köy iktisadı ve sağlığı" gibi derslerini koymuştur

Muallim Zekeriyya: Dini terbiye ve dini tahsil" konusunda şu görüşleri paylaşmıştır. Yazısında dini terbiyen ahlaki eğitimin tamamlayıcı olduğu düşüncesi üzerinde durarak; Mekteplerimizde dini tahsil ve dini terbiyenin büyük bir yeri vardır. Buna rağmen bu konuda kimse tetkikatta bulunmamış ve bir mütalaa yapmamıştır. Asrın tevlit ettiği son ihtiyaçlar ve son cereyanlar düşünülerek fenni ve milli terbiyeler ortaya atılmış fakat dini tahsil ve terbiyeden hiç bahsedilmemiştir. Hâlbuki dini tahsil ve terbiye, milli tahsil ve terbiyenin bir mütemmimidir. (tamamlayan) çünkü gençlikte milli bir vicdan yaratmak için ona lisanını, tarihini, edebiyatını öğretmek lazım geldiği gibi dinini de talim eylemek icap eder. Milli vicdanı teşkil eden amirlerin en mühimlerinden biride dini itiyattır. Milli seciyenin teşkilinde dini akidenin de külli dahli vardır .

Milli talim ve terbiyeden bahsederken dini tahsilin ahlaki eğitiminin tamamlayıcısı olduğunu ve milli terbiyeyi de ihmal etmemek gerektiğini belirtmiştir. Bunu da ehemmiyetle incelemek gerektiği zerinde durmuştur. Bu konuda; "Cemiyetin

hayat ve harsına uymayan tahsil ve terbiye daima çürük ve noksandır. Mektebin en ziyade itina edeceği noktalardan biride çocuğun mektepte aldığı tahsil ve terbiye ile evden ve muhitinden kazandığı ahlaki telakki ve akideler arasında uçurumlar ihdas etmemektir. Dini tahsil ve terbiyeye de diğer noktalardan da ihtiyaç vardır. Bir cemiyeti yaşatan maneviyatı mukaddesattır. Din ise mukaddes bir itikattır(-Karagöz, 2014)."

ÖZET

Gerek İslamiyet öncesi dönem gerek se İslamiyet'in kabulünden bugüne değin Türk eğitim, kültür tarihi açısından değerler eğitimine yönelik yukarıda verilen bilgiler bize göstermektedir ki; Millet olarak varlığını, kültürünü ve diğer millet-lere göre farklılığını koruması açısından değerlerine sahip çıkmıştır. Dönemsel ve mekânsal farklılıklara rağmen gerek sözlü, gerek yazılı metinlerle ve gerekse de kurum ve kuruluşlar olarak daima değerlerine sahip çıkarak değerlerin günümüze kadar yaşaması ve gelecekte de yaşatılması için uğraşlar verildiği görülmüştür.

Ancak toplumların kimliği olan kültürel özellikler ve değerler 19. Yüzyıldan başlayarak günümüze değin ya değişmiş ya da unutulma noktasına gelmiştir. Bu duruma örnek olarak Osmanlılar döneminde pencere önüne konan sarıçiçek ve-rilebilir. Bir evin penceresinde sarıçiçek varsa o evde hasta var anlamına geliyor ve sessiz olmayı ve mahallede gürültü yapmamayı gerektiriyordu. Kapı tokmakların-da bile davranış kurallarına uygun hareket etmeyi gerektiren değerler atfolunmuş-tur. Her kapıda iki tokmak bulunurdu. Birisi kalın sesli, diğeri ince sesli. Eğer kapı tokmağı kalın ses çıkardığında bilinirdi ki eve gelen kişi erkek ve kapıyı evin erke-ği açardı, eğer kapının sesi ince ise gelen misafirin kadın olduğu bilinirdi ve kapıyı evin kadını açardı. Bu örnekleri çoğaltabiliriz ticaret ahlakında ilk siftahını yapan tüccarın, bir sonraki müşterisine ben siftah yaptım yan komşum siftah yapmadı oradan alış veriş yapınız şeklinde örtük olarak değer aktaran bir atanın torun-ları olarak geçmişin değerlerini bilip günümüzde bu değerleri uygulayıp gelecek nesle aktarmamız hem kişisel hem ahlaki hem de vatandaşlık görevi olsa gerek. Değerlerin ne olduğunu bilmek belirli bir yere kadar işe yarar, sadece bilmek ye-terli değil, değerleri değerli hale getirmek için onları yaşatmak ve yaşamak gerekir. Millet olarak geçmişten günümüze kadar baktığımızda her dönem milletine de-ğerlerini hatırlatan örnek davranışlar sergileyen, kimi yazar, kimi edip, kimi şair, kimi musikişinas, kimi akli ve nakli ilimlerde ilim ve bilim adamlarımız olmuş-tur. Bunların yanı sıra değerler eğitiminde vakıf, darüşşifa, darüleytam, kervansa-raylar ve Daruşşafaka gibi kurumlar iyi örneklerimizdendir. 19. yüzyıldan itiba-ren eğitim öğretim kurumlarında bizde olduğu gibi dünya genelinde de değerler eğitimine yönelik çalışmaların olduğu görülmektedir. Tanzimat'tan sonra sıbyan mektebi eğitim programlarında ahlak eğitimi içerinde değerler eğitimine yer veril-miştir. 20. Yüzyılın başlarında ahlak eğitimi özellikle sanayileşme, endüstrileşme

kaynaklı kapitalizmin sonucu dejenere olduğu 1923 tarihli Prag Ahlaki eğitim konferansında dile getirilmiş ve batılı devletler ahlak ve değer eğitimi konusunda programlarını yenilemişlerdir.

Sonsöz olarak değerler eğitimi konusunda bireysel sorumluluklarımız adına, sizlerin şu soruları içtenlikle cevaplaması beklenir.

- Değerleri bilmek mi?
- Değerlere değer vermek mi?
- Değerleri hayatımızda uygulamak mı?
- Şuan ve geleceğimiz için daha değerlidir?

DEĞERLER EĞİTİMİNİNE YÖNELİK ÖNERİLER

- Kültürel mirasların değerler eğitimi açısından öneminin yanı sıra varlıklarının da devam etmesi ve unutulmaması açısından;
- Ana okullarında resimli etkinlik kitapları oluşturulmalı (her etkinliğe yönelik çocukların gelişim seviyesine göre hikayeleştirme ve oyunlaştırma yoluyla aktarım sağlanmalı)
- Okul öncesi dönem yakın çevrede bulunan tarihi yerlerin gezdirilmesi ve ailelerin buna teşvik edilmesi.
- Değerler eğitimi konusunda ailelerin rol ve model olması için değerlerin yaşatılması gereği ve önemi üzerine okul öncesinden yükseköğretime kadar belli bir plan program dahilinde eğitimler verilmeli.
- Değerlerler eğitiminin kavratılmasında aileler bilgili olmalı ki, okul değerler eğitimini kolayca kazandırabilsin.
- İlkokul kademesinde değerlerimizle ilgili hece tabloları ve okuma metinleri oluşturulmalı.
- Değerlere uygun davranışların her an okul ortamında ödüllendirilmeli ve bütün öğrenciler karşısında ödül verilmeli.
- Değerler eğitimine yönelik okul kademelerine göre klasikler oluşturulmalı.
- Her derste Türk bilginlerinin alanlarına göre bilime katkıları aktarılmalı.
- Kamu ve yerel yönetimlerin işbirliği içerisinde varlığı sürekli olacak Türk ahlakıyla donanık örnek alışveriş merkezleri, gerçek yaşantıyı sağlayacak örnek mahalleler oluşturulmalı.
- Kuşaklar arası çatışma özellikle şuan ilkokula devam eden alfa kuşağının istek beklenti ve karakter yapıları iyi tahlil edilip, değerlerin teknolojik ve diğital ortama uyarlamalarının yapılması gerekir.

- Dijitalleşme ve robotik bir dünyada yaşayacak olan gelecek neslin değerlerine bağlılıklarını artırmak için şimdiden ilkokuldan bağlamak üzere değer ve diğital teknoloji ilişkisi üzerine etkinlikler hazırlanmalı. Örn: Farabi, ibn-i sina, harezm-i, Biruni v. Robotlar yaptırılıp kendilerini tanıtıcı yazılımlar yüklenerek değerlerin yaşaması sağlanabilir)
- Eğitim programlarında sadece değerler eğitiminin belirli dersler üzerinden değil bütün dersler üzerinden verilmesi konusunda hedef davranışlar belirlenmeli ve kazanımlar oluşturulmalıdır.

KAYNAKLAR

- Ahmetbeyoğlu, A. (2018). Eski Türklerde çocuk eğitimi. Türk Eğitim-Sen, http://www .tesistanbul10 .org/eski-turklerde-cocuk-egitimi-y3 adresinden 09 Aralık 2020'da alınmıştır
- Aksoy, İ. (2011). Türklerde aile ve çocuk eğitimi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4(16),11-19.
- Akyüz, Y. (1987). Atatürk'ün türk eğitim tarihindeki yeri. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,4(10), 71-90.
- Atçeken, Z. ve Bedirhan, Y. (2016). Selçuklu Müesseseleri ve Medeniyet Tarihi. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Aydemir, A. (2015). Divanü Lûgati't-Türk'te sosyal yardımlaşma ve dayanışma. Route Educational and Social Science Journal, 2(2), 226-240.
- Batur, Z., Sır, A. N. ve Bek, H. (2012). Nasreddin hoca fıkralarında değer yargıları ve eğitim. Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or 7(3), 583-596.
- Bilgin, H. B .(2015). Türk Devlet Geleneğinde Paylaşım Medeniyeti. İstanbul: Yediveren yayınları.
- Binbaşıoğlu, C. (1995). Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Certel, H. (1997). Türk atasözlerinde ihtiyaç ve güdüler. Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. 4(1). 45-57.
- Çanak, Ö. (2019). İslâm öncesi türk kültüründe insani değerler. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çoban, M. (2016). Değerler eğitiminin referansları bağlamında hacı bektaş-ı velî'nin makâlâtı. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13(1),0-0. Retrieved from https://dergipark.org .tr/tr/ pub/ksusbd/issue/24104/255853
- Demircan, S.(2015). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Osmanlı'da ahlak eğitimi. Cbü Sosyal Bilimler Dergisi, 13, (3), 377-380.
- Ekinci, Y. (2008). Ahilik (10. Baskı). Ankara: Özgün Matbaacılık.
- Güven, A. Ş. (2017). Aktarılan değerler açısından Divan-ı Hikmet. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 60(1), 295-310.
- Kafesoğlu, İ. (1998), Türk Milli Kültürü, (17. Baskı). İstanbul: Ötüken Yayınları.

- Karagöz, S. (2014). Çağdaş pedagojik anlayışa uygun üç düşünür ve üç yazı (1910-1919). OPUS - Türkiye Sosyal Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi, 4(7), 83-99.
- Karagöz, S. (2020). Vıews On Moral Educatıon At The 19th Internatıonal Prag Congress. Internatıonal Conference On New Horızons In Educatıon. Inte & Istec & Itıcam & Itıcam 2020. 02-04 September, 2020 Lefkoşa. 127-131.
- Kaya, U. (2013). Değerler eğitiminde bir meslek teşkilâtı: ahîlik. Değerler Eğitimi Dergisi,11(26),41-69.
- Kayhan E., Bağcı Ö. A. ve Erişen Y. (2019). Sıbyan mektepleri ile okul öncesi öğretim programlarında değerler eğitimi. Elementary Education Online, 18(3), 990-1013.
- Kırbaşoğlu K., L ve Yaprakgül, Ç. (2018). Divanu lügati't türk'te eğitsel değerler. Çocuk Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi, 1(1), 39-58.
- Kocabıyık, N. Ö. (2016). Hacı bayram-ı veli'nin ahlak anlayışı. Uluslararası Hacı Bacı Bayram-I Velî Sempozyumu. 25-26 Mayıs 2016. Ankara. ss.335-346.
- Öğüt Eker, G. (2001). Yazılı kaynaklarda Türk ailesi. ERDEM,37(1), 131-158. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/erdem /issue /44288 /54 6 823
- Öztuna, Y. (1998). Tarih Sohbetleri I, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Seyidoğlu, B.(2005). Erzurum Efsaneleri, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Sönmez, S. (2007). Ortaçağ Türk ve İslam dünyasında kervansaraylar (hanlar-ribatlar). Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 0 (15), 270-296.
- Taş, H. ve Kıroğlu, K..(2019). The effect of Mesnevî supported values education on the attitudes of 4th grade students in primary school. Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 9(1), 209-254.
- Taşcıoğlu, Ö.L.(2018). Değerler: Vatan. MDM- Millî Strateji Araştırma Kurulu. https://millidusunce.
- com/misak/degerler-vatan/
- Tatçı, M. (2016). Yûnus Emre Divanı. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Tekşan, K. (2012). Türkçe dersi değerler eğitiminde Kutadgu Bilig'in kullanımı. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD) 13(3), 1-17.

- Ünver, İ. (2006). Yûnus emre üzerine. Türklük Bilimi Araştırmaları, 19(1), 489-498. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubar/issue /16960 /177115
- Yazıbaşı, M. A. ve Şimşek, V. (2017). Hacı Bayram Veli'nin şiir ve menkıbelerinde değer eğitimi. II. Uluslararası Hacı Bayram-ı Velî Sempozyumu. 03-04 Mayıs 2017. Ankara. ss 303-316.

FELSEFE, DEĞERLER VE AHLAK

Dr. Öğr. Üyesi Nusrettin YILMAZ
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Eğitim Fakültesi

FELSEFE, DEĞERLER VE AHLAK

GİRİŞ

İyi ve kötü, kişilere, toplumlara ve çağlara göre değişse de hep vardır. İnsan bir yandan "iyi"ye varmak ve iyi bir yaşama sahip olmak isterken, diğer yandan iç-güdüleri, tutkuları ve arzuları tarafından engellenebilmektedir.

Bir bakıma insan, doğası itibariyle kendisinde iyi ile kötünün sürekli mücadele halinde olduğu bir savaş alanı gibidir. Bu kaçınılmaz ve çetin savaşın galibi kişinin hangi yanını beleyeceğine bağlıdır. "İyi" yanını beslerse zafer iyiliğin olacak, kötü tarafını beslerse savaşı kötülük kazanmış olacaktır.

Genelde insanın iyi ve iyilik yanını geliştirme açısından yaslanabileceği iki temel dayanak vardır. İç ve dış olarak tanımlanabilecek bu dayanaklar ya insanın kendi içindeki duygu, yetenek, irade, vicdan vb özellikleri ya da dışarıdan kutsal, ilahi, ruhsal vb güçlerdir. İlki irade, karakter ve vicdan eğitimini ikincisi de dini eğitimi mümkün kılmaktadır.

Bu dayanakların birçoğu, evrenselci bir tutumla, kesin buyruklar taşıyan ahlaki yasalar ileri sürerek, itaatsizlik edilemeyecek şekilde bir değersel yapının kurulmasını amaçlamışlardır. Düşünce tarihi boyunca birçok düşünür, filozof ve peygamberin evrensel ve buyurgan nitelikli söz ve görüşleriyle bu değersel yapının inşasına çalıştıkları görülmektedir.

Mesela, Konfüçyüs der ki; “Kendine yapılmasını istemediğin bir şeyi sen de başkalarına yapma” Aynı şeklide Kant’da, "Başkalarına her zaman onların sana davranmasını istediğin gibi davran" demektedir.

“Bir kişi kendisi için rahatsızlık verici bir şeyi, bir başkası için yapmamalıdır, işte ahlak budur" (Hinduizm). “Kendine nasıl davranılmasını istiyorsan, bütün canlılara öyle davran” (Budizm). “Nefret ettiğin şeyleri komşuna yapma, temel kanun (Tevrat) budur, geriye kalan sadece yorumdur” (Yahudilik).

İslam inancına göre de insan, sevdiği şeylerden başkalarına harcayabilirse erdemli sayılır. Kur’an’da “Allah›ın sana iyilik ettiği gibi sen de iyilik et” emri vardır. (Kasas, 28/77). Hz. Muhammed’de, gerçek mümin, kendisi için istediğini başkaları için de isteyen kişidir" buyurmuştur.

Bu alanındaki görüşlerin bir başka özelliği de gayeci bir anlayışını savunmuş olmalarıdır. Bu gayeci anlayışa göre, “en yüksek iyi mutluluktur”

Mutluluk dışındaki "iyi"ler özü itibariyle iyi olmayıp eğreti/geçici veya dolaylı olarak "iyi"direr. Bu tür iyiler ancak mutluluk gayesi ile ya da vesilesi ile iyidirler. Buna göre mutluluk, özü itibarıyla tercih edilen "en yüksek iyi" ve en son gayedir. Onun dışındaki her iyi ona ulaşmanın sadece bir aracıdır.

İyi insan olmakla, mutluluğu insan doğasıyla eşitleyen bu yaklaşıma göre, insan kendi doğasından yola çıkarak sahibi olduğu potansiyellerinin en iyi versiyonlarını maksimize etmekle yükümlüdür.

FELSEFE VE DEĞERLER EĞİTİMİ

Felsefenin, varlık, bilgi ve değer olmak üzere üç temel araştırma alanı vardır. Anlaşılacağı üzere değer problemi felsefenin temel araştırma konuları arasında yer almaktadır. Konuyu sınırlandırmak açısından sadece köken itibariyle en eski ve etkisi bakımından en yaygın olan bazı filozoflar üzerinden felsefe, değerler ve ahlak konusuna aşağıdaki şekilde bakılabilir.

Sokrates

Sofistler ve Sokrates'le birlikte insan ve değer problemi felsefi bağlamda araştırılmaya başlamıştır. Sokrates, etik tarihinin ilk ahlaki değer teorisyenidir.

Etik tarihinde insan eylemlerini iyi-kötü şeklinde ahlaki bir sınıflandırmaya tabi tutan ilk düşünürlerden biri Sokrates'tir. Onun etik düşüncesine göre insan, özü itibarıyla iyidir, eğitimin görevi, bunu ortaya çıkarmak olmalıdır.

Sokrates'in düşüncesinde, bilgi en yüksek erdemdir. Ahlakta üstün ve erdemli olmak bilgiye bağlıdır. Ona göre bilgi ve bilgelik ile erdem ve mutluluk eşittir. Ancak gerçek bilgi insanı doğru eyleme götürür, dolayısıyla hiç kimse bilerek kötülük işlemez.

Erdem bilgiye, erdemli olmak ta mutluluğa götürür, bu nedenle insan hayatının gayesi mutluluğu elde etmek olmalıdır. Sokrates, insanları fazilet ve bilgelik peşinde yürümeye ikna etmek için kendini görevli saymış, bireyi kurtardığı zaman, toplumun ve devletin de kurtulacağına inanmıştır.

Platon

Platon, değer felsefesine önem en çok önem veren ilk düşünürlerden birdir. Platon birçok diyaloğunda aşk, güzellik, özgürlük, kötülük ahlak vb değerlere yer vermiş, Timaios adlı diyaloğunda "alemin ruhu" görüşünü ortaya koyarak bütün değerleri bir manevi alem içinde toplamaya çalışmıştır.

Ona göre idea ve görünüş dünyası olmak üzere iki ayrı dünya vardır. İdea dünyası değişmez görünüş dünyası algılanan ve değişen dünyadır. İdealar, insanın ahlaksal eylemlerini de yönetir.

Büyük bir kısmı erdemlerden oluşan idealar merdiveninin en tepe noktasında iyi bulunur. Ahlaklılık iyi ideasının bilisine dayanır. İnsanların nesneler

dünyasında verdiği ahlaki yargılar ve değerler bu iyi ideasının bir yansımasıdır. İnsanın ahlaksal yaşamının amacı da bu "en yüksek iyi"ye varmaktır. Bir şeyin iyi olması için ölçülü, dengeli, kendi kendine yeterli ve en son amaç olması gerekir. En yüksek iyinin elde edilmesi insana gerçek mutluluğu sağlar.

Mutluluk, erdemli yaşamakla elde edilir. Erdem, ruhun iç düzeni, sağlığı ve uyumlu olmasından kaynaklanır. Platon'un ahlak anlayışı tek kişiyi değil, toplumun mutluluğunu esas alır ve bu da ancak devlette oluşur. O halde amaç bütün devletlerde elden geldiğince büyük bir mutluluk sağlamaktır.

Platon'a göre, erdem ve devletin dört temel esası vardır;Bilgelik (wisdom), yiğitlik (cesaret-courage), ölçülülük (temperance), doğruluk (adalet-justice). Mutluluk karakterli bir ahlak anlayışını savunan Platon'a göre iyi olanı aramak insanlarda bulunan doğal bir güçtür. Bu nedenle kimse bilerek kötülük yapmaz.

Aristoteles

"İyiliğe gücün yetmiyor ise hiç değilse kötülük etme", "İradene hakim fakat vicdanına esir ol" sözleri onun ahlak anlayışın formüle eden Aristoteles, Platon'a göre değer problemi kısımlara ayırmış, değerleri bağımsız incelemeye çalışmıştır. Organon'da hakikat değerine, Nikomakhos'ta ahlaka, Ekonomika'da iktisada, Poetika ve Retorik'te bedii değerlere yer vermiştir.

Aristoteles'in etik görüşüne göre insan hayatının amacı mutluluktur. Mutluluğa ulaştıracak araç ise erdemdir. Erdemler akli ve ahlaki olarak ikiye ayrılır. Akli erdemler eğitimden oluşur ve eğitim yoluyla gelişir. İnsanın sorumlu varlık olan yönünü gösteren ahlaksal erdemler de esas olan "altın orta"yı bulmaktır.

Altın orta, biri aşırılık diğeri eksiklik şeklinde iki aşırı uç arasında arzu edilen orta yoldur. Örneğin cesaret erdemi, korkaklıkla kör-atılganlık arasında bir doğru ortadır.

Bir ölçek olarak, neyin erdemli olduğunu belirleyen Altın Orta, erdem etiği olarak da bilinir. Eski dilde karşılığı ifrat ve tefrittir. Bir şeyde aşırı seviyede ileri veya geri durma durumu eski dilde ifrat ve tefrit kavramlarıyla karşılanmıştır. İstenilen şeyden daha fazlasını yapmak ifrat, daha azını yapmak ise tefrittir.

Altın orta, ahlaki eylemde ödev ya da görev veya iyi sonuçlara değil, daha çok yüksek karakterli olmaya vurgu yapar. Başka bir ifadeyle Altın Orta aynı

zamanda, iyi karakterin gelişmesi ve yerleşmesine yardımcı olmanın bir yoludur. Çünkü bir kişi altın ortayı ikinci doğa haline getirmeye çabalarken karakterini bu yönde eğitmiş olmaktadır. Yani kılıç sallaya sallaya kahraman, yalan sallaya sallaya da yalancı olunmaktadır. Alıştırma, egzersiz, pratik sayısı önemlidir.

Farabi

Farabi'ye göre ahlaklı olmanın amacı mutluluğa erişebilmektir. Mutluluk en yüce gaye, ulaşılacak en son yetkinlik ve insanın ulaşabileceği en yüksek iyiliktir.

İnsan, nazari ve pratik yönleri olan akıl gücü (pratik akıl) sayesinde ahlaki eylemlerin iyi ve kötü olanlarını, mutluluğu ve mutsuzluğu idrak eder.

İnsan sosyal bir varlık olduğu için mutluluğu tek başına elde edemez, bütünüyle toplumun mutlu olması esastır. Toplum, mutluluk için bir araçtır. Bu nedenle Farabi ülkeleri de erdemli kent ve erdemsiz kent olmak üzere iki kısma ayırır. İyiliklerin yaşandığı kent erdemli kenttir.

Farabi'ye göre erdemler, nazari (teorik), düşünme, ahlaki ve iş erdemi olmak üzere 4 kısımdır. Eğitimin amacı bu erdemleri kazandırmaktır. Farabi'ye göre de ahlaki erdemler/fazilet ve aşağılıklar/reziletler ancak belirli bir huydan doğarlar. Bu eylemler, belli bir zamanda defalarca tekrar edilerek ve ona alışık hale gelindiğinde, insanda ortaya çıkar ve yerleşirler.

Eğitimde çaba, çaba göstermeye teşvik, alıştırma ve alışkanlık önemlidir.

İbn-i Sina

İbn-i Sina'ya göre ahlak, insanın hiçbir zorlayıcı düşünceye gerek kalmaksızın, davranışta bulunmasını sağlayan bir yetidir. İnsan ne kadar akıl sahibi ise, o kadar bilgili; ne kadar bilgili ise o kadar faziletli; ne kadar faziletli ise, o kadar mutlu ve ne kadar mutlu ise o kadar Allah'a yakındır.

Akıl her şeyin merkezidir. Teorik ve pratik olmak üzere ikiye ayrılır. İnsan pratik aklı sayesinde kendisi için en yararlı olanı yapar, iyiyi kötüden, yararlıyı zararlıdan ayırır, günlük ilişkilerini düzenler.

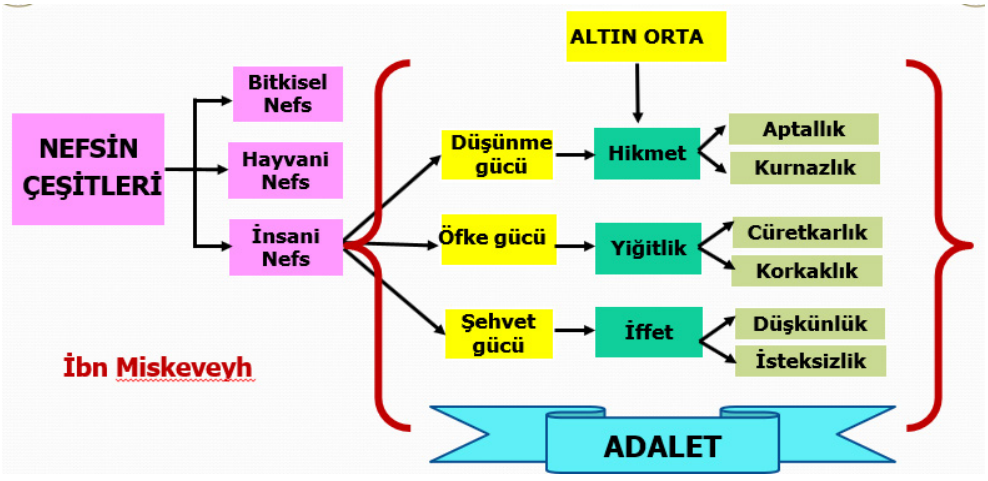
Her zaman iyilik çok, kötülük azdır. Üç türlü kötülük vardır: a)İlgisizlik, zayıflık, eksiklikten doğan, b) acı, tasa ve iç sıkıntısı gibi ruhsal, acılardan, c) ahlâk bozukluğundan, doğan kötülükler. Asıl günah sayılan üçüncü tip kötülüktür ve insan bundan sorumludur.

Ahlaki eğitimde rol model yoluyla öğrenme önemlidir. İyi davranışların kazanılması için sıkça tekrarlanması gerekir. İyi ahlaklı insanların davranışları adet haline getirilirse iyi ahlak, kötü ahlaklı insanların davranışları adet haline getirilirse kötü ahlak kazanılır.

İbn-i Miskeveyh

İbn Miskeveyh, ilk defa sistematik olarak ahlakın başlıca konularının işlendiği Tehzibü'l-Ahlak adlı eserin sahibidir. Ona göre ahlak ilminin asıl amacı, karakter formasyonudur.

Karakter (ahlak), ahlak insanın fiillerini hiç zorlanmadan kolaylıkla (içinden gelerek) ortaya koymasını sağlayan psikolojik yapıdır Psikolojik yapı, nefsin temel güçleriyle ilişkilidir. Bu nedenle önce nefsin iyi anlaşılması ve ona göre eğitilmesi önemlidir.

Nefsin, düşünme/akıl yürütme, şehvet/arzu ve öfke şeklinde üç gücü vardır. Bu güçler, mizaç, alışkanlık ve eğitim ile biri diğerine göre güçlenir veya zayıflar. İnsan nefs ve bedenden oluşur. Bunların uyumu önemlidir. Bunlar uyumlu olduğunda hem bireysel hem de toplumsal uyum gerçekleşir. Nefsin eğitiminde, önce onun zararlarının önüne geçilmesi sonra da kemal mertebesine doğru yöneltilmesi gerekir.

Yusuf Has Hacib'in

Yusuf Has Hacib'in "mutluluk veren bilgi" anlamındaki Kutadgu Bilig adlı eseri her şeyden önce bir ahlak ve siyaset felsefesidir. Eser, dört sembolik karakter üzerinden insanlara kutlu/mutlu olmaları için gereken yolu göstermek amacıyla yazılmıştır.

İsim	Anlamı	Meslek	Sembolü
Kün Togdı	Gün Doğdu	Hükümdar	Adalet
Ay Toldı	Dolunay	Vezir	**Mutluluk**
Ögdülmiş	Övülmüş	Bilge (Vezirin oğlu)	Akıl (ya da Bilgi)
Odgurmış	Uyanmış	Derviş (Vezirin kardeşi)	Akıbet (Yaşamın sonu)

Karakterler arasındaki adaleti temsil eden hükümdar, halka doğru yolu gösteren, erdemleri öğreten, bilgiyi her şeyin üstünde tutan bir ahlak sembolüdür.

Bütün karakterlerde bilgi, akıl ve ahlâk sürekli övülmekte, ahlakta üstün ve erdemli olmak bilgiye bağlanmaktadır. Bilgi aynı zamanda "en yüksek iyi"ye ve onu temsil eden "kut"a ulaşmak için de temel şarttır.

Kut sahibi olmak için de akıl, bilgi, anlayış, doğruluk, hoşgörü, adalet ve iyilik gibi erdemlere sahip olmak gerekir. İnsanda kut akıldır, bilgidir, hayattır, ataların sesine kulak vermektir, diriliktir, sağlıktır, doğruluktur, olumlu her türlü değerdir. Kut, doğuştan gelen bir şey değildir, hizmetle (doğru işler yapmakla) kazanılan bir unvandır. Kut, insanın değerli işler yaparak adını baki kılması, ruhunu ölümsüzleştirmesidir. En büyük sevinç/mutluluk, her iki dünyada kuta erişebilmektir.

Gazali

Gazali, eğitimin en önemli amacının güzel ahlak olduğunu belirtir. Buna göre ahlak felsefesinin amacı, Tanrı varlığının, birliğine giden yolu açmaktır. Bunun için de kalbin eğitilmesi gerekir.

Gazali'nin eğitim ve ahlak anlayışında kalp, merkezi bir role sahiptir. İnsan dış ve iç olmak üzere iki tür göze sahiptir. Dış göz, akıl ile fiziksel ve duyumsal olanı kavrarken; iç göz (kalp gözü) manevî ve ruhsal olanı kavrar. Hakikate ulaşmak, ancak kalp gözünün açık olmasıyla mümkündür. Kalbin eğitilmesi, öncelikle aklın eğitilmesi şartına bağlıdır. İnsanın iyiye veya kötüye eğilimini temsil eden "nefs"in eğitilmesi de zorunludur.

Buna göre, hakikate ulaşmak için tasavvuf veya sufi'lerin yolundan gitmek, nefis mücadelesine girişerek, rütbelerden ve mallardan yüz çevirmek gerekir. Kendi nefsini idare edemeyen kişi diğer işlerini yönetmede de başarılı olamaz. Gazali'ye göre, erdemlerin en başta gelen niteliği kişide yerleşik bir karakter vasfını taşımış

olmasıdır. Herhangi bir sebeple malını bir ihtiyaç uğrunda sarf eden kimseye cömerttir denemez. Cömert olması için malını bağışlama durumu kendisine yerleşmiş, bir huy haline gelmiş olması gerekir. Düşünmeden ve zorluk çekmeden kolaylıkla iyi işlerin kişiden çıkması ön koşuldur. Zorlanarak malını veren kişiye cömerttir denemez.

Nasirüddin Tusi

Diğer İslâm filozofları gibi Nasirüddin Tusi'nin ahlâk anlayışı da mutluluk ahlakıdır. O'da ahlakı, düşünüp taşınmaya gerek kalmadan fiil ve davranışların kolaylıkla çıkmasını sağlayan meleke/yeti diye tanımlar.

Tusi, doğuştan gelen her türlü eğilimin, ham ve kaba davranışın eğitim ve alışkanlıklarla değiştirilebileceğini savunmaktadır. Ahlaki eğitim ve alışkanlıkların amacı erdemleri kazandırmaktır. İnsanın yaratılış gayesi en yüksek yetkinliğe ve mutluluğa ulaşarak Allah'ın halifesi olmak, bunun yolu da felsefi bir yaşayışla erdeme aykırı tutum ve davranışlardan arınıp güzel ahlakla donanmaktır. Yetkinlik erdemin, eksiklik rezaletin bir sonucudur. Erdem, ifrat ve tefrit denilen iki aşırı ucun ortası, rezalet ise ifrat ve tefrit taraflarıdır. Farabi'de olduğu gibi Tusi'de de mutluluk yalnız ferdin değil toplumun da son gayesidir; toplumsal hayat insanların mutluluğa ulaşmasının vazgeçilmez aracıdır

Mevlana

Mevlana, eğitimin temeline ihtiyacı koyar. Ona göre yağ, yoğurt ve ayran içinde nasıl gizli olarak bulunuyorsa, Tanrı'nın, insanın yaratılışında yerleştirdiği o gizli benlik de insanın içinde öylesine gizlidir. Bütün yalanlara, aldanmalara, yanlışlara ve inançsızlıklara rağmen, Tanrı'nın yarattığı o iyi ve bilgili benlik, insanın özünde bulunmaktadır.

Eğitimin görevlerinden biri, bilgi ve hünerle insan yayığını döverek ondaki en değerli şeyi ortaya çıkarmak ve şahsiyetini onunla şekillendirmektir. Eğitim yoluyla kötü huylardan arınmak, yüksek ahlaki değerler kazanarak güzel ahlak sahibi olmak mümkündür.

Mevlana'nın ahlak felsefesinde iyi niyet, irade gücü ve sorumluluk duygusunun önemli bir yeri vardır. Mevlana, örnek hikayeler üzerinden irade, sorumluk ve sağduyulu davranışlara dikkat çekerek bunların önemi ortaya koyar.

Mevlana düşüncesinde nefs eğitimi de önemlidir. Nefs eğitimi, aşkı artırır. İnsan da olgunlaşma ve Allah›ına kavuşma yeteneği vardır. İnsan ahlak açısından temizlendikçe Tanrısal aşka yaraşır hale gelir. Böylece insan, Tanrısal gizlere ulaşabilir. Varlıkta birliği yaşar.

İnsanın eğitiminde değer vereceği şey, Tanrı›dan öğrendiklerini hatırlamak ve o olmaktır; eğer kendi içinde bu özü yakalayabilirse, bunu başaracaktır. Ancak bedensel ve toplumsal zevkler Tanrı'ya ulaşmayı engeller. Bunun için insan bu zevklerden uzaklaşması, nefsin özgürleştirmesi gerekir. Bu da ancak sevgi/aşk yoluyla olur. Aşk sayesinde insan, Tanrı'nın yarattığı her şeyi Tanrı adına sever. Böylece aşk temelinde evrensel bir ahlak yasası mümkün hale gelir.

İbn-i Haldun

İbn Haldun'a göre insanların fiziki ve ahlaki özellikleriyle yaşadıkları bölgelerdeki iklim şartları arasında doğrudan bir ilgi vardır. Bununla birlikte insan, içinde yaşadığı toplumun bir aynasıdır. Kabiliyetlerini, içinde yaşadığı toplumsal şartlar çerçevesinde kazanır. İnsan, tabiatı itibarıyla hayırlı olana daha yatkındır. İnsanda hayra meyil bulunmasaydı mülk ve siyaset oluşamazdı. Buna göre hem asabiyetin hem de ahlakın gayesi mülktür (yönetim/iktidar/devlet) denilebilir.

İbn Haldun'a göre devlete ulaşmak asabiyete bağlıdır, ancak asıl belirleyici faktör asabiyet mensuplarının ahlaki durumlarıdır. Devleti sağlamak ve muhafaza etmek için ahlaki faziletlere de sahip olmak zorunludur. Tarihte birçok memleket ve millete hükmeden kişilere bakıldığında, bunların güzel ahlaki özellikleriyle öne çıktıkları görülür. Aynı şekilde devletin bozuluş ve çöküşünde de kötüye gidişin sebebi gücü elinde bulunduranların ahlaki faziletlerini ve asabiyeti yitirmiş olmalarıdır.

Kınalızade Ali Efendi

Kınalızade, geleneksel kabul görmüş nefsin üçlü tasnifini esas alarak ahlakı temellendirir. Bu kategorilerin bütün özellikleri insan nefsinde bir arada bulunur. Ahlakın temelini oluşturan nefs güçlerin erdemli bir şekilde ortaya çıkması için bir rehbere ihtiyaç vardır. Gerçek mükemmellik, mutluluk ve bilgi de ancak bu durumda ortaya çıkabilir.

Kınalızâde ahlâk ilmini teorik ve pratik olmak üzere ikiye ayırır. Birincisi insan bilgisiyle ilişkiliyken ikincisi insanın eylemleriyle ilgilidir. Hakiki yetkinlik ve mutluluk her ikisinin birlikteliği durumunda mümkün olmaktadır. Kınalızade, geleneğe uyarak ahlak ilmini açıklarken onu, tıp ilmine benzetir. Nasıl ki tıp ilmi ile bedenin sıhhatini korumak ve hastalığı gidermek mümkün ise ahlak ilmi ile nefsin çirkin huylarını gidermek, iyi ahlakını devam ettirmek mümkündür

Thomas More

More, Ütopya adlı eserinde, toplum düzenini, temelinde doğruluk, dengeli olma, ruhsal ve doğal olan bedeni zevkleri yaşama vb doğal erdemlere bağlar. Ona göre doğal erdemlerin doğal sürecinde gelişmesi ve yaşanması sonucunda toplumda denge ve mutluluk sağlanabilir. Eğitimin temel fonksiyonu tutkuların dengelenmesi ve istendik ahlaki erdemlerin bireylere kazandırılmasıdır

More bu erdemlerin kazanılmasını sadece okulla sınırlandırmaz. Bu, hayat boyu sürer ve bireyler yaygın eğitimle de öğrenme sürecini devam ettirmelidir. Bu bir çeşit yaşam boyu devam eden bir eğitimdir. Orada hem devlet eliyle sağlanan bir eğitim sistemi, hem de bireylerin kendi çabalarıyla yaşam boyu edindikleri birikimleriyle oluşan bir eğitim söz konusudur. Ütopya'daki eğitim, davranış değişikliğini sağlamanın bir aracı olarak aynı zamanda ahlaki karakteri teşvik eden insanların tutkularını ve tutumlarını denetleyen, etik ve erdem yönü ağır basan bir eğitimdir.

J.J Rousseau

Rousseau, Emile adlı eserinde eğitimi hümanist bir yaklaşımla temellendirir.

Rousseau'nun hümanizminin temelinde insan doğasının doğuştan iyi olduğu inancı yatmaktadır. İnsanın yüreğinde doğuştan ahlaki kötülük ve bozukluk yoktur. Yozlaşma, sonradandır, uygarlaşmayla başlamıştır.Erdemler ve ahlaki değerler toplumsal ilişkilerle, uygarlaşmayla doğmuştur. Ahlaki hayatı yönlendiren temel ilke ise vicdandır. İyiliğin iyi olmasının ölçütü sadece yapılan eylemin doğruluğu değil, yüreklerimizin derinliklerinde de onun iyi olduğunu hissetmemizdir. Vicdan, eylemler konusunda tek belirleyicidir.

Rousseau'nun hümanist anlayışının dayanaklarından biri de çocuğun eğitiminde empati ve acıma duygusunun geliştirilmesi düşüncesidir. Emile'in, duyarlı ve merhametli bir birey olarak yetişmesi için, diğer insanların da benzeri şekilde kendisi gibi acıları hisseden varlıklar olduğunu bilmesi gerekir. Burada da yine vicdan insan doğasındaki özsevgi ve merhamet duygularına rehberlik etmektedir

Kant

Modern düşüncede değer problemini ilk defa bağımsız olarak ortaya koyan Kant'tır. Kant'a göre insan aklının üç yetisi vardır. Tasavvur, arzu, his.

Tasavvur yetisine dayanmak üzere Saf Akıl, arzu yetisine dayanmak üzere Pratik Akıl veya Ahlak, his yetisine karşılık, Hüküm gücü yani değer hükmü vardır. Kant, bu üç temel etkinliğe bağlı olarak ortaya çıkan; bilgi, ahlak ve sanata ait olmak üzere üç eser yazmıştır. Bunlar Saf Aklın Tenkidi, Pratik Aklın Tenkidi, Hükmün Tenkidi adlı eserlerdir.

Kant, Saf Aklın Tenkidinde bilimin, Pratik Aklın Tenkidinde ahlakın ve üçüncü kitapla da sanatın ve doğanın gayeliğinin kritiğini yapmıştır. Böylece bilgi teorisi ilk kitapla yapıldığı halde, iki ve üçüncü kitaplar değer teorisine ayrılmıştır.

Kant eğitimi, insan doğasını disiplin altına alma, toplumsallaştırma, medenileştirme ve ahlaki açıdan geliştirme süreci olarak tanımlar. Kant, evrensel bir ödev ahlakının varlığını savunur. Ona göre evrensel bir ahlak yasası mümkündür.

Bu yasa insanın kendi özgür iradesiyle (otonom bir şekilde) kendi aklına dayalı olarak ortaya koyduğu bir yasadır. Bu, ahlaki eylemin temel şartıdır. Bu ahlak yasasına uymak zorunluluk değil, bir ödevdir. Ödev en yüksek iyidir. Böylece ödev insana başkası tarafından değil, bizzat kendisi tarafından, kendi vicdanı tarafından verilmiş olmaktadır. Buna göre bir davranış yapılmadan önce o davranışın yapılış amacı (niyeti) önemlidir. Salt iyi yasaya uygun olandır. Kant'ın ödev ahlakı şöyle formüle edilir; Öyle davran ki davranışın temelindeki ilke, tüm insanlar için geçerli olan bir ilke olsun.

J. A. Comenius

Comenius, eğitim ve öğretimde çocukların bireysel farklılıklarına dikkate çekerek, onlara karşı anlayışlı ve hoşgörülü davranılmasını ister. Eğitimin amacı, kolay yöntemlerle sağlam bilgi kazandırmak olmalıdır.

Comenius'e göre bu bilgiler; 1- Bilimsel bilgi 2- Ahlak-erdem 3- Gerçek anlamıyla Tanrı sevgisidir. Ona göre Tanrı, bilimleri kazanmakla ilgili gücü (yetiyi) bize vermiştir, insanın ödevi bunları istemektir.

Bu nedenle bir insanlık kurumu olan okulların ödevi de çocukların bilim ve güzel sanatlarla ilgili yeti ve yeteneklerini geliştirmek, dillerini inceltmek, ahlaklarını iyileştirmek ve Tanrı'yı sevdirmek olmalıdır. Comenius, ayrıca öğretmenlerin ahlaklı ve karakter sahibi kimseler olması gerektiğini savunmaktadır.

J. F. Herbart

Herbart'ın, eğitimin bir bilim olarak gelişmesi ve özellikle eğitim psikolojisinin doğuşunda önemli katkıları olmuştur. Herbart'ın etik anlayışına göre, eğitimin birincil amacı "iyi insan" yetiştirmektir.

Rousseau'nun topluma karşı olan görüşüne katılmayan Herbart'a göre eğitimin amacı çocuğun mevcut sosyal düzene uyumudur. Önemli olan kişinin yalnızca bilgi edinmesi ve zihni yönden gelişmesi değil, aynı zamanda karakter ve sosyal ahlak bakımından da gelişmesidir. Herbart eğitimin amacını "erdem" sözcüğü ile açıklamıştır. Eğitim görüşünü iyilik ve doğruluk gibi kavramlara dayandıran Herbart, toplumdaki bütün bireylerinin yetkinlik, iyilikseverlik, doğruluk,

hakseverlik ve mutluluk gibi bir takım törel değerlerle donatılmasını istemiştir. Ona göre sonunda bu değerler toplumun ortak ülküsü olacaktır

E. Durkheim

Durkheim'in sosyolojiye ilgi duyma nedenlerinden biri, sosyolojide toplumun ahlaksal olarak yeniden inşasının kaynağını görmüş olmasıdır. Durkheim sosyolojisi, "toplumsal olguların özleri (yapısı) gereği ahlaki olgular oldukları" varsayımı üzerine kurulmuştur. Ona göre modern toplumların bunalımı, ahlaki bir bunalımdır. Çağdaş ekonomik yaşamın sunduğu maddi ilerleme (uygarlık), insanın mutluluğuna ve ahlâkî gelişimine katkıda bulunamaz

Durkheim, insanlar arasında uzlaşma, karşılıklı özveri, dayanışma ve bağlılık duygusu gibi ahlaki nitelikler olmadan toplumun var olamayacağını savunur. Ona göre her toplum, temelde ahlaki bir birliktir.

Durkheim, bireylerin toplumun beklentilerine uygun bir şekilde davranmaları gerektiğini belirtir. Ona göre, "toplum bireylerden değil, bireyler toplumdan oluşur". Dolayısıyla ahlak, bir toplumsal bir olgudur ve ahlaki değerleri toplum meydana getirmektedir.

J. Dewey

John Dewey, ahlak gelişimi ile bilişsel gelişimin paralel bir yapı sergilediğini ifade eden ilk kuramcıdır. İşlevsellik (enstrümantaliz) akımının öncülerinden biri olan Dewey'e göre, ahlak gelişimi eğitimle ilgilidir.

Eğitim, psikolojik boyutların gelişmesine yardımcı olurken bireyde değerler sisteminin gelişmesine de yardımcı olur. Çocuklar bilgileri okullarda yaparak ve yaşayarak öğrenirler. Okullar çocuğa bütün toplumsal değerlerin verildiği, o günkü hayatın aynen yansıması olan kurumlardır.

Aile hayatı ise toplumsal hayatın bir biçimidir. Çocuk bilişsel ve ahlaki olarak ilk bilgilerini ailesinden alır. Okulun görevi çocuğun ailede kazandığı bu değerleri geliştirmektir. Dewey'e göre, bireyin davranışını etkileyen, geliştiren ve onu daha iyi duruma getiren her fikir "ahlaki fikir"dir. Ahlaki fikirler zamanla ahlaki yargıların oluşmasını sağlarlar.

Kaynakça

- Akarsu, B. (1970), Ahlak Öğretileri-I Mutluluk Ahlakı, İstanbul, İÜEF Yayınları
- _____, Felsefe Terimleri Sözlüğü, Ankara, Savaş Yayınları.
- Aristoteles, (2014) Nikomakhos'a Etik, (Çev: Saffet Babür), Ankara, Bilgesu Yayınları.
- Atay, H. (2016), Farabi (Mutluğu Kazanma), Ankara, Sözkesen Matbaacılık.
- Cevizci,A. ((2008), Etiğe Giriş, İstanbul, Paradigma yay
- Çubukçu, İ.A, (1989), Türk-İslam Düşünürleri, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Dilaçar, A. (1988), Kutadgu Bilig İncelemesi, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Eğitim Birsen ve Türkiye Yazarlar Birliği, (2015), Eğitim ve Ahlak Şurası", (Mehmet Akif İnan hatırasına), (Edt., Musa Kazım ARICAN vd,) Temmuz, 2015, Ankara.
- Gafarov, A. (2011), Nairüddin Tusi'nin Ahlak Felsefesi, İstanbul: İSAM Yay,.
- Günay, M. (2006), Felsefe Tarihinde İnsan Sorunu, İzmir: İlya
- İbn Miskeveyh, (2013), Tehzibü'l-Ahlak (Ahlak Eğitimi), (Çev. A.Şener-İ, Kayaoğlu- C. Tunç), İstanbul, Büyüyenay Yay,.
- Kuçuradi, İ. (1988). Etik. Ankara, Meteksan.
- _____, (1998). İnsan ve Değerleri. Ankara: Meteksan.
- Küyel, M. T. (1991), "Farabi, Hikmet ve Kutadgu Bilig", Erdem, C. 7, 20/375-470, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Levent, A. F., (2019), Eğitimde Ahlak ve Etik (Edt), Ankara, Nobel yay
- Özlem, D., (2017), Etik (Ahlak Felsefesi), İstanbul, Motos yay
- Öztürk, A. F., (2004), "Ütopyalar Sorunsalı", Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi, C.3, S.5, s.89-114.
- Ülken, H. Z., (2016), Ahlak, Ankara, Doğu Batı Yay.
- _____ (2016), Bilgi ve Değer, Ankara, Doğu Batı Yay.

GELENEKSEL İLE MODERN ARASINDA MİLLÎ VE EVRENSEL DEĞERLER

Prof. Dr. Ali Fuat ARICI
Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

GELENEKSEL İLE MODERN ARASINDA MİLLÎ VE EVRENSEL DEĞERLER

Değer eğitimi son yıllarda özelde Türk eğitim sisteminin, genelde ise neredeyse bütün dünya eğitim sistemlerinin önemli konularından biri olmuştur. Konunun değer kazanmasında bize göre iki hususun etkili olduğu söylenebilir. Bunlardan ilki bireyin eğitiminin bir bütün olarak görülmesi anlayışının benimsenmesi; ikincisi yenidünya düzeninde millî kimliklerin yerine çok kültürlü bir kimliğin oluşmasına imkân verecek bir ortamın oluşturulmasıdır.

Değer araştırmaları Rokeach Değer Envanteri ile birlikte bir ivme kazanmış ise de, asıl kabul Schwartz'ın Değer Listesi ile yaşamıştır ve bu listenin işlevselliğe kavuşması doksanlı yılların ortalarından bu yana olmuştur. Son olarak UNESCO'nun evrensel değer olarak belirlemiş olduğu 12 değerin (iş birliği, özgürlük, mutluluk, dürüstlük, sevgi, alçakgönüllülük, barış, saygı, sorumluluk, sadelik, hoşgörü, birlik) eğitimde yer almaya başladığı görülmüştür. Farklı kişi ve kurumlar tarafından belirlenen bu değerlerin hem sayı bakımından hem de içerik bakımından birbiriyle kısmen veya tamamen örtüştüğü söylenebilir.

Türkiye'de değerler eğitimi 18. Milli Eğitim Şurası Kararlarına uygun olarak 2010 yılında yayımlanan İlk Ders Genelgesi ile iyi karakterli bireyler yetiştirmek, temel değerleri pekiştirmek, çocukların kendilerine ve topluma yararlı olacak temel değerleri psikolojik, bilişsel ve sosyal gelişimlerine uygun olarak kazanmalarını sağlamak amacıyla uygulanmaya başlanmıştır.

Neye Değer? / Kimin Değeri?

Erol Güngör değeri, "bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inanç" şeklinde açıklarken Harun Tepe "herhangi bir nedenle iyi olduğu düşünülen, yani kendisine ilişkin pozitif bir değer yargısı bulunan her şey" olarak tanımlamıştır. Yine Prince-Gibson ve Schwartz değerleri "durumlar arası amaçlar ve önemde çeşitlenen bir kişi veya grubun yaşamında rehberlik eden ilkeler" olarak tarif ederken Grünberg "insan olarak tecrübe edilenin pratik olarak yeniden ortaya konması" şeklinde ifade etmiştir.

Değerlerin sınıflandırması ile ilgili olarak, İnsani Değerler Programı beş evrensel değerden (sevgi, hakikat, iç huzur, doğru davranış ve şiddetten kaçınma) bahsederken Spranger, değerleri altı temel grupta (estetik, kuramsal, ekonomik, siyasi, sosyal ve dini değerler) toplamıştır. Kirschenbaum ise değer eğitimi akımlarını karakter eğitimi (saygı, sorumluluk, şefkat, disiplinli olmak, sadakat, cesaret, iş ahlakı), vatandaşlık eğitimi (bilgi, takdir, eleştirel düşünme becerisi, iletişim becerisi, işbirliği becerisi, anlaşmazlıkları çözme becerisi) ve ahlak eğitimi (ahlakî bilgi, ahlakî muhakeme, şefkat ve fedakârlık, ahlakî eğilimler) şeklinde üç ana grupta

toplayıp değerlendirmiştir. Schwartz'ın değerler sınıflandırmasında ise önce değer grupları oluşturulmuş daha sonra bu gruplara ilişkin değerler sunulmuştur. Güç, başarı, hazcılık, uyarılım, öz yönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik, gelenekselcilik, uyma ve güvenlik onun değer gruplarını oluşturmuştur.

Erol Güngör tarafından yapılan sınıflandırmada ise 7 grupta (sosyal, siyasi, ahlaki, iktisadi, estetik, ilmi, dini) 14 değer (gerçek dostluk, insanlara yardım, yalansız bir dünya, vicdan huzuru, eşitliğin sağlanması, hürriyet için mücadele, ekonomik bağımsızlık ve konforlu bir hayat, her şeyin ölçülü ve ahenkli olması, güzelliklerle dolu bir dünya, bütün gerçeklerin bilinmesi, cahillikten arınmış bir dünya, öbür dünyayı kazanmak ve günahlardan arınma) belirlenmiştir.

Değerler eğitimi çalışmalarında öncelikli olarak iki kurumun ön plana çıktığı kabul edilmektedir. Bunlardan ilki aile, ikincisi okuldur. Çünkü değerler eğitimi, farkına varma, önemine inanma ve değer verme gibi duygusal yönü ağır basan niteliklere sahiptir. Ancak araştırmalara göre Türkiye'de her iki kurumun da mezkûr konuda yetersiz kaldığı görülmektedir.

Değişen hayat, değişen değerler…

Değerler eğitiminde ilk olarak ele alınması gereken ailedir. Ancak değişen hayatla birlikte aile de ciddi değişmeler gözlenmekte ve değerler de bu durumdan nasibini almaktadır. Bu durum başta ahlak ve değerler olmak üzere ailede verilmesi gereken eğitimi ciddi bir şekilde sekteye uğratmıştır. Hâlbuki eski Türk aile hayatında çocuğa ilkin düzgün konuşmayı öğretmek, sonra sırasıyla çocuğun hayâ ve temyiz (doğruyu yanlışı ayırt etme) yeteneklerini geliştirmek, ardından büluğa kadar sürecek olan ibadet ve çalışma eğitimini başlatmak esas olmuştur. Bu eğitim anlayışında XI. yüzyıldan sonra genelde Türk-İslam düşünürlerinin özelde Gazâli'nin (1058-1111) eğitimle ilgili görüşlerinin ve XII. yüzyıldan sonra ise Ahiliğin etkili olduğu görülmüştür. Osmanlı ailesinin eğitim anlayışı da yine bu doğrultuda devam etmiştir.

Gazâli'ye göre eğitimin en önemli amacı "ahlakın güzelleştirilmesi"dir. Bunun için o, çocukları anne babaya verilmiş ilahi bir emanet olarak kabul eder. Bu nedenle eğitim önce ailede başlar. Çocuğun ailedeki eğitimi, onun ruhuna ve bedenine yöneliktir. Ona göre, çocuklara kazandırılması gereken ilk değerler; fazilet, adalet, sevgi, acıma, iyilik ve şecaattir. Osmanlı imparatorluğunun büyümesiyle şehir hayatı gelişmiş, özellikle konaklarda eğitim gelenekten göreneğe doğru evrilmiş ve estetik bir hâl almıştır. Konaklarda sözlü kültür ve rivayetler etkili olmuş; halk hikâyeleri, destanlar, masallar, efsaneler, menkıbeler ve türküler bunların başında gelmiştir. Bu yolla çocukların hem fert olarak yetişmesine değer verilmiş hem de toplum hayatına nasıl katılacakları ve katkı sunacakları işlenmiştir.

Ailedeki / evdeki bu eğitimin çoğunlukla çocukluğun erken dönemlerinde başlaması etkili sonuçlar ortaya koymasını ve okullarla birlikte uzun bir süre daha devam etmesini sağlamıştır. Bu geleneksel aile eğitiminde çoğunlukla risaleler, divanlar, cönkler; Muhammediye, Ahmediye gibi eserler, Taşköprüzade ve Kınalızade'nin kitaplarıyla Erzurumlu İbrahim Hakkı, Sümbülzade Vehbi ve Seyyid Hasan Hulusi Efendi'nin kitapları kullanılmıştır. Bazıları hâlâ hayatta olan kimi büyük yazar ve şairlerin çocuklukları sözlü geleneğin bu hatıralarıyla doludur. Cengiz Aytmatov, Ahmet Hamdi Tanpınar, Yahya Kemal, Necip Fazıl Kısakürek, Attila İlhan, Nurullah Genç ve Bekir Sıtkı Erdoğan gibi yazar ve şairlerin çocuklukta yaşadıkları benzer tecrübelerin onların yaşamlarında belirleyici rol üstlendiği ifade edilmiştir. Nitekim Barry Sanders yetişmekte olan çocuğun gelişen beyninin sözlü kültürü kavramaya müsait olarak yaratıldığını, çocuğun önce atalarının sözlü kültürü içine girmesini, daha sonra da sözlü olarak tanıdığı dili görsel bir eyleme (yazıya, metne) dönüştürmesinin gerektiğini belirtir.

Eğitimle çocukların başta dil becerilerinin gelişmesi olmak üzere, iyi bir insan olarak yetişmesi, başarılı bir hayat sürmesinde, mutlu bir aile kurması ve nihai olarak sahip olunan kültürel ve ahlaki değerleri geleceğe taşıyan sorumlu bir insan olarak yetişmesi sağlanması hedeflenir. Ancak Türkiye'de değişen hayat, toplum ve eğitimle birlikte özellikle değerler eğitimin en temel bileşenlerinden biri olan aileyle ilgili birtakım sorunların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu sorunlardan bazıları şöyle özetlenebilir:

- Günümüz insanına "postmodern toplum / kimlik ötesi toplum" adı altında "bütün değerlerin / doğruların göreceli olduğu ve en doğru olanın ekonomik refah olduğu" fikri servis edilmektedir. Tek ve istikrarlı bir kimliğin sürdürülmesini zorlaştıran bu yapıyla özellikle aile bağları güçlü toplumların yerine "çok kültürlü bir kimlik" oluşturulması ve bu yolla küresel ve baskın kültürlerin benimsenmesi amaçlanmaktadır. Bu kültürün içinde nelerin olduğu hemen herkesin malumudur. Hâlbuki dünyada diğer varlıklarda bulunmayan akıl ve iradeye sahip olmasıyla insanın kendine özgü inancı ve değer yargılarıyla bir şahsiyet ortaya koyduğu, ahlaki, sosyal ve dinî yönlerden sorumluluğu bulunduğu kabul edilir. Yine geleneğimize göre temiz şuuru ve nefsi ile masum olan çocuk, Allah tarafından anne ve babanın ellerine bırakılmıştır. Çocuğun aynaya benzeyen kalbi, önüne konulan her şeyi yansıtmaya hazırdır. Bu nedenle çocuk, gördüklerini taklit etme eğilimindedir.
- Modern zamanlarda ortaya çıkan "özgür birey olma" ve "anı yaşama" isteği bugünün insanını, bireyciliğe, benmerkezciliğe hatta bencilliğe doğru sürüklemiş; bunun sonucu olarak da insan, geleceğini ve başkalarını düşünmeyen, rahatından taviz vermeyen ve fedakârlık nedir bilmeyen bir mahlûk hâline getirilmiştir. Bütün bunların sonucu olarak evlilik yaşı ilerlemeye

doğru giderken evlilik oranları ve çocuk sahibi olma isteği de azalmaya başlamıştır. Günümüz insanlarına anlatılan bu" sözde modernlik masalı" bir taraftan çocukları kardeşsiz ve arkadaşsız bırakarak onları daha büyük bir yalnızlığa ve bencilliğe sürüklemekte; diğer taraftan yaşlı nüfusun artmasına sebep olarak toplumumuzun geleceğini tehlikeye düşürmektedir. Hâlbuki Mustafa Kutlu'nun ifadesiyle "Bir çocuğun en çok ihtiyaç duyduğu şey yine bir çocuktur."

- Anne ve babaların önemli bir kısmının günümüzde çocuklarının eğitimiyle ilgili yeterince sorumluluk üstlendiği söylenemez. Hâlbuki olması gereken "mesuliyeti mefkûre hâline getirmek"tir. Topçu, ana-babaların, çocuklarının ahlakına istikamet vermek yerine, onların heveslerinin hizmetinde olduklarını belirterek evladının iç hayatını yoğurmak için en ufak emeği esirgeyen, sadece onların ceplerine dolacak maddi saadetlerini emel edinen ailelerin kendi yavrularının katili olduğunu ifade etmektedir.
- Bugünün çocuğu kendine örnek alacağı, yolundan gideceği bir rol modeli ailede bulamamakla karşı karşıyadır. Çünkü okuma kültürü ve diğer dil becerilerinde toplumda maalesef olumsuz örnekler çoğunluktadır. Ailede ana-babadan sonra çocuğa model olabilecek büyük anne ve babalar, amca, dayı, hala ve teyzeler de büyük ölçüde model olma düşüncesi ve tutumundan maalesef uzakta bulunmaktadır. Hatta kimi ailelerde bu kişiler çocuğu bir eğlence vasıtası olarak görme eğilimindedir.
- Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle TV / medya - sosyal medya ve bilgisayar / internet kullanımı gittikçe artmakta ve ebeveyn ile çocuk arasındaki iletişim / etkileşim bundan zarar görmektedir. Nitekim çeşitli araştırmalarda teknolojik imkânların iyi değerlendirilemediği veya kontrol altına alınamadığı zamanlarda olumsuz sonuçlar ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Dahası Sanders TV'nin insan sesini öldürdüğünü, insanların ekranda gördükleri kişilerle tartışamadıklarını ve TV'deki görüntülerin körpe beyinlerin kavrayıp analiz edebileceğinden çok daha büyük bir hızla geçtiğini belirtmektedir. TV ve medya, hem çocukların bu araçlarla gereğinden fazla muhatap olması hem de ebeveynlerin zamanlarının çoğunu bunlara ayırıp çocuklarıyla yeterince ilgilenememesi şeklinde sorunlara yol açmaktadır.

Eğitime istikamet ya da "değer" vermek…

Değerler eğitimi aslında bir "istikamet (mefkûre) meselesi"dir. Ancak genelde Türk eğitim sisteminin özelde okulun bugün maalesef bir ideali veya eskilerin deyişiyle mefkûresi bulunmamaktadır. Yani kısaca idealsizdir. Bir bütün olarak ne anne-baba ne okul ne de sistem çocuklarımızın önüne, "İşte sizin olmanız gereken, gitmeniz gereken yer şurasıdır. Bu eğitimi alınca şöyle bir insan olacaksınız

ve şunu elde edeceksiniz." diye bir vaatte bulunabilmektedir. Kısacası alacakları eğitimle onlara sunabileceğimiz bir "Kızılelma"mız yoktur. Çocuklarımız ve gençlerimiz medya ve İnternet ortamlarında kendilerine sunulan çoğu gayri millî kahramanlar ve içeriklerin tasallutu altındadır. Ebeveynler ve öğretmenler bu konuda çaresiz bir vaziyette bocalayıp durmaktadır.

Türk eğitim sisteminin mefkûre meselesi, birkaç istisna dışında, maalesef akademik düzeyde ele alınıp tartışılmamakta böylece meseleye çare bulunamamaktadır. Son dönemde konuyla ilgili hatırı sayılır tek çalışma bir grup akademisyen tarafından kaleme alınan "İdeal Türk: Eğitimde İdeal İnsan ve Millîlik Arayışları" adlı kitaptır. Eserde öncelikle bütün eğitim kademelerinde öğrencilere yüksek bir ideal olarak "Türkiye'nin yeniden büyük devlet olma ülküsü"nün kazandırılmasının önem arz ettiği vurgulanmış, yüksek bir mefkûreye sahip eğitim anlayışıyla sayısız ilim adamı, yönetici, asker ve sanatkâr yetiştirip cihan devleti kuran ve adaletle hüküm süren Türk milletinin yeniden "sorun çağının insanları" için "yaşama yerine yaşatma ahlakı"na sahip nesiller yetiştirebileceğinin altı çizilmiştir.

Eğitimde "Kızılelma" diye benimsenebilecek ideal / iyi insan tipinin nitelikleri aynı zamanda millî değerlerimizdir. Bu değerler Orhun Yazıtları'ndan, Kutadgu Bilig'den, Mesnevi'den, Mevlid'den; Tonyukuk'tan, Nizam'ül Mülk'ten, Yunus Emre'den, Hacı Bektaş Veli'den, Hacı Bayram Veli'den, Âşık Paşa'dan, Fuzulî'den, Evliya Çelebi'den, Şeyh Galip'ten, Ahmet Cevdet Paşa'dan, Mehmet Akif'ten, Nurettin Topçu'dan, Cemil Meriç'ten, Seyyid Ahmet Arvasî'den; Harizmî'den, Kindî'den, Farabî'den, Birunî'den, İbn Sina'dan, Cezerî'den, İbn Haldun'dan, Ali Kuşçu'dan, Mimar Sinan'dan, Piri Reis'ten, Sabiha Gökçen'den, Vecihi Hürkuş'tan, Prof. Dr. Aziz Sancar'dan; Oğuz Kağan'dan, Attila'dan, Selçuk Bey'den, Sultan Alpaslan'dan, Selahaddin Eyyubî'den, Osman Gazi'den, Fatih Sultan Mehmet'ten, Sultan II. Abdulhamit'ten Atatürk'ten; Mostar Köprüsü'nden, Süleymaniye ve Selimiye'den; Çaldıran'dan, Çanakkale'den, Dumlupınar'dan; Nene Hatun'dan, Şahin Bey'den, Fethi Sekin'den, Ömer Halisdemir'den; halaydan, bardan; bindallıdan, türküden, deyişten; mendil kapmacadan, ciritten, Kırkpınar'dan tespit edilebilir.

Bu önemli eser ve şahsiyetlerin "bilge, kâmil, sadık, yetkin, kahraman, cesur, merhametli, civanmert, ölçülü, şahsiyetli, umut dolu, şehadet aşkına ve devleti ebet müddet anlayışına sahip insan…" gibi ortak özelliklerinin Türk millî kimliğinin odak noktasını oluşturduğu söylenebilir. Dolayısıyla değer eğitiminde ön plana çıkarılması gereken veya başka bir ifadeyle ihmal edilmemesi gerekenler de bunlardır. Bu cümleden olarak yapılması gereken, eğitimin bütün muhataplarının (aile, okul, öğretmen, öğrenci, idareci, vd.) mezkûr ideal / iyi ödev insanını yeniden hayata geçirme mücadelesine katkı sağlamaya çalışmasıdır.

Sonuç

Çocuk gelecek demektir. Ailenin geleceği, toplumun ve milletin geleceği çocukla kurulur. Aile ise bireyin, toplumun ve dolayısıyla milletin neşet ettiği yerdir. Bu itibarla hem çocukların iyi ve sorumlu birer insan olarak yetiştirilmesi hem de toplumun dünyada kalıcı bir millet olarak var olmasında aile son derece önemlidir. Bu cümleden olarak çocukların her türlü eğitiminde belirleyici bir role sahip olan ailenin korunmasının sağlanarak işlevini yerine getirmesi için eğitilmesi gerekmektedir.

Gelecekle ilgili umutlarımızın güçlü olması için öncelikle çocuklarımızın zihinsel, fiziksel ve psiko-sosyal açıdan sağlıklı bir kişiliğe sahip olmaları elzemdir. Bunun için ailenin merkezde olduğu çocukluk dönemi başta olmak üzere bebeklik hatta anne karnından başlayan ve yaşam boyu devam eden eğitim asla ihmal edilmemeli; değerler eğitimi de bu çerçeve de düşünülmelidir. Son söz olarak çocuklarımızı ülkemizin geleceği olarak görüp kültür ve medeniyetimiz çerçevesinde şahsiyet ve sorumluluk sahibi iyi insanlar olmalarını sağlayacak, Türkiye'nin meselelerine çareler bulacak ve Türk kültürüne büyük eserler kazandıracak bir bilinçle yetiştirmek millî bir dava olmalıdır.

Kaynaklar

- Erol Güngör (2010). Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Harun Tepe (2002). Değerler ve Değer Bilgisi, Bilgi ve Değer Sempozyumu Bildirileri, Ankara: Vadi Yayınları.
- Prince-Gibson, E. & Schwartz, S. H. (1998). Value Priorities and Gender, Social Psychology Quarterly, 61: 49-67
- Grünberg, L. (2000). The Mystery of Values: Studies in Axiology, ed. by C. Grünberg & L. Grünberg. Editions Radopi, Amsterdam-Atlant.
- Bülent Dilmaç (2002). İnsanca Değerler Eğitimi, Ankara: Nobel Yayınları.
- O. Akbaş (2004). Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim İkinci Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretimi Bilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- H. Kirschenbaum (1995). Enhance Values and Morality in Schools and Youth Settings, Allyn & Bacon Company, Massachusetts, Prince-Gibson, & Schwartz, agy.
- Erol Güngör, 2010, agy.
- Arıcı, D. ve Bartan, M. (2020). Çocuğu Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Annelerin Çocuklarına Değer Edindirme Süreçlerinin İncelenmesi, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(1): 279-294
- Sapsağlam, Ö. (2020). Erken Çocuklukta Karakter ve Değer Eğitimi, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- M. ve Öymen, H. (1974). İslam Eğitim Tarihi. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Topçu, N. (2014). Kültür ve Medeniyet, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 102
- Kisten, K. D., Lori, A. F. & Leann L. B. (2005). Links between parents' and girls' TV behaviors: A longitudinal examination. The Journal of Pediatrics. 147(4), 436-442; Cesur, S. & Paker, O. (2007). Televizyon ve çocuk: Çocukların TV programlarına ilişkin tercihleri. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 6(19), 106-125 Sanders, agy, s. 44
- Arıcı A. F. ve M. Başaran (ed.). (2019). İdeal Türk: Eğitimde İdeal İnsan ve Millîlik Arayışları, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Topçu, N. (2016). Türkiye'nin Maarif Davası, İstanbul: Dergâh Yayınları.

DEĞERLER BAĞLAMINDA DİL VE KÜLTÜRÜN ÖNEMİ

Prof. Dr. Suat UNGAN
Trabzon Üniversitesi Fatih Eğitim Fak. Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

DEĞERLER BAĞLAMINDA DİL VE KÜLTÜRÜN ÖNEMİ

1500'lerden sonra Norveçliler Danimarkalıların yönetimi altına girmiş ve Danca Norveçlilerin yazı dili olmuştu. Norveçlilerin okumuş kesimi eğitimlerini Danca almış; iletişimlerini onunla sağlamışlardı. Fakat Norveçlilerin avam halkı, Norveç Lehçelerini korumuş, türkülerini, ninnilerini, ozanlarını diri tutarak Dancaya karşı direnç geliştirmişlerdi. Bu durum üç yüz yıl devam etmiş, 19.yüzyılın sonlarına doğru Norveççe tekrar eski gücünü yakalamış bunda da halk dilinin, kültürünün, manisinin, türkü ve şarkısının etkisi büyük olmuştu.

Aynı şekilde Finliler de altı asır (altı yüzyıl) İsveç yönetimi altında kalmış, Fince diğer milletlerin küçümsediği sadece Finlilerin okumamış kesimin kullandığı bir dil olmuştu. Fakat Finceyi halk bir yandan konuşarak diğer yandan maniler ve türküler, halk hikâyeleri ile güzelleştirerek korumayı bilmiş ve Fince altı asır sonra yine eski ihtişamlı günlerini yakalamıştı.

Bugün Finliler, eğitimde dünya ülkeleri arasında ilk sıralarda gelmekte, tüm dünya Fin eğitim sistemini inceleyerek onların eğitim alanında yapmış oldukları atılımları takip ve taklit etmeye çalışmaktadır. Fin eğitim sisteminin temelini de Fin dili oluşturmakta, dil kendisini koruyan ve kollayan bu millete eğitimde sınırsız güzellikler sunmaktadır.

Bir milletin varlığının en büyük güvencelerinden birisi ordusudur. Bir ülkenin ordusu, o ülkeye güven verdiği gibi savaş zamanlarında da onların korunmasında en önemli etkiye sahiptir. Ordunun kara, hava, deniz gibi bölümleri vardır. Bu bölümlerin her biri kendi içinde büyük bir öneme sahiptir. Bir milletin dili ordusu; ninnileri, türküleri, masalları, hikâyeleri, bir ordunun kara, hava, deniz kuvvetleri gibidir.

Milletler esarete düştüğü zaman, halk duygularını türkülerine, ninnilerine, masallarına yansıtır. Genç nesiller bunlarla beslenir, bununla büyürler. Kendi kültürünü yaşayan milletler bir gün özgürlüklerini kaybetseler bile, yönetimde hakim olan milletin kültürel kodları altında kaybolmaktan kurtulurlar. Finlilerin, Norveçlilerin başına geldiği gibi dil ve kültür, esaret altındaki milletlerin yok olmasına, tarihten silinmesine karşı mücadelesini verir ve o milletin tarihten silinmesinin önüne geçer. Ordu bir milleti sadece savaş zamanında korur fakat dil ve kültür bir milleti hem barış hem de esaret zamanında korur ve onun tarihten silinmesine engel olur.

Bu yüzden bir milletin tarihi, türküsü, manisi, ninnisi, ozanı, şarkısı ile arasının iyi olması, onları koruması, onları diline, kültürüne kalkan etmesi ve bunu genç nesillerine bilinçli bir şekilde aktarması gerekmektedir.

Türkiye'de bir zamanlar Türk müziği, Türk kültürü küçük görülmeye başlanmış, Batı'ya duyulan hayranlık hastalık seviyesine ulaşmıştı. Bu dönemde kurulan Güzel Sanatlar Fakültelerinin, Devlet Konservatuarlarının eğitim temeli Batı müziği ile atılmış, Türk müziği irticanın sembolü hâline getirilmişti.

Allah muhafaza bir gün Türk milleti başka bir milletin boyunduruğu altına girse, onun kültürünü ve dilini halk müziği mi yoksa Batı müziği mi koruyacaktır?

Dili, kültürü, tarihi ile barışık olmayan toplumların gelecekleri çok büyük tehlike altındadır. Bu gerçeği herkesin görmesi, geçmiş ile bağlarını daha güçlü tutması, ondan aldığı güvenle, dünyanın gerçeklerini ihmal etmeden geleceğe emin adımlarla yürümesi gerekmektedir.

Öneriler:

- 2023 vizyonunda Türk Dili ve kültürü ihmal edilmemeli, müfredatlarda kültürünün temel dinamikleri olan, türkülere, ninnilere, hikayelere vb. konulara ağırlık verilmelidir.
- Devlet Konservatuarlarındaki abartılı biçimde Batı müziğinin öğretilmesi için verilen emek Türk müziği için de harcanmalıdır.
- Milli kimliği diri tutacak, en kötü zamanlarda insanın bilincini besleyecek olan Türk halk musiki, halk kültürü çocuklara temelden verilmelidir.
- İnsanlarda musiki gelişiminin ana dinamiklerinden birisi gök kubbede duyulan ezan seslerdir. Son zamanlarda çirkin sesli müezzinler tarafından okunan ezanlar nedeni ile insanların ezana karşı duydukları muhabbet, musiki zevkini, dini hassasiyeti yok etmekte bu da insanlarda milli bilincin temellük etmesine engel olmaktadır. Aynı şekilde bu durum ezanın bir değer olarak insanların zihninden silinmesi tehlikesini de beraberinde getirmektedir. Bu tehlikenin önüne geçecek tedbirlerin alınması gerekmektedir.

DEĞERLER EĞİTİMİ VE AİLE

Prof. Dr. Mustafa GÜÇLÜ
Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

DEĞERLER EĞİTİMİ VE AİLE

GİRİŞ

Değer kavramına ilişkin çok sayıda tanım bulunmaktadır. Bu durumu sosyal bilimlerin genelinde görmek mümkündür. Çünkü sosyal bilimler alanına ilişkin kavramlar, içinde bulunulan kültüre göre farklı bir şekilde tanımlanabildiği gibi farklı bilim dalları da bu kavramları kendi bakış açıları ile ele aldıkları görülmektedir.

Karakterin yapı taşlarından olan değerler sadece birey için değil aynı zamanda toplum açısından da önemli yere sahiptir. Çünkü toplumu oluşturan bireylerin birlik ve beraberlik içinde yaşayabilmesi davranışların belirli standartlara, ölçütlere göre gerçekleştirilmesi ile mümkün görünmektedir. Davranışlara yön veren bu ölçüt ya da standartlar toplumun değerlerine göre söz konusu olmaktadır. a Bireyler, yaşamları boyunca sahip olduğu değerlere uygun olarak hareket ederler. Türkiye'de değerlerle ilgili yapılan bir araştırmada değer kavramı "insanı değerli kılan, sahip olduğu üstün nitelikler ve sahip olduğu donanımlar" şeklinde ifade edilmiştir (Yaman, 2012). Yine değer kavramı başka bir araştırmada da "belirli bir durumu diğerine tercih etme eğilimi" olarak tanımlanmıştır (Erdem, 2003). Öncül (2000, 281) ise değer kavramını"genel olarak bir nesneye varlığa ya da faaliyete ruhsal, ahlaksal, toplumsal açıdan ya da estetik yönden tanınan önem veya üstünlük derecesi" şeklinde tanımlanabilir (Öncül, 2000, s. 281). Bunun yanında değer kavramına ilişkin yurt dışında da yapılmış tanımlar bulunmaktadır. Örneğin, Halstead ve Taylor (2000) değer kavramını, bir insanın davranışlara kılavuzluk eden ilke, inanç ve davranışların istenilen ya da istenilmeyen şeklinde yargılandığı standartlar biçiminde tanımlamaktadırlar.

Toplum hayatında önemli bire yere sahip olan değerlerin yetişmekte olan yeni nesle de aktarılması gerekmektedir. Bu süreçte de değerler eğitimi kavramı gündeme gelmektedir. Değerler eğitimi kısaca toplumsal ve evrensel değerlerin çocuklara ve gençlere aktarılması sürecini ifade etmektedir. Bir toplumda değerler eğitimini gerçekleştiren farklı sosyal kurumlar bulunmaktadır. Bu kurumların başında da şüphesiz aile gelmektedir. Bu çalışmada değerler eğitiminin toplum hayatındaki yeri ve önemi, aile kurumunun değerler eğitimi açısından genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Araştırma sonunda ailede değerler eğitimi ile ilgili eleştiri, değerlendirme ve önerilere yer verilmiştir.

AİLENİN DEĞERLER EĞİTİMİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Çocuk gelişimi konusunda ailelerin önemli görevleri bulunmaktadır. Bunlar; çocuklarına sevgi, şefkat ve ilgi göstermek, onların bakımlarını en iyi şekilde yapmak, ortaya çıkan ihtiyaçlarını karşılamak ve onları hayata hazırlayacak davranışlar konusunda rehberlik etmektir. Fakat içinde bulunduğumuz yüzyılda

yaşanan değişim ve dönüşümler nedeniyle ailelerin çocuklarına tutum ve davranış konusunda kılavuzluk yapabilmesi oldukça zorlaşmaktadır. Birçok ailede anne ve babalar çocuklarına nelerin öğreteceği ve davranış konusunda nasıl davranacakları konusunda sorunlar yaşamaktadır. Bilindiği gibi çocukların sağlam karakterli birer birey olarak yetişmeleri için ailede ve toplumda önem verilen değerlerin birbirini desteklemesi gerekmektedir.

Toplumu oluşturan bireylerin kendilerinden beklenilen davranışları gösterebilmeleri için bazı yönlendirmelere, ölçütlere ihtiyaçları vardır. Bir toplumda var olan değerler; bireylerin davranışları için önemli bir yönlendirici, ölçüt olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyler toplumda farklı etkileşimlere girerek, toplumun tarihi ve kültürel şartları içinde değerleri öğrenmektedirler. Diğer bir ifade ile bireyler hangi davranışın doğru, hangi davranışın yanlış olduğunu toplum içinde bir takım etkileşimlere girerek öğrenmektedirler.

Aile, bireylerin davranışlarına yön veren değerlerin ilk olarak verildiği toplumsal kurumlardandır. Çocuk dünyaya geldiği andan itibaren aile içerisinde değeri anne, baba ve kardeşleriyle girmiş olduğu etkileşimlerle öğrenmektedirler. Bu durum, değerlerin kazandırılması, çocukların istenilen davranışları gösterebilmesi gibi birçok konuda ailenin önemini ortaya koymaktadır. Bu nedenle aile kavramı yerine getirdiği işlevler açısından değerlendirildiğinde bu işlevleri yalnızca çocukların bazı fiziki ve biyolojik ihtiyaçların karşılanması ile sınırlandırmamak gerekmektedir. Aile, ayrıca çocukların yaşama hazırlandıkları bir birer eğitim ve öğretim kurumu olma özelliği göstermektedir. Çocukların ailelerinde edinmiş oldukları davranışlar hayatları boyunca onları etkilemekte, aile ile etkileşimleri onların kişiliklerinin oluşmasında önemli etkiye sahiptir.

Aileler, çocukların birer birey olarak sosyal ve duygusal ihtiyaçlarını karşıladıkları önemli bir ortamdır. Aileler çocuklarının içinde yaşayacakları topluma uyum sağmaları, ahlaki kuralları benimseyip içselleştirmeleri, aile ve toplum hayatında önemli olan değerleri öğrenmelerinde destek vermeleri yanında model olarak da katkı sağlamaları gerekmektedir. Aileler çocuklarını iyi bir şekilde yetiştirerek onların erdemli birer birey olarak içinde yaşayacakları topluma kazandırmak isterler. Bu konuda her çağ ve yerde önemli görülen bazı değerler bulunmaktadır. Dürüstlük, sevgi, saygı, yardımseverlik, adalet gibi değerler bu değerler arasında yer alır. her yerde ve her çağda bireylerde aranan erdemli karakter özelliklerindendir. Bu özelliklere sahip bireyleri hayatlarının ilk yıllarından başlayarak yetiştirmek ailelerin öncelikli görevleri arasında bulunmaktadır (Akman, 2011).

Aile içerisinde çocuklar sosyalleştirilirken, uygun olan ve olmayan davranışlar bakımından eğitilirken bazı yöntemler kullanmaktadırlar. Bu yöntemlerin başında ödül ve ceza sistemi gelmektedir. Çocuklara sosyal ceza anlamında yapılacak bazı uygulamalarla da istenmeyen davranışlar ortadan kaldırılabilmekte ya da zayıflatabilmektedir. Örneğin, birisinin konuşması esnasında onun sözünü izin

almadan kesen bir çocuğa yapılacak bir olumsuz bakışla da istenmeyen davranış zayıflatılabilir.

Fakat aile içinde çocukların sadece ödül ya da ceza ile öğrenmesi söz konusu değildir. Daha doğrusu insan sadece kendi deneyimlerinden öğrenmez. Bunun yanında çocuklar başkalarının davranışının sonuçlarına bakarak da öğrenir. Örneğin çocuk anne, baba ya da kardeşlerinin hangi davranışlarına ödül ya da ceza geldiğine kakarak ta öğrenme gerçekleştirilir. Bu durum öğrenme kuramları açısından değerlendirildiğinde gözleyerek öğrenme süreci ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle evde anne ve babalar çocukları içinde model olduklarının bilincinde olmalıdırlar. Buna göre aile içinde değerlerin; istendik davranışların ödüllendirilmesi ve istenmeyen davranışların cezalandırılması, çocukların anne ve babalarını model alması şeklinde öğrendikleri söylenebilir.

Aile içinde değerler eğitiminin gerçekleştirilmesinde ödül, ceza ve model alınarak öğrenme gibi durumların uygun bir şekilde, amaca uygun olarak gerçekleştirilebilmesi için öncelikle anne ve babanın hangi değerlerin önemli ve çocuklara kazandırılması gerektiği konusunda bilinçli olmaları gerekmektedir. Bunun yanında aile içinde önemli değerlerin hangi tutum ve davranışla gösterilmesi gerektiği belirlenmeli, çocuk değerlere uygun hareket ettiğinde de mutlaka bu durumun farkına varıldığı hissettirilmeli, çocuk ödüllendirilmelidir.

Aile içinde çocukların hayata ilişkin çok sayıda konuda bilgiye ihtiyacı, çok sayıda yol göstericiliğe yani kılavuzluğa ihtiyacı vardır. Çocuk bu ihtiyaçlarını gözleyerek ya da sorular sorarak öğrenmektedir. Bu nedenle anne ve babaların çocuklar için birer bilgi kaynağı olduğu söylenebilir. Aile içinde de değerlerin aktarılması sürecinde bilgi verme önemlidir. Aileler bu süreçte çocuklarını çok iyi tanımalı, onların sordukları her türlü sorulara uygun cevaplar veli, meraklarını ve kaygılarını gidermeli, onlarla güzel sohbetler edebilmeli, onlara değerlerle ilgili hikayeler anlatmalı ve oyunlar oynayabilmelidirler.

Değerlerin öğretilmesinde bilgi aktarımı önemli olmakla birlikte yeterli değildir. Aile içinde çocukların değerler konusunda sadece bilgilendirilmeleri yeterli olmayıp aynı zamanda bu değerleri tam olarak öğrenebilmeleri, davranış haline getirebilmeleri için onları yaşam içinde kullanmaları, içselleştirmeleri gereklidir (Tillman, 2000). Bu konuda ailelerin duygusal desteği sağlaması gerekmektedir. Ebeveynlerin çocuklarının soru ve taleplerini dinleyerek onların düşüncelerine gereken önemi vermeleri, çocuklarının davranışlarını biçimlendirmelerine rehberlik etmeleri, bedensel olduğu kadar zihinsel ve duygusal destek sağlamak yoluyla onlarda olumlu duyguların oluşmasına yardımcı olmadırlar. Psikolojik olarak bazen bir dokunuş, bir gülümseme, duygu ve düşünceleri kelimelere dökme biçimi çocuklar üzerinde olumlu anlamda büyük etkilere neden olmaktadır (Sayar, 2015).

Aile içinde çocuklara kazandırılması düşünülen değerlerin kalıcılığı konusunda da anne ve babaların yapmaları gerekenler bulunmaktadır. Her şeyden önce çocuklara kazandırılacak olan değerler üzerinde iyice düşünülmeli, bu değerlerin bizim ve toplum hayatında neden önemli olduğu bazı gerekçelere ve bazı kanıtlara dayandırılarak açıklanması gerekmektedir. Bu şekilde gerekçelerle açıklanan değerlerin daha dirençli, kalıcı olmaları beklenmektedir (Maio ve Olson, 1998). Bu durum, aile içinde verilecek değerlerin çocuklar üzerinde kalıcı olabilmesi için bu değerlerin onların anlayabileceği dille, gerekçeleri ile açıklanmasının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Değerler kazandırılırken çocukların anlayacağı dille bu değerlerin açıklanması, bu konuda yaşamdan örnekler verilmesi önemlidir. Bununla birlikte örneklerle konu açılandıktan sonra çocuklara "ne diyorsunuz, bizim ailemizde bu değerler yaşasın mı, duygu, düşünce ve davranışlarımızda görülsün mü?" şeklinde sorulabilir, gerekirse bu konuda aile de kendi arasında tartışma olanağı yaratılabilir (Cüceloğlu, 2016). Bunun yanında anne ve babaların çocuklarına kazandırmaları gereken her değerle ilgili olarak; tutum ve davranışlarıyla örnek olmaları, çocuklarının kazanmaları gereken olumlu davranışların kısa ve uzun vadede de ortaya çıkaracağı güzel sonuçlar üzerinde konuşmaları oldukça önemlidir.

DEĞERLER EĞİTİMİ VE AİLE KONUSUNDA SORUNLAR, TARTIŞMALAR VE ÖNERİLER

Aile içerisinde çocuklar tutum, davranış ve değerler konusunda anne-baba ya da evde bulunan diğer bireylerden oldukça etkilenmekte, onlara benzemeye çalışmaktadırlar. Bu nedenle evde anne baba yanında diğer bireylerin de çocuklar üzerinde önemli etkiye sahip olduğu söylenebilir. Aile içinde çocuğun yanında bulunan bireylerin ahlaki anlamda olumsuz davranış örnekleri sergilemesi çocuklar üzerinde kötü etkiler ortaya koymaktadırlar.

Aileler genellikle çocuklarının iyi birer insan olarak yetişmeleri için çaba harcamaktadırlar. Bu konuda ellerinde olan imkânları sonuna kadar kullanmak istemektedirler. Fakat zaman zaman anne ve babanın yoğun iş temposunda bulunması, kitle iletişim araçları vb. eğlence araçlarının onların zamanlarını alması nedeniyle çocuklarına yeterince zaman ayırmakta zorlanmakta, çocuklar üzerinde farklı unsurlar etkili olmaktadırlar. Özellikle değerler eğitimi konusunda medya çocuklar üzerinde olumsuz etki bırakabilmektedir. Çocuklar ev ortamında medya ve kitle iletişim araçlarını bilinçsizce kullandıklarında toplum tarafından önemsenen değerlerden kopabilmektedirler.

Değerler eğitimi evde başlayıp okulda devam eden bir süreçtir. Bu nedenle aile ve öğretmenlerin özellikleri, model alarak öğrenmenin gerçekleştiği çocukluk çağında büyük önem taşır. Fakat günümüzde; çalışan annelerin çocuklarının erken

yaşta aileden uzak kalmasının ve bu çocukların kreşte ya da bakıcıyla daha çok zaman geçirmesinin, medyanın bireyler üzerindeki etkisinin artmasının, internet ve bilgisayar kullanımının yaygınlaşmasının, değerlerin kazanımı sürecini üzerinde etkisinin olduğu söylenebilir. Bu nedenle, teknolojinin kullanımının yaygınlaştığı, birçok alanda değişim ve dönüşümün yaşandığı günümüzde değerler eğitiminin öneminin daha da arttığı ifade edilebilir (Tulunay Ateş, 2017).

Ailede değerler eğitiminin kazandırılması süreci içinde bulunulan dönemde oldukça güçleşmektedir. Beil'e (2003) göre bu konuda daha önceki dönemlerde yaşayan ana babalarının işi daha kolaydı. Eski dönemde yaşayan anne ve babalar neyi olumlu, doğal bulduklarını sıralar, gerekli gördüklerinde de baskı uygulamaktan çekinmezlerdi. Oysa günümüz toplumlarında bu durum çok zordur. Çünkü bir çocuğa demokratik davranış biçimlerini ve ahlaki yetkinliği otoriter bazı araçlarla öğretmeye ve benimsetmeye çalışmak doğal olarak kendi içinde çelişmektedir.

Aile içinde çocukların önem verilen değerleri içselleştirmeleri, davranış haline getirebilmeleri için anne ve babanın bu konuda etkili yaklaşım sergilemeleri gerekmektedir. Çocuklara kazandırılması düşünülen bir değerin neden önemli olduğu, bunların davranış olarak nasıl ifade edilmesi gerektiği gibi konularda anne ve babaların mesajlarını etkili ve tutarlı bir şekilde vermeleri önemlidir. Zamana zaman aile içinde bu konuda verilen mesajlar arasında tutarsızlıkların yaşanması değerler eğitimini olumsuz etkilemektedir.

Değerler eğitiminin aile boyutunu ele alan çalışmalara bakıldığında velilerin değer eğitimini değerli ve önemli görmekle birlikte, çocuklarına toplum tarafından önem verilen değerleri nasıl kazandırabilecekleri konusunda tam anlamıyla bir anlayış geliştiremedikleri görülmektedir. Veliler değer eğitimi konusunda okul-aile işbirliğinin gerekliliğine inanmaktadırlar. Ancak veliler bu konuda yapılan çalışmaları yetersiz olarak görmektedirler (Çengelci Köse, 2019).

Anne baba ve çocuk arasında kurulacak ilişkilerin ve iletişimin içten ve samimi olması, aile içinde çocukları sadece manevi yönden değil aynı zamanda psikolojik açıdan da olumlu etkilemektedir. Aile çocuğun iyi-kötü, doğru-yanlış, güzel-çirkin arasındaki farkların farkında olması, içselleştirmesinde önemli bir kaynak özelliği göstermektedir. Fakat zamana zaman ailelerin çocuklar üzerinde baskı kurdukları, kişiden kişiye de değişebilecek bazı değerler konusunda ısrarcı oldukları görülmektedir. Bu konuda ısrarcı olunması çocukların toplumuna uyumunu zorlaştırmaktadır. Oysa baskı kurmak yerine çocukların kendi bakış açıları için onlara imkan sağlanmalı, destek olunmalıdır. Çocukların kendilerine has bir anlayışla değerleri yorumlamaları nedeniyle anlamayacakları değerler üzerinde de ısrar edilmemelidir.

Öneriler;

- Çocuklara değer ve istenen uygun davranışları emir vererek değil gerekçeleri ile açıklayarak kazandırmalıdır. Anne ve babaların değerlerin gerekçelerini açıklamaları ile çocukların değerler üzerinde düşünmeleri sağlanmaktadır.
- Değerlerin kazandırılmasında çocukların aile içinde kendilerini güvende hissetmeleri gerekmektedir. Kendini aile içinde güvende hisseden çocuklar değerler konusunda yaşanan çelişkiler nedeniyle tartışmaya düşmemektedir. Aile ortamının bu şekilde güven ve huzurun sağlanması çocukların saygı ve güven gibi toplum hayatında da önemli görülen değerlerin yaşamdaki yerlerini görmeleri açısından önemli görülmektedir.
- Ailelerin değerler eğitimi konusunda farkındalığın sağlanması önemlidir. Fakat ailelerin çocuklara kazandırılması düşünülen değerleri öncelikle kendisinin sahip olması ve çocuklarına bu konuda davranışlarıyla örnek olması gerekmektedir. Aileler özellikle kurallara uyma, sorumluluk duygusu ve dürüstlük gibi bazı konularda okula da destek görevi görmelidir.
- Ailelerin değerlerin aktarımı konusunda yaşanan problemlerle ilgili yeterli araştırma bulunmamaktadır. Bu konuda araştırmaların, projelerin yapılması daha sonraki dönemde benzer sorunların yaşanmasının önüne geçebilir, ailelerin değerler eğitimindeki etkililiğini arttırabilir.
- Aileler değerler eğitimi konusunda özellikle nasihat gibi yöntemler dışında fazla bir yön tem uygulayamamakta, bu konuda daha fazla nelerin yapılabileceğini bilmemektedirler. Ailelere bu konuda rehberlik yapabilecek bazı kurumların varlığı gerekmektedir. Bunun yanında sorunun çözümü konusunda medyadan da yararlanılabilir.
- Değerler eğitimi konusunda medya ve kitle iletişim araçları çocukları olumsuz etkileyebilmektedir. Bu nedenle medya ve kitle iletişim araçlarının çocukları üzerindeki olumsuz etkileri azaltacak ya da tamamen ortadan kaldıracak politikalar geliştirilmeli, bu konuda aileler bilinçlendirilmelidir.
- Aile içinde etkili iletişim becerileri konusunda bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Çünkü değerler eğitimi sürecinde anne ve baba ile çocukların farklı dilleri kullanmaları ortak bir anlam üretilmesini zorlaştırmaktadır.
- Değerlerin çocuklara kazandırabilmesi için ailedeki diğer bireylerin de bu değerleri özümsemeleri ve davranış olarak göstermeleri gerekmektedir.
- Değerler eğitimin etkili bir şekilde verilebilmesi için ailelerin çocuklarıyla temaslı olarak geçirdikleri zamanları arttırmaları gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Beil, B. (2003). İyi Çocuk, Zor Çocuk, "Doğru Davranışlar Çocuklara Nasıl Kazandırılır? Çev. Cuma Yorulmaz, Ankara: Arkadaş Kitabevi.
- Cüceloğlu, D. (2016). Geliştiren Anne Baba, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çengeci Köse, T. (2019). Karakter ve Değeler Eğitimi "Türkiye'de Bilimsel Çalışmalar Işığında Değerler Eğitiminde Yaşanan Sorunlar", Editörler Figen Ersoy ve Perihan Ünüvar, Ankara: Pegem Yayınları.
- Maio, G. R. ve Olson, J. M. (1998). Values as truisms: Evidence and implications. Journal of Personality and Social Psychology, 74, 294-311.
- Öncül, R. (2000). Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Sayar, K. (2015). Yavaşla (12. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tillman, D. (2000). Living values activities for children ages 8-14. Deerfield Beach, Fla. : Health Communications.
- Tulunay Ateş, Ö. (2017). Türkiye'de Değerler Eğitimi Uygulamalarının Öğrencilere Kazandırılması İstenen Olumlu Özellikler Üzerindeki Etkisi, Değerler Eğitimi Dergisi, 15(34), 41-60.

TEMEL EĞİTİMDE DEĞERLER EĞİTİMİ KAPSAMINDA KÜLTÜREL AKTARIM ÖNERİLERİ

Doç. Dr. Yalçın BAY

Eskişehir Anadolu Üniversitesi

TEMEL EĞİTİMDE DEĞERLER EĞİTİMİ KAPSAMINDA KÜLTÜREL AKTARIM ÖNERİLERİ

Kültür, insan yaşamını anlamanın, anlamlandırmanın ve düzenlemenin bir yoludur. Bir toplumu doğal gelişim ve değişim süreci içinde şekillendiren, bu sayede o toplumu diğer toplumlardan ayıran maddi ve manevi değerlerin tamamı, kültür olarak tanımlanmaktadır (Türkçe Sözlük, 1998). Dolayısıyla kültür, inanç, gelenek, töre gibi olgularla toplumun yaşam süreci içinde kendini göstererek toplumun hafızasında yer eden dinamik bir yapıdır.

Bu bağlamda kültür, sosyal ve toplumsal yaşamımızın çok önemli bir yönüdür. Yaşadığımız toplumun kültürünü kazanmadan, toplumun diğer bireyleriyle ilişki kurabilmemiz ve toplumsallaşabilmemiz mümkün değildir. Toplumlar "ortak bir geçmişe sahip" ve "ülkü birliği" özellikleriyle millet olmaktadır (Gökşen, 2014) ve bireylerin bir arada tutan birliği, kültür sağlamaktadır. Dolayısıyla toplumlar açısından bireylere kültür aktarımının yapılması ve kültür kazanımı ile bireylerde milli kişilik ve kimlik oluşumu milletlerin geleceği açısından hayati önem taşımaktadır.

Ayrıca yine kültür olmaksızın sosyal düzenin kurulması ve sürdürülmesi de mümkün değildir. Sosyal düzen kavramı, bizim bir toplum olarak işbirliği içinde bulunmamızı sağlayan kurallar ve normlar üzerinde anlaşma sağlayabilmemizle ilgili bir kavramdır. Bu kuralları ve normlar üzerinde ortak bir kültür olmaksızın anlaşabilmek oldukça zordur. Özetle toplum içinde gösterdiğimiz davranış ve tutumlarımıza sahip olduğumuz kültür yön vermektedir.

Kültürün Maddi ve Manevi Yönleri

Kültürün dil, değer, inanç, ahlak, vicdan, doğa ve hayvan sevgisi gibi manevi yönlerinin yanı sıra mimari, kılık kıyafet, alet edevat; film, müzik, edebiyat, tiyatro, oyun ve oyuncaklar gibi maddi yönleri bulunmaktadır. Bütün bu unsurlar toplumun kültürel ögelerini oluşturmaktadır. Kültürel öğeler, manevi kültür ögeleri tarafından şekillendirilmiş ve oluşturulmuş maddi kültür ögeleridir.

Bu konuda belirtilmesi gereken önemli bir nokta, kültürün maddi ve manevi yönleri arasında tek yönlü bir ilişkinin olmadığıdır. O toplumun kültürel gerçekliğini yansıtmayan bir maddi kültür ögesi, bir şekilde içine girdiği toplumun manevi kültür ögelerini etkileyebilmektedir. Örneğin o toplumun manevi kültür ögelerini yansıtmayan bir televizyon dizisi, o toplumun değer ve inanç yargılarını etkilemesi mümkün olabilmektedir.

Türk Düşünce Hayatında Kültür Kavramı

Ziya Gökalp kültür ve medeniyet arasında bir ayrım yaparak kültürü tanımlamıştır. Gökalp'e göre bir milletin en temel yapı taşı kültürdür. Dolayısıyla kültür, milli olmak zorundadır.

Ziya Gökalp'e göre kültür yani hars, halkın ananelerinden, eğilimlerinden, örflerinden, sözlü ve yazılı edebiyatından, estetik ve iktisadi ürünlerinden oluşur. Kültür, bir milletin dili, dini, ahlaki, hukuki ve estetik hayatlarının ahenkli bir bütünüdür.

Bir diğer önemli Türk sosyolog Mümtaz Turhan'a göre ise kültür, bir cemiyetin sahip olduğu maddi ve manevi öğelerden oluşan bir bütündür.

Nurettin Topçu'nun görüşleri bu konuda da Gökalp'ten farklıdır. Çünkü din, milletlerin oluşumundaki rolü dolayısıyla kültürden sayılmakla beraber, onların aynı zamanda ahlâk ve ideallerinin de kaynağı olmakla hem temele alınmakta, hem de karakteri icabı milletler arasında paylaşılmaktadır.

Oktay Sinanoğlu'na göre ise "Türk kalarak kendi kültürünü, tarihini, dilini, edebiyatını, sanatını öğreneceksin. Bir millet her nesilde yeniden doğar. Bir milleti yaşatan kendi gelenekleri, binlerce yıllık süzme süzme gelmiş kültürüdür." Oktay Sinanoğlu batının ve doğunun kültürünü de öğrenmeliyiz. Ancak kendi kültürümüze sadık kalmamız gerektiğini vurgulamaktır.

Eğitim Kültür İlişkisi

Eğitim, toplumun var olan kültürünün kazanıldığı ve bireyin bu doğrultuda kişilik geliştirerek topluma uyumun sağladığı "kasıtlı kültürlenme" sürecidir. Kültürlenme, bireyde içebakış yapabilme, kendi ile barışık olma, kendine ve ülkesine güven duygusunu güçlendirirken toplumun devamlılığını sağlayan en önemli süreçtir. Toplumun sürekliliği için belirleyici bir role sahip olan eğitim ve eğitim sistemleri, özgün modeller geliştirmek ve eğitimin amaçları doğrultusunda hedef ve süreçler önermek zorundadır (Fidan, 2012; Tyler, 2013).

Erken çocukluk eğitiminden itibaren tüm eğitim öğretim faaliyetleri kapsamında çocuklara Türk milleti olarak sahip olduğumuz gelenek görenekler, örf adetler, kılık kıyafetler, yemekler, şarkılar, türküler, maniler, ninniler, müzik aletleri ve halk oyunları, çocuk oyun ve oyuncakları, atasözleri ve deyimler kazandırılmalıdır. Temel eğitimde kültür aktarımıyla,

1. Kültürünü Bilen; dil, tarih, gelenek, görenek, değerler, sanat, musiki, yemek, giyim vb.
2. Ahlaki Tutum Geliştiren; dürüst, adil, hoşgörülü, saygılı, yardımsever, işbirliğine açık, sabırlı, şefkatli, güvenilir vb.

3. Yenilikçi ve Gelişimci; araştırmacı, sorgulayıcı, üretken, okuyan, değerlendiren, tartışan vb.
4. Sağlıklı; fiziksel, sosyal, duygusal, zihinsel, ahlaklı, özbakım vb. becerileri yerine getirebilen bireyler yetiştirmek amaçlanmalıdır (Bay ve Turan, 2019).

Çocuklara kültür aktarımında bütünsel bir yaklaşım sergilenmelidir ve çocukların çok yönlü gelişimlerine katkı sağlanmalıdır. Kültür aktarımında ayrı bir derse ihtiyaç duyulmadan, örtük program anlayışıyla tüm derslerin içeriğinde ve eğitim öğretim faaliyetlerinde kültür aktarımına önem verilmesi gerekir. Örneğin bir Türkçe metinde, kadim kültürümüzün en kıymetli eserlerinden olan "Dede Korkut Hikayeleri, Ergenekon Destanı, Manas Destanı" gibi metinlere yer verilmesi kültür aktarımı açısından önemlidir. Tarihimizi anlatırken tarihi olaylar içerinde kültür aktarımına da özen gösterilmesi gerekir. Bir matematik probleminde kültürel öğelere yer verilebilir. Dolayısıyla okul içinde ve dışında sürdürülecek tüm faaliyetlerde kültürel aktarım yapılmasına özen gösterilmelidir. Çanakkale savaşında askerlerimize verilebilen yemekler yenilmesi, el sanatlarının tanıtılması ve müzelerin ziyaret edilmesi gibi kültür aktarımını sağlayacak etkinlikler kasıtlı olarak planlanmalıdır. Özellikle milli bayram kutlamalarında milli ve kültürel öğeler daha da fazla ön plana çıkarılmalıdır.

Değerler eğitiminin nihai amacı; İslam ahlak ve edebini, Türklük bilinç ve şuurunu kazandırmak olmalıdır.

Kaynaklar

- Bay, D. N., Turan, S. (2019). Okul öncesinde kültürel eğitim modeli. Ankara: Nobel.
- Fidan, N. (2012). Okulda öğrenme ve öğretme. Ankara: Pegem
- Gökşen, C. (2014). Oyunların çocukların gelişimine katkıları ve Gaziantep çocuk oyunları. A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 52, 229-259.
- Tyler, R. W. (2013). Basic principles of curriculum and instruction.IL: University of Chicago Press.
- Türkçe Sözlük. (1998). 9. baskı. Ankara: TDK Yayınları.

KAYBOLAN DEĞERLERİMİZ VE PSİKOLOJİK SAĞLIK

Prof. Dr. Sırrı AKBABA
Üsküdar Üniversitesi

KAYBOLAN DEĞERLERİMİZ VE PSİKOLOJİK SAĞLIK

Değer: "İnsanların kendileri ve başkaları için anlamlı buldukları eylemlere ve bu eylemleri üreten şemalara denir."

ÖRF, ADET, ALIŞKANLIK, TÖRE

Aydın İlinin Söke İlçesine bağlı Serçin Köy halkından 30 kişinin kekeme olduğu ve bir psikoloğun bir ay gibi kısa bir sürede bunların tümünü normal konuşma düzeyine ulaştırdığı haberi 8Eylül 2002'de gazete haberlerinde duyurulmuştu. Bu haberi şöyle yorumladım: Anlaşılan o ki; o köyde yanlış bir gelenekten kaynaklı kekemelik meydana gelmektedir. Her gelenek ve adetlerimizin sağlıklı sonuçlar doğurabildiği inancı yanlıştır. Psikolojik bakımdan uyuma ve sağlıklı olmaya sebep olan adet ve ananelerimiz olduğu gibi uyumsuzluğa yol açanlarda olabilmektedir.

FEDAKÂRLIK İYİLİK İHSAN CÖMERTLİ

İyiliğin tersi başkalarının kötülüğünü istemektir. Cömertlik, hırs ve kini kırabilecek bir değerdir. "Fedakârlıkta akan sular gibi olunuz." "Veren el alan elden üstündür." Hiçbir şeyi olmayan için "güler yüzün sadaka olduğu" cümleleri Türk toplumunda yaygınlıkla kullanıldığından anlaşılacağı üzere, fedakârlık, iyilik ve ihsan bize ait değerlerdir. Yapılan bilimsel araştırmalarda fedakârlıkla uyum düzeyi arasında doğru orantılı bir ilişki vardır (Akbaba,1994). Bu da gösteriyor ki fedakârlık, psikolojik sağlığı olumlu yönde etkilemektedir.

İNSANIN ÜÇ İLİŞKİ TÜRÜ

İnsanlar genel olarak birbirleriyle ilişkilerini üç şekilde kurmaktadırlar:

1. Kabullenme (olması gereken)
2. Reddetme
3. Umursamama

Toplumda reddetme yaygınsa cinayetler, kavgalar çoğalır. Umursamamanın olduğu yerlerde ise akıl hastalıklarında bir artma olur. Kabullenme ise psikolojik sağlığı destekleyen tutum olduğu için bu tutumdan çıkışlı duygu, düşünce ve davranışların olduğu ortamlarda insanlar gelişme imkanı bulmuş olurlar.

MUHABBET SEVGİ MERHAMET ŞEFKAT AŞK

"Aile kurumunun belki de en önemli işlevi sevgi odaklı bir ilişkiler dünyası oluşturmasıdır (Kuran-ı Kerim;Er-Rum 30/21) "Sevelim sevilelim dünya kimseye kalmaz" (Yunus Emre) "Şefkatte Güneş gibi olunuz",… gibi dini emir ve erenlerin sözleri sevgi ve şefkatin Türk-İslam değerlerinden olduğunu göstermektedir. Sevgisiz kalan çocukların hırsızlık yoluyla bu eksikliğini doyurmaya çalıştıkları psikoloji alanında çalışanların tespit ettikleri bir gerçektir. En temel ihtiyaç olan bu değerler bir toplumda ne kadar yaygın ise o toplumda uyumsuzluk az olmaktadır.

Psikolojide "iyilik hali çemberi" diye dairesel birtakım ifadeler vardır. Bu ifadeler çember olarak birbirini tamamlamaktadırlar. İnsanın psikolojik sağlığının yerinde olabilmesi için oluşturulan "iyilik hali çemberi"nin (Myers ve diğ;2000) beş ana boyutundan biri sevgidir. Bununla birlikte Hümanist danışma yaklaşımının önerdiği "şartsız kabul" merhametin ürünüdür. Psikolojide iyilik hali çemberi, ölüm kaygısının normalden fazla yaşanmamasını da önermektedir. Ölümden korkmama ise ölüm ötesine yönelik beslenen gerçek aşkla mümkündür. Bu aşk ise ölüm ötesine yönelik inancın ürünüdür. Gelişim psikoloğu Erikson, sağlıklı çocukların, ana-babaları ölümden korkmayacak denli bütünlüğe ulaşmış, keşkesi az olan kimseler olduğunu vurgulamıştır.

KENDİNİ BİLME- BİLGE- HİKMET SAHİBİ OLMA: KÂMİL İNSAN

Akılın insana özgü bir ayrıcalık olduğu Kur'an da birçok kez vurgulanmıştır. "Akıllarını kullanmayanlar sağır ve dilsizdirler" (Kuranı-Kerim;El-Bakara 2/171). Türk kültüründe eğitimin amacı, Yunus emre, Mevlâna ve Hacı Bektaşi Veli… gibi kâmil insanlar yetiştirmektir. Bugün insan yetiştirme politikamızda ne yazık ki bu hedef göz ardı edilmektedir. Yunus Emre ise bu yanlışıızı Çğlar ötesinden şu sözüyle tenkit etmektedir: "Sen kendini bilmezsen ya nice okumaktır".

Kutadgu Bilig'de Yusuf Has Hacip, üstün insanın beş özelliğini; fedakârlık, soyluluk, bilgelik, akıllılık ve cesurluk olduğuna belirtmiştir. Bu gün bu beş özelliğin tamamının psikolojik sağlık için her insanda olması gerektiği alan çalışanları tarafından gerekçeleriyle birlikte bilinmektedir.

Aklı kullanma ve geri kalmış Doğu Toplumlarını rasyonel aklı kullanmadıkları gelişmiş ülke insanlarının ise rasyonel aklı kullandıkları hemen herkes tarafından bilinmektedir. • Akılcı-duygusal Terapi ve irrasyonel inançlar… • Rehberlik ve psikolojik danışmanın en önemli işi: Bireyin kendisini tanımasına yardımcı olmaktır. Rasyonel düşüncelerin İrrasyonel düşüncelerden fazla olması psikolojik sağlık göstergesidir. • Rogers'ın "tam fonksiyonda bulunma" diye nitelendirdiği normal insanın bu özelliği, kendini bilmesinin, kendini tanımasının ürünüdür.

CESARET

Türk Milletine "Ordu-Millet" denilmesi cesaret değerine sahip oluşundandır. Risk alma, cesaretin ürünü olup, kişiliği geliştirir. Psikoterapide güvence verme, cesaretlendirme gibi destek ve teşvik nitelikli teknikler vardır. Cesaret atılımı, atılım gelişimi doğurur. Psikoterapide 'atılganlık eğitimi' verilerek danışanların gelişimi sağlanmaktadır. Maske takma korkaklığın ürünüdür. Psikoterapide danışana maskeyi çıkaracak yüreklilik verilir.

ADALET DOĞRULUK GÜVENİLİRLİK İŞİ EHLİNE VERMEK

Kültürümüzde doğruluk bütün iyiliklerin temeli, yalancılıkta bütün kötülüklerin anası sayılmıştır. Yalan söylememek Varoluşçu ve Gerçeklik terapilerinin, dedikodu yapmamakta Gestalt terapinin tutumlarındandır. Bu terapilere göre yalancılık normal dışı davranışa kaynaklık eder. Emeksiz yeme, çiğnemeden yutma adaletsizlik olduğu için Gestalt terapide danışanın bu özellikleri göstermesi onun büyümediğine işaret etmektedir.

Saydam ve güvenilir olma konusunda Türk toplumunda çok sayıda öğüt mevcuttur. Bunlardan biri de "ya olduğun gibi görün ya da göründüğün gibi ol" cümlesidir. Güvenilirlik hem bu özelliği taşıyanı hem de iletişim halinde olduklarını olumlu yönde besler.

KANAAT (GÖZÜ TOKLUK)

Tamahkârlık kanaatın zıttı olup, kültürümüz tarafından yerilmiştir. • Yusuf Has Hacib'e göre; insan, toplum ya da devlette akıl, bilgi, adalet, kanaat, doğruluk ve cesaret kaynaşmış halde bulunursa, bundan doğan tavır ve davranış o kişi, devlet ya da toplumda saadeti mutlak hale getirir. Açgözlülük psikolojik sağlıksızlığı doğurur. Kanaat, bireyin elde ettikleriyle yetinerek mutlu olmasıdır. Hırsızlık, gasp, uyuşturucu kullanma ve hatta cinayet kanaatsizliğin ürünüdür. Liberalist ekonominin aç gözlülüğü doğurduğu ve aşırı tüketimin intiharlara kadar vardığı bilinmektedir.

ALÇAK GÖNÜLLÜLÜK

"Tevazuda toprak gibi olunuz" diyen Mevlâna, tevazu yu önermiştir. Alçak gönüllülük, kendini küçük düşürme değildir. Onura evet, kibre hayır diyebilmedir. Kendini beğenme, narsistik kişiliğin en önemli belirtisidir. Narsistik kişilik bozukluğunun oluşumu, alçak gönüllülükle önlenebilir. Narsiste ise alçak gönüllü yaklaşma onun bozukluğunu artırmaktadır. Bu nedenle her bir değerin nasıl, kime karşı ve ne oranda sergileneceği de iyi bilinmelidir.

SABIR TAHAMMÜL METANET

"Sabır ve tahammülde ölü gibi olunuz." Sabır, tembellik ve acizlik değildir. Sabır, aceleciliği önler ve insanı yanlış davranışlardan korur. Sabır, rıza gösterme, acıya mukavemet etme olup, gerçekleri kabul etmenin yoludur. Psikolojik danışmada gerçeklerle yüzleştirme vardır. Yakının kaybını inkâr edecek düzeyde yaşanan bir savunma mekanizması psikolojik rahatsızlığın belirtisidir.

MADDE-RUH SENTEZİ

Ahilik ve Lonca teşkilatı buna örnektir. • Doğu toplumlarının maddi geriliği, Batı toplumlarının aile içi huzursuzlukları (uyuşturucu bağımlılığı, erken cinsel ilişki, boşanmalarda artış…) madde ve ruh sentezini yaşayamadıklarının göstergesidir. "…İnsanoğlu, maddi ve manevi varlıktan mürekkep karışık bir mahluktur. Onun için saadet birbirine zıt olan bu iki kutup arasında bir ahenk ve muvazene kurmakla mümkündür. Türkler Türkiye'de işte bu terkibi gerçekleştirdiler" (Kaplan, 1978), derken muhtemelen geçmişten getirdiğimiz töremizle Cumhuriyet dönemindeki akılcılığın birleşmesini kastetmiş olabilir. Nitekim Türk töresinin ürünü olan Ahilik ve Lonca teşkilatı madde ve ruh sentezine gösterilecek bir örnektir. Bu törenin yaşatılamamış olması da diğer değerler gibi kaybettiklerimiz arasına girdiğini göstermektedir.

HOŞGÖRÜ

"İyilik kötülükle bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel bir tutumla karşıla. O zaman göreceksin ki, seninle aranızda düşmanlık bulunan kimse candan bir dost olacaktır" (Kuran-ı Kerim;Fussilet,41/34). "İncinsen de incitme" (Hacı Bektaşi Veli). "Ayıpları örtmede gece gibi olunuz" Mevlana; her farklılığı "gel" diye çağırmasıyla hoşgörünün Türk toplumunun değeri olduğu anlaşılmaktadır. Hoşgörüsüzlük, psikolojik sağlıksızlık nedenidir. Ötekini kabul, şartsız kabul, Empati hoşgörünün nedeniyken İletişim çatışmaları ise hoşgörüsüzlüğün sonucudur. Duygusal zekası gelişmiş olanın hoşgörüsünün de yüksek olduğu bilinmektedir.

AZİM –TEVEKKÜL- ÜMİT- ŞÜKÜR

"Milletin istikbalini, yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır", diyen Atatürk en zor dönemde millete azmi ve ümidi sunarak kurtuluş yolunu göstermiştir. Tevekkül, her türlü çabadan sonra sonucu gönül rahatlığıyla karşılamaktır. • Ümitsizlik, amaçsızlığı, amaçsızlıkta anlamsızlığı doğurur. • (Logo terapi) "acıda anlam bulma" tevekkül ve şükrün ürünüdür. Tevekkül atalet değildir. Azmetmeden tevekkül etmek ve azimden sonra tevekkül etmemek irrasyonel inanç ve düşüncenin ürünüdür. Tevekkül şükrü doğurur. Şükür, insanı sakinleştirir. Tevekkül etmeme ve şükürsüzlük, stres ve sıkıntıya neden olmaktadır.

ÖZÜR DİLEME YA DA TÖVBE

Özür dileme, suçluluk duygusundan kurtulmanın yoludur. • Tövbe, pişmanlık duygusunu itiraf etmektir. Tövbe, değişmenin giriş kapısıdır. Özür dileme, bilişsel çelişkiden kurtarır. Tövbe, koruyucu ve tedavi edicidir. Bireye sorumluluk duygusu aşılar.

HÜRRİYET

Türk töresinde hürriyet önemli bir yere sahiptir Ergenekon'dan çıkış, Kurtuluş savaşı…gibi örnekler hürriyetin Türk toplumunda en önemli değer olduğunun göstergeleridir. İslam dini gerçek hürriyete nefsin esiri olmamakla ulaşılacağını vurgulamakta. Paranın esiri olma, iflas edince intihar etmeye kadar kötü sonuçlara götürebilmektedir. • Dürtülerin eğitilmesi, psikoterapide hayvani yanlarımızın evcilleştirilmesi olarak geçen kişilik gelişim yollarındandır.

MÜŞAVERE-KONSÜLTASYON

Tarihte Türk devletlerinde "divan heyetleri" (danışma kurulu) vardı. Nizamül-Mülk, "Siyasetname" adlı eserinde padişahların devlet yönetimini bilenlerle ve ihtiyarlarla istişare etmelerini önermiştir. Günümüzde öğrencilere yönelik verilen "Konsültasyon" hizmeti, rehberliğin bir servisidir. Müşavere, yanlış yapmaktan korur.

AKRABA ZİYARETİ (SILA-İRAHİM)

Travma sonrası stres bozukluğunu önleme yollarından biri "güvenli yer inşası" dır. Batı toplumlarında akraba ilişkileri zayıf olduğu için deprem gibi travmatik yaşantılar geçirenlere hayal ettirme yoluyla "güvenli yer inşası"na çalışılmaktadır. Hayal ise hiçbir zaman gerçeğin yerini tutamaz. Türk toplumunda sıkıntıya düşenin sığınacağı akrabası vardı. Ancak günümüzde zayıflamaya başladı. Ziyaretler azaldı. Ziyaret etmeyen, ziyaret edilmez. Gözden uzak olan gönülden de ırak olur. Nihayet gerçek güvenli yerimizi kaybetmeye başladığımız için batıdan aldığımız hayali tekniklere muhtaç olmaya başladık.

AHLAK–EDEP-İFFET

Ahlak, değerler toplamıdır. İffet, haya, vakar, edep demek olup, kişinin şahsiyet ve onurunu korumasıdır. Hacı Bektaşi Veli;"eline, diline beline sahip ol!". "İtibar dediğin elde muhalif bir şişedir, Beyhude kaldırıp taşa çalmanın faydası ne." (Karslı Aşık Şenlik) • Goleman, Dürtülerini denetleyebilenin, duygusal zekasının gelişmiş olduğunu vurgulamaktadır. Hem Türk alperenlerinin hem de batılı bilim insanlarının aynı görüşte oldukları ahlak insanın psikolojik sağlığı için zorunludur.

İNANÇ

Tutumun özünü inanç oluşturmaktadır. İnanç, sorumlu yaşamayı, sorumlulukta psikolojik sağlığı doğurur (Glasser, Gerçeklik terapisi) • İnanç ideale yönelik davranışları, ideal anlamlı yaşamayı, anlamda psikolojik sağlığı doğurur (Frankl Logo terapi). Maslow, kendini gerçekleştiren kişilerin mistik ve zirve yaşantılar geçiren kimseler olduğunu vurgulamıştır. İnanç, algı kanunlarından süreklilikle tutarlıdır. İnançlı kimselerin psikolojik sağlıklarının inançsızlara göre yüksek bulunması inancın önemini göstermektedir.

ÖNERİLER:

1. 1.Değerlerimiz yukarıda sıralananlarla sınırlı değildir. Bu nedenle Türk toplumundan hem yaşanan hem de kaybolan değerler derlenmelidir.
2. 2. Kaybolmaya yüz tutan değerlenin çağdaş yöntem ve tekniklerle kaybolmasına engel olunmalıdır. Bunun için
    a. a) Değer eğitimi çalışanlarının bir araya gelerek çağdaş yöntem ve teknikleri belirlemelidirler.
    b. b) Okullar başta olmak üzere tüm kurum ve kuruluşlarda nasıl uygulanacağı programlarla somutlaştırılmalıdır.
3. 3. Değerlerin psikolojik sağlık ölçüt alınarak doğru uygulanışları belirlenmelidir. Çünkü yanlış uygulamalar zararlı sonuçlara yol açtığı için değeri değer olmaktan çıkarmaktadır: Merhametten maraz doğar" sözü bu duruma örnek verilebilir.

KAYNAK:

Akbaba, Sırrı (2004) Psikolojik sağlığı Koruyucu rehberlik ve Psikolojik Danışma. Pegem yayınları, Ankara.

TÜRK MÜZİĞİ VE DEĞERLER EĞİTİMİ

Doç. Dr. Ali Korkut ULUDAĞ
Atatürk Üniversitesi
Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi

TÜRK MÜZİĞİ VE DEĞERLER EĞİTİMİ

Türk eğitim tarihinde II. Meşrutiyetin ilanıyla birlikte adından söz ettiren, fakat özellikle son on yılda yoğunlaşan ve gün ne geçtikçe anlam kazanan değerler ve müzik eğitimi birlikteliği, Türk eğitim sisteminin yapılanma ihtiyacına yenilikçi eğitim değerleri sunmakta, sunmaya da devem edecek gibi gözükmektedir. Türk toplumunun kültürünü, sanatını, örf, adet ve geleneklerini devam ettirebilmesi ve ileri kuşaklara taşıyabilme noktasında değerler eğitimi güçlü bir aktarım potansiyeli sergilemektedir. Bu gücün doğru yöntemlerle kullanılabilmesi için eğitim alanında kullanılan yeni değerleri yakından izlemek gerekir. Bilinçli toplumlar, günümüzde hızla değişen koşullara bağlı olarak eğitim sistemlerini yenileme ihtiyacı duyarlar ve kendi kültürlerine göre biçimlenme amacı taşıyan eğitim arayışlarına yönelirler. Bazı arayışlar, zamanla eğitim platformunda yeni değerleri ortaya çıkarır ve gerçekleştirilen uygulamalı çalışmaların katkısıyla da sistematik öğretim modellerine dönüşürler. İşte bu noktada, müzik öğretmenliği programında yer alan hem teorik hem de uygulamalı dersler, ortaya atılacak yeni eğitim değerleri ve deneysel desenli çalışmalar için elverişli bir içerik sunar. Şunu da belirtmekte fayda var ki, Türkiye'de değerler eğitimi ve müzik eğitimi alanını ilişkilendiren çalışmaların yok denecek kadar az olması, alana yönelik önemli bir çalışma ihtiyacı olduğunu göstermektedir.

Yenilikçi ve dinamik bir eğitim sistemi oluşturma amacıyla yapılan iyileştirme ve geliştirme çalışmalarında, hem değerler eğitimi hem de müzik eğitimi alanı birlikteliğiyle yapılacak çalışmalar, bu sürece anlamlı katkılar sağlayacaktır. Bu durum, özellikle Türk toplumunun milli ve kültürel değerlerini yaşatma ve aktarma noktasında tartışılmaz bir güç olan Türk müzik kültürü üzerinden ele alındığı zaman, milli değerleri ön planda tutan bir yöntem arayışı olarak da değerlendirilebilir. Değerler eğitiminin geliştirilmesi sürecinde Türk müziği destekli uygulamalar etkili bir araç olarak kullanılabilir mi? sorusu, bu çalışmanın amacını daha net bir şekilde ifade etmektedir. Üzerinde durulması gereken diğer önemli bir nokta ise ortaya konulacak uygulama fikirlerinin öğrencilere nasıl sunulacağıdır. Göz önünde bulundurulması gereken unsurlar; öğrenmeyi kolaylaştıran, eğlenerek öğrenmeyi sağlayan, özgüvenin gelişmesine fırsat tanıyan, işbirliğini artıran, motivasyonu, ilgiyi, merakı ve dikkati tetikleyen teknoloji destekli ders içi aktiviteler şeklinde sıralanabilir. Tüm bu faktörler bir bütün halinde ele alındığı zaman ise geleneksel öğretim çizgisinin göz ardı edilmediği ve öğrencilerin kontrollü bir şekilde aktif pozisyona taşındığı öğretim modellerinin geliştirilmesi ön görülmektedir.

Müzik eğitimi, sosyal yeterlilik noktasında bireyin çevresi ile doğru ve uygun biçimde iletişim kurabilmesini, sosyal becerilerinin gelişmesini ve bu becerileri doğru bir şekilde kullanabilmesini tetikleyen duygusal bir öğrenme biçimini tanımlar. Dolayısıyla, iletişim, problem çözme, konuşma becerisi, akran

ilişkileri, kendi kendine doğru karar verme, işbirlikli çalışmalarda uyumlu olma ve toplumun kabul gördüğü davranış şekillerini kapsayan sosyal becerilerin, sosyal yeterliğin bir parçası olduğuna dikkat çekmek gerekir. Sosyal beceri alanlarının önemli bir faktörü olan duygulara yönelik beceriler, kültürel ve manevi içeriği ulusal değerlerle güçlendirilmiş bir müzik eğitimi aracılığıyla geliştirilebilir. Unutulmamalıdır ki, sosyal becerisi yüksek çocuklar, müzikle ilgili aktivitelerde daha ilgili, dikkatli ve istekli bir şekilde daha başarılı olurlar. Bu başarının sosyal yaşamın diğer noktalara yansıması ise sanırım kaçınılmazdır. Bu noktada, çocuklar için en önemli problemlerin özgüven ve dikkat eksikliği olduğuna dikkat gerekir. Buna bağlı olarak, müzik eğitimi için çocuklarda görülebilecek özgüven ve dikkat eksikliğini aşmanın etkin bir yolu olarak değerlendirme yapılabilir. Bunlarında ötesinde müzik dersinde başarı düzeyi yüksek bir öğrencinin diğer derslerde hatta matematik gibi temel bir ders içerinde başarılı olduğu akademik çalışmalar ile ispatlanmıştır. Çocuklara sosyal yeterliğin yukarıda ifade edilen önemli öğelerini kazandırmaya çalışırken, manevi değerlerin ön planda tutulması ve Türk müziğinin etkin bir araç olarak kullanılması, bu çalışmayı anlamlı hale getiren en önemli hareket noktasıdır.

Şu bir gerçek ki, değerler eğitimi bilinciyle oluşturulan müzikal eserler, çocukların sosyal yaşam içerisinde karşılaşabilecekleri doğru ve yanlış olguları ayırt etmelerine olabildiğince destek sağlar. Bu eserlerin yoğunlukla ve temel noktada, ulusal müzik türleri zemininde oluşturulması ise yapılacak çalışmalara milli bir karakter kazandırır. Milletleri millet yapan en önemli öğelerden biri olan kültür ve kültüre ait değerlerin, türlü yollar kullanılarak gelecek nesillere aktarılması gerekir. Bu türlü yollar içerisinde, Türk müzik kültürü ve evrensel müzik değerleri ile harmanlanmış bir değerler eğitimi modelinin yer bulması ise kaçınılmazdır. Varsayılan bu modelin/modellerin, geleneksel eğitim anlayışı rehberliğinde geliştirilmesi, teknolojik yaklaşımlarla desteklenmesi ve planlı uygulamalarla etkililiğinin ortaya konulması gerekmektedir. Yukarıda da ifade edildiği gibi ortaya konulacak Türk müziği ve değerler eğitimi içerikli bir uygulamanın mutlaka doğru ve yenilikçi bir öğretim modeli ile ilişkilendirilmesi gereklidir.

Kalıcı ve etkili sonuçlara ulaşabilmek için değerler eğitiminin çocuklara doğum anından itibaren erken yaşlarda verilmeye başlanması ve bu sürecin planlı olarak okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim, lise ve hatta üniversite eğitimleri boyunca sürdürülmesi gerekmektedir. Türk toplumuna ait milli değerlerin çocuklara değerler eğitimi ve müzik eğitimi yoluyla kazandırılması noktasında; aşık geleneği, halk ozanları, okul şarkıları ve Barış Manço şarkıları gibi önemli unsurların akademik çalışmalar eşliğinde ön plana çıktığı görülmektedir.

Bu akademik çalışmalar göstermektedir ki, sistematik olarak değerler eğitimi desteğiyle yapılandırılmış bir müzik eğitimi, toplumsal ilişkileri düzenleme ve çocuğun içinde yaşadığı toplumun değer yargılarını anlama noktasında öğretici

bir araç olarak kullanılabilir. Hemen hemen her yaştaki bireylerin sosyal becerilerinin geliştirilmesine önemli katkılar sağlayan müzik, çocuklara vatanseverlik, çalışkanlık, ahlak, dürüstlük, cesaret, sorumluluk, hoşgörü ve saygı gibi değerlerin kazandırılmasında da etkin bir rol oynar. Eğlenerek öğrenme, özgüven geliştirme, kendini rahatça ifade edebilme, işbirlikli çalışma ve öğretmenle etkili iletişim sağlayabilme gibi önemli kavramları artırma gücüne sahip olan müzik dersleri, öğrenmede duyuşsal özellikleri harekete geçiren kapsamlı bir içeriğe sahiptir. Bu kapsamlı içeriği doğru yöntemlerle kullanabilmek ve milli değerler zemininde ders içi müzikal aktivitelere dönüştürmek ise öncelikle müzik öğretmenlerinin elinde olan bir durumdur. Türk toplumunun milli kültür ve değer kavramları ışığında çağdaş müzik değerleriyle yetiştirilmiş bir müzik öğretmeninin bu tarz ders aktivitelerini tasarlaması ve yürütebilmesi gerekmektedir. Tüm bu beklentiler, Türk müzik kültürü içerikli şarkıların, kültürel öğelerimizi yansıtan pedagojik materyallerin, milli patentli öğretim teknolojisi programlarının, disiplinler arası proje çalışmalarının ve deneysel araştırma modelleriyle tasarlanmış akademik çalışmaların yoğun şekilde hayata geçirilmesiyle anlam kazanacaktır. Bu hedef doğrultusunda Türkiye'de gerçekleştirilmiş olan değerler eğitimi ve müzik eğitimi içerikli bazı çalışmalara dikkat çekmek gerekir. Genel olarak temel müzik eğitimi merkezinde biçimlenen değerler eğitimi içerikli akademik çalışmaların gün geçtikçe Türk Müziği konularıyla çeşitlenmesi, umut verici yaklaşımlar ortaya koymaktadır.

Türkiye'de değerler eğitimi ve müzik kavramları yazılı bir şekilde ilk olarak II. Meşrutiyet dönemine bir arada kullanılmıştır. Bu dönemde, Alaettin Gövsa, Kazım Nami, Selim Sırrı Tarcan ve İsmail Hakkı gibi yazarların hem değerler eğitimi hem de müzik eğitimine yönelik görüş belirtikleri görülmektedir. Günümüzde gerçekleştirilen "II. Meşrutiyet Dönemi Eğitimcilerinin Değerler Eğitiminde Edebî Ürünlerin ve Müziğin Kullanımına İlişkin Görüşleri" başlıklı çalışmaya dikkat çekmekte fayda vardır. Bu araştırmanın İkinci Meşrutiyet dönemi eğitimcilerinin değerler eğitiminde edebî ürünlerin ve müziğin kullanımına ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla hazırlandığı görülmektedir. Bu çalışma içerisinde II. Meşrutiyet döneminde değerler eğitimi üzeri yazı yazan eğitimcilerin eserleri incelenmiştir. Araştırmanın problemine yönelik olarak, metinler üzerinde yapılan değerlendirme sonucu elde edilen değerlere ilişkin tespitler vardır. Elde edilen değerler; vatanseverlik, çalışkanlık, dürüstlük, toplum yararı, işbirliği, yardım severlik, sorumluluk ve saygı şeklinde sıralanmıştır.

Günümüzde ki en kapsamlı çalışma ise deneysel bir çalışma modeli özelliği taşıyan "İlköğretim öğrencilerine değerlerin okul şarkıları yoluyla kazandırılması" başlıklı doktora tezi çalışmasıdır. Bu çalışma, günümüzde gerçekleştirilecek değerler ve Türk müziği içerikli uygulamalı çalışmalar için nitelikli bir örnektir. Bu çalışmanın yanı sıra, Türkiye'de değerler eğitimi ve müzik derslerini inceleyen bir çalışma göze çarpmaktadır. Bu çalışma kapsamında 381 müzik dersi programı

incelenmiş, vatanseverlik ve sevgi değerlerinin etkili bir şekilde öğrencilere aktarılabildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma sonuçlarından hareketle, Türk müziği değerlerinden faydalanılarak çok yönlü pedagojik materyallerin ve akademik çalışmaların geliştirilmesi kaçınılmazdır.

Değerler eğitiminin, hangi öğretim programı olursa olsun formal eğitim içerisinde yer alan derslerde kullanılan öğretim yöntemlerinden daha farklı bir modele ihtiyacı vardır. Değerler eğitimi, sadece sınıf içerisindeki ders aktivitelerini ve öğretme-öğrenme sürecini kapsayan bir kavram değildir, bunun da ötesinde öğrencilerin sosyal yaşamda ki tüm faaliyetlerini kapsamaktadır. Bu sebeple değerler eğitimi için yenilikçi öğretim modellerinin geliştirilmesi bir ihtiyaç haline gelmektedir. İşte bu noktada hem ulusal hem de uluslararası müzik değerleri büyük önem kazanmaktadır.

Farklı bir çalışmada ise Türk Müziğinin popüler anlamda önemli bir temsilcisi olan hatta asrın çağdaş ozanı olarak nitelendirilen rahmetli Barış Manço üzerinden gerçekleştirilen bir çalışmaya dikkat çekmekte fayda vardır. "Barış Manço Örneğinden Hareketle Müziğin Ahlak Eğitimindeki Önemi ve İşlevi" başlıklı çalışmada Barış Manço şarkılarının eğitsel ve öğretisel unsurları üzerinde durularak, sanatçının eserleri ile topluma iletmek ve öğretmek istediği evrensel ahlak anlayışının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında Barış Manço'nun sırasıyla Halil İbrahim Sofrası, Yaz Dostum, Dıral Dedenin Düdüğü, Kazma ve Eğri Büğrü adlı eserlerinin sözleri incelenmiştir. Aslında Barış Manço'nun değerler eğitimi açısından incelemeye değer birçok parçası olduğunu hatırlatmaya gerek yoktur sanırım. Ayrıca değerler eğitimi açısından ele alınacak birçok eserinin ezgisel yönden de okul müzik eğitimine oldukça uygun olduğunu belirtmekte fayda vardır. Örneğin Arkadaşım Eşek" adlı eseri hem söz hem de ezgisel yönden müzik ve değerler eğitimi ilişkisi açısından verilebilecek güzel bir örnektir.

Kaç yıl oldu saymadım, köyden göçeli
Mevsimler geldi geçti, görüşmeyeli
Hiç haber göndermedin o günden beri
Yoksa bana küstün mü, unuttun mu beni?
Dün yine seni andım, gözlerim doldu
O tatlı günlerimiz bir anı oldu
Ayrılık geldi başa, katlanmak gerek
Seni çok çok özledim, arkadaşım eşek
Arkadaşım eş, arkadaşım şek, arkadaşım eşek

(Arkadaşım eş, arkadaşım şek, arkadaşım eşek)

Yaban tayları çayırda tepişiyor mu?

Çilli horoz kedilerle dövüşüyor mu?

Sarıkız minik buzağıyı sütten kesti mi?

Kuzularla oğlaklar sevişiyor mu?

Uzun kulaklarını son bir kez salla

Tüm eski dostlarımdan bir haber yolla

Ayrılık geldi başa, katlanmak gerek

Seni çok çok özledim…

Bu araştırmanın sonucunda ortaya çıkan sonucu şu şekilde ifade edilebilir. Sanatçının gerek eserlerinde gerekse video kliplerinde eğitici ve öğretici unsurları çağının modern müzikal teknolojileri ile harmanlayarak kendi kültüründen motif ve simgelerle etkin bir dille açıkladığı, özellikle de genç dinleyicilerine doğruluk, dürüstlük ve helal kazanç gibi erdemleri iletmeye çalıştığı eserleri, Barış Manço'yu çağının Mevlana'sı, Evliya Çelebi'si, Karacaoğlan'ı, Aşık Veysel'i yapmayı başarmıştır. Yapıtlarıyla geçmişten geleceğe uzun bir köprü kurmuş olan Barış Manço kendi serüvenini kısaca TRT'de yayınlanan (1991) bir röportajında şu cümlelerle açıklamıştır; "insan öncelikle aldığı nefesin hakkını vermeli diye düşünüyorum… Barış Manço diye bir adam varmış, bir şeyler çalar söylermiş, anlatırmış sağ olsun dinleyenleri de varmış. Sonuçta ne olacak? Bâki kalan bu kubbede hoş bir seda imiş derlerse torunlarım çok mutlu olurlar."

Barış Manço şarkılarına ait sözler değerler eğitimi açısından incelendiği zaman arkadaşlık, hayvan sevgisi ve dostluk gibi önemli kavramları ön plana çıktığı görülmektedir. Barış Manço'nun daha nice eserlerinde, değerlere yönelik birçok önemli kavrama rastlamak mümkündür.

Türk müziği ve değerler eğitimini işkillendiren "Değerler Eğitimi Açısından Türk Halk Müziği ve Halk Ozanları: Neşet Ertaş, Âşık Mahsuni Şerif, Âşık Veysel ve Özay Gönlüm Bağlamında Bir İnceleme" başlıklı diğer önemli bir akademik çalışmanın amacı ise Türk Halk Müziğini ve halk ozanlarını değerler eğitimi açısından incelemek şeklinde belirlenmiştir.

Araştırmada Neşet Ertaş, Mahsuni Şerif, Aşık Veysel ve Özay Gönlüm'ün seçilen eserleri üzerinde yapılan analizlerde adalet, saygı, sevgi, dürüstlük, doğruluk, sosyal içerme, hoşgörü, mertlik, hümanizm, bilime değer verme, doğa sevgisi ve birlik-beraberlik değerlerinin yoğun bir şekilde vurgulandığı görülmüştür. Bu değerlerin bireylere kazandırılmasında, gerek halk müziğinin ve gerekse halk

ozanlarının hayatlarının ve deyişlerinin kullanılmasının önemli katkılar sağlayabileceği sonucuna varılmıştır. Ancak, Halk Müziğinin ve halk ozanlarının değerler eğitiminde kullanılması için konunun bir değerler eğitimi yöntemi olarak tanımlanmasına ve bu konuda betimsel ve deneysel araştırmalara ihtiyaç vardır.

Öneriler

- Müzik öğretmenliği lisans programında yer alan eğitim müziği besteciliği dersi, değerler eğitiminin okul şarkıları ile ilişkilendirilmesi noktasında hem öğretim elemanlarına hem de müzik öğretmeni adaylarına önemli fırsatlar sunmaktadır. Öğrenciler için üretkenliği ön plana çıkaran ve müzik öğretmenliği mesleğinin ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir niteliğe sahip olan bu ders içeriğinde değerler eğitimine önemle yer verilmelidir. Özellikle şarkı sözü çalışmalarında değerler eğitimi ilkeleri dikkatle ele alınmalıdır.
- Çalışmanın ilk bölümünde de belirtildiği gibi müzik öğretmenliği programında yer alan hem teorik hem de uygulamalı dersler, ortaya atılacak yeni eğitim değerleri için elverişli bir içerik sunar. Nitekim bu programda yer alan birçok ders içeriğiyle bağlantılı olarak değerlerle ilgili kavramamalara yer verilebilir. Örneğin bireysel ses eğitimi dersi kapsamında öğretilen şarkılar ve türküler üzerinde değerler eğitimi içerikli analizler yapılabilir. Öğretim teknolojileri dersinde tasarlanan materyaller üzerinde ise değerler eğitimini yansıtan görsellere ve çeşitli temalara yer verilebilir. Sürecin teknolojik boyutunda ise mutlaka milli yazılımların geliştirilmesi gerekmektedir. Öncelikle Türk müziğinin kendi özgün yapısını temsil eden bir nota yazılım programına ihtiyaç vardır. Bu nota yazılım programında yer alması gereken ses bankası bölümünde ise Türk müziği sazlarını temsil edecek midi seslerin geliştirilmesi, tasarlanması önerilen bu nota yazılım programını daha fonksiyonlu hale getirecektir. Bu yönde geliştirilecek kapsamlı bir program, hem Türk Halk Müziği hem de Türk Sanat Müziğinin birçok öğesini içermelidir.
- Bunların yanı sıra öğretim teknolojileri platformu kapsamında değerler eğitimi temelli bir web 2.0 aracı geliştirilebilir. Bununla birlikte mobil tabanlı müzik eğitimi içerikli oyunlar geliştirilebilir ve bu oyunlar içerisinde değerleri yansıtan görsellere ve sözcüklere yer verilebilir. Günümüzün önemli bir teknolojik unsuru olan Artırılmış gerçeklik senaryolarıyla çevremizde algıladığımız değer içerikli fiziksel unsurların grafik, video, ses, GPS gibi verilerle birleştirilme çalışmaları yapılabilir. Bu tür çalışmalar, disiplinlerarası bir zeminde planlanarak ortaya daha etkili fikirler ve sonuçlar konabilir.

DEĞERLER EĞİTİMİNDE HALK OYUNLARI

Doç. Dr. Mustafa KAYA
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi

DEĞERLER EĞİTİMİNDE HALK OYUNLARI

Genel anlamda eğitim, toplumsal yaşam içerisinde bireyin tutum ve davranışlarını olumlu yönde değiştirmeyi ve geliştirmeyi amaçlayan süreçler bütünü olarak tanımlanır. Herkes için daha iyi bir dünya oluşturma arayışı içinde olan eğitim sistemi, özünde tüm bireyler için geçerli pozitif değerleri barındıran ve eğitimin amaçlarını kazanım haline getiren bir yapıdadır. Bu amaçla insanlığın ortaya çıkardığı, biriktirdiği ortak evrensel değerlerin öğretilmesi ve yeni nesillere aktarılmasında "değerler eğitimi" eğitim sistemi içerisinde önemli ve belirleyici bir yere sahiptir. Değerlerin, toplumdan topluma ve zaman içinde değişmesi kaçınılmazdır. Toplumlar, çocukların değerler doğrultusunda doğru davranışları öğrenmesini ve sergilenmesini ister.

Gerek eğitim-öğretim programları, gerekse ders kitapları aracılığıyla değerlerin öğretilmesi, eğitim bilimlerinin üzerinde ısrarla durduğu konular arasındadır. Eğitimin, toplumsal yaşam içinde evrensel, yerel ve kültürel değerler sistemini bireylere iletme noktasında önemli rol oynadığı bilinmektedir. Bireylerin davranışları dolayı ya da dolaysız olarak değerler tarafından yönlendirilir. Çocukların doğruları görebilmesi ve hangi davranışların başka insanlar tarafından kabul edilebilir olduğunu öğrenmesi için değerler eğitimine ihtiyaçları vardır.

Değerler, çocuklardaki iyi tarafı ortaya çıkarmayı ve kişiliğini bütünüyle geliştirmeyi amaçlar. Sevgi, saygı, dürüstlük, dayanışma, paylaşma, mutluluk, sabır, cesaret ve sorumluluk gibi değerlerin doğru tarzda öğretilmesinin toplumsal yaşamda ortaya çıkan olumsuzlukları azaltan bir işlev görmesi kaçınılmazdır. Değer eğitimi gerçekleştirilirken en çok kullanılabilecek yöntem ve teknikler; tartışma temelli yaklaşım, öğrenci merkezli aktif öğrenme stratejileri, grup çalışması, drama, uygulamalı aktiviteler, öğrenciler tarafından yönetilen araştırmalar, eğitimsel oyunlar olarak sıralanabilir. Grup çalışması şeklide yapılan etkinlikler sayesinde başta temel insani değerler olmak üzere, insanlığın ortak evrensel değerlerini çocuklara benimsetmek ve bu değerlerin çocukların karakter oluşumuna katkı sunması sağlanabilir. Değerler eğitiminde oyun çalışmaları, sanatsal çalışmalar, bireysel ve takım sporları gibi birçok uygulamalı etkinliğin kullanımı da söz konusudur. Sayılan bu etkinliklerin yanında sosyal, kültürel ve sportif yönü olan Türk halk oyunlarının değerler eğitiminde çok etkili bir öğretim ve aktarım modeli olabileceği düşünülebilir.

Kavram olarak, Halk Oyunu; göze kulağa hoş gelecek biçimde düzenlenmiş, ölçülü ve dengeli hareketler yolu ile estetik bir etki ve heyecan yaratan, çoğunlukla, ses birimlerinden meydana gelen anonim halk müziği ile desteklenmiş olan, hareket ve müzik bütünleşmesidir. Bir başka tanımda ise halk oyunları; ait olduğu kültürün değerlerini yansıtan, bir olayı, bir sevinci, bir üzüntüyü ifade eden, orijini

din ve büyü ile ilgili olan, müzikli (bir müzik aleti eşliğinde veya olmaksızın el, ayak gibi organlar veya bıçak, kılıçkalkan vb. araçlarla tempo tutularak veya şarkı türkü söylemek suretiyle yaptıkları müzikten tempo alarak) olarak, tek kişi veya gruplar halinde icra edilen; ölçülü, düzenli hareketler şeklinde tanımlanır. Tanımlardan da anlaşıldığı üzere halk oyunları toplumların veya milletlerin tarihinden gelerek içerisinde birçok olguyu barındıran zengin bir kültürel göstergedir. Bundan dolayıdır ki halk oyunları toplumların sosyal ve kültürel yapısının oluşmasında, pek çok unsurun bir bütünlük içinde dinamik, uyumlu ve doyuma ulaştırıcı bir nitelik kazanıp sürdürülmesinde, önemli bir rol oynamaktadır.

Halk oyunları; diğer sanat dallarından farklı olarak, ait olduğu toplumun orijinal karakterlerini taşıyan, fertlerin müşterek duygu düşünce ve davranışlarını sergileyen, başkasına göre yalnızca güzel, ama kendi içinde ilgilenen kişinin dünyasını aydınlatma özelliğine sahip bir kültürel kimliktir. Halk Oyunları içinde barındırdığı melodi, ritim ve hareket yapısı ile bireyin bedensel ve ruhsal gelişiminde önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Halk oyunlarıyla insanlar coşku ve sevinçlerini dile getirirler. Yine halk oyunları hareket, bolluk, kötülükten arınma, güç kazanma gibi hayatın özünü taklit eden yönüyle toplum üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Ayrıca, birlikte hareket etme, dayanışmadan güç alma, geleneklere uygun hareket etme ve uyumlu davranış kazanma gibi pek çok açıdan da toplum üzerinde güçlü etkileri vardır.

Halk oyunlarının bir diğer önemli özelliği de oyuna katılan kişilerin bu yolla topluluğa manevi açıdan bağlanmasıdır. Kişi bu yolla topluluğun bir parçası olduğunu anlar, kendisini toplulukla bütün olarak görür ve dayanışma duyguları güçlenir. Türk halkı için halk oyunları kendi yaşam tarzını, gelenek, görenek, adet ve karakteristik özelliklerini bir bütün olarak görebildiği ve bunu yeni nesillere ve diğer toplumlara aktarabildiği ve tanıtabildiği en önemli araçlardan biridir. Halk oyunları insanların geleneksel yaşama biçimlerini, inanışlarını, tabiatla ilişkilerini, birbirleriyle olan ilişkilerini müzikle de birleşerek yaşatan ve kültür öğelerinin bu yolla nesilden nesile aktarılmasına yardım eden önemli bir sanat olarak görülmektedir. Halk oyunlarının konuları içerisinde toplumsal olaylar, sevgi, aşk, göçler, savaşlar, doğa olayları ve doğal yaşam, hastalıklar, iklim şartları, coğrafi özellikler gibi pek çok unsur bulunmaktadır. Bu unsurların neticesinde ise halk oyunlarını gerek izleyenlere gerekse icra edenlere birçok kazanım sağlayabilir.

Söz konusu kazanımları şu şekilde sıralayabiliriz.

1. Ruhsal doyum ve psikolojik rahatlamayı sağlama,
2. Zihinsel yeteneği geliştirme,
3. Algılama yeteneğini artırma,
4. Konsantre olmayı öğrenme,

6. Yaratıcılığı artırma,

7. Beceriyi artırma,

8. İyi koordine olma alışkanlığını sağlama,

9. Motorin özellikler kazanma,

10. Ritmik yeteneği geliştirme,

11. Planlı hareket edebilme

12- Birlik beraberlik ilişkisini artırma

13- Yardımlaşma

14- Dürüstlük

15- Sorumluluk

16- Sevgi, Saygı

17- Barış, Kardeşlik, Hoşgörü

18- Adil olma, Adalet

19- Özgüven, Empati kurma

20- Alçakgönüllülük, Kanaatkârlık, Çalışkanlık

21- Örf, Adet, Gelenek ve göreneklerimizi öğrenme

22- Geleneksel giyim kuşam ve geleneksel müzikleri öğrenme

23- Milli ve kültürel değerlerimizi öğrenme, gelecek nesillere aktarma

Bütün bu özellikler halk oyunlarımızın bugünkü işlevlerinin ne kadar önemli olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Buna göre geleneksel yaşamında kendini korumaya çalışan halk oyunları, toplum hayatında da her zaman birleştirici, toparlayıcı ve de yaklaştırıcı bir rol oynamaktadır.

Sonuç olarak; Kültürel değerlerin korunması, doğru aktarılması, eğitim sürecin de öğrencilerin boş zamanlarını verimli olarak değerlendirmesi açısında, sanatsal ve kültürel bir yapı arz eden halk oyunlarının kullanılması son derece önemli bir gereksinimdir. Türk Halk Oyunlarının toplumsal yaşantımızın temel yapısını oluşturan milli, manevi, sosyal, ahlaki ve kültürel değerlerimizi yayma, yaşatma ve gelecek nesillere aktarma açısından çok önemli bir etken olduğu düşünülmektedir.

Öneriler

- Değerler eğitimine katkı sağlaması açısından Türk Halk Oyunlarının Milli Eğitim müfredatına, ilkokul seviyesinde zorunlu ortaokul seviyesinde ise seçmeli ders olarak eklenmesi ve okutulması gereklidir.
- Halk oyunlarının değerler eğitimindeki önemini ortaya koyan söyleşi ve konferanslar düzenlenmelidir.
- Milli Eğitim Bakanlığı ve Türkiye Halk Oyunları Federasyonun işbirliği ile organize edilecek bölgesel ve ulusal düzeyde halk oyunları festivalleri ve gösterileri gibi organizasyonlar yapılmalıdır.
- Halk eğitim merkezleri tarafından okullarda açılan halk oyunları kurslarında görev alan antrenörlere değerler eğitiminde halk oyunlarının önemini ve işlevselliğini anlatan hizmet içi eğitimler verilmelidir.

DEĞERLER EĞİTİMİ UYGULAMALARINA GENEL BİR BAKIŞ

Prof. Dr. Mücahit KAĞAN
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

DEĞERLER EĞİTİMİ UYGULAMALARINA GENEL BİR BAKIŞ

İnsanoğlu tarih boyunca yaşadığı toplum ve doğa ile ilişkileri yoluyla hem kültürler ve uygarlıklar üretmiş hem de yaşamına anlam yükleyerek değerler sistemini oluşturmuştur. Ürettiği değerler sistemi ile düşünsel, ruhsal, toplumsal ve manevi yaşamını biçimlendirmiştir. Dolayısıyla insanlık tarihine bakıldığında ne kadar inanç, töre, kültür, uygarlık, ideoloji varsa o kadar da değerler sistemi ve anlayışının var olduğu görülmektedir (Bobaroğlu, 2001).

Bir toplumun geleceği iyi yetişmiş ve karakter sahibi insanlara bağlıdır. Toplumun ihtiyacı olan ideal insan tipinin oluşturulmasında ise aileden sonra en önemli kaynaklardan biri okullardır. Okullarda uygulanan faaliyetlere bakıldığında müfredat kaynaklı becerilerin kazandırılmasının ön plana çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte bilişsel ve fiziksel becerilerin yanında sağlıklı toplum düzeninin tesisine kaynaklık edecek değerlerin kazandırılması önem taşımaktadır. Bu düşünceyi destekler nitelikte, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda eğitim sistemimizin genel amaçlarından birini yansıtan ifade şöyledir;

"Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek"

Söz konusu amaç hem eğitim sisteminin hem de eğitim sistemi ile şekillenecek toplum yapısının genel hedefleri ile örtüşmektedir. Bu amaca ulaşma araçlarından birisi de bireylere sunulacak etkin değerler eğitimi ile mümkün gözükmektedir. Uygulamalara bakıldığında ise eğitim öğretim faaliyetleri kapsamında ilgili yeterliklerin yakın zamana kadar örtük program yoluyla bireylere kazandırılmasının hedeflendiği göze çarpmaktadır. Türkiye'de 2000'li yıllardan bu yana eğitim sistemi içerisinde bilinçli bir şekilde değerler eğitimi uygulanmaktadır. Özellikle 2005-2006 eğitim öğretim yılından itibaren yapılandırmacı yaklaşıma geçilmesiyle birlikte değerlerin kazandırılmasına verilen önemin arttığı görülmektedir. 2010 yılından itibaren ise uygulamalarda yeni bir ivme kazandığı bilinmektedir. MEB Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 2010 yılında valilikler yoluyla tüm ilk ve orta dereceli okullara gönderilen genelgede; eğitim öğretim yılının ilk haftasından itibaren uygulanmak üzere ders içi ve ders dışı faaliyetlerinde değerler eğitimine yönelik etkinliklere yer verilmesi bildirilmiştir. İlgili genelgede değerler eğitimi şu şekilde ifade edilmiştir (MEB, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı: 2010):

"Toplumsal hayatı oluşturan, insanları birbirine bağlayan, gelişmeyi, mutluluğu ve huzuru sağlayan, risk ve tehditlerden koruyan ahlaki, insani, sosyal, manevi değerlerimizin tüm bireylere kazandırılmasında en önemli etken eğitimdir. Bu kazanımlarımızın öğrencilerimize aktarılması da değerler eğitimini oluşturmaktadır."

Değerler eğitiminin yürütülmesinde sorumlu olan birimler il düzeyinde il ve ilçe proje yürütme kurulları ve okul düzeyinde okul proje yürütme kurullarıdır. Eğitim öğretim yılı boyunca yapılan uygulamalar sınıf, okul ve aile düzeyindeki etkinliklerle yürütülmektedir. Okuldaki etkinliklerin yürütülmesinde "değerler eğitimi komisyonu" sorumludur. İlgili komisyon okul müdürü başkanlığında bir müdür yardımcısı, okul rehberlik öğretmeni, öğretmenler, okul aile birliği temsilcileri ve okul öğrenci temsilcisinden oluşmaktadır. Komisyon tarafından yürütülen çalışmalarda etkinliklerin hazırlanmasında MEB'in önerdiği faaliyet planı konularından ve kaynaklarından yararlanılmaktadır. Sınıf düzeyi ve ay bazında uygulanacak etkinlikler faaliyet planlarında eğitim öğretim yılı başında belirlenmektedir. İlgili ay için belirlenen değer, okul düzeyinde okul değerler eğitimi komisyonunun yönetiminde okul çapında uygulanan etkinliklerle, sınıf düzeyindeki sınıf rehber öğretmeninin denetim ve rehberliğinde sınıf içi etkinliklerle ele alınmaktadır. Özetle ülkemizdeki değerler eğitimi çalışmaları, 2011-2012 eğitim ve öğretim yılı itibariyle MEB sorumluluğundaki tüm özel ve devlet okullarında devam etmektedir. Bununla birlikte YÖK tarafından 2018-2019 eğitim ve öğretim yılından itibaren güncellenen öğretmen yetiştirme lisans programlarındaki "Eğitimde Ahlak ve Etik" ve "Karakter ve Değer Eğitimi" dersleri ile desteklenmektedir. Gerek eğitim fakültelerinde öğretmen yetiştirme programlarındaki derslerle gerekse okullarda uygulanan etkinliklerle değerler eğitiminin eğitim öğretim faaliyetlerinin önemli bir unsuru haline geldiği görülmektedir.

Kaynakça

- Bobaroğlu, M. (2001). Değer üreten varlık olarak etik insan, Us Düşün ve Ötesi, 6, 1-6.
- Milli Eğitim Temel Kanunu (1973). Resmi gazete. Yayım Tarihi, 24, 1973. Erişim linki: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf
- MEB, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, (2010). 2010/53 sayılı Genelge, Erişim linki: https://www.turkegitimsen.org.tr/upload_doc/duyuru/ilkdersgenelgesi_2010_53.pdf

DEĞERLER EĞİTİM PROGRAMLARINA YANSITILMASI İLE İLGİLİ ÖNERİLER

Prof. Dr. M. Akif SÖZER

Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi

DEĞERLER EĞİTİM PROGRAMLARINA YANSITILMASI İLE İLGİLİ ÖNERİLER

Değerler eğitimi sadece bir okulun programı çerçevesine sığdırılamaz, Ailelerle birlikte koordineli bir şekilde yürütülmelidir.

Değerler eğitim programlarında bütünleşik olarak ele alınmalıdır.

1. Programlar, kök değerlere ve öğretim programlarına özgü değerlere ilişkin örnek etkinlikler içermelidir.
2. Programlarda, öğrenme alanı, ünite ve kazanımların hangi değerlerle ilişkili olduğu belirtilmelidir.
3. Talim ve Terbiye Kurulu tarafından yayınlanan öğretim programlarında değerlerle ilgili başlık altında, sadece programda yer verilen değerlere değil; bu değerlerin nasıl kazandırılacağına yönelik yaklaşımlara da yer vermelidir. Değerlerin doğrudan öğretimi yaklaşımındansa, öğretmenlere değerlerin belirginleştirilmesi ve değer analizi gibi diğer yaklaşımları kullanmaları yönünde tavsiyelerde bulunulmalıdır.
4. Öğrencilerin entelektüel becerileri, sürekli değerler süzgecinden geçirilerek işe koşulmalıdır. (ÖR: STEM uygulamalarında ortaya çıkan projeler değerler çerçevesinde tartışılmalı, bu projelerin ahlaki boyutu ele alınmalıdır.)
5. Değerler eğitimi uygulamaları karakter eğitimi uygulamalarıyla zenginleştirilmelidir. Bu programlarda ahlaki değerler dışında ahlaki davranışa, ahlaki duygulara, ahlaki kimliğe, ahlaki kişiliğe, ahlaki muhakemeye ve meta-ahlaki özelliklere (özünde ahlaki değer taşımayan ama hem ahlaki hem de ahlaki olmayan sonuçlar doğurabilen: yaratıcı düşünme gibi) vurgu yapılmalıdır.
6. Programlar öğrencilerin değerlere dayalı duyuşsal özelliklerini geliştirmenin dışında, onları ahlaki davranışlara da yönlendirmelidir. Bu kapsamda erdemler ve bu erdemlerle ilişkili davranışsal göstergeler olan karakter güçleri dikkate alınmalıdır. Aslında mevcut öğretim programlarının içerdiği değerler, bu erdemler ve karakter güçlerini kısmen içermektedir. Ancak erdem ve karakter güçlerine dayalı yaklaşımın dikkate alınması, bu konudaki yelpazeyi genişletme potansiyeli taşımaktadır.
7. Öğrencilerde ahlaki değerlere dayalı davranış geliştirmede değer öğretimi anlayışı, okul dışı öğrenme ortamlarına kaydırılmalı, bu kapsamda özellikle hizmet temelli öğrenme (topluma hizmet uygulamaları) yaklaşımlarından faydalanılmalıdır.

8. **Öğretim Programları yoluyla değerleri öğretme:** öğretmenlerin erdem öğretimi için bir araç olarak kullanabileceği içerik açısından zengin alanları -edebiyat, tarih, bilim ve sanat gibi- kullanmaya yönelik sayısız fırsat bulunmaktadır. Öğretim programlarının potansiyelini araştırmak öğretmenlerin kendi sınıf düzeylerindeki öğretim programlarını incelemelerini ve şu soruları sormalarını gerektirir.

- "Öğrettiğim konuda hâlihazırda var olan ahlaki sorular ve dersler nelerdir?
- Bu soru ve dersleri öğrenciler için nasıl belirgin bir hale getirebilirim?
- Bir fen öğretmeni, bilimsel sahteciliğin bilimsel çalışmalara nasıl zarar verdiğini göstermek ve verilerin eksiksiz ve doğru bir şekilde rapor edilmesine yönelik ihtiyacı anlatmak için bir ders tasarlayabilir.
- Bir sosyal bilgiler öğretmeni sosyal adalet, tarihi figürlerin karşılaştığı ahlaki ikilemler ve bir toplum veya ülkenin daha iyi olabilmesi için gerekli yurttaşlık çalışmalarına yönelik soru ve sorunları inceleyebilir.
- Bir edebiyat öğretmeni, öğrencilerin roman, oyun ve kısa hikâyelerdeki karakterlerin ahlaki açıdan zayıf ve güçlü yanlarını ve ahlaki kararlarını analiz etmelerini sağlayabilir.
- Bir matematik öğretmeni, öğrencilerin ahlaki açıdan anlamlı olan sosyal eğilimleri (şiddet suçu, ergen gebeliği, evsizlik, yoksulluk içinde yaşayan çocuklar gibi) araştırmalarını ve grafikler haline getirmelerini isteyebilir. .

Örgüt kültürü ve Değer İlişkisi

Prof. Dr. Güven ÖZDEM
Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

ÖRGÜT KÜLTÜRÜ VE DEĞER İLİŞKİSİ

Kültürün etkilediği yapılardan birisi de o toplumdaki örgütsel yaşamdır. Okullar örgütsel yaşam alanları arasındadır. Okul kültürü örgütsel davranış üzerinde çok güçlü etkiye sahiptir. Okul kültürü okul toplumu tarafından paylaşılan ideolojiler, değerler, inançlar, beklentiler, tutumlar ve normların bir bütünlük içersinde oluşturulması olarak tanımlamaktadır. Okul kültürü bir okula özgü değer, gelenek, tören, norm ve inanışların toplamı olarak gözlenebilir.

Okul kültürü, okul toplumunun üyeleri tarafından güçlü ve geniş ölçüde paylaşılan anlamlar ve değerler sistemi olarak görülmektedir. Bu nedenle bir okulun kültürü bireylerin değerlerine bakarak saptanabilir. Okul kültürünü oluşturan önemli araçlardan birisi de bireysel ve örgütsel değerlerdir.

Değerler insanların tercihleri arasında nelerin kabul edilebilir, nelerin kabul edilemez olduğunu veya neyin iyi neyin kötü olduğunu ortaya koyan standartlardır. Okulda gözlemlenen değerler üzerinde okul toplumunu oluşturan unsurlar uzlaşmışlardır. Değerler arasında sadakat, yardımseverlik, hakkaniyet, güvenilirlik, dürüstlük, sorumluluk, bütünlük, yeterlik, tutarlık ve şeffaflık gösterilebilir.

Değerler, örgütün kimliğini belirlemekte, çalışanlara, misyon ve aidiyet duygusu sağlamakta ve örgüt toplumunun davranışlarına rehberlik yapmaktadır. Değerlerin ortaya çıkmasında ve sürdürülebilirliğinde örgüt liderine önemli görev düşmektedir. Okullarda hem okul yöneticileri hem de öğretmenler lider pozisyonunda olan gruplardır. Liderler var olan statükoyu değiştirebilen "doğru işler yapan" kişilerdir. Değerlerin ortaya konulması ve okul toplumunu oluşturan gruplar arasında yayılmasında okul yöneticileri ve öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Öncelikli olarak okul yöneticileri ve öğretmenler okulda oluşturulmuş değerleri rol model olarak davranışlarında göstermelidir. Eğer bir insan inandığı değerler doğrultusunda davranıp eylemde bulunmuyorsa, bu inancı onun yaşam tarzını, düşünüş ve duygularını etkilemiyorsa bu değerler içi boş güzel sözlerden ibaret kalmaktadır.

Örgütsel değerler okul toplumunu oluşturan (okul yöneticisi-öğretmen-yardımcı personel-öğrenci-veli) grupların birbirlerine olan davranış örüntülerinde, kararlara katılım derecelerinde, okula olan bağlılık düzeylerinde, yönetimin kararları uygulama sürecinin şeffaflığında ve okulun ikliminde gözlenebilir.

Değerler eğitiminin amacı kendi tarihimiz ve kültürümüzde bize miras kalan iyi ve güzel şeyleri korumak ve kendi değerlerimizi gelecek nesillere aktarmaktır. Bu konuda en önemli görev okullara düşmektedir. "Değerler Eğitimi" okullarda sadece bir ders adı olarak kalmamalı okullarda yaşam alanı bulmalıdır. Bu nedenle okul yöneticilerimiz ve biz öğretmenler değerlerle uygun bir davranış örüntüsüyle rol model olmalıyız.

Avcı toplumu (Toplum 1.0) ile başlayan insanlık tarihi dönüşüm ve değişimle birlikte günümüzde süper akıllı topluma (Toplum 5.0) ulaşmıştır. Bu tarihsel süreçte değişmeyen özelliklerden birisi insanoğlunun değerlere olan inancı ve mücadelesidir. Bu nedenle değerler ve değerler eğitimi bir dönemin moda öğretim modeli olacak bir süreç değildir. Her dönem "değerler ve değerler eğitimi" eğitim süreci içersinde yer almalıdır. 2023 vizyonu içersinde değerler paylaşılmalı ve değerler kalıcı hale getirilmelidir. Değerler eğitiminin en önemli unsuru olan eğiticiler, toplum liderleri, ebeveynler, yöneticiler izleyenlerine rol model olduklarını hiçbir zaman unutmamalıdırlar. Değerler eğitimi ile sadece "değerli bir insan yetiştirme" hedefi yeterli olmamalı, bununla birlikte "insana ve tüm canlılara değer" veren eğitim modeli oluşturulmalıdır.

ÖĞRETMEN YETİŞTİRME PROGRAMLARINDA DEĞERLER EĞİTİMİ

Dr. Öğr. Üyesi Rafet AYDIN
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Eğitim Fakültesi

ÖĞRETMEN YETİŞTİRME PROGRAMLARINDA DEĞERLER EĞİTİMİ

Değer kavramı oldukça çok kullanılan bir kavram olup, kullanıldığı yer, düşünce yapısı ve sistemine göre farklı anlamlar yüklendiği görülmektedir. Yani değer kavramının kullanım alanın çeşitli olduğu gibi kapsamlı olduğunu söylemek mümkündür.

Değer kavramı; Türk Dil Kurumunca da farklı şekillerde tanımlandığı görülmektedir. Türk Dil Kurumu sözlüğünde değer; "1. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık kıymet. 2. Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör. 3. Üstün nitelik, meziyet, kıymet. 4. Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey. 5. Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi ögelerin bütünü, 6. Üstün, yararlı nitelikleri olan kimse ve 7. Bir değişkenin veya bilinmeyenin sayı ile anlatımı (TDK, 2021) gibi farklı şekillerde tanımlandığı görülmektedir.

Dilmaç (2007)'da, değer kavramını, insanın insan olmasını sağlayan özellikleri içinde bulunduran ve insanı diğer canlı varlıklardan ayıran temel özellikleri kapsayan inançlar bütünü olarak tanımlamaktadır. Schwartz (1992)'da değerleri, kişinin yaşamındaki önemli olan unsurların temsilcileri olarak tanımlamakta ve aynı zamanda kişiye yol gösteren ilkeler ve olayları değerlendirmede bireye kılavuz olan hedefler olarak nitelendirmektedir (akt. Demirutku ve Sümer, 2010).

Yine, kişinin yapmış olduğu tüm eylemleri, göstermek isteyip de gösteremediği tutumları ve diğer insanların sunduğu yaklaşımları değerlendirmeye yönelik faktörlerin tümüne değerler denilmektedir (Yalnız ve Yıkmaz, 2018). Değerler birleştirici olgulardır, toplum ya da bireyler tarafından benimsenmiştir. Aynı zamanda değerler, toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşılayan ve bireylerin iyiliği için olan ölçütler, duygu ve heyecanlarla da ilgili olan yargılar ve bireyin bilincinde yer alan ve davranışı yönlendiren güdüler olarak da tanımlanmaktadır (Özgüven, 1994). Bu tanımlamalar çerçevesinde değer, bireylerin tercihlerine öncülük eden, iyi ve kötüyü ayırt etmelerinde yol gösteren, bu doğrultuda davranışlarını, kişiliklerini hatta sosyal ilişkilerini etkileyen ve insan hayatında önemli yer tutan soyut olgular olarak ifade edilebilir. Değerler, aynı şekilde toplumsal hayatı da etkilemektedir.

Toplumları ayakta tutan en önemli ögelerden biri değerlerdir. Değerlerine sahip çıkamayan ve bu değerleri yeni nesillere aktaramayan toplumların sosyal anlamda sorunlar yaşadıkları görülmektedir. Değerler, toplumu birlik içerisinde tutan çimentoya benzemektedir. Bireylerin ve toplumların belleğinde yapı taşları olan değerler, toplumlar arasında oluşabilecek çatışma ve karışıklıkları çözebilecek etkiye sahiptir. Erdemli davranışlar takımı olan değerler, her zaman sosyal ortamda hayat bulacaktır. Bunun sonucu olarak erdemli davranışları yaşamlarında

uygulayabilen kişilerin oluşturduğu sosyal bir yapı oluşacaktır. Genel olarak değerler, toplumsal davranışlarda tutarlılığa ve düzene katkı sağlayacağı için, toplum içi ve toplumlararası barışın oluşması ve devam etmesine destek olacaktır. Bundan dolayı, değerler önemini insanlık tarihi boyunca hissettirmiştir (Göz, 2014).

Değerler; toplum tarafından kabul edilen davranışların belirlenmesinde göz önünde bulundurulan ve bulundurulması gerekli yapılar olup, bu değerler ile bireyler düşüncelerini nasıl, ne şekilde ifade edeceklerini, davranışlarını nasıl ortaya koyacaklarını da sentezleyip sergileme becerisini kazandıkları söylenebilir. Yani değerler, bireylere toplumdaki konumlarını ve bu konumlarının getirdiği sorumluluklara uygun olarak davranmalarına yardımcı olmaktadır. Bireyler için bir rehber niteliğinde olan değerler, onların doğru karar vermelerinde destekleyici olduğu gibi toplumun oluşumu ve daha da ileriye taşınmasında oldukça önem arz etmektedir.

Bir toplumun değer yargılarını gelecek nesillere aktarma görevi eğitimin temel amaçlarından biridir. Bu değer yargılarını aktarma sürecinde ise öğretmenlerin sahip olduğu sorumluluklar önemli bir yer tutmaktadır (Aktepe ve Yel, 2009). Öğretmenlik, sadece bilgi aktarımı sağlayan bir süreç değil, yeni nesillere değerler kazandırılması hedefini de kapsayan kutsal bir meslektir (Şentürk, 2009). Başka bir deyişle, öğretmen günlük yaşantısında ya da mesleğini yürütürken değer aktarmanın yanı sıra, aynı zamanda bir değer rehberidir. Öğretmen, hem içinde yaşanan zamanın gerektirdiği şekilde, hem de geçmişten bağı koparmayacak bir şekilde değerleri aktarandır (Eryılmaz ve Mutlu, 2017).

Değerlerin gelecek nesillere aktarılmasında en önemli bir etken öğretmenler olup, kendi hal, hareket ve davranışları ile de öğrencilerine örnek olmaktadırlar. Yetiştirilen ve yetiştirilmekte olan öğrencilerin, kişilik ve kimlik gelişiminde önemli ölçüde etkili olan değerleri, kendi kendine oluşturması ve bu değerlere sahip olması beklenmemelidir. Çünkü öğrencilerin sosyal, moral öğrenmelerde daha çok örnek - model alarak, uygulamalarla kavradıkları ve yaşantılarına aksettirdikleri bilinmektedir. Değerlerin öğretim süreci öğretmenler tarafından yönetilmesi eğitimin hedeflerinden biri olarak kabul edilmektedir.

Eğitim; yetiştirmek istediği kişilerin en iyi donanıma sahip olmasını istemenin yanında bireylerin en iyi karaktere ve bilince de sahip olmasını istemektedir. Dünyanın her yerinde eğitim, kişilerin içinde doğup büyüdükleri toplumun değer yargılarını benimsemelerini de istemektedir. Türk Milli Eğitim politikalarında da hedef olarak belirtilen; toplumun ihtiyacı olan bilinçli, kültürlü, değerlerine sahip, özellikle Türk Milli Eğitiminin amaçlarında vurgulanan hedeflere ulaştırma ve yurttaşları bu doğrultuda yetiştirme konusunda Türk eğitim sistemine önemli görevler düşmektedir (Ulusoy, 2007).

Türk Milli Eğitiminin temel amaçlarında görüldüğü gibi; Türkiye için nitelikli insan gücünü yetiştirmek ve yurttaşlarına vatandaşlık eğitimini vermek (…) Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, (…) hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, (…) kişiler yetiştirmek olarak tarif edilmektedir (Aydın, İşlek, Sağlam Aktaş ve Peker, 2020).

Eğitim; bireyde davranış değiştirme süreci olup, bilgi, beceri, anlayış, ilgi, tutum ve diğer kişilik nitelikleri yönünden belli gelişimler sağlamak amacı ile yürütülen etkinlikler bütünü ve sistemidir. Bireyin yaşamının her alanında bulunan eğitim, bireyi şekillendiren, çevresi ile etkileşim sonucu oluşan yaşantı ürünü davranışlar olarak da değerlendirilebilir (Aydın, İşlek, Aktaş Sağlam ve Peker, 2020).

Yine eğitimin toplum ve kültürle olan ilişkisi ona önemli işlevler yüklemektedir. Bunlardan birincisi ve önemlisi, topluma kimlik kazandıran kültürel değerleri genç nesillere aktarmak, ikincisi ise yeni değerler üretmektir. Eğitim bu işlevlerden birincisini yerine getirirken toplumun birlik ve bütünlüğünü, ikincisini yerine getirirken de toplumun gelişmesini sağlamış olmaktadır (Duman, 1987). Yine eğitim tarihi ve mukayeseli eğitim bilimleri, bütün toplumların bir eğitim sistemine sahip olduğunu, bu yolla çocuk ve gençlerini yetiştirdiğini göstermektedir. Her toplum sosyal, kültürel, politik ve ekonomik yapı ve özelliklerine göre yetiştirmek istediği insan tipini tespit etmekte, sonra bunu gerçekleştirmek için okullar açmakta ve öğretmenler yetiştirmektedir (Duman, 1987).

Devletler çeşitli sistemlerden oluşur ve bu sistemlerden biri de eğitim sistemidir. Eğitim sisteminin pek çok unsuru olmasına rağmen bu unsurların arasından öne çıkan üç ana unsur öğretmen, öğrenci ve eğitim programlarıdır. Bunlardan en önemlisi şüphesiz öğretmendir. Çünkü bu sistemi işlevsel hale getirecek ve eğitim süreci ile öğrencileri hedeflenen düzeye getirecek kişi öğretmendir (Aydın ve İşlek, 2021).

Değerlerin bireylere aktarılmasında, kazandırılmasında eğitime ve eğitimin en önemli ögesi olan öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Birbirinden farklı değer ve değer öğretim yaklaşımlarına sahip olan öğretmenler, bireyleri olumlu ya da olumsuz etkileyebilmektedir. Bundan dolayı, geleceğin öğretmenleri olacak olan öğretmen adaylarına temel bazı değerlerin kazandırılması, benimsetilmesi gerekmekte olup, bunların öğretmenlerin hizmet öncesi yetiştirilmeleri sırasında yapılması gerekmektedir.

Öğretmenlik yalnızca birtakım bilgilerin aktarılmasını kapsayan bir meslek olmanın ötesinde, genç nesillere değerler kazandırılması hedefini de içeren bir meslektir. Ancak burada önemli olan öğretmenlerin kendi değer sistemlerinin ne durumda olduğudur (Aydın, 2006). Çünkü öğretmenlik; bilgi ve becerilerin yanı

sıra tutum ve düzenli alışkanlıkları da gerektiren bir meslektir. Bu nedenle öğretmen yetiştiren kurumlarda öğrenim gören öğretmen adaylarının meslekle ilgili değer ve tutum kazanmalarının, en az alan bilgisi kadar önemli olduğu söylenebilir (Çeliköz ve Çetin, 2004). Eğitim Fakültelerinin ortak amacı, etkili ve nitelikli öğretmenler yetiştirmektir. Olumlu tutumlar kazanmış öğretmen adayı demek nitelikli öğretmenler demektir. Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarında öğretmen adaylarına, bilgi ve beceri kazandırmanın yanında öğretmenliğin gerektirdiği uygun tutum ve davranışları kazandırıcı yaklaşımlara yer verilmesi son derece önemlidir (Oktay,1991).

Başarılı bir toplumun olmazsa olmazı karakterli ve değerlerine sahip çıkan bireyler yetiştirmekten geçmektedir. Bu bağlamda karakterin oluşumunda; özellikle aile, toplum, sahip olduğu dini değerler, biyolojik yapı, akran iletişimi, medya, gibi toplumsal ögeler önemlidir. Karakter eğitimi, insani değerlere sahip, sahip olduğu bu değerleri davranışlarına aktaran ve bu değerlere göre yaşam tarzını oluşturan düzenleyen ve bu bağlamda çocukların akademik başarılarını etkileyen sağlam karakterli bireyler yetiştirmeyi amaçlayan bir eğitim olarak da tanımlanabilir (Polat, 2019).

Mustafa Kemal Atatürk'ün "Vatanını en çok seven görevini en iyi yapandır" sözü mesleki etik açısından değerlendirilebilir. Atatürk bu sözüyle üzerine düşen görev ve sorumlulukları en iyi şekilde yerine getiren bireylerin özellikle gençlerin ülkenin bağımsızlığına ve devamlılığına en büyük hizmeti vereceği mesajını vermektedir. Atatürk'ün açtığı düşünce penceresinden devam edersek; özellikle eğitim alanında vazifesini en iyi biçimde hakkaniyet ve mesleki vicdan duygusuyla hareket eden eğitimciler aynı düşünceyi esas maksat kabul eden öğrencileri yetiştirecektir. Belki de bir kartopu etkisi ile büyüyerek devam eden bir anlayışın ortaya çıkmasına neden olacaklardır. Bu açıdan eğitim alanında ki etik kavramını ayrıca gözden geçirmek ve özel önem vermek gereklidir. Nede olsa gelecek nesiller öğretmenlerin elinde yetişecektir.

Öğretmenlik, eğitim - öğretim programlarında yer alan bilgi ve becerilerin öğrencilere kazandırılmasıyla sınırlı değildir. Ayrıca, genç kuşakların erdemli, iyi ahlaklı sorumluluk sahibi olma gibi doğru insan karakterini oluşturma hedefini de kapsar. Öğretmenlerin, davranışlarıyla öğrencilerine örnek olan etik anlayışa sahip kişiler olması beklenir. (Çelikten, Şanal ve Yeni, 2005). Öğretmen her toplum için ayrı bir öneme sahiptir. Öğretmenlerin sınıftaki görevleri değişmiş ve çeşitlenmiştir. Değişimin önemli faktörlerinden biri olan öğretmenlerin sınıf içi ve dışında oynadığı rolleri de hiç olmadığı kadar farklılaşmıştır. Günümüzde her alanda meydana gelen baş döndürücü gelişmelerin ve değişmelerin gerisinde kalınmaması için gelişmenin, değişimin stratejik gücü olarak kabul edilen eğitim kurumlarına ve eğitim kurumları aracılığıyla da öğretmenlere, önemli görevler düşmektedir. Öğretmenlerin sınıf içinde ve dışında üzerlerine düşen görevleri ve rolleri yapabilecek nitelikte yetiştirilmeleri gerekmektedir.

Üniversite eğitimi sırasında kişilik eğitiminin geliştirilmesinden önce kişilikli bireylerin seçimi daha fazla önem taşımalıdır, zira bu zaman ve emek israfını önleyici olabilir. Öte yandan, öğretmen adaylarının eğitimi sırasında, onların kişilikli bireyler olabilmesi için öğretmen yetiştiren kurumların eğitim programlarında kişilik geliştirici ve duyuşsal davranışların öğretilmesi ve ölçülmesini dikkate alan düzenlemelere ihtiyaç vardır. Bu doğrultuda öğretmenlerin mesleki etik standartları belirlenmeli; adayların seçiminde, hizmet öncesi eğitiminde ve hizmet sırasında ölçüt olarak kullanılmalıdır (Çeliköz, 2006).

Ancak öğretmenin, kendisinde öğretim faaliyetlerinde uygulanması istenilen değerler yoksa ya da bu değerlerin öğrencilere nasıl kazandırılacağını bilmiyorsa; öğretmen değerler eğitimi alanında, öğrencilere iyi bir model değil, tam aksine öğrencilerde bulunan mevcut değerlerin bile körelmesine ve hatta ortadan kalkmasına sebep olabilecek kötü bir model olabilir (Yazıcı, 2006). Thornberg (2008) değer eğitimiyle ilgili olarak İsveç'te yaptığı bir araştırma da okullarda değer eğitimi ya da ahlak eğitimi özel bir konu olarak yer almamaktadır. Bunun yerine değer eğitimi az ya da çok diğer öğretim konularının içince yer almaktadır. Özellikle sosyal bilgiler, din, tarih ve beden eğitimi gibi derslerde yer verilen konular arasındadır. Öğretmenlere göre değer eğitimi, (i) tepkisel ve plansız, (ii) devam eden örgün programın içinde öğrenci davranışlarına odaklanarak, (iii) kısmen ve çoğunlukla öğretmen tarafından bilinçsizce yapılan bir eğitimdir (akt. Oğuz, 2012). Ryan ve Bohlin (1999), öğretmenlerin sınıflarında iyi karakter eğitimcileri olmaları için yedi tane yeterlilik alanına sahip olmaları gerektiğini ileri sürerler: 1. Öğretmenler iyi karaktere ve karakter oluşturmaya örnek olabilmelidir. 2. Öğretmenler, öğrencilerinin karakter gelişimini mesleki bir sorumluluk ve öncelik haline getirmelidir. 3. Öğretmenler öğrencileri ile hayattaki doğrulara ve yanlışlara ilişkin konuşabilmelidir. 4. Öğretmenler çeşitli etik konularda kendi konumlarını net biçimde tanımlayabilmeli; ama kendi görüş ve düşüncelerini öğrencilere yüklememelidir. 5. Öğretmenler başkalarının yaşantılarını anlayabilmeleri için çocuklara yardımcı olmalı, kendi dünyalarından çıkarak başkalarının dünyasına girebilmelerini sağlamalıdır. 6. Öğretmenler kendi sınıflarında olumlu bir değerler sistemini, yüksek etik ilkelerinin bulunduğu ve herkesin birbirine saygı duyduğu bir ortamı oluşturabilmelidir. 7. Öğretmenler okulda ve toplulukta öğrencilere fedakar ve etik davranma deneyimi ve pratiği verecek faaliyetler sağlayabilmelidir (akt. Kasapoğlu, 2013).

Öğrenciler toplumda var olan ve sahip olunması gereken değerleri, öğretmen ile benimsemekte, onu gözlemleyerek, örnek model alarak öğrenmekte ve öğretmenleri ile özdeşleştirmekte ve onunla bütünleştirmektedir. Toplumda değer olarak kabul edilen, sevgiyi, saygıyı, yardımlaşmayı, arkadaşlığı, sırdaşlığı, yılmazlığı, erdemi fazileti vb. davranışları öğretmenlerinde görecek ve kendisi de yaşamına aksettirecek ve bu tür davranışları göstermeye devam edecektir. Türkiye de öğretmen yetiştirme programlarına bakıldığında değerler eğitimine yönelik dersin geçte olsa olduğu görülmektedir.

Aslında, Karakter ve Değerler eğitimi öğretmen açısından bir fırsattır. Çünkü karşısında şekil verilmeye müsait bir öğrenci kitlesi bulunmaktadır. Eğer öğretmen sahip olduğu olumlu karakter ve değer özelliklerini öğrencilerine aktarmak isterse, toplumda olumlu karakter özelliklerine sahip bireyler bulunacaktır. Burada öğretmenler kadar henüz göreve başlamamış öğretmen adaylarına da önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Öğretmen yetiştirme programları bu durumlara uygun olarak hazırlanıp uygulanmalıdır.

Eğitim Fakültelerinin yani öğretmen yetiştirmede öğretmen adaylarına, 2018 yılında ortaya konulan ve uygulanmaya başlanılan "Yeni Öğretmen Yetiştirme Lisans Programı"n da "Karakter ve Değer Eğitimi" adı altında yeni bir ders verilmeye başlamıştır. Ancak bu ders seçmeli kategorisindedir. Bu öğretmen yetiştirme ve değerler eğitimi için olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

Karakter ve değer eğiminin amacı, öğretmen adaylarına henüz mesleğe başlamadan, karakter ve değer eğitimi hakkında fikir sahibi olmalarını sağlamak ve onlara farkındalık kazandırmak olarak belirtilmektedir. İşte bu amaç gerçekleştirildiği zaman öğretmen adayları göreve başladıklarında, öğrencilerine olumlu yönde rol / model olabileceklerdir.

Bu dersin içeriği; kavramsal çerçeve: Karakter, kişilik/şahsiyet, değer, erdem, ahlak, huy, mizaç vd.; karakter gelişimi ve eğitimi; karakter gelişiminde ve eğitiminde aile, çevre ve okul; değerlerin tanımı ve sınıflandırılması; değerlerin kaynakları ve bireysel, toplumsal, kültürel, dini, ahlaki temelleri; karakter ve değer eğitimi yaklaşım ve uygulamaları; karakter ve değer eğitiminde kültürlerarası farklılaşma ve birlikte yaşama kültürü; eğitim felsefesi ve hedefleri yönünden karakter ve değer eğitimi; karakter/ değer eğitiminde öğretim yöntemleri ve teknikleri; modern ve çok kültürlü toplumlarda değerler krizi ve eğitim; insani-kültürel kalkınma sürecinde değer eğitimi; Türk eğitim ve kültür tarihinden değer eğitimiyle ilgili örnekler, Türkiye'de değerler eğitimi uygulamaları ve araştırmaları; karakter ve değer eğitiminde rol model olarak öğretmen (Yükseköğretim Kurulu [YÖK], 2019).

Karakter ve Değer Eğitimi dersi, öğretmen adaylarına ilerideki öğretmenlik meslek hayatlarına olumlu kazanımları olacağı beklenmektedir. Bu bağlamda hazırlanacak olan Karakter ve Değer Eğitimi programı, ders olarak seçmeli değil zorunlu hale getirilmeli ve programın esasları, kazanımları, konuları, içeriği, öğretim yaklaşımları, topluma etkileri, karakter ve değerlerin sınıflandırılması, toplumsal, tarihsel, kültürel, dini ve ahlaki boyutları net olarak belirlenmelidir.

Öğretmen Yetiştirme Lisans Programı temelinde "Karakter ve Değer Eğitimi" dersini okutacak akademisyenlerde belirlenmeli yani bu dersi kimler vermeli ve okutmalıdır? gibi sorulara cevaplar aranmalıdır. Bu sorular, belirsiz, müphem bırakılmamalı ve belirsizlikler giderilmelidir.

Değerler eğitiminde öğretmen rolü ve önemi toplumun tamamını ilgilendirmesinden dolayı değerler eğitiminin çok boyutlu olarak ele alınması gerekmektedir. Bu doğrultuda eğitim sisteminin tüm unsurları değerlendirilmeli, bu alanda bilinç, duyarlılık ve farkındalık oluşturulmalıdır.

Ayrıca, değerler eğitimi ile birlikte, öğretmenlerin benimsediği, sahip olduğu değerleri, öğretim elemanlarının sahip olduğu ve olması gereken değerleri belirlenmelidir.

Öğretmen yetiştiren tüm programlara değerler eğitimine yönelik dersler konulmalı ve sistemdeki öğretmenlere de hizmet içi eğitimlerle değerler eğitimi verilmelidir. Değerler ulusal ve evrensel değerler belirlenmeli ve bu değerlerin öğretilmesi, benimsetilmesi için yaklaşımlar geliştirilmelidir.

Karakter ve Değer Eğitimi dersinin, öğretmen adaylarına ileride icra edecekleri öğretmenlik mesleği açısından olumlu kazanımları olacağı beklenmektedir. Bu bağlamda hazırlanacak olan Karakter ve Değer Eğitimi dersi seçmeli değil zorunlu hale getirilmeli ve programın esasları, kazanımları, konuları, içeriği, öğretim yaklaşımları, topluma etkileri, karakter ve değerlerin sınıflandırılması, toplumsal, tarihsel, kültürel, dini, ahlaki boyutları belirlenmelidir.

Öğretmen Yetiştirme Lisans Programında "Karakter ve Değer Eğitimi" dersini okutacak akademisyenlerde önemlidir diyebiliriz. Yani bu dersi kimler okutacak ve okutmalıdır? gibi hususlarda önceden belirlenmelidir.

Değerler Eğitiminde öğretmenin rolü ve önemi toplumun tamamını ilgilendirmesinden dolayı değerler eğitiminin çok boyutlu olarak ele alınması gerekmektedir. Bu doğrultuda eğitim sisteminin tüm unsurları değerlendirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Aydın, R., İşlek, M. Aktaş Sağlam, G. ve Peker, R. (2020). Öğretmen adaylarının sahip olduğu ve okullarda öğretilmesini istediği değerlerin incelenmesi. Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi,6 (12), 255-282.
- Aydın, R. ve İşlek, M. (2021). A comparative examination of relationship between motivation levels and future expectations of preservice Mathematics and Science teachers. International Journal of Educational Methodology, 7(1), 119-136.
- Aktepe, V. ve Yel, S. (2009). The description of value judgments of primary school teachers: The case of Kırsehir. Journal of Turkish Educational Sciences, 7(3), 607-622.
- Çeliköz, N. ve Çetin, F. (2004). Anadolu öğretmen lisesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarını etkileyen etmenler.
- Çeliköz, N. (2006). Bir meslek olarak öğretmenlik. (Ed.), M. Çağatay Özdemir. Eğitim Bilimine Giriş (içinde 311-355). Ankara: Ekinoks Yayınevi.
- Çelikten, M., Şanal, M. ve Yeni, Y. (2005). Öğretmenlik Mesleği ve Özellikleri. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19 (2), 207-237.
- Dilmaç, B. (2007). Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınanması (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler, Enstitüsü. Konya.
- Duman, T. (1987). Öğretmen yetiştirmenin sosyal ve kültürel temelleri. Öğretmen Yetiştiren Yüksek Öğretim Kurumlarının Dünü-Bugünü-Geleceği Sempozyumu. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim ve Teknik Eğitim Fakültesi, Ankara.
- Eryılmaz, A. ve Mutlu, T. (2017). Yaşam boyu gelişim yaklaşımı perspektifinden kariyer gelişimi ve ruh sağlığı. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 9(2), 227-249.
- Yazıcı, D. (2006). Değerler eğitimine genel bir bakış. Türklük Bilimi Araştırmaları, (19), 499-522.
- Demirutku, K. ve Sümer, N. (2010). Temel değerlerin ölçümü: Portre Değerler Anketinin Türkçe uyarlaması. Türk Psikoloji Yazıları Dergisi, 13(25), 17-25.
- Oğuz, E. (2012). Öğretmen adaylarının değerler ve değerler eğitimine ilişkin görüşleri. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri. 12(2), 1309-1325.

- Oktay, A. (1991). Öğretmenlik mesleği ve öğretmenin nitelikleri. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi. 3(3), s. 187-193.
- Kasapoğlu, H. (2013). Okulda değer eğitimi ve hikâyeler. Millî Eğitim Dergisi. 198, 97-109.
- Adıgüzel, O. C. ve Ergünay, O. (2012). Türkiye'de değerler üzerine gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin eğitim bilimleri ve öğretmen yetiştirme perspektifinden incelenmesi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. 11(41), 18-33.
- Göz, K. (2014). Toplumsal değerler bağlamında yaşama hürriyeti. Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1(1),85- 101.
- Özgüven, İ. E. (1994). Psikolojik testler. Ankara: Yeni Doğuş Matbaası.
- Polat, Ü. (2019). Türkiye'de karakter ve değerler eğitimi. Ed. Mücahit Kağan ve Nusrettin Yılmaz. Karakter ve değer eğitimi (s. 211-220 içinde). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Şentürk, C. (2009). Öğretmenlik Mesleğinde Etik. Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim, 10(111), 25-31.
- Türk Dil Kurumu. (2021). Değer. https://sozluk.gov.tr/ adresinden erişilmiştir.
- Ulusoy, K. (2007). Lise tarih programında yer alan geleneksel ve demokratik değerlere yönelik öğrenci tutumlarının ve görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yalnız, A., & Yıkmaz, Y. (2018). Değerler eğitimi kavramı olarak dürüstlük ve dürüstlük ölçeği (DÖ) Türkçe formu: Geçerlik ve Güvenirlik çalışması. Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 17(34), 649-666.
- Yükseköğretim Kurulu. (2019). Yeni öğretmen yetiştirme lisans programları.https://www.yok.gov.tr/kurumsal/idari-birimler/egitim-ogretim-dairesi/yeni-ogretmen-yetistirme-lisans-programlari adresinden erişilmiştir.

DİJİTALLEŞME, ÇOCUK VE GENÇLİK

Prof. Dr. Tuncay DİLCİ

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Öğretim Üyesi

DİJİTALLEŞME, ÇOCUK VE GENÇLİK

Dijital Çağ olarak adlandırdığımız yeni bir yaşam kültürünün içerisindeyiz. Dijitalizm olarak da ifade ettiğimiz bu çağın, elbette insanlık yaşamına olumlu pratikler sunması adına büyük katkıları olmuştur ve olmaktadır. Söz konusu bu gelişmeler Sanalizm akımının etkileriyle toplumsal yapımıza kültürel, davranışsal ve yaşam kalitesini etkiler şekildedir. Dijitalleşmenin sağlıklı ve doğal mecrasına uygun bir şekilde dönüşümünün gerçekleştirilmemesi durumunda, yaşama dair birçok sorun karşımıza çıkacaktır. Bu bağlamda sağlıklı ve bilinçli dijitalleşmeye kapılarımızı sonuna kadar açmalıyız.

Dijitalizm'in en karakteristik özelliği, toplumsal yaşam pratiklerine sunmuş olduğu olumlu katkılarla beraber; iş ortamından, akademik yaşama, kültürel yaşamdan bazı psikolojik sorunlara kadar birçok sorunun kaynağını oluşturduğunu görmekteyiz. Birçok uluslararası yayınlarda da dile getirildiği şekliyle dijital nesne kullanım bozukluğuna bağlı; çocuklarda zihinsel ve duygusal gelişimi engelleyen sebepler arasında, dijital mecraların sınırsız, kontrolsüz ve kasıtlı içeriklerinin etkisi olduğu belirtilmektedir.

Diğer taraftan, insani ilişkileri ekran yüzeyi ve süresiyle sınırlandırarak, insanların en temel ihtiyaçlarını sanallaştırarak yeni bir takım açlıklar oluşturduğuna dair veriler, son yapılan araştırmalarda görülmüştür. Başta empati ve iletişim kurma becerileri olmak üzere, yoksunluk sendromu, suskunluk sarmalı, benlik algısında zayıflama, sosyal izolasyon ve kendi içine kapanma yaşanmaktadır. İnsan ilişkilerini sabote ederek düşünme bozukluklarına da sebep olan dijital mecralar, amacına uygun ve ideal ekran süresi içerisinde kullanılmadığı zaman, gelecekte daha ne tür bio-psikolojik-sosyo-kültürel sorunlara yol açacağı kestirilememektedir. Bütün bu belirtilenlere ek olarak; insan vücudu üzerinde sayılamayacak kadar çok zararı olduğu, topluma uyum gösteremeyen gençlerin, dijital bağımlı halde defolu bir yaşamı seçtikleri bilinmektedir.

Günümüzdeki dijital yaşam, sadece yeni nesil ve orta yaş insanları tehdit etmekle kalmayıp, çocuk arabasındaki, beşikteki, evdeki çocukları da tehdit eder haldedir. Cep telefonunu sürekli kullanmaya alışan insan, kullanamadığı zaman büyük sıkıntı duyabilmektedir. Eğer cep telefonunu evde unuttuysa kilometrelerce yoldan dönüp alma ihtiyacı (Anksiyete), yanında yoksa kendini eksik ve yetersiz hissetme, içe kapanıp sinirlilik haline bürünme gibi durumlar bireylerde görülmektedir. Diğer yandan gündelik işlerini aksatan birey, spontane şekilde kendini başka bir uğraş içerisinde bulabilir veya dikkat süresinin kısalmasıyla, odaklanma güçlüğü çekebilmektedir.

Günümüz çocuk ve gençleri, yaşamının büyük bir bölümünü dijital mecralar üzerinde sürdürmektedir. Diğer bir söylemle; dijital nesneler çocuklarımızın yeni

bir arkadaşı haline geldi. Söz konusu bu durum; çocuklarda sosyo psikolojik birçok sorunu beraberinde getirirken, diğer taraftan da gerçek arkadaşlık ilişkilerine zarar vermektedir.

En çok temas edilen hedef gurup kapsamında çocuk ve gençler karşımıza çıkmaktadır. Çoğu zaman edilgen konumda olan bu kitle, kendisine sunulan her türlü içeriğe karşı savunmasız kalabilmektedir. İçinde bulunduğumuz tarihsel zamanın ve geleceğin aktörleri olan bu kuşak, içinde bulunduğu duruma ilişkin bilinçlendirilmez ise, akıbeti haşlanmış kurbağadan farklı olmayacaktır.

Dijital mecraların her insana dönük kendini ifade etmesine fırsat verebilecek içerikleri mevcuttur. Bu bağlamda bireyleri hem eğitirken hem de hayal ettikleri ya da edemeyecekleri olanaklar eşliğinde, bir takım içerik sunumu gerçekleştirebilmektedir. Buna göre gençlerin dijital nesnelerle temasına ilişkin ebeveynlerin rehberlik rolleri önem kazanmaktadır. Bu rehberlik, çocuğun benlik yapısını zedelemeden, güven duygusunu sarsmadan, büyüyen ve gelişen sorumluluklarını yerine getirebilen ve zorluklarla başa çıkabilen çocuk ve gençlerin yetiştirilmesi adına oldukça önemlidir.

Dijitalizm'in getirmiş olduğu yeni sosyolojik yapı ve işleyişine ilişkin ebeveynlerin bilinçli olması elzemdir. Bununla beraber dijital teknolojilerin sağlıklı kullanımı ve tüketimi çocuklar için bir fırsata dönüştürülerek, gerek içerik, gerekse hedef kazanımlar bağlamında, genç ve çocukların zihinsel sağlıklarını koruyarak güçlendirmek ve hayata hazırlama adına üzerinde önemle durulması gereken bir durumdur. Son yapılan araştırmalara göre; çoğu genç ve çocuklarda dijital yoğunlaşmaya bağlı olarak ruh sağlığı sorunlarının tespit edildiği ve büyük bir kısmının antidepresan kullanıyor olduğu bilinmektedir.

Bilindiği şekliyle dijital medya, kendimizi ifade etmek için bir takım fırsatları beraberinde getirirken, yaygın bir etki alanı oluşturarak sunmuş olduğu içerikler ve buna bağlı zaman tüketimi konusunda maalesef sorunlar oluşturmaktadır. Kısa sürede hayatımızı değiştiren yoğun dijitalleşmenin Pandemi süreci ile eve kapanmalarla birlikte, hayatımıza yeni uğraş alanları ve iletişim biçimleri getirdiği noktasında hemfikiriz. Özellikle 2000 yılından sonra doğan çocukların dijital yaşam becerileri, son derece dijital dünyanın doğasına uygun bir şekilde gerçekleşirken; buna karşın daha önceki kuşak için söz konusu dijital medya ve araçlarının kabullenilmesi ve hayata intibak edilmesi noktasında; bir takım sıkıntıların yaşandığı da bilinmektedir.

Yeni neslin aşırı dijitalleşmesine bağlı olarak Kuzey Avrupa ülkelerinde yapılan birçok araştırma depresyon ve anksiyete bozukluğu gibi klinik psikiyatrik durumların artış gösterdiği ve çoğu çocuk ve gencin ruh sağlığıyla ilgili yoğun sorunlar yaşadığı bilinmektedir. Diğer taraftan Kısa adı APA olan, Amerika Psikoloji Derneği'nin dijital yaşam becerisini ve buna bağlı bozukluk olan bağımlılığı

DSM-V kapsamında bir davranışsal bozukluk olarak kabul etmesi ve ciddi tedavi gerektirmesi yönündeki işareti, söz konusu dijitalleşmenin bazı ciddi sakıncaları da beraberinde getirdiğini göstermektedir.

Araştırmalar dijital medyada harcanan zamana ve kontrolüne ilişkin birçok verileri sunmaktadır. Buna göre dijital medya ile sınırlı bir süre geçiren gençlerin, dijital medya ile hiç vakit geçirmeyen gençlere kıyasla daha yüksek zihinsel sağlık sorunları olasılıklarının olduğunu göstermektedir. Buna karşın; dijital platformlarda çok zaman harcayanların mutluluk düzeylerinin, Dopamin ile Seratonin etkisiyle daha üst seviyede olduğuna dönük nedensellik bağı oluşturduğu bilinmektedir. Bu bağlamda dijital mecra içeriklerinin kasıtlı sunumuna bağlı olarak bağlayıcı hormonal salgılamaların (Dopamin, Serotonin vb.) bu olumsuzluğu, heyecansal dürtülerle daha üst seviyeye çıkaracağı yönünde görüşler mevcuttur.

İşte bu noktada dijital nesneler karşısında fazla zaman harcayan çocukların ve gençlerin uykusuzluk, egzersiz eksikliği ve akademik çalışmalarına ilişkin daha az zaman ayırdıkları; bununla beraber seyreden biyolojik ve zihinsel sağlık risklerinin arttığına dönük sonuçlara ulaşılmıştır. Özellikle kadın cinsiyetine sahip çocuklukların güzellik ve estetik kaygılarla birleşen gelişimsel bozuklukların, daha çok sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyi düşük olan kesimlerde daha fazla oluştuğu yönünde sonuçlara ulaşılmıştır. Diğer bir ifadeyle, sosyal medya üzerinde yoğun zaman geçiren çocukların ve gençlerin zaman içerisinde kendilerini kötü hissettiklerine ilişkin geri bildirimler söz konusudur. Bunun nedeni; dijital mecralarda fazla zaman geçirmenin etkisiyle, daha az uyuma ve çevrimiçi tacize maruz kalma gibi nedenselliklerle, sosyal medyanın ya da dijital mecraların nasıl ve ne şekilde kullanılması gerektiği daha da önem arz etmektedir. Bazı sosyal medya platformlarının YouTube, Instagram, Snapchat, Twitter, Facebook ve WhatsApp görülmektedir. Bunlardan WhatsApp ve Facebook, Messenger gibi yalnızca sohbet tabanlı platformlar olarak görülürken; YouTube, TikTok ve Twitch gibi kullanıcı etkileşimlerinin mümkün ve yaygın olduğu akış siteleri gibi genellikle tanınma amaçlı kullanımlar bulunmaktadır.

Tüm bunların dışında, çocuk ve gençlerin dışında, yetişkinler arasında da sosyal medyanın pasif kullanımı, bireyin kendisini kötü ve zayıf hissetmesine neden olduğu da bilinmektedir. Yetişkinlerin gençlere göre dijital mecralar üzerinden sosyalleşmeye çalışması, aslında gerçek arkadaşlıkları daha da zedelediği, güven ve samimiyet duygusunu azalttığı yönünde sonuçları göstermektedir. Söz konusu olumsuz gelişmenin, genç kullanıcılar için de geçerli olması muhtemel görülmektedir.

Tüm bunlara karşın psikolojik anlamda olumsuz etkilenen gençlerin ruh sağlığı sorunlarını daha olumlu hale getirmek için, bilgi edinmek ve deneyimlerini paylaşmak için daha çok sosyal medyaya yöneldikleri de bilinmektedir. Öte yandan sağlık sorunlarının giderilmesine ilişkin dijital mecra üzerinden alınan

bilgilerin çoğu zaman, yanlış ve kasıtlı tavsiyeler içermesi nedeniyle de ciddi sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır. Özellikle düşük benlik saygısına sahip olan bireylerde, kendilerini başkalarıyla karşılaştırma veya kıyaslama duygusuna sahip olan çocuk ve gençlerde daha çok olumsuz etkiye maruz kalınma söz konusudur. Bu tür durumlarda profesyonel destek almak her zaman elzemdir. Çocuk ve gençlerin sosyal medyanın ötesinde, oyun oynama amaçlı dijital temaslarının zihinsel sağlıktan öte, bilişsel işlevleri ve şiddet eğilimlerini nasıl etkilediğine ilişkin daha çok akademik veriye ihtiyaç duyulmaktadır.

Yukarıda bahsi geçen söz konusu zihinsel sağlığın olumsuz edimlerine ilişkin Japonya'da ve İngiltere'de yapılan birçok çalışma, çocuklarda dilsel becerinin zayıfladığı, bununla beraber azalan kavramsal Limbik sistem söz varlığından dolayı çocuklarda yaratıcı düşünmenin de ortadan kalkma tehlikesi ile karşı karşıya olduğuna dönük araştırmalar mevcuttur. Tüm bunlara rağmen küçük yaştaki çocukların, büyük yaştaki çocuklara göre daha olumsuz ve daha kalıcı zihinsel sorunlar yaşayacağına dair veriler bulunmaktadır.

Çoğu kişi için eğlence, gelişim duygusu ve sosyalleşme yolu olan oyunların, dijital mecralara sıkıştırılması, her şeyden önce fiziksel egzersizlerden yoksunluğun getirdiği bir takım sorunları da beraberinde taşımaktadır. Şöyle bir soruyu cevaplandırdığımızda, belki de olaya farklı bir pencereden bakmış olacağız. Örneğin; evimizde kanepeye oturduk/uzandık ve biraz rahatlamak için sosyal medyaya bağlandık; bu durum gerçekten bizi rahatlatıcı bir durum mudur? Her şeyden önce, aşırı uyarılmaya bağlı bilişsel bir yorgunluk ve gerilime bağlı fiziksel bir yorgunluğa dönüşüm gerçekleşecektir. İşte bu bağlamda dijital mecralarda oyun oynayanların bir kısmı, gerçek hayattaki temas alışkanlıklarını ihmal ederek, dijital mecralardaki oyunlar üzerindeki kontrolünü kaybederek belirli bir süre sonra kullanım bozukluğuna maruz kalacaktır. Söz konusu bu durum duyguları algılamada ve yönetmekte zorluklarla beraber, Nöro-gelişimsel bozukluklar eşliğinde; sosyal dışlanma, ebeveynlerle ilişkilerde sınırlılık, karşılıklı güven sorunu, akademik performans düşüklüğü gibi birçok olumsuzlukları beraberinde getirecektir.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki; dijital mecraların kişiler üzerindeki etkisi bireyin psiko-sosyal-kültürel yönüne bağlı olmakla beraber; onu nasıl kullandığımıza, ne kadar kullandığımıza ve hayatımızın diğer yönlerine ne kadar ağırlık verdiğimize bağlı olarak bu etkinin düzeyini tayin etmek mümkündür.

Çocuk ve gençlerin, gerçek hayatın problemlerinden kaçınarak bir sığınma limanı olarak gördükleri ve duygularını rahatlatmak için temas ettikleri alışkanlıklar arasında bulunan dijital mecraların, uzun vadede olumsuzluklarına ilişkin kaygıları da beraberinde getirdiği bilinmektedir. Diğer bir söylemle; çocuk ve genç oyuncuların, zaman içerisinde oyunlar üzerindeki kontrolünü kaybederek; bir takım güvenlik sorunlarıyla beraber Nöro-gelişimsel sorunları artırma riski bulunmaktadır.

Akıllı telefonların gündelik hayatın içerisine yoğun bir şekilde girmesi, doğal olarak çocuk yaştaki gençlerimizin de hayatına girerek, adeta çocuğu dış dünyayla izole noktasına getirmiştir. Dünya'da yapılan birçok çalışma gündelik hayat içerisinde bir çocuğun uyanık olarak zamanın büyük bir bölümünü; yaklaşık dörtte birini, dijital mecralarda, hatta akıllı telefonlar üzerinde geçirdiği bilinmektedir.

Gerçek Dünya'dan kaçışın, parmakların ucu kadar yakın olduğu dijital temas alışkanlıklarımız; bize Sanal Dünya'da yeni bir zaman ve mekan algısı sunmaktadır. Tıp dünyası, dijital teknoloji üreticileri ve ebeveynler yoğunlukla dijital teknolojilerin biliş dünyası üzerindeki etkisini tartışma ve araştırma durumundadır. Bu kapsamdaki araştırmalarda; dijital teknolojilerin gençler üzerinde depresyon, anksiyete ve uyku sorunlarına sebep olduğu yönünde yüksek korelasyona sahip sonuçlara ulaşılmıştır. Ne var ki; sosyal medyanın veya dijital içeriklerin bizi mutlu mu ettiği; yoksa uzun vadede bizi üzdüğüne ilişkin soruları da beraberinde getirmektedir. İşte bu sorunsala ilişkin "Dijital mecralar karşısında geçirilen zamanın uzunluğu mu? Yoksa içeriğin türü mü belirleyicidir?" sorusu aklımıza gelmektedir. Bu konuya ilişkin İskandinav ülkelerinden İsveç'te yapılan bir araştırma sonucuna göre; gençlerin yoğun dijital teması alışkanlıklarına bağlı olarak, psikosomatik semptomları ve uyku problemlerini yoğun bir şekilde yaşadıklarına dönük araştırma sonucu mevcuttur. Söz konusu durumun uluslararası boyutta, anksiyete ve akıl sağlığı sorunları şeklinde yoğunlaşarak, bir kaygıya dönüştüğü bilinmektedir. Bu durumun cinsiyete göre farklılaşıp, farklılaşmadığı yönündeki verilere bakıldığında; psikosomatik semptomların yani mide ağrısı, uyku güçlüğü, çaresizlik gibi olumsuz durumların kadın cinsiyetinde daha yoğun olduğu bulgulara yansımıştır. Bu durum daha çok 15 yaş düzeyi çocuklarda görülürken; dijital nesnelerdeki temas süresi ile genel zihinsel durumumuz arasındaki korelasyonun bazı istisnalar hariç, yoğun olduğu bilinmektedir.

Dijital platformların içeriği kişiden kişiye değişmekle beraber; bir arkadaş ve sohbetten daha ileri video akışı paylaşımı, film klipleri izleme, ödev yapma, hava tahminine bakma, çeşitli oyun oynama, çevrim içi banka işlemleri yapma veya arkadaşlarla yoğun mesaj gibi faaliyetleri içerebilir. Bununla beraber ergenlikle başlayan merak duygusu, 14 yaşından itibaren porno içerikli dijital mecraların tercihi ile kendini göstermektedir. Dijital mecralara ayrılan zaman ve buna bağlı kontrolsüzlük 9-18 yaş arasındaki çocukların ebeveynleri ile çatışmalarına sebebiyet vermektedir.

Ebeveynlerin vermiş olduğu bilgilere göre; dijital ortamlarda geçirilen zaman, çocukların kitap okuma alışkanlıklarının çok çok önünde ve bu durum kız çocuklarında daha yüksek seviyede seyretmektedir. Diğer taraftan, beş yaşından itibaren erkek çocukların kızlardan daha fazla oyun oynama eğiliminde olduğu bilinmekle beraber; bu durumun, pasif tüketim şeklinde televizyon programı veya video izleme olarak kendini göstermektedir.

Yukarıda ifade edilen dijital mecralara ilişkin alışkanlıklarımız, zamanla boyut değiştirmiştir. Adına dijital bağımlılık dediğimiz bu davranışsal bozukluk, başta çocuklar olmak üzere; bireylerin yaşam kalitesini ve geleceğini karartmaya yüz tutmuş durumdadır. Dijital temas alışkanlığımızın bozulmasıyla yeni bir davranışsal bağımlılık gündeme gelmiştir. Ülkemizde DİJİTANALİZ tekniği ile yaptığımız son araştırma verilerine göre %28.83'lük bir oranda seyretmektedir. Bununla beraber, başta dürtüsel bozukluk olmak üzere, yoksunluk sendromu, iletişim problemleri ve benlik algısına ilişkin ciddi davranışsal problemler yaşamımızı kuşatır hale gelmiştir. Aşağıda dijital bağımlılığa ilişkin bazı bilgiler yer almaktadır:

Dijital bağımlılığın günümüzde artma sebeplerine bakacak olursak;

- Popüler kültürün insan yaşamına dönük dayatmaları,
- Kültürün yozlaşması ve hayat şartlarının giderek ağırlaşması,
- Milyonlar içerisinde yalnızlık yaşama duygusu,
- Yaşama dair adanmışlık duygusunda zayıflama,
- Teknolojinin hızla gelişmesi,
- Bilinçli birey olamama,
- Bar, cafe gibi eğlence mekânlarının giderek fazlalaşması,
- Ailelerin çocuklarını yeterince tanımaması,
- Gençlerin aileleriyle yaşadığı kuşak çatışması,
- Ailelerin çocuklarına uyguladığı baskıcı tutum,
- Köyden kente göç,
- Gençlerdeki bilgi ve yüz yüze sağlıklı paylaşım eksiklikleri,
- Terör örgütlerinin faaliyetleri,
- İllegal oluşumlar,
- Covid-19 Süreci vb.

Dijital bağımlılığı pekiştirici bazı unsurlar;

- Değişken ödüller,
- Durma işaretinin olmayışı,
- Alışkanlık,
- Gelişmeleri kaçırma korkusu,
- Yaşantıları merak etmek,
- Beğeni/takip memnuniyeti vb.

Dijital bağımlılığın neden olduğu bazı sorunlar;

- Fiziksel aktivite eksikliğine bağlı gelişim bozuklukları,
- Duruş bozuklukları, baş ağrısı gibi bedensel problemler,
- Kişilik bozuklukları,
- Saldırgan tutum geliştirme,
- Ruh hali değişikliği,
- Çabuk sıkılma,
- İçine kapanıklık,
- Dikkat eksikliği,
- Artan kaygı düzeyi,
- Öğrenme bozuklukları,
- Düşük akademik başarı vb.

Yukarıda ifade ettiğimiz dijital temas alışkanlıkları şayet doğru ve sağlıklı bir dijitalleşme kültürüne dönüşür ise; şu yararları sağlaması söz konusudur:

- Her şeyden önce çocuğun çevresinde birilerinin olduğu inancının gelişmesi,
- Artan sosyal sermaye,
- Gelişim sürecine bağlı özgüven ve iletişim becerilerinde güvenli açılma imkânı,
- Yeni kimlikleri keşfetme kendini gösterebilmektedir.

Söz konusu bu durum pedagojik açıdan pozitif bir gelişme olarak yorumlanabilir. Buna karşın; çevrim içi zorbalık riskinin gelişmesi, sosyal İzolasyonun oluşması, depresyon ve zararlı içeriğe maruz kalma, harcanan zamanın niteliksizliği gibi sonrasında yoksunluk sendromuna dönüşebilecek ya da dürtüsel bir bozukluğa evrilebilecek, davranışsal problemleri beraberinde getirmesi muhtemeldir.

Sosyal medyanın ve içeriklerinin sunmuş olduğu imkânlar vardır. Bu bağlamda insanların yaşamına dair, işlevselliği noktasında ilişkisel ya da motivasyonel yönüyle dijital mecraların insanları kendine çeker bir boyutu mevcuttur. Başka insanlarla iletişim halinde olmak, insanlara değer verdiğini göstermek ya da insanlar üzerinde izlenim oluşturmak için dijital mecraların platformları her türlü fiziksel engeli ortadan kaldırarak bir fırsat sunmaktadır. Eşzamanlı birçok iş ya da etkileşimin veya iletişimin gerçekleşiyor olması, aidiyet duygusunun sosyal ortamlara taşınması, bir nevi ihtiyacı gideriyor gibi görünse de; ilerleyen süreçte bir sosyal

baskı aracına dönüşerek çocuk ve gençler üzerinde İNFO-FOBİ, FOMU gibi yeni davranışsal kaygı ve problemlere dönüşmektedir.

Diğer taraftan sosyal medya kullanım biçimi ya da dijital mecralardaki temas alışkanlığı şekli de bizi bazı sonuçlara götürmektedir. Bu sonuçlar kullanım şeklimizin aktif ya da pasif oluşuna göre değişmektedir. Örneğin; gönderileri okumak, bağlantılara tıklamak, haberleri takip etmek gibi edilgen-pasif temas şekli mümkünken; buna karşın; yorum yazmak, sohbet etmek, arkadaşlarla iletişim kurmak ve oyun oynamak gibi aktivasyonu daha yüksek kullanımlarda mümkündür. Cinsiyet değişkenine göre bu temas şekli; erkekler lehine daha ziyade oyun oynama şeklinde gerçekleşmektedir. Ne var ki İsveçli araştırmacıların yaptığı bir başka çalışmaya göre; günlük 3 saatten daha fazla oyun oynayan erkek çocuklarda kısa adı DEHB olan dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu gibi Nöro-gelişimsel sorunlara neden olmaktadır.

Sonuç olarak; 13-16 yaş arası çocuk ve gençlerin oyuna sürekli zaman ayırmak gibi eğilimleri yüksektir. Ülkemiz için 1990'lardan itibaren yaygın hale gelen ev bilgisayarları üzerinden ve televizyon üzerinden, daha çok oyun oynandığı bilinirken; söz konusu bu durumu çocukların ruh sağlığı, kişilik ve karakteri üzerindeki etkileri hala tartışma konusudur. Bilinen bu konuda en önemli varsayım; yoğun dijitalleşmenin ve dijital mecralardaki oyun içeriklerinin, çocukların ve gençlerin adrenaline bağlı oyun tercihleri ve bunun sonucunda da bir takım dürtüsel bozukluk, şiddet içerikli kazanımlar elde ettikleri yönündedir. Bu yukardaki söylenenlere ilaveten, saldırgan davranışların ve bilişsel işlevleri takip eden uyku düzensizliği, kaygı bozukluğu ve strese dayalı olumsuzluklar bağlamında, dijital mecra içerikleri ile çocuk davranışları arasında ilişkisel bir boyutun olduğu bilinmektedir. Bu konuda yapmış olduğumuz bir çok çalışma göstermektedir ki; çocuk oyunlarında gelecekteki yetişkin karakterlerine ilişkin bir takım ipuçlarının olduğu tarafımızca daha önce bilimsel literatüre yansıtılmış idi. Bununla beraber Norveç'te yapılan bir çalışmada; 7-11 yaşlarında 194 çocuk üzerinde yapılan bir deneyde çocuğun oynadığı oyunlarla, duygusal gelişimi arasında yüksek bir korelasyon olduğu görülmüştür. Söz konusu bu durum; çocuğun oynadığı oyunlardan bir yıl sonra, davranışlarında anlamlı bir değişme olduğu ve bu değişmede de, çocuğun daha önce oynamış olduğu dijital mecra içerikleri ile ilintili olarak sonuçlara yansıdığı görülmüştür. Söz konusu bu sonuçlar küçük yaştaki çocuklar için oldukça yüksek bir korelasyon ortaya koyarken; çocukların yaşları büyüdükçe, bu korelasyonun negatif yönde geliştiği görülmektedir. Diğer yandan 12-16 yaşları arasında 3800 genç üzerinde yapılan Kanada menşei bir çalışmada; %47 oranında oyunla çocuğun duygusal davranışı arasında ilişki görülürken; benzer sonuçlar Norveç'te yaklaşık 2000 çocuğun katıldığı bir araştırmayla örtüşmektedir.

Diğer taraftan; çocuk ve gençlerin farklı dijital etkinliklerle beraber, bir takım

davranışlarında alarm etkisi yaratacak iz bırakma da; aktör çoğaltma gibi sonuçlara maruz kalacağı bilinmektedir. Bu konuda önemli bir çalışma yapan Prof. Dr. Jean Twenge, dijital mecra faaliyetleri ile nesiller boyunca değişen davranışlar arasındaki bağlantıyı incelemiş ve gençlerdeki kötüleşen sağlığın büyük olasılıkla dijital medyada geçirdikleri zamanın artmasıyla açıklanabileceği sonucuna varmıştır.

Zihinsel sağlık açısından öncelikle ruh sağlığının beslenmesi gerekir. Ruh sağlığı sorunlarının gelişimi zihinsel iyiliği artıran ya da azaltan yönüyle karşımıza çıkmaktadır. Bu süreçte önemli faktör genetik miras yoluyla gelen eğilimlerimizdir. Yaşam durumuna bağlı olarak ya da sonradan gelişen, kronik hastalık, ekonomik kırılganlık veya ailenin tutumu gibi yaklaşımlar da önemlidir.

Dijitalleşmenin yoğunlaşmasına bağlı olarak ileride oluşabilecek bir takım dijital bağımlılık başta olmak üzere davranışsal bozuklukların düzeltilmesi ve değiştirilmesi, kimi zaman güç bir hal alabilmektedir. Bunun için bağışıklık sistemimizi güçlendirecek işlemlerin başında uyku düzeni gelmektedir. Sağlıklı bir çocuğun ya da gencin günde 10- 13 saat arasında uyku uyuması gerekir. Zira uyku sırasında, yenileme, hafıza depolama ve bağışıklık sistemimize yardımcı olan, aynı zamanda vücudun veya beynin birçok onarımı ve bakımı gerçekleşmektedir. Uyku yoksunluğu sadece bir geceden sonraki duygusal kırılganlık ya da dikkat güçlüklerine neden olmaz; aynı zamanda artarak devam eden anksiyete sorunları, depresyon ve intihar düşüncelerini de tetikler. Dünya sağlık Örgütü'nün de tavsiye ettiği saatler doğrultusunda uyku alışkanlığını edinmek, çocuklar için oldukça önemlidir.

Buna göre:

- 1-3 yaş günde 12-13 saat
- 3-6 yaş günde 11-12 saat
- 6-12 yaş günde 10-11 saat
- 12 yaş üstü günde 8-9 saat
- Yetişkinler günde 7-9 saat uyku süresi gerçekleştirmelidirler.

Günlük yapılan egzersizler ile, depresyon ve anksiyeteyi azaltarak stres inhibitörü olarak bir alışkanlık haline getirmek önemlidir. Bunun için planlanan saatlerde yürüyüş ve çeşitli kültür fizik egzersizleri yapılması uygundur.

Egzersizler sağlıksız maddelerin vücudumuza girmesini engeller. Bununla beraber bizi sakinleştiren, tatmin eden ve ağrılara karşı daha dayanıklı olmamızı sağlayan vücudun kendi afyonu, yani endorfinleri salgılanması için bir fırsattır. Egzersiz stres hormonu olarak da bilinen Kortizol üzerindeki düzenleyici etkisi ile bağışıklık sistemimiz, beynin esnekliği ve stres seviyelerinin üzerinde de olumlu

etkilere sahiptir. Her şey hesaba katıldığında fiziksel egzersizin nasıl hissettiğimiz üzerinde güçlü bir olumlu etkisi vardır. Buna karşın kardiyovasküler hastalıklar, diyabet Tip-2 gibi çağımızın hareketsizliğine bağlı hastalıkları oluşmadan önlem alma adına, günlük egzersizler ihmal edilmemelidir.

Kendimizi iyi hissettiren işlevsel faaliyetler ve etkinlikler düzenli olarak gerçekleştirilmelidir. Bu noktada çocuklarımıza herhangi bir faaliyet kapsamında, örneğin; koroda şarkı söylemek, spor yapmak, dans etmek, enstrüman çalmak, gönüllü işler yapmak, kitap kulüplerinde görev almak gibi etkileşimli katılımlarla sosyal aidiyet duygusunu tatmin etmek, hem yalnızlıktan kurtulmak hem de kendini iyi hissederek daha sağlıklı bir birey haline gelmesi mümkündür. Bilindiği üzere aidiyet eksikliği zihinsel varlık düzleminde bir yoksunluk sendromuna dönüşerek erken ölüm veya ağır hastalıkları davet etmektedir. Bu kapsamda ruhsal doyum sağlamak için yaradılış ve maneviyat, inanç ve değerlerle buluşma, arkadaşlık ilişkileri ve sosyal gerçeklik üzerinden hareket etme önemli bir yaklaşım olacaktır.

Çocuk, genç ya da yetişkinlerin oyun oynama ihtiyacı Dünya'ya geldiği andan itibaren doğal bir ihtiyaç olarak kendini hissettirmektedir. Özellikle çocukluk döneminde oyun elzem bir ihtiyaç iken; karakter yazılımının önemli bir enstrümanı niteliğindedir. Bununla beraber Dijital Dünya ve şehirleşmenin ortaya koyduğu yaşam biçimi oyunu farklı bir mecraya taşımıştır. Buna göre oyun; örneğin akıllı telefon, bilgisayar veya oyun konsolu kullanılarak oynanan etkileşimli oyunlar olarak tanımlanabilir. Genel olarak, ne tür bir oyun olduğu (tür), çevrimiçi mi?, yoksa çevrimdışı mı oynandığı ve oyunların ayrı ayrı mı? Yoksa diğerleriyle birlikte mi? oynandığı (tek oyunculu / çok oyunculu oyunlar) arasında bir ayrım yoktur. Dijital mecralardaki bazı oyun türlerine örnek olarak; E-SPOR olarak bilinen yarışmacı oyunlar, satranç gibi zeka oyunlarının yanı sıra, okey, kağıt oyunları ve şans oyunları, bulmaca video oyunları (Candy Crush, Tetris), simülasyon video oyunu (The Sims, FIFA), aksiyon oyunları (Counter Strike, Grand Theft Auto), rol yapma video oyunu (Fortnite, Minecraft, League of Legends), spor oyunları (Wii Fit, Dance Dance Revolution) ve eğitici video oyunları. Yeni türleri ise artmakta, örneğin; artırılmış gerçeklik oyunları (Pokémon Go, Pubg vb.).

Bununla beraber Yetişkin olduğu halde çocukluk yıllarında yeterince oyun deneyimi yaşamamış bireylerde de bir açlık olarak oyun ihtiyacı karşımıza çıkmaktadır. Birçok birey için yüksek bir eğlence değerine sahip olan oyun bir sevinç kaynağı iken; diğer yandan da çocuğu içinde barındırdığı zorluklar, mücadele ve başarı duygusu ile bireyleri hayata hazırlar. Bu yönüyle oyun hem arkadaşlarla sosyalleşmek, hem potansiyel yeni arkadaşlarla bağlantı kurmak, hem de nasıl ve ne şekilde oyunu sürdüreceğine dair deneyim kazanmak bağlamında adeta yaşamı pratiklemedir.

Oyun oynarken çocuk ve gençler diğer sorunlardan geçici olarak kurtulma, rahatsız edici his ve duygularla baş etmenin bir şekli olarak da deneyim kazanır. Bu

yönde yapılan çalışmalar göstermektedir ki; oyun yoluyla terapötik bir etkileşim ve terapi söz konusudur. Kazanma duygusunun yanı sıra; mücadele etme, gelişecek olaylara karşı mukavemet geliştirebilme, sorun ve problemlere çözüm odaklı yaklaşabilme becerisini adeta çocuklar, oyunla deneyimlerler. Bununla birlikte dijital mecralar üzerinde gerçekleşen oyunların hem içeriğinin kontrol edilememesi, hem de çocukların etkileşim yaratan yönünün kısıtlanması nedeniyle ne derece sağlıklı sonuçlar vereceği tartışma konusudur. Zira bilinen şudur ki; sosyal medya içerik düzenleyicileri, içerikten ziyade, hedeflenen kitlenin bilişsel yönünü dizayn etmektedir. Bu yönüyle ciddi sakıncalı durumlarla karşılaşmak mümkündür. Dijital platformlarda meydana gelen pek çok davranış, bireyde ruh sağlığı sorunları zaten mevcutsa, sosyal medya, ruh sağlığı problemi olmayan bir kişiye göre bu ruhsal durumun belirtilerini artırır veya hafifletir. Başka bir deyişle, her bir kişinin önceki durumuna bağlı olarak etki farklı olacaktır.

Yoğun Dijitalleşmenin Çocuk ve Genç Üzerindeki Etkilerinden Bazıları (Dilci 2019):

- Dikkat dağınıklığı ve odaklanma süresini kısaltır,
- Uyku düzensizliğine bağlı psikosomatik sorunlar oluştur,
- Dijitalleşme ile yalnızlaşma, yabancılaşma ve yozlaşma gelişir,
- Dijitalleşme daha hareketsiz bir yaşam tarzını teşvik eder,
- Dijitalleşme ortopedik problemlerden olan boyun ağrısına ve kötü duruşa neden olur,
- Dijitalleşme, mevcut olan her şeyi çoğaltarak yok eder,
- Dijitalleşme, çevrim içi ortamda gizlenmeyi kolaylaştırdığı için zorbalık üretir,
- Dijitalleşme kullanımı çocuklarda üç boyutlu düşünme ve hayal gücünü engelleyebilir,
- Dijitalleşme, göz ve kulak sorunlarına neden olabilir.
- Dijitalleşme, daha fazla enerji tüketimine ve kirliliğe neden olur.
- Dijitalleşme, iletişimi sanallaştırarak aileleri ayırır.
- Dijitalleşme, müstehcen videoları çocuklar için daha erişilebilir hale getirir.
- Dijitalleşme, sosyal medya veya dijital mecralar aracılığıyla uyuşturucuların ve cinsel sınırların bulunmadığı bir kültürü teşvik eder.
- Dijitalleşme, iyi ve sosyal becerileri geliştirmez aksine köreltir,
- Dijitalleşme, davranışsal bağımlılığı giderek yaygınlaştırmaktadır,

- Dijitalleşme ile çevrim içi gizlilik kaybı ve bilgisayar korsanlığı riski daha fazla aldatma yaratır,
- Dijitalleşme ile sürekli takipçi olarak takılı olmak, yeni bir stres katmanı ekler,
- Dijitalleşme, carpel tünel sendromu yaratarak "telefon başparmağı" ve tendinite yol açar,
- Dijitalleşme ile çevrim içi şiddete daha çok alışmak, çocuk ve gençlerde empati kaybına neden olabilir.
- Sorumlulukların ertelenmesi ve ihmal edilmesi görülebilir,
- Dijitalleşme ile sanal ortamda her türlü istismara maruz kalabilme,
- Dijitalleşme ile siber dolandırıcılık aracılığıyla suça eşlik etme ya da suça maruz kalma ihtimali,
- Dijitalleşme ile dil kullanımında bozuklukların oluşması ve sağlıklı dil becerisi olamaması,
- Konuşma ve yazma becerilerinin bozulması,
- İllegal grup ya da örgütlerin faaliyetlerine iştirak edebilme eğilimi,
- Beslenme alışkanlıklarının bozulması, yanlış beslenme eğilimi,
- Aşırı hareketsizliğe bağlı obezite oluşumu ve ani kan dolaşımı hastalıklarına maruz kalabilme,
- Depresyon ve melankolik kişilik özelliklerine bağlı psikolojik bozukluklar yaşama ihtimali,
- Toplumsal değerlerden uzaklaşma,
- Dijital oyunların sağladığı kolaylıklardan haz alma ve buna bağlı gerçek hayatın hazırlığını ihmal etme,
- Eğitimden uzaklaşma ve zorluklar karşısında mücadele yeteneğini yitirme,
- Kumar oynayabilme,
- Sanal Dünya'daki kadar her şeyin kolay olabileceğini düşünerek, gerçek hayatta yaşamını tehdit edecek veya zora sokacak tehlikeler de bulunma,
- Dijital oyunların ortaya koyduğu şiddetle bağımlılığın artması,
- Her şeye, herkese emretme ve hükmetme isteği ve arzusu,
- Davranış bozuklukları, uyum bozuklukları ve sosyal izolasyon geliştirme,
- Yalan söyleme, gizlice para harcama ve hırsızlık gibi yanlış davranışlara eğilim,

- Müstehcen sitelere girerek cinsel sağlık konusunda sapkın eğilimleri sergileme,
- Şiddet içerikli davranışları normalleştirme ve onaylama,
- Nitelikli zaman yönetimi konusunda arızalar yaşaması,

Yukarıda söylediklerimizin ışığında özellikle sorunlu aile yaşamı olan, bölünmüş aile çocukları kendine uygun arızalı içeriklerden oluşan oyun tercihini daha çok yapabilmektedirler. Söz konusu bu içerikler çocuğun içinde bulunduğu duygu durum özelliğini daha çok besleyici, daha içselleştirici mesajlar üretmektedir. Bu durum duyguların yönetimi ve bileşeni bağlamında benzer benzeri çeker ilkesinin adeta tezahür etmesidir.

Çocukların ve gençlerin dijital mecrada geçirdiği zaman boyutu itibariyle; daha uzun süreli zaman geçirenlerin dijital mecralar üzerinde daha az mutlu olduğu görülürken; buna karşın daha az zaman geçiren çocukların, dijital mecra zamanı esnasında daha mutlu oldukları görülmüştür. Bütün bu veriler göstermektedir ki; dijital mecraların insanlar üzerindeki etkisi onu hangi kimlikle kullandığınıza, nasıl kullandığınıza, ne kadar süreyle ve hayatınızın hangi yerine yerleştiğinize bağlı olarak etkisini göstermektedir.

Bu bağlamda çocukların dijital mecraları nasıl sağlıklı kullanacağına dönük desteklenmesi ve rehberlik yapılması gerekir. Buna göre:

- Doğru rol model olmak,
- Çocuklara emrivaki yaklaşmamak,
- Çocukların ebeveynleri örnek alması esnasında hangi davranışların üretildiğine bakmak ve ayrıca çocukların ebeveynleri nasıl gördüğünü sorgulamak,
- Çocuklarımızın veya bizim paylaştığımız fotoğraflar ve bilgiler üzerinden kendimize çekidüzen vermek zorunludur.
- Diğer yandan çocuklarımızın dijital aktivitelerine katılarak eşzamanlı, onlarla içerik ve platformlar üzerinde yorumlar yapmak, onların oyunlarına katılmak, sağlıklı bir kullanım için rehberliği kolaylaştıracaktır.
- Çocuklarımızın kullandığı hizmet aracılarının nasıl çalıştığını, genellikle içeriklerinde hangi paylaşımların yapıldığı yönünde ilgili dijital platformların istatistiklerini tutmakta fayda vardır.
- Bu bağlamda dijital mecraların içeriklerine subliminal mesaj, ürün yerleştirme, söylemsel vurgular, nasıl ve ne şekilde yapılmaktadır? bu yönde analitik düşünmek önemlidir.
- Tüm bunları yaparken çocuk ya da gençlerimizle birlikte oturmak, kendi-

mizi ona yakın hissettirecektir ve güvenli bir iklim yaratacaktır.

- Çocuğa güven vermek adına şeffaf olmamız ve "biz" diliyle konuşmamız elzemdir.
- Uzaktan kamera ya da gizli herhangi bir aygıt üzerinden çocuğu takip etme ve gözlemleme, çocuk üzerinde ilerleyen zamanlarda güvensizlik duygusuna bağlı bir takım davranışsal problemler oluşturabilir.
- Ebeveyn çocuk ilişkisinde, teknolojiye kendi imkânlarıyla ulaşan çocukların özgüvenli olmaları, özdenetim sistemlerini harekete geçirmeleri adına çocuklara gerekli güven ve yetkinin verilmesi,
- Bu bağlamda alınacaksa bir takım kuralların çocuklar tarafından alınmasında oldukça fayda vardır.
- Çocuğumuzun herhangi bir davranışsal problemi olduğuna dair kanaatimiz hakimse bu davranışın arkasındaki nedenleri araştırmak gerekmektedir.
- Varsa profesyonel destek alabilmek, bu yönde ortak sorunları olan ebeveyn ya da arkadaşlarımızla işbirliği halinde okul ile birlikte hareket etmek sonuçları pozitifleştirecektir.
- Dijital medyanın artan kullanımı, örneğin; geç saatlere kadar ayakta kalmak ve dolayısıyla daha az uyumak, zihinsel sağlık üzerinde yararlı etkileri olan diğer aktiviteleri de planlamayı zorlaştırmaktadır.
- Sağlık için dışarıda bırakılabilecek diğer koruyucu faktörler arasında egzersiz yapmak, diğer insanlarla sosyalleşmek veya okul çalışmalarına yeterince zaman ve çaba harcamak,
- Tersine, artan dijital medya kullanımı da sorunlu davranışların yerini alabilir ve dışarıda bırakabilir ve dolayısıyla dolaylı olumlu sonuçlara yol açabilir. Bu tür davranışlara örnek olarak tecrit, diğer aile üyeleriyle tartışma, uyuşturucu kullanımı veya kavga verilebilir.
- Egzersiz, olumlu aile ilişkileri ve önceden belirlenmiş yatma zamanlarının uyku üzerinde olumlu bir etkisi olduğu bilinmektedir.

Sağlıklı dijital yaşama ilişkin ailelere öneriler:

- Çocuklarımızla dijital mecralardaki etik davranışlar hakkında konuşmak, hangi davranışın sakıncalı, hangisinin risk oluşturacağı gibi noktalarda çocuklarımızı aydınlatmak dijital hayatın sağlıklı sürdürülmesi adına elzemdir.

- Bütün bunların yanında, çocuklarımızın maruz kalabileceği siber zorbalığa karşı nasıl önlem alacağı ve nasıl karşı koyacağı noktasında çocuklarımızı bilinçlendirmek, bu yönde varsa deneyim ve tecrübelerimizi onlara aktarmak da gerekir.
- Çocuklarımıza sunacağımız dijital nesnelerin veya içeriklerin güncelliği üzerinde konuşmak veya yenilenmesi durumunda normatif bakış açılarıyla değerlendirmek, varsa risk değerlendirmesi yapmak önemlidir.
- Çocuğun yaşına uygun içerikleri özel ya da resmi sohbet arşivleri ile karşılaştırarak bilinçlendirmek gerekir.
- Sorumluluğumuzun farkında olarak, yasal vasi ya da veli olarak, çeşitli kimlik tescilleme süreçlerinde çocuğumuzun yanında olmak gerekir.
- Suç teşkil eden paylaşımlara karşı ya da tehdit edici, cinsel içerikli mesajlara karşı çocuklarımızın ruhsal gelişimini takip ederek gerekçeleriyle birlikte çocuklarımıza açıklamak olumlu katkı sağlayacaktır.
- Çevrim içi paylaşımların risklerine karşı çocukların ya da gençlerin kullandığı uygulamalar hakkında bilgilendirme yapmak, bu yönde potansiyel faillerin nasıl ve ne şekilde tuzaklar kuracağını onlara aktarmak elzemdir.
- Nöro-gelişimsel bozukluklar nöro-develop-mental bozuklukları (DEHB gibi) olan çocukların ve gençlerin, diğerlerine kıyasla, dijital aktiviteler yapmak için ortalama olarak daha fazla hareketsiz zaman geçirdikleri bilinmekte ve bu durum için gerekli önlemleri almak önemlidir.
- Nöro-gelişimsel bozuklukları olan gençlerin diğer çocuklardan daha sık çevrim içi tacize maruz kalacağı ihtimalinden hareketle gerekli tedbirlerin alınması,
- Ebeveyn ve çocuk arasındaki etkileşimin uzun vadede çocuğun gelişimini de etkileyebilecek bir etkisi vardır. Küçük çocuk üzerindeki bu etkiler muhtemelen çocuğun ilk yıllarında beynin benzersiz plastisitesiyle açıklanabilir ve daha sonra azalır.
- Bu noktada çoğu ebeveynlerin yaptığı yanlışlardan bir tanesi yaşanması halinde, olumsuz içeriklerle ilgili bilgilendirme ve mantıklı paylaşım yerine, yanlış bir uygulamayı tercih ederek, çocukları kökten dijital nesneden mahrum etme yoluna gitmektedirler. Bu yönde psikolojik bir travma yaratma veya yoksunluk sendromuna dönüşmektedir.
- Bunun için, çocukla konuşma yolunu tercih ederek olası olumsuz sonuçlara ilişkin çocuğu ruhsal yönden hazırlamak bu yönde yaşamış olduğu olumsuz travmalara karşı yeni düşünce sistemi geliştirmek için çocuklarımızı cesaretlendirmeliyiz.

- Tüm bunlara ilaveten, dijital mecraların güvenli ve sağlıklı yürütülmesi için imkânlar dâhilinde yazılım geliştirici veya güvenliği sağlayıcı programlardan yararlanmak dijital kullanımı daha sağlıklı hale getirecektir.
- Aşırı kullanım konusunda kısıtlamalara giderek çocuklarımızı bu yönde teşvik edecek ödül veya ceza yöntemlerinden yararlanabiliriz.
- Çocuklarımızın dijital nesneleri kullanması konusunda dengeli bir alışkanlık oluşturmasına dönük teşviklerimizi sürdürelim, bu yönde boşluğu dolduracak etkinlik oyun ve planlamaları yapalım.

Dijital mecraların kullanımı belli bir doz aşımından sonra, kullanım bozukluğuna bağlı bağımlılık evresine dönüşmektedir. Dijital bağımlılık evresinde, kişilerdeki bilgi alma ve bilgi paylaşma ihtiyacı bir dürtüsel bozukluğa dönüşmektedir.

Dijital Çağ'da birey olarak kalmak, millet ve devlet olarak kalma sorunsalı ile karşı karşıyayız. Dijital Çağ'ın çocuklarının bir takım zihinsel işgal manipülasyonlarına maruz kalacağını ifade edebiliriz. Dinamik ve sağlıklı bir toplum yaratırken kendi kültürel kodlarından koparılmış, tamamen uluslararası üst aklın kontrolüne ve kullanımına terk edeceğimiz yeni bir gelecekle karşı karşıyayız. Bu nedenle gerekli önlemler alınmalı, dijital okuryazarlığı yüksek bir toplum yaratma çabası ivedilendirilmelidir...

Dijital mecraların kısıtlanması yerine, hukuki alt yapı üzerine inşa edilecek toplumsal düzen ve iletişim becerileri konusunda yeni değerler sistemi üretmek zorundayız. Dijital Bağımlılıkla Mücadele Derneği (DİBAMDER) olarak, 8 yıldır vermiş olduğumuz mücadele günümüzde meydana gelecek sorunlara ışık tutmaktır.

ÇOCUK DERGİLERİNDE KARAKTER VE DEĞER AKTARIMI

Büşra GÜLER
Gazi Üniversitesi Doktora Öğrencisi
Dr. Öğr. Üyesi Ümit POLAT
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

ÇOCUK DERGİLERİNDE KARAKTER VE DEĞER AKTARIMI

Eğitim süreci, aile, örgün eğitim kurumları kitle iletişim araçları nasıl insan yetiştirmek istediğimize bağlı olarak değerler üzerine odaklanmıştır. Değerler eğitimin bir parçası olarak açık ya da örtük olarak hem kişisel yaşantıda hem de okul yaşantısında yer almaktadır. İlköğretim çağına giren çocuk artık yeni bir sosyal hayata girmiştir. Sosyalleşmeye başlayan çocuk için toplumda doğru değerlerin doğru yollarla aktarılması oldukça önemlidir. Türk eğitim sisteminde de programlarda da her bir ders için aktarılması gereken değerlere yer verilerek, değerlerin farkında olan ve hayatına aktarabilen bireyler olarak yetişmeleri amaçlanmıştır.

Kitle iletişim araçları, toplumsal hayatın bazı alanlarında olduğu gibi eğitimde de çok önemli bir göreve sahiptir. Günümüz şartları değerlendirildiğinde medya günlük yaşantımız içine fazlasıyla girmiş ve daha çocuklar okula başlamadan çocukların gelişim dönemlerinde son derece etkili olmaya başlamıştır. Çocuğa ailesi ile birlikte eşlik etmeye başlayan medya çocuğun kişiliğini şekillendirmektedir.

Günümüzde görsel kültürün ağırlıkta olduğu her kademeden öğrencilerin görsel medyadan etkilendiği bir süreçten geçilmektedir. Böylesi bir zamanın içerisinde kültürel, yerel değerleri öğretecek yayınlara büyük ihtiyaç duyulmaktadır. Değişen ve gelişen dünyada ders materyallerinin türü de değişmektedir. Öğrencinin günlük yaşamı ile ilişki kurulmalıdır. Medya ve popüler kültür eğitime dahil edilmelidir. Çevresel faktörler olarak genelleyebileceğimiz ve değerlerin aktarımını sağlayan etkenlerin en önemlilerinden biri bireyin hayatına erken yaşlarda giren çocuk dergileridir. Süreli yayınlar olan çocuk dergileri eğitsel açıdan incelendiğinde çocukları eğlendirmenin yanı sıra aile ve okul yaşamında öğrenilenlere ek olarak tamamlayıcı bilgiler vermek açısından zengin uyarıcılara sahiptir. Özellikle medya çağında olduğumuz bu dönemde evrensel, ulusal, toplumsal değerlerin farkında olan ;küresel farkındalığa sahip dünya vatandaşları yetiştirmenin amaçlandığı eğitim sisteminde çocuk dergileri eğitime tamamlayıcı ve yardımcı olan önemli bir araçtır.

Çocuk Dergilerinde Değerler Aktarımının İlköğretim programları İle İlişkilendirilmesi Üzerine Yapılan Araştırmada 1970-1980 yılları arasında yayımlanan Milliyet Çocuk, Hürriyet Çocuk, Türkiye Çocuk, Tercüman Çocuk dergileri ile 2016-2017 yılları arasında yayınlanan TRT Çocuk Dergisi, Bilge Çocuk, Mavi Kırlangıç, 7'den 70'e Çocuk Dergisi okuyucular tarafından en çok tercih edilen dergiler olarak incelenmiştir. Dergiler ilköğretim programında kazandırılması gereken değerlere göre karakter aktarımı, milli değerler, ahlaki değerler ve evrensel değerler olarak dört kategoride incelenmiştir. Araştırmada elde edilen sonuçlar dergilerin kazanımları farklı metin türleri, karikatürler, resimlerle aktardığı yönündedir. Yapılan araştırmadan elde edilen sonuçlar aşağıda maddeler halinde sunulmuştur.

SONUÇLAR:

1. Karakter aktarımı dergilerde incelendiğinde Milliyet Çocuk, Hürriyet Çocuk, Türkiye Çocuk Dergilerinde en çok aktarılan kişilik aktarımı kavramı kahramanlık, Tercüman Çocuk dergisinde ise bağımsız ve özgür düşünme kavramıdır. Mavi Kırlangıç, TRT Çocuk, 7'den 70'e dergilerinde ise karakter aktarımı olarak en çok vurgulanan kavram yardımseverlik iken Bilge Çocuk Dergisinde sabırlı olmak kavramı vurgulanmıştır.
2. Milli değerlerin dergilerde aktarımı incelendiğinde Milliyet Çocuk Dergisinde milli bayramlar, Tercüman ve Türkiye Çocuk dergilerinde kültürel mirasa sahip çıkmak, Hürriyet Çocuk Dergisinde ise vatan sevgisi değerinin en çok aktarıldığı görülmüştür. Bilge Çocuk ve TRT Çocuk Dergisinde ise kültürel mirasa sahip çıkmak değerine en çok vurgu yapılırken; Mavi Kırlangıç Dergisinde milli bayramlar ve 7'den70'e Çocuk Dergisinde Atatürk Sevgisi değerine daha çok yer verilmiştir.
3. Ahlaki değerlerin aktarımı incelendiğinde Milliyet Çocuk ve Tercüman Çocuk Dergisinde en çok işbirliği değeri aktarılırken; Türkiye Çocuk Dergisinde merhamet, Hürriyet Çocuk Dergisinde ise aile birliğine önem verme değeri en çok vurgulanan değerlerdir. Bilge Çocuk Dergisinde ahlaki değerlerden en çok iyilikseverlik, TRT Çocuk Dergisinde sağlıklı yaşam, 7'den 70'e Çocuk Dergisinde aile birliğine önem verme, Mavi Kırlangıç Çocuk Dergisinde ise temizlik değerleri en çok aktarılan değerlerdir.
4. Evrensel değerlerin dergilerde aktarımı incelendiğinde 1970- 1980 yılları arasında yayınlanan Milliyet Çocuk, Hürriyet Çocuk, Tercüman Çocuk ve Türkiye Çocuk Dergileri; 2016-2017 yılları arasında yayınlanan Mavi Kırlangıç, TRT Çocuk, Bilge Çocuk dergilerinde bilimsellik değeri vurgulanırken, 7'den 70'e Çocuk Dergisinde Sevgi değeri üzerinde durulmuştur.

ÖNERİLER:

1. Çocuk dergilerinde değerler aktarımı ile ilgili yapılan araştırma sonuçlarına göre dergilerde değerlerin planlı ve sistemli bir şekilde aktarılmadığı tespit edilmiştir. Medya grubu çocuk dergisini kendi ilkeleri ve değerleri doğrultusunda oluşturmakta ve aktarılması gereken değerleri çocuklara istedikleri gibi sunmaktadırlar. Çocuk dergileri için hem ülkemizde hem de dünyada herhangi bir denetim mekanizması bulunmamaktadır. Medya ne kadar özgürse çocuk dergileri de o kadar özgür olmaktadır. Bu noktada çocuk dergilerini denetleyen bir birim oluşturulması önerilmektedir.
2. Çocuk dergileri okullarda değerler aktarımında etkin bir biçimde kullanılmalıdır.
3. Dergilerde çocuklar için düzenlenen eğitici metinler ve etkinlikler müfredatta kazandırılacak değerlere paralel bir şekilde planlanmalıdır.
4. Dergilerin içerikleri belirlenirken sadece editörler ve editörlerce oluşturulan bir jüri değil, alanında uzman akademisyen, psikolog, pedagog, öğretmenlerinde içerisinde bulunduğu bir kurul oluşturularak içerik hazırlanmalıdır.
5. Dergi içeriklerinde aileler ile yapılan etkinlik sayfaları zenginleştirilerek değerler eğitimine özgü aile katılımlı etkinliklere de yer verilebilir.
6. MEB onaylı 2019 Aralık ayında öğretmen ve ebeveynler için yayınlanan YA DA Dergisi gibi değerler eğitimi ile ilgili de ilkokul, ortaokul, lise kademelerinde MEB tarafından onaylanan bir yayın olarak aylık çıkarılabilir. Yaş seviyelerine göre her ay bir değer ele alınarak aktarılabilir.
7. Yayınlanan dergilerde ilkokul kademesi için her ay bir değer dergide farklı metinler türleri, karikatürler,etkinlikler üzerinden işlenebilir. Hatta biyografiler üzerinden kahramanlar oluşturularak ya da kültürümüzün önemli kahramanları sembolik bir oyuncak ya da kukla hediyesi ile çıkarılabilir.
8. Dergilerde her ay verilen ekler kısmında geleneksel oyunlar değerler eğitimi ile ilişkilendirilerek, çıktığı aya özgü değere göre tasarlanmış oyunlar okuyuculara sunulabilir.
9. Değerlerin öğretimi toplumsal bir ödev olarak sadece öğretmenlerin sorumlu olduğu bir eğitim olmaktan çıkarılmalı ve toplumun her kesiminden her meslek grubunu ilgilendirir nitelikte olmalıdır. Bu doğrultuda yerel yönetimler ile işbirliği yapılabilir.
10. Yerel yönetimler alanında uzman kişiler, farklı meslek grupları, gönüllü ebeveynler ve öğretmenlerden oluşan bir kurul oluşturarak aylık ücretsiz değerler eğitimi içerikli çocuk dergileri yayınlanabilir ve okullara aylık dağıtımı yapılabilir.

DEĞERLER EĞİTİMİNDE TEKNOLOJİ VE ANİMASYON KULLANIM UYGULAMALARI

Öğr. Gör. Yücehan YÜCESOY

Yakın Doğu Üniversitesi

Atatürk Eğitim Fakültesi, Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı

DEĞERLER EĞİTİMİNDE TEKNOLOJİ VE ANİMASYON KULLANIM UYGULAMALARI

Değerlerin yok olmasını önlemek ve onları korumak ilköğretim öğrencilerimize daha iyi bir gelecek bırakmamızın zeminini hazırlar. Gelişen teknolojiler her geçen gün hayatımızda daha da etkili olmaktadır. Bilim, sanayi, ulaşım, haberleşme, eğitim vb. birçok alanda teknolojinin etkilerinden bahsedilebilir. Bu gelişim içinde doğan ve büyüyen kişilerin hayatlarında teknolojiyi çok fazla kullanacakları da kaçınılmazdır. Akıllı telefonlar, tabletler, akıllı ev aletleri, otomobiller, akıllı ev sistemleri, insanların yeni tercihleri haline gelmiştir. Hayatımızı kolaylaştıran teknolojik cihazların her alanda olduğu gibi eğitimde de etkisi görülmektedir.

Değerler, millî kültürümüzün en önemli yapı taşları arasında yer alır. Kültürün devamlılığı ve zenginliği değer aktarımıyla doğru orantılıdır. Bireylerin kimliklerini kazanmaları, yaşadıkları toplumla uyum içinde olmaları da değerleri kazanmış olmalarıyla yakından ilişkilidir. Milli kültürümüzü ve değerlerimizi korumak için Z kuşağı çocuklarımızda teknolojik gelişmelere hızlı bir şekilde ayak uydurmalarını rahat bir şekilde gözlemleye biliriz, çocuklarımızın kullandığı teknolojik aletler ve internet ortamı malesef güvenli olmadığını yaşanan toplumsal olaylarda ve araştırmalarda belirtilmiştir. Değerlerimiz ve milli kültürümüzü betimleyen dökümanlar yetersiz kalmaktadır. Görsel ve işitsel olarak dini, milli mücadeleyi ve kültürü şimdiki nesillere aktarabilmek teknoloji destekli tasarımlarla aktarabilriz.

Öğrenme ve öğretme sürecinde kullanılan araç-gereçler, yöntem-teknikler bu sürecin daha etkili ve verimli bir şekilde geçmesine yardımcı olmaktadır. Öğrenme ve öğretme sürecinin başarılı olabilmesi, yöntem ve tekniklerin gerekli araç gereçlerle uygun zamanda desteklenmesine bağlıdır. Öğrenmenin gerçekleşmesinde etkili olan faktörlerden biri olan araç-gereçler doğru kullanıldığında, öğrencilerin öğrenme ve öğretme sürecine aktif katılmalarına, anlamlı ve kalıcı öğrenmelerin gerçekleşmesine yardım etmektedirler (Yaşar ve Gültekin, 2006).

Her alanda olduğu gibi eğitimde yaşanan değişim ve dönüşümden farklı olarak, eğitimin tek görevi bireylerin bu hızlı teknolojik değişime yalnızca bilişsel beceriler açısından adaptasyonunun sağlanması değildir. Eğitimden ayrıca beklenen bireylerin yaşadığı topluma uyum sağlayarak ekonomik, toplumsal ve sosyal kalkınmaya yardımcı olmalarını ve toplum içinde önem verilen değer yargılarını kendinden sonra gelen nesle planlı olarak aktarılmasını sağlamaktı. Teknolojinin son yıllarda gösterdiği gelişime dayalı olarak sadece çocukların değil; yetişkinlerin de büyük ilgi gösterdiği bir eğlence aracı hâline gelen Görsel Tasarımlar ve animasyon filmler, değer aktarımında kullanılacak önemli araçlardan biridir.

Öğrenmenin kalıcılığı kullanılan materyallerin hitap ettiği duyu organı sayısı ile yakından ilişkilidir. Animasyon filmler, çocuklar tarafından ilgi çekici birer

eğlence unsuru olmakla birlikte hitap ettikleri duyu organının çokluğu açısından da değerler eğitiminin vazgeçilmez araçları arasında yer almaktadır. Görsel zenginliklerine ek olarak üç boyut teknolojinin kullanımı animasyon filmlerinin çekiciliğini daha da arttırmıştır. Her anlamda çocukların beğenisini kazanan animasyon filmler, değer ve kültür aktarımı açısından üzerinde dikkatle durulması gereken araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır.Özellikle model alarak öğrenmenin ön plânda olduğu gelişim dönemlerindeki çocukların, bu filmler aracılığıyla istenen değerler çerçevesinde donatılması daha kolay olacaktır.

21.yy teknoloji çağında dijitalleşmiş ortamda daha özgün ve sağlıklı materyaller hazırlayarak eğitim kalitesini arttıran Dijital Materyaller, derslerin daha etkili ve kaliteli olmasını sağlamaktadır. Eğitimcilerin, akademisyenlerin ve öğretmenlerin eğitim ve öğretim sürecine etkili bir şekilde Değerler Eğitiminine katkı sağlayacaktır.

Ülke olarak pandemi döneminden dolayı zor zamanlar geçirirken uzaktan eğitim sürecide aileleri, öğrencilerimizi ve Öğretmenlerimizi farklı bir eğitim ortamı yaratma ihtiyaçı benimsemeyi gerektirmiştir. Özellikle ilköğretim öğrencilerinin uzaktan eğitim süresinde dijital materyallere gereksinim duyduğunu gözlemiş bulunmaktayız. Yaptığım çalışmalar ve araştırmalar doğrultusunda farklı alanlarda çalışan öğretmenlerimize bilgisayar destekli tasarım programları , eğitsel içerik hazırlama programları ve animasyon programlarıyla ile ilgili eğitimler vermeye başladım.Öğretmenlerimize hazırladığımız atölye programı şu sekilde tasarlanmıştır;

Dijital Materyal Üretiminde Tasarım İlkeleri ve Tasarım Yönetimi

- **Dijital Materyal Tasarlama Uygulamaları Adobe Photoshop Eğitimi:** Görsel Tasarımlar ve İnfografikler
- **Dijital Materyal Tasarlama Uygulamaları Adobe Photoshop Eğitimi:** Hikaye Kitabı ve Eğitsel Etkinlik Tasarımı
- **Dijital Materyal Tasarlama Uygulamaları Scratch Eğitimi:** Eğitsel Oyun Tasarlama
- **Etkileşim ve Animasyon Destekli Eğitsel Ders içeriği Hazırlama Eğitimi:** Movavi Studio ve Camtasia Studio Uygulamaları
- **Dijital Materyal Tasarlama Uygulamaları Adobe After Effect Eğitimi:** Eğitsel 2 D ve 3 D Animasyon Tasarımları ve Çizgi Film Hazırlama Uygulamaları

Atölyenin Tanımı

Covid-19 Pandemi döneminde eğitimcilerin, akademisyenlerin ve öğretmenlerin evde eğitim ve öğretime etkili bir şekilde devam etmesinin son derece önemli olduğu günümüzde bireylerin dijital bilgi ve becerilere sahip olması gerekmektedir. Eğitimcilerin, akademisyenlerin ve öğretmenlerin Bilgisayar Destekli Tasarım programlarını kullanarak dijital materyal hazırlama, ders anlatımlarında kaliteli ve özgün görseller hazırlama konusunda deneyim kazanmaları amacıyla tasarlanan bu program, katılımcıların görsel materyal tasarımı konusunda üretim yapabilmelerini de hedeflemektedir. Katılımcılar endüstri standardı olarak kabul edilen tasarım yazılımlarını ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimde kullanabilecektir.

Atölyenin Kazanımı

- Stratejiye dayalı iletişim çözümleri geliştirebileceklerdir.
- İletişim çözümünü estetik bir yorumla sunabileceklerdir.
- Dijital ortamdaki herhangi bir sabit görüntüyle ilgili renk ayarlarını yapabileceğiniz ve daha bir çok değişikliği uygulayabileceğiniz dünyanın en popüler programlardır.
- Dijital görüntülerinizde en iyi özellikleri öne çıkarmak, bunları özgün şekillere dönüştürmek ve sıra dışı şekillerde sergilemek için ihtiyacınız olan her şeyi tasarım programlarında bulabilirsiniz.
- Tasarım Programlarıyla ile birlikte günümüzde 21.yy teknoloji çağında, dijitalleşmiş ortamda daha özgün ve sağlıklı materyaller hazırlayarak eğitim verdikleri kişilere derslerde daha etki ve başarı sağlayabileceklerdir.

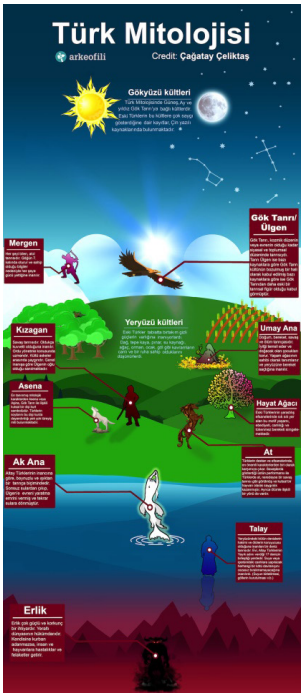
Öğretmenler Atölyeden neler öğrenecekler?

- Adobe Photoshop programıyla dijital materyaller tasarlayabileceksiniz.
- Adobe Photoshop ve After Effect programıyla etkili ders içeriği ve özgün tasarımlar kullanarak sunumlar tasarlayabileceklerdir.
- Strach programlarıya eğitsel oyunlar hazırlayacaklardır.
- Tasarım konuları ile zihinsel ve materyallere ilişkin projeler üretebileceklerdir.
- Yaratıcı tasarım ve fikir oluşturma becerilerini kazana bileceklerdir.
- Afiş, İnfografik, Tipografi gibi tasarım konularını derslerinizde ve akademik çalışmalarınızda kullanabileceklerdir.

Adobe Photoshop'da Görsel Materyal ve İnfografik Tasarımları

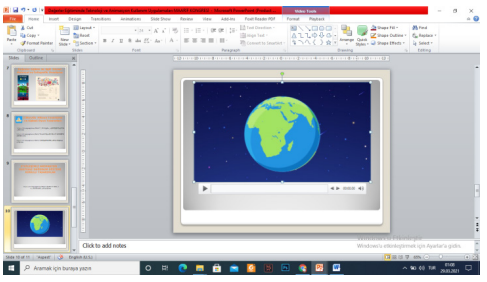
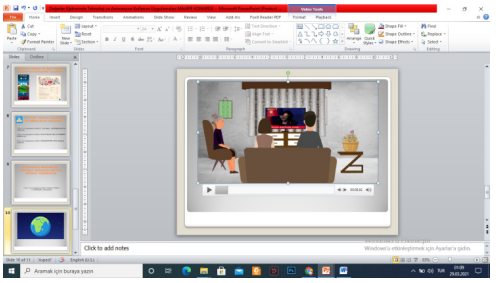
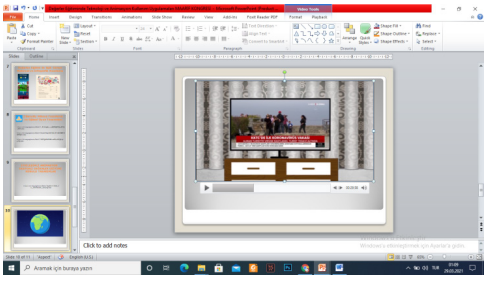
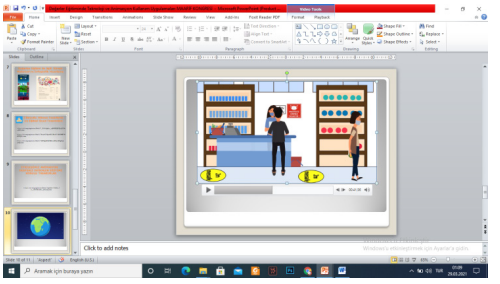
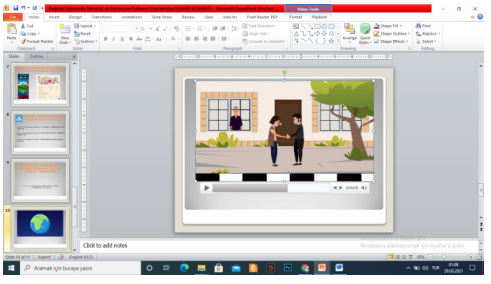
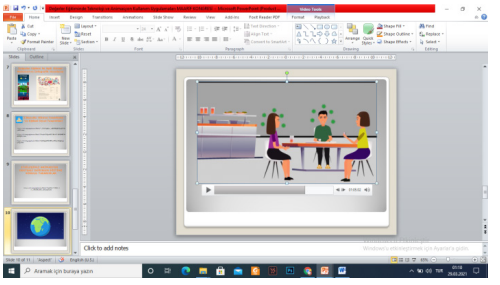
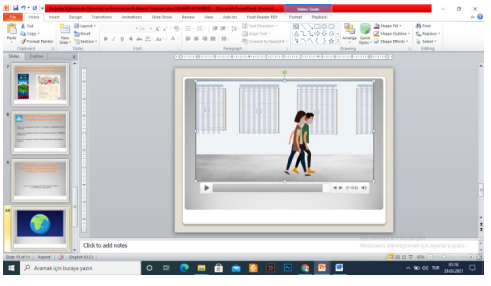
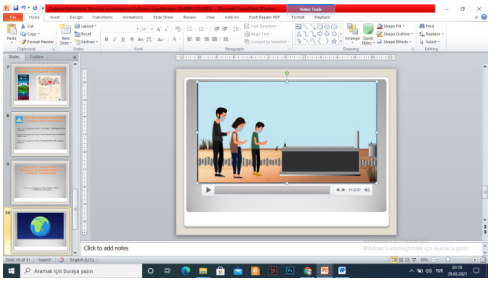

Adobe After Effect'te Animasyon Tasarımları

Sonuç ve Öneriler

Dijital materyaller öğretmen veya öğrenciler tarafından hazırlanabilecek nitelikte olduğundan, dijital materyallerin eğitimde teknoloji kullanımını için de önemli olduğu sonucuna varılabilir. Öğretmenlerin dijital tasarımları kendilerinin hazırlaması okullarda belli düzeyde teknik altyapının olması sorununu ortaya çıkarabilir. Okulların teknolojik gereksinimlerinin sağlanması ile bu tarz çalışmaların uygulanabilirliği daha rahat olacak ve gerek derslerde gerekse değeri öğretmede dijital materyal çalışmalarıyla daha da ilgi çekici hale gelebileceği düşünülmektedir.

Öğretmenler, öğrencilere görsel ve işitsel etkinliklerde kullanılacak dijital materyal sunulmasında önemli bir noktada yer almaktadır. Eğitim ortamında Özgün Türk ve Kültürü anlatan animasyonların kullanımının yabancı animasyon filmlere göre daha pratik olabileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda ders esnasında öğretmenlerin tasarlamış olduğu dijital materyallerle alakalı tartışma ve değerlendirme aşamaları içinde aktarmaları verimli hale gelecektir.

Öğretim materyali olarak kullanılan animasyonları, konuyu öğreten bireylerin bizzat kendisinin tasarlaması öğrenme ortamının sıkıcılığını gidererek daha eğlenceli bir öğrenme ortamının oluşturulmasına yardımcı olur. Bu durum, öğrencilerin konuyu daha iyi öğrenmelerinin yanında konu ile ilgili çeşitli olasılıklar üzerinde durabilmelerini, konuya eleştirel açıdan bakabilmelerini ve yaratıcı düşünebilmelerini destekler. Ayrıca bilgisayar destekli öğretimde animasyon hazırlanması ve öğrenme ortamında kullanılması sürecinde bizzat görev alan öğrenciler hem yaparak hem de yaşayarak öğrenme gerçekleştireceği için bu bilgileri günlük hayatında kullanmak üzere yansıtıcı düşünme becerilerini de geliştirmiş oluşacaklardır.

Kaynakça

- YAŞAR, Ş. ve GÜLTEKİN, M. (2006). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Araç-Gereç Kullanımı. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım içinde (287- 311). (Editör: Cemil Öztürk.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

TÜRKİYE'DE KARAKTER DEĞERLER EĞİTİMİ VE DEĞERLERİN AKTARIMI

Dr. Öğr. Üyesi Ümit POLAT

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri
Anabilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretimi Bilim Dalı

TÜRKİYE'DE KARAKTER DEĞERLER EĞİTİMİ[1] VE DEĞERLERİN AKTARIMI

Karakter, insanoğlunun doğuştan getirdiği huy, yaratılış özelliklerinden sonra ahlaki yapı, erdem, fazilet gibi alışkanlıklar şeklinde tanımlanabilir. İçinde yaşadığı toplumun yüzyıllar boyunca oluşturduğu değerler ve ahlak kurallarından oluşur. Karakter eğitiminin amacı; çocukken hoşgörülü, ahlaki kuralları olan, çalışkan, kendi yetenekleri çerçevesin de en iyiyi en güzeli topluma en faydalı olanı yapmaya çalışan, yaşadığı dünyayı çok iyi algılayan yaşamının gayesinin doğru ve güzel şeyler yapmak olduğunu kavrayan bireyler yetiştirmektir.

Başarılı bir toplumun olmazsa olmazı karakterli değerlerine sahip çıkan bireyler yetiştirmekten geçer. Bu bağlamda karakterin oluşumunda; özellikle aile, toplum, sahip olduğu dini değerler, biyolojik yapı, akran iletişimi, medya, gibi toplumsal ögeler önemlidir. Karakter eğitimi, insani değerlere sahip, sahip olduğu bu değerleri davranışlarına aktaran ve bu değerlere göre yaşam tarzını oluşturan düzenleyen ve bu bağlamda çocukların akademik başarılarını etkileyen sağlam karakterli bireyler yetiştirmeyi amaçlayan bir eğitim olarak da tanımlana bilinir.

"Bireyin belirli değerleri fark etmesi, o değerlerden yeni değerler üretmesi, ürettiği değerleri benimsemesi ve kendi kişiliğini bu değerlere göre şekillendirerek davranışa dönüştürmesi" karakter eğitimi ile gerçekleşmektedir. Karakter eğitiminin amacı; çocukken anlayışlı, ilgili, ahlaki değerleri olan, üretken, gençlik çağında kapasitelerini en iyisini yapmak için kullanan, doğru şeyler yapan ve hayatın amacını anlayarak yaşayan bireyler yetiştirmektir (Sırrı ve Memedoğlu, 2015).

Karakter eğitimi ile ilgili birçok tanım bulunmaktadır. Şöyle ki; "Karakter eğitimi, çocuklarımızın temel ahlaki ve insani değerleri anlama, onlara karşı hassas olma ve onlarla birlikte yaşamalarına yardımcı olmak amacıyla gerçekleştirilen "kasıtlı" bir takım etkinlikler repertuvarıdır" (Ekşi, 2003).

Yüzyıllardır eğitimciler, değerleri öğrenmede eğitimin rolünü tartışmışlardır. Düşünürler yazarlar, şairler bilim insanları ve özellikle eğitimciler bireylerde karakter eğitiminin nasıl oluşturulması hususunda kafa yormuşlardır. Kökleri eski çağa kadar uzanan karakter eğitimi, insan karakterinin eğitimle geliştirilebileceği fikrine dayanmaktadır.

Değerler Eğitimi; Eğitim kurumlarının hem üzerlerine düşen vazife bilinci gereği hem de toplumda oluşan beklentilere cevap vermek maksadıyla, öğrencilerde var olan değerleri pekiştirmek, yeni değerler edinmelerini sağlamak amacıyla yapmış olduğu her türlü faaliyet ve uygulamalar genel manada değerler eğitimi şeklinde ifade edilmektedir. Değerler eğitimi, toplumsal düzenin sağlanmasında önemli bir yere sahiptir. Ortak değerlerin, görenek ve geleneklerin birleştirici gücüne de ihtiyaç vardır. Başka bir deyişle insancıl değerler olmadan toplum çarkı dönmez.

[1] Karakter ve Değer Eğitimi 12. Bölüm s: (211-220)genişletilmiştir. Pegem Akademi 1. Baskı: Kasım 2019, Ankara

Örneğin doğruluk, konukseverlik, güçsüze el uzatma, hoşgörü, saygı ve sevgi gibi değerler yasa gücüyle benimsetilemezler. Toplumsal ilişkiler, kişilerin tek tek ve toplu olarak insancıl değerlere bağlılığı ölçüsünde düzenli yürür (Uçar,2018).

Değerler eğitimi kişilerin değerleri sahip çıkması ve benimsemesi ve karakterinin bir temel unsuru olarak kabul ederek bu tutumu davranışa dönüştürmesi için verilen ve yaşam boyu devam eden bir eğitim anlayışıdır.

Eğitim ve insan yetiştirme düzeni belli bir insan anlayışı ve tasavvurundan yola çıkar, toplumsal beklenti ve taleplere uygun hedefleri gerçekleştirmeye çalışır. Çocuk ve gençleri "İyi insan ve iyi vatandaş" olarak yetiştirme düşüncesi her toplumda ve her dönemde var olan bir hedeftir. Fakat "iyi" olma standardı, belli bir dönemde doğru kabul edilen ve benimsenen insan anlayışı ile paralel olarak biçimlenmektedir. Toplumsal bütünlük ve huzurun sürdürülebilmesi, ancak değerlerin yeni nesillere aktarılması ile mümkündür. Değerlerden arınmış bir eğitim düşünülemez. Bu yüzden, eğitimin hedeflerinden biri toplumun ortak değerlerini yeni yetişen nesillere aktarmak ve öğretmektir. Değişen değerlerin yerine uygun olan yeni değerler koymaktır. Değerlerini davranış haline getiren bireyler yetiştirmektir. Çocukların ve gençlerin iyi insan, iyi vatandaş; kendi kendisiyle ve çevresiyle barışık ve uyumlu kişilikler, sağlam karakterli bireyler olarak yetişmelerine yardımcı olmaktır. Değerler bireylere ve özellikle yaşadığı topluma şeref, haysiyet, fazilet, onur ve itibar verir. Değer ile onur, hürmet ve itibar kişisel ve kolektif aktörlerin belirleyici vasfı olur. Yaşam, birey ve toplumu mutlu ettiği sürece daha anlamlı ve güzel olur. (Hökelekli,2010). Bu bağlamda karakter ve değerler eğitiminin "Türkiye' de Karakter ve Değerler Eğitimi" olgusunun Türk eğitim tarihinde ki tarihi serüvenine bakacak olursak;

Türklerin tarihsel süreç içerisinde karakterlerini İslamiyet öncesi için alp insan, klasik dönem için gazi ve veli insan, günümüz için yurttaş ya da vatandaş insan olarak sınıflandırmamız mümkündür. İslamiyet öncesinde bilinen ilk Türk insan tipi alp insandır. Türklerin tarih sahnesine çıktıklarında ideal insan tipinin özellikleri; "yiğit, cesur, adil, iyi, olma; anaya, babaya büyüğe saygı gösterme; bağımsız ve özgür yaşama; at binme, iyi kılıç kullanma, ok atma ve töresini koruma" olarak tanımlanabilir.

Hunların, Göktürklerin ve Uygurların hüküm sürdüğü İslam öncesi dönemde; Alp tipi (savaşçı olma, ata binme, kılıç kullanma gibi becerilere)sahiptiler. Bu dönemde, çocuklara Türk milletinin kahramanlığını anlatan tasvir eden; hikâyeler, masallar, mitler atasözleri, kahramanlık destanları anlatılırdı.

Türklerin İslamiyet'i kabulüyle birlikte karakter özelliklerini oluşturan değerlerin ve davranışların temelinde İslam dininin emirleri ve yasakları yer almaya başlamıştır. Karakter eğitimi açısından bu bir kırılma noktasıdır. Çağdaşları Abbasi devletindeki mevcut "medrese" kurumuyla tanışan Türklerin karakter özellikleri bundan sonraki dönemde İslam dini esasları temelinde şekillenmiştir.

Böylece Alp insan tipi yerini gazi ve veli insan tipine bırakmıştır. İslam'ın yayılması için mücadele eden, "yiğit, cesur ve cömert" kişilere "gazi"; olgun, kâmil bir insan olabilmek için kendi nefsiyle mücadele eden kişilere "veli" denilmiştir (Akyüz, 2018).

Türklerde kabul gören karakter özellikleri edebi eserlere de yansımıştır. Balasagunlu Yusuf tarafından 1069'da yazılan ve Kaşgar'da hükümdar Hasan bin Süleyman Aslan Han›a" sunulan Kutadgu Bilig" Mutluluk veren bilgi" isimli eserde kişiler arasında ki konuşmalardan oluşmaktadır:

Küntoğdı: Adâleti temsil eden hükümdar

Aytoldı: Bilgeliği temsil eden vezir

Öğdülmüş: Akli temsil eden kişi: vezirin oğlu

Odgurmuş: Kanaati temsil eden kişi: vezirin akrabası

Aytoldu oğluna; kalbini ve dilini doğru tut, Allah›a kullukta kusur etme, alçakgönüllü ol, dünyaya tamah etme, kimseye zulmetme, daima iyilik yap, başkalarını kıskanma, çok yemek yeme, şarap içme, zina etme, öfkeli olma, kadere razı ol, dürüstlükten sapma diye vasiyet etmiştir. Kutadgu Bilig'de bireylerin ahlaki tutumlara sahip olması mutluluğun temel şartı olan bilgili olmak gösterilir. Çok ilginç bir mısra şöyle der; "Bilgi ile göğe yol bulunur" (Hacip, Kutadgu Bilig, 2002).

Bu dönemlerde yazılan edebi eserlerden Kaşgarlı Mahmut'un" Divan-ü Lugat-ıt Türk", Ahmet Yesevi'nin "Divan-ı Hikmet-ı ", Edip Ahmet'in " Atabetü-l Hakâyık" adlı eserlerde özellikle Türk milletine nasihatler vererek gelecek nesillere karakter ve değerler eğitiminin temel kilometre taşlarını kaleme alarak asırlar sonrasına bu değerleri miras bırakmışlardır.

Karakter eğitimi açısından baktığımızda, Selçuklu devletinde eğitime, bilime önem vermişler ve özelliklede ülkenin her tarafına medreseler açmışlardır. Ahilik gibi bir yaygın eğitim kurumu açarak; küçük esnaf, usta, çırak, kalfaları içine alan onların dayanışmalarını, mesleklerinde dürüstlük ve özenle yapmalarını ayrıca eğitimlerini amaçlayan bir lonca teşkilatı kurmuşlardır. Ahilikte temel kaidelere baktığımızda;

Üç şey açık, üç şey kapalı olmalıdır:

Elin açık olmalı(cömert olmalı)

Kapısı açık olmalı (konuksever olmalı)

Sofrası açık olmalı(aç geleni doyurmalı)

Gözü kapalı olmalı(kimseye kem gözle bakmamalı)

Dili bağlı olmalı(kimseye kötü söz söylememeli)

Beli bağlı olmalı(kimsenin ırz, namus, haysiyet ve şerefine göz dikmemesi) (Akyüz,2018).

Millî, manevi ve kültürel değerlere sahip, bu değerleri kavrayan ve saygı duyan; şahsına ailesine, topluma ve yaşadığı çevreye, faydalı olan, işbirliği ile çalışan, hoşgörülü ve paylaşmayı ve dayanışmayı bilen, bireysel ve toplumsal problemleri tanıyan ve bu sorunlara alternatif çözüm önerileri oluşturan, üretken, çalışkan bireyler yetiştirilmesini sağlamak" şeklinde ifade edilen değerlerin tarihimizde yer alan ve bazen Mevlana'nın "Mesnevisinde", bazen Yunus'un "Rısalet-ül Nüshiyye'sinde" bazen Hacı Bektâş-ı Velî'nin" Makâlat'ında bazen de Âşık Paşanın "Garipnamesin'de" Türk toplumunun "karakter ve değerler" eğitimini kapsayan eşsiz eserler kaleme alarak toplumumuza dünden bugüne gelecek nesillere değerlerin aktarılması hususunda Türk eğitim tarihinde iz bırakan çok önemli eserleridir.

Osmanlı dönemine baktığımızda ise; Osmanlı döneminde ahlak eğitimi çok önemli bir öneme sahiptir. Eğitimin mihenk taşı olarak "güzel ahlak" ilkesi kabul edilmiştir. Ahlak anlayışı inanç sistemimizin olmazsa olması olup bu dönemde tüm derslerin içeriğinde ahlak eğitimi tema olarak alınmıştır. Tanzimat dönemi ahlak eğitiminin temeli İslam dinine dayalı iken, II. Meşrutiyet döneminde verilen ahlak eğitimi hem içerik hem de kaynak olarak önceki dönemlerden farklı bir yapıya sahiptir. Bu dönemlerde her alan da etkisini gösteren batı kültürü ahlak eğitiminde etkisini göstermektedir. Batılılaşma, II. Abdülhamit döneminde okul türlerinden öğretim programına, ders kitaplarına kadar birçok alanda eğitimde hâkim olmaya başlamıştır. Bu döneminde devletin güçlenmesinin ancak İslam ahlâkının güçlenmesiyle mümkün olacağına inanılmaktaydı. Bundan dolayı bu dönemde ahlâk eğitimi konusunda oldukça yoğun çalışmaların yapıldığı görülmektedir.

II. Abdülhamit döneminde en fazla eğitimde yenilik yapılan bir dönemi kapsamaktadır ki özellikle; okulların ders programı değişiklikleri yapılmış ve sık sık birden çok komisyonlar kurularak eğitimde yeniliklere devam edilmiştir. Kurulan komisyonların çalışmaları neticesinde, okullardaki din ve ahlâk derslerinin azlığından dolayı ahlâklı bir neslin yetişmediği kararı ortaya çıkmıştır. Başta II. Abdülhamit'in isteği ve komisyonların çalışmasıyla okulların ders programlarında din ve ahlâk ders saatleri artırılmıştır. II. Abdülhamit döneminde ahlâk eğitimi ile ilgili izlenen bir başka yöntem ise okullar için kitap basımı şeklinde olmuştur. Bu dönemde özellikle hükümetin kontrolünde oldukça fazla kitap basılmıştır. II. Meşrutiyet döneminde ise ahlâk eğitiminin temelini batı tarzı ahlâk ve pozitif akıl oluşturmaktadır. Bu dönemde verilmekte olan ahlâk eğitimine bireyin kendisi, ailesi, vatan ve milleti ile bütün insanlığa karşı görevleri gibi konular da eklenerek ahlâk eğitiminin sınırları genişletilmiştir(Yazıbaşı,2014).

Cumhuriyet dönemi ile yetiştirilmek istenen insan tipi değişime uğramıştır. Cumhuriyet döneminde uzak hedef "çağdaş muasır medeniyetler seviyesine ulaşma" olarak belirlenmiştir. Bu uzak hedefe bağlı olarak yetiştirilmek istenen insan tipi bu hedefe ulaştıracak bireyler olarak belirlenmiştir. Cumhuriyet döneminde de dönemsel olarak yetiştirilmek istenen insan tipi politik yapıdaki ve dünyadaki

değişimlerden etkilenmiştir. Birinci cumhuriyet dönemi olarak adlandırılabilecek 1923-1938 döneminde "Millileşmeye" daha çok önem verilmiştir. "Akılcı ve milliyetçi" tanımlanacak olan Atatürk dönemi olarak ta adlandırılabilen bu dönemde eğitimin dayandığı temel unsur Türk milli kültürü ve milli kimliği olarak belirlenmiştir.

Sarıhan' (2009)'a göre; Cumhuriyetin hemen başında eğitimle ilgili çalışmalar devam etmiştir. 1920'de Maarif Vekilliği kurulmuş, 15 Temmuz 1921'de Ankara'da ilk Maarif Kongresi gerçekleştirilmiş, Mustafa Kemal Atatürk açılış konuşmasında yeni eğitimin "Doğu ve Batı etkilerinden uzak, milli kültüre dayanan", "ulusal" nitelikte olacağı açıklanmıştır. Bu kongre Kurtuluş Savaşı'nın Türk tarihinde ki yeri ne ise, bu savaşın en bunalımlı günlerinde toplanan bu kongrenin Türk eğitim tarihindeki yeri de odur.

Önce tevhidi tedrisat kanunu, ardından 677 Numaralı Kanunla tekke ve zaviyelerin kapatılması, şeyhlik, dervişlik, seyitlik, halifelik gibi unvanların yasaklanması da eklenince eğitimde köklü bir değişim gerçekleşmiş, Türk ahlakını şekillendiren ahilik, tekke ve medrese gibi kurumların insan karakterini şekillendirmedeki yetkisi hukuki anlamda son bulmuştur. Anayasaya "Laiklik" ilkesini getirmeye yönelik kanun teklifinin de kabulüyle Türk insanının karakterini şekillendirecek öğelerin Osmanlı kültür ve medeniyetiyle bağı kopmuş, istenen nitelikler farklılaşmıştır. Buna göre yeni Türk insan tipi dünyaya dönük, bağımsız bir vatandaştır. Hukukun kaynağını ilâhî olan değil, "toplum, hayat, felsefe ve ahlak" gibi beşeri olan oluşturmaktadır (Sırrı ve Memedoğlu,2015).

Bugüne geldiğimizde ise Türk Milli Eğitim Bakanlığı" Ahlak Eğitimi" yerine değerler eğitimi anlayışını yenilenen" ilköğretim müfredatına eklemiştir. Bu anlamda "Değerler Eğitimi" uygulamaları okullarda öncelikli bir konuma gelmiştir. 2010-2011 Eğitim Öğretim Yılı içinde il milli eğitim müdürleri toplantılarında Değerler Eğitimi'nin okullarda "uygulanma" koşulları ve yöntemleri konusu üzerine tartışmalar yapılarak; Değerler Eğitimi" konusunun, 2012-2013 eğitim-öğretim yılında öncelikle okulöncesi, ilk, ortaokul okullarında öğrenim etkinliklerinin merkezine yerleştirilmesi gündemdeki yerini almıştır. Milli Eğitim Bakanlığı eğitim programlarına değerleri eğitimini "Yenilenen Müfredatlar da Değerler ve Değerlerle İlişkili Tutum ve Davranışlar" olarak tablo halinde yayınlanmıştır(Meb,2017).

DEĞERLER	Değerlerle İlişkili Bazı Tutum ve Davranışlar
ADALET	Adil olma, eşit davranma, paylaşma…
DOSTLUK	Diğerkâmlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma…
DÜRÜSTLÜK	Açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, güvenilir olma, sözünde durma…
ÖZ DENETİM	Davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme…
SABIR	Azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme
SAYGI	Alçakgönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme…
SEVGİ	Aile birliğine önem verme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma, vefalı olma…
SORUMLULUK	Kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme…
VATANSEVERLİK	Çalışkan olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme…
YARDIMSEVERLİK	Cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma…

Milli Eğitim Bakanlığı "Değerler Eğitimi" ile ilgili amacı: Türk Millî Eğitim Sistemi'nin temel amaçları arasında öğrencileri hem bedenen ve ruhen sağlıklı, mutlu ve geleceğe umutla bakan, her şeyden önce iyi insan ve iyi vatandaş olma meziyetlerine sahip, bilgi, beceri, değer, tutum, davranışlarına sahip bireyler yetiştirmektir. Bu bağlamda köklü bu değerlerin eğitim süreçleri içerisin de kazandırılması ve yeni nesillere aktarılması gelecek neslin değerlerine sahip çıkması adına önemli bir adım olacaktır.

1.1.Türk Eğitim ve Kültür Tarihinde Değerler Eğitimi İle İlgili Örnekler

Türklerin gerek destanlarında, gerek halk hikâyelerinde ve hatta en geniş anlamıyla hayatlarının tüm alanlarında, Türk kültürünün ortak unsurlarını bulmak mümkündür. Bu ortak nitelikler, aynı zamanda Türk kimliğinin oluşmasına ve dünyanın dört bir yanına yayılmış olan Türk kavimlerinin ortak bir kültürel kimlik oluşturmasına etki etmiştir. Bireysel kahramanlık hikâyelerindeki ortak motifler ile toplumun öncüsü olanlar ve devlet adamlarının taşıdığı değerler, Türklerin kolektif bilincinin oluşmasında paralel bir anlama sahiptir. Bu nedenledir ki, Türk milleti tarihin bütün dönemlerinde demografik anlamda yaşamış olduğu hareketliliğe rağmen, ortak kültürel kodlarını muhafaza etmeyi başarmıştır. Türklerin

demografik dinamizmle paralel olarak kültürel bütünleşmeyi de sağladıkları anlaşılmaktadır. Bu durumu ifade etmek üzere, güçlü bir Türk Kültürel Kimliğinin olduğu söylenebilir. Ancak burada vurgulanması gereken en önemli nokta tarihi olarak bu olguların ortaya çıkarılmasından öte, bu hususların dünyanın farklı kıtalarına yayılmış olan Türklerin ortak kimlik oluşturma ve bütün dünyanın ihtiyacı olan düzen ve adalet ilkelerine dayanan ortak bir medeniyet kurmak amacına bir katkı sağlamasıdır (Özkul,2015).

Akyüz(2018)'e göre; "Türk Eğitim Tarihi" en eski tarihlerden günümüze kadar Türk milletinin ürettiği, benimsediği, geliştirdiği, eğim ve öğretimle ilgili düşünceleri, kurumları uygulamaları ortaya koymak, insan yetiştirme düzenini ve nasıl bir insan tipi yetiştirilmeye çalışıldığını araştırmak, Türk toplumlarının mutluluğu ve mutsuzluğu ile eğitim ve öğretimlerinin ilişkisini artırmak bugün ki eğitim sorunlarımızın en iyi biçimde çözebilmek için geçmişten bir takım dersler çıkarılıp çıkarılmayacağını tartışmaktır Kuşkusuz geçmiş tecrübelerden ders çıkarılıp onlardan günümüzde yararlanılması kolay değildir.

Türk eğitim tarihinde, çok önemli şahsiyetler vardır. Bu eğitimcilerimiz ve görüşleri öğrencilerimize tanıtılmalı ve geçmişi ile gurur duyan bir gençlik yetiştirilmelidir. Türk eğitim tarihi, en eski tarihlerden itibaren Türk Milleti'nin öğretmenlere, eğitimcilere, dünya çapında düşünürlere sahip olduğunu göstermektedir. Bu eğitimciler, örgün ve yaygın eğitim yoluyla öğretim ve eğitim yapmışlar ve yüzyıllarca boyunca oluşan kültür ve değerlerimizi eğitim yolu ile gelecek nesle aktarmışlardır.

Değerler dünyaya, hayata anlam verir. Ona insanı bağlar. İnsanı yüceltir. Bir kültürün, bir topluluğun, bir bütünün parçası kılar. Değerlerin yaşandığı, kırılmadığı toplumlar sağlıklı toplumlardır. İdeallerimiz var olduğu, huzur ve sükunun, insani olanın, şefkatin yardımlaşmanın hayatta olduğu toplumlardır. Eğitim ve kültür tarihimize baktığımızda değerler eğitimi ile ilgili örnek model olacak düşünüler, yazarlar, şairler, sanatçıları görmekteyiz. Gençlerin, kendi değer kahramanlarını, yaşıyor gibi tanımalıdırlar. Dede Efendi'yi, Fuzili'yi, Ziya Paşa'yı, Alparslan'ı kültür ve medeniyetimizin her sahasında yetişmiş değerlerimizi tanımayanlar , "sanatkârı ve sanat eserlerini, belirli bir zihniyetin, hayatın ve kültürün var ettiğini nereden bilsinler. Sanat, sanatkâr ve bu konulardaki oluşumlar en derin taraflarıyla değerler gömülür. Sanatkâr gelişi güzel biri değil "lahuti sesi çıkaran bir musikişinastır (Tozlu,2003).

Türk Eğitim ve Kültür Tarihinde Değerler Eğitimi İle İlgili Örneklerin aktarılmasında Türk kültür ve değerlerini konu alan yazılı, sözlü materyaller kullanılmalıdır. Özellikle tarihe mal olmuş kahramanlarımız, şairlerimiz, düşünürlerimiz, asırlardan günümüze ulaşan edebi eserlerimiz; destanlarımız, masallarımız, hikâyelerimiz ve değişen teknolojik gelişmeler bağlamında medya kullanılarak çizgi filimler, animasyonlar, ya da diziler yapılarak değerlerimizin aktarımı yapılabilir.

Özellikle eğitim ve kültür tarihimizden" değerler eğitimi" ile ilgili örnekler yine bu toplumun mihenk taşı on bin yıllık köklü tarihimizden seçilmelidir. Bu bağlamda değerler eğitimini yaşam felsefesi haline getirecek etkinlikler yapılmalıdır. Bu etkinliklerin temaları nasıl oluşturulması hususunda kısa bilgi verecek olursak;

- Milli Eğitim Bakanlığı, değerler eğitiminde çizgi film karakterlerinden yaralanabilir. Çocuklar tarafından en çok izlenen bir çizgi film belirlenerek, bu çizgi filmin tüm bölümleri değerler eğitimi açısından incelenebilir. Yerli yapım çizgi filmlerin değerler eğitimi bakımından zenginleştirilmesi gerekmektedir. Yerli yapım çizgi filmlerin sayısının arttırılarak, çocukların kendi kültür ve tarihini ve tarihe mal olmuş kişileri canlandırarak daha iyi anlamaları sağlanabilir.
- Türk kültür tarihinin hafızası olan Dede Korkut Hikâyeleri de ortaöğretim öğrencilerine tavsiye edilen kitaplardan biridir. Dede Korkut Hikâyelerinin içerdiği kültürel ve ahlaki değerleri ile değerler eğitiminde de kullanılabilecek bir kaynak olarak kullanıla bilinir.
- Dede Korkut Hikâyeleri" Türk Edebiyatı'nın başyapıtlarından biri olduğundan tüm eğitim kurumlarının kütüphanelerinde yeterli sayıda yer alması sağlanmalıdır.
- Ders kitabı hazırlayacak olan yazarlar, Dede Korkut Hikâyelerinden alacakları metinleri öğrencilerin bulundukları sınıfların özelliklerini dikkate alarak seçmelidir.
- Dede Korkut Hikâyelerinden ders kitaplarına alınan metinlerde konu bütünlüğünün bozulmamasına özen gösterilmelidir.
- Millî Eğitim Bakanlığı tarafından öğretmen ve öğrencilerin kullanımı için Dede Korkut Hikâyeleri hakkında bilgisayar destekli öğretim materyalleri hazırlanarak öğrencilerin eseri daha iyi anlaması sağlanmalıdır.
- Değerler, üretildikleri toplumun dilini ve değerlerini kapsayan, etkileyicilik gücü yüksek edebiyat ürünlerinden faydalanılarak yerleştirilebilir. Değerleri örnekleme gücü düşünüldüğünde masalların değerler eğitiminde kullanılmaması kabul edilemez. Bu yüzden masallar değer eğitiminde sıklıkla yararlanılması gereken kaynaklardır.

- Masal türünün değer öğretiminde kullanılabilecek zengin bir kaynak olduğu gerek öğretmen yetiştiren okullarda gerek iş başındaki öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerinde paylaşılmalı ve bu konuda farkındalık oluşturulmalıdır. Gelecek nesilleri yetiştiren öğretmenlerin bu konuda duyarlılık geliştirmeleri gereklidir.

- Değerleri örnekleme gücü yüksek olan masalların ders kitaplarında kullanılması faydalı olacaktır. Okudukları metinler sayesinde dil, kültür, değer öğrenen öğrencilerimizin bu metinler sayesinde masal dünyasına girmeleri de kolaylaşacaktır.
- Değer aktarımında masal kaynakları kullanılırken yazınsal olduğu kadar görsel ve işitsel materyaller de kullanılmalıdır. Bu yüzden masal seslendirme çalışmalarına hız kazandırılması gerekmektedir.
- Gelenekte ailenin en deneyimli ya da en yaşlı kişisinin dizi dibinde, tüm aile dinlenilen masallar, aile içi paylaşımı ve bağlılığı artıran bir tür olma yönüyle de dikkat çeker. Masallar aile sohbetlerine tekrar dâhil edilmelidir. Bu yolla değer eğitiminin ailede gerçekleşmesi de sağlanacaktır. Günümüzde artan aile içi iletişimsizliklerin giderilmesi de bu yolla mümkün görülmektedir.
- Masal metinlerindeki gerçeküstü ve fantastik imgeler masalların sinemaya aktarımını kolaylaştıracaktır. Masalların sinemaya aktarımı bu önemli hazinenin gelenekte olduğu gibi gelecekte de devamını sağlamasına yardımcı olacaktır.
- Masallar değerler eğitiminde kullanılırken mevcut zıtlık ve zengin ironilerden de yararlanılmalıdır. Çünkü bu zıtlık ve ironiler değerlerin aktarılmasında ve yerleştirilmesinde mühim rol oynayacaktır.
- Masallar her yaşa hitap etmesinin yanında bilhassa çocukların ilgisini çeken kaynaklardır. Bu durum göz önüne alınarak masallar çocukların takip etmekten zevk duyduğu çizgi filmlere dönüştürülebilir. Bu sayede değerlerin erken yaşlardan itibaren iletimi mümkün olacaktır.
    - Değerler eğitimi açısından sözlü edebiyat ürünleri masallar, mitler efsaneler değer açısından zengin içeriklere sahip olması ve çocukların dikkatini çekmesi açısından önemlidir.
    - Masallar hem kültürel değerlerimizi gelecek nesillere aktarılması, öğretilmesi ve benimsetilmesi adına büyük önem taşımaktadır. Dürüstlük, sabır, adalet, eşitlik, bağlılık gibi evrensel değerlerin kendilerini en güzel masallarda dile getirdiğini masalların eğitimsel toplumun kültürel ve ahlaki kurallarını hayal ürünü motiflerle ve gerçeküstü kahramanlarla dinleyiciye ulaştırıla bilinir. Masallar vasıtasıyla çocuğa ileride sahip olacağı pek çok değer telkin edilir: Kahramanlık, dürüstlük, aklını kullanma, gibi. Masallar adalet, doğruluk-dürüstlük, iyilik, güzellik, sabırlılık, merhamet, vb. değerlerimizi ön plana çıkarır. Adalet, merhamet, sadakat, cömertlik, ihanet gibi doğrudan doğruya insan karakterini yansıtan hususların masallarda çok fazla işlendiğini görmekteyiz. Her milletin eğitim sisteminin kendine has değerler üzerine kurulduğu ve millî bir özellik gösterdiği göz önüne alındığında değerler eğitiminin de milletimizin kültür kodlarını taşıyan masalar üzerinden verilmesinin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Türk kültür tarihimize baktığımızda yüzlerce düşünür, bilim insanı, filozof, şairler, bestekârlar vardır. Değerlerin aktarımında bu motifleri de kullanabiliriz. Şöyle ki: Mevlânâ'nın eserlerinde yer alan dini, milli ve toplumsal değerler her düzeyde eğitim ve öğretim alan çocuklara da somutlaştırılarak öğrencilere kavratıla bilinir.

- Mevlana eserlerinde hikâye tabanlı öğrenme yöntemi, drama ile canlandırma yöntemi, örnek-olay soru-cevap yöntemi ve düz anlatım yöntemi kullanılarak öğrencilerin etkinliğe dayalı bir öğrenme modeli oluştura bilinir.

  Mevlana'nın özellikle mesnevisinde ki hikâyelerin ortak temaları olan; "temel doğruluk, dürüstlük, iyilik, adil olma, akıl, sevgi, hoşgörülü olma vb. gibi olumlu değerlerin benimsetilirken aynı zamanda, yalan söylemek, kötü huylu olmak, ikiyüzlülük, hırs, kin, öfke ve cahillik gibi çocuklarda oluşturacak olumsuz değerlerden ısrarla kaçınılması gereği üzerine durulması anlamlı bir öğrenmeye yol açacaktır. Sonuç olarak, Mevlana'nın eserlerindeki değerlerin genç nesillere aktarımını, günümüz modern öğretim yöntem ve teknikleri ile kullanılarak öğrencilerde değerler daha zevkli hale getirile bilinir.

Osmanlı devletinde hem yetişkinlere hem de çocukların eğlence ve eğitim amacıyla sergilendiği orta oyunu, meddah ve özellikle karagöz oyunları artık değer aktarımı ve karakter eğitimi gibi yaklaşımların da önemli bir aracı haline gelmektedir.

- Oyunlarla hem yetişkinlere hem de çocuklar eğlendirilirken hem de eğitici mesajlar verilmektedir. Geçimsiz duran ancak çok iyi iki dost olan Karagöz ve Hacivat dostluklarıyla ve çekişmeleriyle saygı, sevgi, yardımseverlik, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, hoşgörü, misafirperverlik gibi birçok değerin aktarımını da drama yöntemi ile öğrencilerin hem eğlenmesi sağlanır hem de değerlerin aktarımını anlamlı kılmaktadır.

Kültürün ve değerlerin aktarımı ise ancak eğitimle gerçekleşebilir. Eğitimde kullanılacak kitaplar ve metinler kültürün aktarımına hizmet ettiği ölçüde doğru seçilmiş metinlerdir. Öğrencilerin değerlerinin gelişmesine hizmet etmeyen kaynakların yerine eğer mümkünse onları hem ahlaki hem de sosyal yönden geliştiren kaynakların kullanılması, eğitimin kültür aktarımı işlevinin gerçekleşmesini sağlayacaktır. Millî ve manevi değerlere, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal ve estetik değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesinde kullanılacak eserlerde özellikle yer alan metinlerde dört temel dil becerisine (dinleme, konuşma, okuma, yazma) yönelik etkinlikler hâlinde düzenlenerek ders kitaplarına alınması anlamlı bir öğrenmeyi sağlar.

Öğrencileri kaliteli edebi eserleri ile buluşturmak, onların gerek bilişsel gerek duygusal gelişimlerini sağlamak ve onlara okuma kültürünü kazandırmak açısından büyük öneme sahiptir. Türk kültürünü, değerlerini, estetik anlayışını, konu alan milli değerlere öncelik vermeli ve bu bağlamda yazılmış geçmişten günümüze kadar gelen eserlerin okutulmasına özen gösterilmelidir. Yerli, milli bir fikir ve sanat dünyası kurmak bu yazılan eserlere bu açıdan bakmak, onları bu yönleri ile genç kuşakları "değerlerle" buluşturmak zorundayız.

1.2.Türkiye'de Değerler Eğitimi Uygulamaları ve Araştırmaları

Değerler eğitimi soyut kavramlardan oluşan bir yapıdır ve bilişsel süreçteki eğitimlerin yöntem ve stratejilerden farklı bir yöntem ve stratejiye sahiptir. Çünkü değerler eğitimi, duyuşsal alana hitap eder. Bilişsel süreçte bilgi, kavram, becer" ve metotlar çeşitli yöntemlerle öğretilebilir. Değerlerde ise sadece bilgi, kavram, beceri ve metotların öğretilmesi yeterli değildir. Bunun yanında değerlerin bireyler tarafından kabullenilmesi, yaşantısıyla ve düşünceleriyle özdeşleştirilmesi ve davranışa dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu yüzden değerler eğitiminin etkinlik temelli olarak uygulanması, ilgili değerin benimsenmesini kolaylaştıracaktır(Aktepe V. Tahiroğlu. M, 2016).

Değerler eğitimini öğrencilere aktarmak amacıyla gerek okulda gerekse okul dışında hangi tür etkinlikler, yöntemler, teknikler kullanılmalı ki öğrenciler bu değerleri kavrayabilsinler. Bu etkinliklerden örnekler verecek olursak:

- Okullarda duvar gazetesi çıkarılarak her öğrencinin katılımı sağlanmalı, konu ile ilgili güzel söz, afiş ve sloganlar öğrencilerin görüleceği yerlere asılmalı. Okula alanında topluma mal olmuş örnek(sanatçılar, yazarlar, şairler konuşmacılar getirilmeli. Okullarda veli ve öğrencilere yönelik seminerler düzenlenmeli(öğrenci velilerin meslekleri ile ilgili örnek etkinlikler yapmalarına fırsat verilmeli).Öğrencilerin aile fertlerinden olan değerlerin aktarımında çok önemli bir yere sahip olan "büyük baba ve büyük anne"-ler etkinliklerde kullanılmalı. Öğrenciler arasında kitap okuma etkinlikleri düzenlenebilir. Devletin tüm kurumları özellikle de STK'larla ile işbirliği içerisinde etkinlikler yapılmalıdır. Yarışmalar: şiir yazma, şiir okuma, hikâye yazma, hikâye okuma, karikatür çizme, afiş hazırlama, kompozisyon ve resim yarışmaları yapılabilir. Değerler ile ilgili alan ziyaretleri yapılabilir. Huzurevi, yetiştirme yurtları, hayvan barınakları, kardeş okul, ihtiyaç sahipleri, önemli mekânlar ziyaret edilebilir.
- Bıçak (2016) göre ise; "Değerler Eğitimi" ile ilgili yapılacak uygulamalarla ilgili önerileri şunlardır;
- Milli Eğitimi Bakanlığı'nın ders kitaplarının haricinde değerler eğitimi ile ilgili film, resim, afiş, sloganlar, vb. ders materyali hazırlaması ve eğitim-

öğretim yılı boyunca okullara göndermesi, değerler eğitiminin etkili yapılmasına katkı sağlayabilir.

- Değerler eğitiminde özellikle etkinliğe dayalı yöntem ve teknikler tespit edilmeli ve uygulanmalıdır. Bu yöntem ve teknikler MEB tarafından oluşturulacak ortak bir web tabanına yüklenilerek herkes tarafından erişimi açık kullanılması sağlanmalıdır.
- Sosyal medya, televizyon ve radyo kanallarında değerler eğitimi ile ilgili kamu spotları hazırlanmalıdır. Medyada değerler eğitimini konu alan tüm programlar desteklenmeli.
- Değerler eğitimi konusunda akademik çalışmalar artırılmalı ve projelerle desteklenmelidir.
- Ailelere çocuklarına nasıl model olacakları konusunda hayattın içinden örnekler seçilerek bu alanda uzman kişilerce seminerler ve konferanslar verilmeli.
- Değerler eğitimi; okul, aile, öğretmen iş birliği ile yapılmalı
- Değerler eğitiminde ders kitaplarıyla sınırlı kalmayarak öğretmenlerin dersler dışında tiyatro, drama, oratoryo, seminer, uygulamalı eğitim, huzurevi ziyareti, gibi kültürel faaliyetlerden faydalanmaları değerlerin kazanımında etkili olacaktır.
- Öğretmenler değerler eğitiminde rol model olma konusunda sorumluluk değeri kadar, eşit olmak, yardımlaşma ve işbirliğine, güvenilir olmak ve vatandaşlık bilinci gibi değerlerle de örnek olmalıdır. Öğretmenler, değerler eğitimi panosunu daha görsel bir şekilde düzenleyerek öğrencilerin dikkatlerinin çekilmesini sağlamalıdır.
- Amaçlanan değerleri kazandırılıp kazandırılmadığı konusunda belirli dönemlerde ölçmeler yapılmalı, kazanım düzeyleri yeterli bulunmadığında ise ek çalışmalar yerine getirilmelidir. Öğrencilerin örnek davranışları mutlaka ödüllendirilmeli

Özellikle değerler eğitiminin okullarda sınıflarda öğretmenler tarafından yapılan yöntem ve tekniklerden örnekler verecek olursak:

- Anlatım Yöntemi, Ödevlendirme, Canlandırma, Drama, Grup çalışmaları
- Pano hazırlama, Öğrenci sunumları, anlatımları, Konuyla ilgili şiir, öykü masal belirlenmesi, İşlenen değerle alakalı film izletmek ve sesli yayınlardan istifade etmek, Konuya ışık tutacak otobiyografilerin seçilmesi-Yap-boz teknikleri kullanmak, Okul içi ve okul dışı geziler. Etkinliklerde kullanılacak yöntem ve tekniklerdir. Bu bağlamda, değerler eğitimini öğrencilere kavratmak amaçlı yapılacak tüm etkinliklerin yaparak yaşayarak öğrenme odaklı yapıldığında daha kalıcı olduğunu görmekteyiz.

1.2.1. Üniversitelerde "Değerler Eğitimi

Değer eğitimi konusunun çalışmalarının en fazla eğitim bilimleri enstitüsü tarafından yapıldığı, araştırmaların çoğunlukla anabilim dalları incelendiğinde ise ilköğretim anabilim dalında yoğunlaşma olduğu, çalışmaların uygulamadan çok betimlemeye yönelik olduğu, tespit edilmiştir. Çocuklarla doğrudan yapılan araştırmaların sayısının fazla olduğu ancak yetişkinlerle olan çalışmaların sınırlı olduğu, daha çok çeşitli eserlerdeki (öykü, mesnevi, hikâye, roman, şiir, mesnevi, safahat) değerleri inceleyen ve bu değerleri ön plana çıkaran çalışmalara rastlanmıştır. Eğitimci ve eğitim yöneticilerine yönelik öneriler içeren çalışmaların fazla ancak değerler eğitiminde çevreye (medya, sivil toplum vs.) yönelik öneriler içeren araştırmaların en az oranda bulunduğu, konu olarak daha çok edebi eserlerdeki (öykü, mesnevi, hikâye, roman, şiir, mesnevi, safahat) değer algısına yönelik araştırmalara rastlandığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Bu araştırma sonuçları dikkate alındığında değerler eğitiminin ülke genelinde daha iyi anlaşılması, toplumsal ve bireysel farkındalığın arttırılabilmesi için akademik alanda yapılan araştırmaların sayısının arttırılması bu anlamda çok önemlidir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde en fazla önerinin değerler eğitiminde eğitimci ve eğitim yöneticilerine yönelik öneriler olduğu görülmektedir. Bununla birlikte çalışmalarda değerler eğitiminde çevreye (medya, sivil toplum vs.) yönelik önerilerin en az olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle çalışmaların çeşitlendirilmesi, çalışma gruplarının ve içeriğinin farklılaştırılmasının yanında farklı disiplinlerle iş birliği içerisinde yürütülmesinin ve bu yönde çalışmaların artırılmasının da yararlı olacağı düşünülmektedir. Özellikle çocukların doğrudan yer aldığı ve ailelerin de katılımının sağlandığı çalışmaların gerçekleştirilmesi değerler eğitimi konusundaki eğitsel ve toplumsal farkındalığa daha fazla katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Kapkın, Çalışkan ve Sağlam,2018).

"Türkiye'de Değerler Eğitimi Konusunda Yapılan Araştırmalar "adlı makalede ise değerlerle ilgili yapılan birçok araştırmaların temaları birbirleri ile paralellik göstermektedir. Şöyle ki bu araştırmanın içeriğine baktığımızda şu özellikler göze çarpmaktadır;

- Değerler eğitimi ile ilgili yapılan araştırma sonuçlarını bakıldığında özellikle bu araştırmalarda da internet ve kütüphane ortamında yapılan araştırmada çok sayıda olduğu görülmektedir.
- Araştırmaların büyük çoğunluğu sosyal bilimler alanlarında ve daha çok ilköğretim kademesinde yapılmıştır.
- Bu araştırmaların genellikle değerler eğitiminde kullanılan araçlar, değerler eğitimi ile ilgili öğretmen görüşleri, değerler eğitimi programı ve değerler eğitiminin öğrencilerin gelişimleri ile ilgili oldukları görülmektedir.

- Değerler eğitimi ile ilgili gerçekleştirilen araştırmalarda farklı derslerle bütünleştirilen değerler eğitimi programının etkililiğine, değerler eğitimi ile ilgili yer verilen yeni yaklaşımlara, değerler eğitimi programları etkileyen koşullara ve değerler eğitimi programının uygulama boyutuna yer verilmiştir.
- Bu araştırmalarda genellikle kitapların, atasözlerinin değer eğitimi açısından değerlendirilmesi, kitap, atasözü, türkü ve semahlarla çocuk edebiyatı ürünlerinden nasıl etkili bir şekilde yararlanılması gerektiği gibi konulara yer verilmiştir.
- Değerler eğitiminin çocuk gelişimine olan etkilerini konu edinen araştırmalarda ise özellikle değerler eğitiminin çocukların duygusal ve sosyal gelişimlerine olan etkileri ele alınmıştır. Fakat değerler eğitiminin çocukların bilişsel, ahlaki gelişimlerine olan etkileri ile ilgili araştırma sonuçları da bulunmaktadır (Güçlü, 2015).

Bu bağlamda değerler eğitimi özelliklede toplumun kültürel, sosyal, felsefi tarihi referans alınarak aynı zamanda dünden bugüne ulaşan edebi metinler kullanılarak araştırmalar yapılmıştır.

Türkiye'de yapılmış ve Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi internet sitesinde kayıtlı tezler. Bu kapsamda "değerler eğitimi" anahtar kelimesini içeren bugüne kadar Türkiye'deki üniversitelerde yapılmış özet ve tam metinlerine ulaşılan tüm lisansüstü tezler bilgisayar ortamına kodlanarak aktarılmıştır. Taramalar sonucunda elektronik ortama aktarılan ve analiz edilen çalışmaların sayısı ve yıllara göre dağılımları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezinde Bulunan Lisansüstü Tezlerin Tez Türleri Açısından İncelenmesi

Tez Türü	f	%
Yüksek Lisans	321337	69,56
Doktora	84891	18,38
Tıpta Uzmanlık	53317	11,54
Sanatta Yeterlilik	1429	0,31
Tıp Yan Dal Uzmanlık	699	0,15
Diş Hekimliği Uzmanlık	275	0,06
TOPLAM	461948	100

Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezinde bulunan tezlerin tez türleri açısından incelediğimizde; 21 Haziran 2017 tarihi itibarı ile YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde kayıtlı 321 337 yüksek lisans, 84,891 doktora, 53,317 tıpta uzmanlık, 1,429 sanatta yeterlilik, 699 tıp yan dal uzmanlık ve 275 diş hekimliği uzmanlık olmak üzere toplam 461,948 lisansüstü tez bulunduğu belirlenmiştir.

Aynı araştırmada baktığımızda değerler eğitimi ile ilgili yapılan araştırmaların üniversitelerde anabilim dallarına göre dağılımları incelenirken tezlerin kapaklarındaki anabilim dalları dikkate alınmış ve en fazla çalışmanın %24,78 ile ilköğretim anabilim dalında yapıldığı, çalışmaların %23,01'inin Türkçe eğitimi anabilim dalında, %15,04'inin eğitim bilimleri anabilim dalında, %6,19'unun felsefe ve din bilimleri anabilim dalında yapıldığı, bunların dışında ilahiyat, eğitim yönetimi ve denetimi, felsefe, Türk dili ve edebiyatı gibi pek çok farklı anabilim dalları bünyesinde çalışmaların gerçekleştirildiği belirlenmiştir. Çalışmaların yapıldığı anabilim dalları incelendiğinde ilköğretim anabilim dalında yoğunlaşma olduğu görülmüştür. Araştırmaya dahil edilen lisansüstü tezlerde çalışılan grup ya da materyaller incelendiğinde çalışmaların % 72,65'inde öğrenciler (okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim öğrencileri)ile çalışıldığı, % 23,08'inde eğitimciler(öğretmen ve yöneticiler) ile çalışıldığı, % 4,27'sinde yetişkinler (ebeveynler) ile çalışıldığı belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlara bakıldığında çocuklarla doğrudan yapılan çalışmaların sayısının fazla olduğu ancak yetişkinlerle olan çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür(Kapkın, Çalışkan, Sağlam,2018).

Engin(2019)'göre ise; Değerler eğitimi ile ilgili yapılan tezlerin büyük bir kısmının %81'i yüksek lisans düzeyinde olduğunu, eğitim bilimleri enstitüsünde yapılan tezlerin oranı %57, sosyal bilimler enstitüsünde ise% 40 olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda bu alanda yapılan araştırmalarda kullanılan yöntemlerde özellikle nitel ölçme araçlarının kullanıldığını ve bu araştırmalarda tezlerin çoğunluğunda dokümanlardan veriler toplanarak yapılmıştır.

Sonuç olarak baktığımızda Türkiye'de "Değerler Eğitimi" ile ilgili yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin sayısının artması ile birlikte ve bakanlığın da bu konuda yapılan projeleri destekleyerek bu alanda ki çalışmaları teşvik etmesi değerler eğitimin öneminin arttığını göstermektedir. Bu yüzyılda teknoloji gelişimi ile birlikte çocuklarda dünden bugüne aktarılan değerlerin işlevselliğinin yitirdiğini" merhamet, adalet, hoşgörü kısacası insani değerlerin anlamını kaybettiği bu asırda değerler eğitim ile ilgili yapılan her türlü araştırma ve projeler geleceğini iyi insanlarını yetiştirme adına çok önemli bir yere sahip olacağı kanaatindeyiz.

Çocuklara kültür aktarımında bütünsel bir yaklaşım sergilenmelidir ve çocukların çok yönlü gelişimlerine katkı sağlanmalıdır. Kültür aktarımında ayrı bir derse ihtiyaç duyulmadan, örtük program anlayışıyla tüm derslerin içeriğinde ve eğitim öğretim faaliyetlerinde kültür aktarımına önem verilmesi gerekir. Örneğin bir Türkçe metinde, kadim kültürümüzün en kıymetli eserlerinden olan "Dede Korkut Hikâyeleri, Ergenekon Destanı, Manas Destanı" gibi metinlere yer verilmesi kültür aktarımı açısından önemlidir. Tarihimizi anlatırken tarihi olaylar içerinde kültür aktarımına da özen gösterilmesi gerekir. Bir matematik probleminde kültürel öğelere yer verilebilir. Dolayısıyla okul içinde ve dışında sürdürülecek tüm faaliyetlerde kültürel aktarım yapılmasına özen gösterilmelidir. Çanakkale

savaşında askerlerimize verilebilen yemekler yenilmesi, el sanatlarının tanıtılması ve müzelerin ziyaret edilmesi gibi kültür aktarımını sağlayacak etkinlikler kasıtlı olarak planlanmalıdır. Özellikle milli bayram kutlamalarında milli ve kültürel öğeler daha da fazla ön plana çıkarılmalıdır. Değerler eğitiminin nihai amacı; İslam ahlak ve edebini, Türklük bilinç ve şuurunu kazandırmak olmalıdır.

Değer, insanların çoğunluğu tarafından üzerinde uzlaştıkları ve paylaşılan gerçek davranış standartlarıdır. Değerler; sosyal hayatı düzenler, bireyler arası bağlılığı artırır. Değerler öğretilebilir ve öğrenilebilen olgulardır. Bu bağlamda, değerler eğitiminin amacı, çocuğun doğuştan getirdiği en iyi tarafı ortaya çıkarmak; kişiliğinin her yönüyle gelişmesini sağlamak; insani mükemmelliğe ulaşmasına yardımcı olmak; bireyi ve toplumu kötü ahlaktan korumak ve kurtarmak, bunun yanında iyi ahlakla donatmak ve devamını sağlamaktır.

Son söz olarak çocuklarımızı ülkemizin geleceği olarak görüp kültür ve medeniyetimiz çerçevesinde şahsiyet ve sorumluluk sahibi iyi insanlar olmalarını sağlayacak, Türkiye'nin meselelerine çareler bulacak ve Türk kültürüne büyük eserler kazandıracak bir bilinçle yetiştirmek millî bir dava olmalıdır.

KAYNAKLAR

- Aktepe,.V. Tahiroğlu .M(2016) "Değerler Eğitimi Yaklaşımları Ve Etkinlik Örnekler"
- International Journal of Social Science Doi number:http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2941 Number: 42 , p. 361-384, Winter III 2016.
- Akyüz, Y.(2108) "Türk Eğitim Tarihi" Pegem Akademi Ankara.
- Bıçak,.B.(2016)"Ortaöğretim Öğrencilerinin Okullarda Yürütülen Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi" Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi Journal of Research in Education and Teaching Kasım 2016 Cilt: 5 Sayı: 4 Makale No: 40 ISSN: 2146-9199.
- Eksi, H.(2003)."Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları". Değerler Eğitimi Dergisi, Vol.1, Nr.1, pp. 79-96.
- Genç, S. Z, Dağ, A. (Editörler) .(2019) "Karakter ve Değerler Eğitimi Farklı Bakışlar-Örnek Etkinlikler" Pegem Akademi Ankara
- Hacip, Y. H. (2002). Kutadgu Bilig (H. Çağbayır, Düzenleyen). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.s: 55-61.
- Hökelekli,H. (2010) "Modern Eğitimde Yeni Bir Paradigma "Değerler Eğitimi Yıl: 6 Sayı: 18.
- Kapkın. B, Çalışkan, Z Sağlam, M. (2018)" Türkiye'de 1999-2017 Yılları Arasında Değerler Eğitimi Alanında Yapılmış Lisansüstü Çalışmaların İncelenmesi" Değerler Eğitimi Dergisi Cilt 16, No. 35, s. 185-209, Haziran 2018.
- MEB (2017) "https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_
- Özkul,O .(2015). "Türk Kimliğini Oluşturan Ortak Kültürel Değerler" HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi © Cilt: 4, Yıl: 4, Sayı: 8 (2015/1) ISSN: 2147-3668.
- Sarıhan, Z. (2009). "1921 Maarif Kongresi", Milli Eğitim Bakanlığı. Ankara.
- Sırrı, V. Mehmedoğlu A .(2015) "Karakter Eğitimi: Dün, Bugün ve Yarın" Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi Vol. 4, No. 1, March 2015 , pp 121-144.
- Tozlu, N. (2003) "Eğitim Problemlerimiz Üzerine Düşünceler" Mikro Yayınları Ankara.
- Uçar, Ş. (2018) "Selçuklu Değerler Eğitimi Projesi (Sedep) İle İlgili Öğretmen ve Veli Görüşlerinin Değerlendirilmesi" Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi Konya.

- Yazıbaşı, M. A.(2014) "Klasik Osmanlı Döneminden Cumhuriyet'e Osmanlı'da Ahlâk Eğitim ve Öğretimi" İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi Cilt: 3, Sayı: 4, 2014 Sayfa: 761-780.

TÜRK KÜLTÜR HAYATINDA AİLE İLE MEDYA VE DEĞERLER EĞİTİMİ

Zeliha İlhan DOYMUŞ
TRT'de Ömür Dediğin Programı Yapımcısı

TÜRK KÜLTÜR HAYATINDA AİLE İLE MEDYA VE DEĞERLER EĞİTİMİ

Merhabalar ben Zeliha İlhan Doymuş TRT'de Ömür Dediğin adlı bir programın yapımcısıyım. 14 yıldır bu programı devam ettiriyorum. 2007'den itibaren. Ve bu programımızda da sizin şu anda üzerinde konuştuğunuz, tartıştığınız toplumsal değerler o kadar güzel ve açık medya aracılığıyla verilmeye çalışılıyor. Biliyorsunuz TRT'nin amaçlarından biridir eğlendirmek aynı zamanda bilgilendirmek ve biz de bu programla hem eğlendirelim hem de bilgilendirelim diyerek yola çıktık. Belgesel tarzında hazırlanan bir projedir bu. Burada aslında insanların hikâyeleri anlatılırken belli bir grup yaş almış insanların hikâyeleri anlatılırken bu hikâyelerden yola çıkarak da bir takım kaybettiğimiz, toplumsal olarak önemli olan değerlerimizi de televizyon aracılığıyla evlerimize, odalarımıza misafir etmekti, hedefimiz. Ve bu proje başladığında biz aslında acaba karşılık olur mu diyerek başlattığımız bu projenin birkaç yıl içerisindeki geri dönüşleri inanılmaz bir etki uyandırdı.

Yani projenin toplum tarafından karşılığı oldu ve karşılık buldu. Peki, toplumda karşılığı olurken neden toplum bu projeyi bu kadar çok sevdi? Neden hala ilk izlediği anın tadını ve heyecanını alıyor? Bunu bir araştırdık ve bu araştırmalarımızda gördük ki toplumda bir takım değerlerin bizi biz yapan, bizi diğer toplumlardan ayıran değerlerin bu proje içinde olduğu ve bu projeyle evlere geldiği, bu projeyle insanlar kendilerini bu değerlerin ve projenin içinde bulmaya başladıklarını gördük. Dolayısıyla demek ki bizim toplumumuz bizim vermek istediğimiz değerleri alıyor ve ihtiyacı olduğunu hissettiriyor. İhtiyaç deyince şöyle dememek lazım ama bizi biz yapan değerler şöyle etrafımıza baktığımızda diğer ülkelerle kıyaslama yaptığımızda bazı değerlerimizin zamanla yok olduğunu ya da yok olmaya başladığını görüyoruz. Ve bunlardan biridir ki büyüklerimize saygı, büyüklerimize sevgi ve onları koruma onlara değer verme. Bunu bu projeyle gerçekleştirmeye çalıştık. İnsanlara şunu verdik. Dedik ki hepimiz bir gün yaşlanacağız.

Hepimiz bir gün bu yolun yolcusu olacağız. Lütfen yaşlanmadan yaşlılığı öğrenelim. Yaşlanmadan yaşlılığın içindeki psikolojik ve sosyolojik değerlendirmeleri yapalım. Yaşlı ne ister? Ne düşünür? Ne bekler? ya da biz yaşlıya ne verebiliriz? Nasıl yaklaşabiliriz? Ya da ileride biz yaşlandığımızdaki süreç nasıl işleyecek? Bütün bunları bu projeyle vermeye çalışıyoruz. Projede insanlar kendilerini anlatıyorlar. Yaşam hikâyelerini anlatıyorlar. Hikâyeler anlatırken de bazı duraklarda nefes alıyoruz, bekliyoruz, duruyoruz. Onların deneyimlerinde ve tecrübelerinde bir soluklanıyoruz. İşte onların yaşadığı deneyim ve tecrübeler, istiyoruz ki izleyicide de bir takım ışıklar uyandırsın. Yaşanmışlıkları görsünler ve kendileriyle özdeşleştirsinler. Kendi yaşamlarına aktarsınlar istiyoruz. Ve bunu bir şekilde program olarak başardığımızı düşünüyoruz.

Tabi şu anda değerler eğitimine katılan birçok konuşmacı bunun akademisyen boyutuyla, yazılı ve kitabi boyutuyla anlatmaya çalıştığı araştırmaları eşliğinde. Fakat ben bu değerler eğitiminde yaşanmışlıklarımı ve paylaşımlarımı sizlere aktarmaya çalışıyorum. Yaşadığım, gördüğüm ve deneyimlediğim olayları sizlere aktararak inşallah sizlerin de farkındalık yaratabileceğim olgular oluştururum üzerinizde. Ben bu proje kapsamında şunu öğrendim. Toplum değerler bütünüdür ve bu toplumu toplum yapan da değerlerdir. Değerlerini kaybeden toplum, toplum olmaktan çıkar. Ve bunu tabi yaparken de eğitim kuruluşlarıyla birlikte, hocalarımızın da biraz önce değindiği gibi medya, kitle iletişim araçları da bu konuda etkin bir rol oynuyor.

Bugün medya sadece televizyondan ibaret değil. Sosyal medyanın, sanal ağların da içinde olduğu çoklu medyadan bahsediyoruz ve bu medya içerisinde çocuklarımızı, gençlerimizi ve insanlarımızı bu kültürel değerleri de kaybetmeden onun içinde yoğurmaya çalışıyoruz. Bu çok ama çok toplum olarak bir arada tutmamız ve zorlaştırıcı etkenlerden de biridir. Ben öyle düşünüyorum en azından. Kendi çalışma sistemimden ve çalıştığım yerden bahsedecek olursam kitle iletişim araçlarından hala en etkilisi televizyon olduğunu düşünüyorum. Ve televizyonun da doğru kullanıldığında akıllı bir kutu olduğunu düşünüyorum. Yani televizyon aynı zamanda evlerimize giren zehirli bir kutu, zehirli bir araç, aynı zamanda da kullanıma göre akıllı bir kutu olduğunu da düşünüyorum. Bunu düşündüren nedenlerse, televizyonun içinde televizyonu televizyon yapan toplumun değerlerine önem veren programlardır diye düşünüyorum. Ve üretilen bu programların da zamanla toplumun büyük etkileri olduğu, doğru kullanıldığında ama yanlış kullanımda ise yanlış yönlendireceğini de düşünüyorum.

Televizyonun yapısı gereği birçok programa imza atar. Bu programlar kendi içerisinde değişik branşlarda adlandırılır. Gençlik programları, çocuk programları, eğitim- kültür programları, dramatik programlar, eğlendiren programlar ve en önemlisi de belgesel programlar, haber programları da yine televizyonun yapısını oluşturan programlardır. Bizler toplum olarak bu yapıyı oluşturan programları doğru yerde ve doğru kanalda seçtiğimizde ve izlediğimizde eminim almamız gereken veya eğitilmemiz gereken ya da bilgilenmemiz gereken bir açığın olmadığını düşünüyorum. Televizyonların doğru yerde ve doğru zamanda kullanıldığında eğitime, bilgiye ve değerlere yönelik çok büyük çalışmaları olduğunu da düşünüyorum. Televizyon aynı zamanda haber verme işlevini yerine getirirken eğitme ve eğlendirme işlevini de yerine getirir. Dolayısıyla televizyonda hazırlanan içerikler toplumun değerlerine uygun içerikler olmalı ve bu toplumu toplum yapan bu değerlere uygun olmayan içerikler toplumumuzda karşılığının çok fazla olmaması gerektiğini düşünüyorum. Ya da izlenmeli ama ayırt edilmeli ve toplumsal değerlerimize ters düşmemeli diye düşünüyorum. Bunları en çok dramatik programlarda görüyoruz.

Dramatik ögesi olan programlar yani kurmaca olan programlarda daha çok görmekteyiz ki bunlar dizi filmler, seriler toplumun karşısına çıkan, toplumu eğlendiren ve eğlendirirken de bazı toplumsal değerleri bu programlarda direkt verebiliyoruz. Bu dramatik programları yaparken toplumun değerlerinin göz önünde bulundurulmasını dikkat ediyoruz. Daha doğrusu televizyon yapımcılarının, prodüktörlerin ve yönetmenlerin bir televizyon fikrini hayata geçirirken toplumsal değerleri ön planda tutması gerektiğine inanıyorum ve bu anlamda da toplumun değerler üzerinde eğitilmesine de oyuncu ve yönetmenlerin çok büyük katkıları olduğuna da inanıyorum. Bunlar sadece okullarda verilmeyen bilgiler olduğunu toplumsal değerlerin birçok kanaldan birçok alanda verilmesi gerektiğine inananlardan birisiyim.

Özellikle gençlerin eğitiminde kitle iletişim araçlarının çok etkili olduğunu düşünüyorum. Ve televizyon bunların başında gelmektedir. Neden bunların başında televizyon geliyor? Televizyon, okuma yazması olmayanın evine de gider. Televizyon çok araştırma yapılmadan da herkesin evine rahatlıkla girebilen bir kitle iletişim aracıdır. Radyo gibi. Radyo ve televizyonun toplumun bütün kesimlerine çok rahatlıkla girdiğini, herhangi bir maliyet gerektirmediğini düşünenlerdenim. Dolayısıyla televizyon ve radyo programları toplumun değerlerinde, eğitilmesinde çok önemli bir payı olduğuna da yine inananlardan biriyim. Dolayısıyla ben kendi yaptığım projelerimde ve yapımcılığını yaptığım "Ömür Dediğin" programında değerler üzerinde durmak ve bu değerleri hatırlatıp bir şekilde de farkındalık yaratmak için proje ürettim. Ve şu anda da karşılığını bulduğunu düşünüyorum.

Bu anlamda yapımcı yönetmen meslektaşlarımın da topluma karşı benzer sorumlulukları taşıdığını düşünenlerden birisiyim yine bu anlamda. Dolayısıyla toplumda kaybolmuş bizi biz yapan bazı değerlerin olduğunu düşünüyorum. Bu değerlerimizi korumak, muhafaza etmek ve gelecek nesillere aktarmak için de hepimizin üzerimize düşen sorumlulukları olduğunu da yine düşünmekteyim. Efendim yaptığım programlarda birebir izlediğim ve deneyimlediğim en büyük eksikliğin ne olduğunu sorarsanız hemen söylüyorum ve diyorum ki lütfen büyüklerimize gereken değeri verelim büyüklerimiz bizi biz yapan kültür elçileridir köprülerdir. Toplumu toplum yapan ve bu toplumdaki kültürleri taşıyan en büyük kuşaktır bizim yaşlı dediğimiz insanlarımız ve büyüklerimiz. Bu büyüklerimiz gereken değeri bulmadığını ve gittikçe bu değerlerini kaybettiğini görmekteyim. Ve bir program yapımcısı olarak bunu 2007'de gördüm ve dedim ki bizler yaşlanacağız hiçbirimiz aynı yerde kalmayacağız.

Hiçbirimizin bugün 20 yaşındayım yarın da 20 yaşında olacağım sözü garantisi yok. Dolayısıyla bugün 20 yaşında olan yarın 40 yaşında 50 yaşında 60 yaşında anneannesi dedesi yerine gelecek. Anneannesinin dedesinin yerine gelen bu genç insan onların yaşadıklarını, düşüncelerini, geçmişte yaşadığı kültürleri öğrensin istedik. Bizim toplumumuz geçmişteki kültürlerini bu güne aktarabilmek için en

önemli şahitleri yaşlılarımızdır bunu unutmamak lazım. Ve biz şu anda bu programla aslında TRT arşivine de bir katkıda bulunmuş oluyoruz. Bu arşiv nedir diyecekseniz değerler arşividir. Yüzlerce yıl sonra binlerce yıl sonra o programla bir kez bir kez tekrara gelip tekrar tekrar izlendiğinde aslında toplumumuzun değer taşlarını mihenk taşlarını öğrenecekler. Yıllar sonra büyüklerimizle geçmişlerini öğrenecekler ve geçmişlerini aynı tutacaklar.

Bu büyük bir mutluluk. Bir televizyon yapımcısı ve programcısı bir yönetmen olarak bu çok büyük bir mutluluktur bir imza atabilmek gelecek nesillere evet sizin geçmişinizin, kültürünüzün kaynağı bunlar demek ve yaşatmak bunları uzun yıllara aktarmak çok güzel bir duygu. Bütün arkadaşlarımın, meslektaşlarımın bu duyguyu yaşamasını isterim. Ve bu duyguyu yaşamaları için de bütün meslektaşlarımın da bu yönde çalışmalar yaptığına da inanıyorum. Bu güzel platformda bana yer verdiğiniz için teşekkür ediyorum ve sadece şunu söylüyorum değerler eğitimi akademik yönüyle tabii ki toplumda olması gereken bilinmesi gereken okullarımızda verilmesi gereken en önemli dersler arasında olmalıdır.

Aynı zamanda da günümüzde kitle iletişim araçlarının yoğunluğu bu değerler eğitiminde de büyük payı olduğunu düşünüyorum ve onlardan biri olarak da TRT'de yaptığım proje buna bir örnektir diyorum. Ve bundan sonra da yine yapımcı arkadaşlarımın da benzer programlara değer vermesi yani benzer projeler üretmesi anlamında yüreklendirmek istiyorum çünkü bu toplum bizim, bu gençlik bizim. Geleceğe geçmişten izler taşımalıyız diyorum. Teşekkür ediyorum.

DEĞERLER EĞİTİMİNİNE YÖNELİK ÖNERİLER

1. Kültürel mirasların değerler eğitimi açısından öneminin yanı sıra varlıklarının da devam etmesi ve unutulmaması açısından;
    a. Ana okullarında resimli etkinlik kitapları oluşturulmalı (her etkinliğe yönelik çocukların gelişim seviyesine göre hikâyeleştirme ve oyunlaştırma yoluyla aktarım sağlanmalı)
2. Okul öncesi dönem yakın çevrede bulunan tarihi yerlerin gezdirilmesi ve ailelerin buna teşvik edilmesi.
3. Değerler eğitimi konusunda ailelerin rol ve model olması için değerlerin yaşatılması gereği ve önemi üzerine okul öncesinden yükseköğretime kadar belli bir plan program dahilinde eğitimler verilmeli.
4. Değerlerler eğitiminin kavratılmasında aileler bilgili olmalı ki, okul değerler eğitimini kolayca kazandırabilsin.
5. İlkokul kademesinde değerlerimizle ilgili hece tabloları ve okuma metinleri oluşturulmalı.

6. Değerlere uygun davranışların her an okul ortamında ödüllendirilmeli ve bütün öğrenciler karşısında ödül verilmeli.
7. Değerler eğitimine yönelik okul kademelerine göre klasikler oluşturulmalı.
8. Her derste Türk bilginlerinin alanlarına göre bilime katkıları aktarılmalı.
9. Kamu ve yerel yönetimlerin işbirliği içerisinde varlığı sürekli olacak Türk ahlakıyla donanık örnek alışveriş merkezleri, gerçek yaşantıyı sağlayacak örnek mahalleler oluşturulmalı.
10. Kuşaklar arası çatışma özellikle şuan ilkokula devam eden alfa kuşağının istek beklenti ve karakter yapıları iyi tahlil edilip, değerlerin teknolojik ve diğital ortama uyarlamalarının yapılması gerekir.
11. Dijitalleşme ve robotik bir dünyada yaşayacak olan gelecek neslin değerlerine bağlılıklarını artırmak için şimdiden ilkokuldan bağlamak üzere değer ve diğital teknoloji ilişkisi üzerine etkinlikler hazırlanmalı. Örn: Farabi, ibn-i sina, harezm-i, Biruni v. Robotlar yaptırılıp kendilerini tanıtıcı yazılımlar yüklenerek değerlerin yaşaması sağlanabilir)
12. Eğitim programlarında sadece değerler eğitiminin belirli dersler üzerinden değil bütün dersler üzerinden verilmesi konusunda hedef davranışlar belirlenmeli ve kazanımlar oluşturulmalıdır.
13. YÖK tarafından 2018-2019 eğitim ve öğretim yılından itibaren güncellenen öğretmen yetiştirme lisans programlarındaki "Eğitimde Ahlak ve Etik" ve"Karakter ve Değer Eğitimi" dersleri ile desteklenmektedir. Gerek eğitim fakültelerinde öğretmen yetiştirme programlarındaki derslerle gerekse okullarda uygulanan etkinliklerle değerler eğitiminin eğitim öğretim faaliyetlerinin önemli bir unsuru haline geldiği görülmektedir.
14. "Değerler Eğitimi" okullarda sadece bir ders adı olarak kalmamalı okullarda yaşam alanı bulmalıdır. Bu nedenle okul yöneticilerimiz ve biz öğretmenler değerlerle uygun bir davranış örüntüsüyle rol model olmalı.
15. Değerler eğitimine katkı sağlaması açısından Türk Halk Oyunlarının Milli Eğitim müfredatına, ilkokul seviyesinde zorunlu ortaokul seviyesinde ise seçmeli ders olarak eklenmesi ve okutulması gereklidir.
16. -Halk oyunlarının değerler eğitimindeki önemini ortaya koyan söyleşi ve konferanslar düzenlenmelidir.
17. -Milli Eğitim Bakanlığı ve Türkiye Halk Oyunları Federasyonun işbirliği ile organize edilecek bölgesel ve ulusal düzeyde halk oyunları festivalleri ve gösterileri gibi organizasyonlar yapılmalıdır.

18. Halk eğitim merkezleri tarafından okullarda açılan halk oyunları kurslarında görev alan antrenörlere değerler eğitiminde halk oyunlarının önemini ve işlevselliğini anlatan hizmet içi eğitimler verilmelidir.
19. Çocuklara değer ve istenen uygun davranışları emir vererek değil gerekçeleri ile açıklayarak kazandırmalıdır. Anne ve babaların değerlerin gerekçelerini açıklamaları ile çocukların değerler üzerinde düşünmeleri sağlanmaktadır.
20. Değerlerin kazandırılmasında çocukların aile içinde kendilerini güvende hissetmeleri gerekmektedir. Kendini aile içinde güvende hisseden çocuklar değerler konusunda yaşanan çelişkiler nedeniyle tartışmaya düşmemektedir. Aile ortamının bu şekilde güven ve huzurun sağlanması çocukların saygı ve güven gibi toplum hayatında da önemli görülen değerlerin yaşamdaki yerlerini görmeleri açısından önemli görülmektedir.
21. Ailelerin değerler eğitimi konusunda farkındalığın sağlanması önemlidir. Fakat ailelerin çocuklara kazandırılması düşünülen değerleri öncelikle kendisinin sahip olması ve çocuklarına bu konuda davranışlarıyla örnek olması gerekmektedir. Aileler özellikle kurallara uyma, sorumluluk duygusu ve dürüstlük gibi bazı konularda okula da destek görevi görmelidir.
22. Ailelerin değerlerin aktarımı konusunda yaşanan problemlerle ilgili yeterli araştırma bulunmamaktadır. Bu konuda araştırmaların, projelerin yapılması daha sonraki dönemde benzer sorunların yaşanmasının önüne geçebilir, ailelerin değerler eğitimindeki etkililiğini arttırabilir.
23. Aileler değerler eğitimi konusunda özellikle nasihat gibi yöntemler dışında fazla bir yön tem uygulayamamakta, bu konuda daha fazla nelerin yapılabileceğini bilmemektedirler. Ailelere bu konuda rehberlik yapabilecek bazı kurumların varlığı gerekmektedir. Bunun yanında sorunun çözümü konusunda medyadan da yararlanılabilir.
24. Değerler eğitimi konusunda medya ve kitle iletişim araçları çocukları olumsuz etkileyebilmektedir. Bu nedenle medya ve kitle iletişim araçlarının çocukları üzerindeki olumsuz etkileri azaltacak ya da tamamen ortadan kaldıracak politikalar geliştirilmeli, bu konuda aileler bilinçlendirilmelidir.
25. Aile içinde etkili iletişim becerileri konusunda bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Çünkü değerler eğitimi sürecinde anne ve baba ile çocukların farklı dilleri kullanmaları ortak bir anlam üretilmesini zorlaştırmaktadır.
26. Değerlerin çocuklara kazandırabilmesi için ailedeki diğer bireylerin de bu değerleri özümsemeleri ve davranış olarak göstermeleri gerekmektedir.
27. Değerler eğitimin etkili bir şekilde verilebilmesi için ailelerin çocuklarıyla temaslı olarak geçirdikleri zamanları arttırmaları gerekmektedir.

28. Ailenin geleceği, toplumun ve milletin geleceği çocukla kurulur. Aile ise bireyin, toplumun ve dolayısıyla milletin neşet ettiği yerdir. Bu itibarla hem çocukların iyi ve sorumlu birer insan olarak yetiştirilmesi hem de toplumun dünyada kalıcı bir millet olarak var olmasında aile son derece önemlidir. Bu cümleden olarak çocukların her türlü eğitiminde belirleyici bir role sahip olan ailenin korunmasının sağlanarak işlevini yerine getirmesi için eğitilmesi gerekmektedir.
29. Gelecekle ilgili umutlarımızın güçlü olması için öncelikle çocuklarımızın zihinsel, fiziksel ve psiko-sosyal açıdan sağlıklı bir kişiliğe sahip olmaları elzemdir. Bunun için ailenin merkezde olduğu çocukluk dönemi başta olmak üzere bebeklik hatta anne karnından başlayan ve yaşam boyu devam eden eğitim asla ihmal edilmemeli; değerler eğitimi de bu çerçeve de düşünülmelidir.
30. Değerler eğitimi okullarda aşağıdaki Öğretim yöntemleri ve teknikleri kullanılarak değer aktarımı sağlanmalı:
31. Gezi-gözlem yöntemi / tekniği,
32. Eğitsel oyun yöntemi / tekniği,
33. Drama yöntemi / tekniği,
34. Örnek olay yöntemi,
35. Tartışma yöntemi,
36. Problem çözme yöntemi / tekniği,
37. İşbirliğine dayalı öğrenme modeli / yaklaşımı / yöntemi ve
38. Proje tabanlı öğrenme yaklaşımının / yönteminin teorik bağlamda değerler eğitimine uygun olduğu tespit edilmiştir.
39. Anlatım yöntemi
40. 2023 vizyonunda Türk Dili ve kültürü ihmal edilmemeli, müfredatlarda kültürünün temel dinamikleri olan, türkülere, ninnilere, hikayelere vb. konulara ağırlık verilmelidir.
41. Devlet Konservatuarlarındaki abartılı biçimde Batı müziğinin öğretilmesi için verilen emek Türk müziği için de harcanmalıdır.
42. Milli kimliği diri tutacak, en kötü zamanlarda insanın bilincini besleyecek olan Türk halk musiki, halk kültürü çocuklara temelden verilmelidir.
43. İnsanlarda musiki gelişiminin ana dinamiklerinden birisi gök kubbede duyulan ezan seslerdir. Son zamanlarda çirkin sesli müezzinler tarafından okunan ezanlar nedeni ile insanların ezana karşı duydukları muhabbet,

musiki zevkini, dini hassasiyeti yok etmekte bu da insanlarda milli bilincin temellük etmesine engel olmaktadır. Aynı şekilde bu durum ezanın bir değer olarak insanların zihninden silinmesi tehlikesini de beraberinde getirmektedir. Bu tehlikenin önüne geçecek tedbirlerin alınması gerekmektedir.

44. Milli Eğitimi Bakanlığı'nın ders kitaplarının haricinde değerler eğitimi ile ilgili film, resim, afiş, sloganlar, vb. ders materyali hazırlaması ve eğitim-öğretim yılı boyunca okullara göndermesi, değerler eğitiminin etkili yapılmasına katkı sağlayabilir.
45. Değerler eğitiminde özellikle etkinliğe dayalı yöntem ve teknikler tespit edilmeli ve uygulanmalıdır. Bu yöntem ve teknikler MEB tarafından oluşturulacak ortak bir web tabanına yüklenilerek herkes tarafından erişimi açık kullanılması sağlanmalıdır.
46. Sosyal medya, televizyon ve radyo kanallarında değerler eğitimi ile ilgili kamu spotları hazırlanmalıdır. Medyada değerler eğitimini konu alan tüm programlar desteklenmeli.
47. Değerler eğitimi konusunda akademik çalışmalar artırılmalı ve projelerle desteklenmelidir.
48. Ailelere çocuklarına nasıl model olacakları konusunda hayattın içinden örnekler seçilerek bu alanda uzman kişilerce seminerler ve konferanslar verilmeli.
49. Değerler eğitimi; okul, aile, öğretmen iş birliği ile yapılmalı
50. Değerler eğitiminde ders kitaplarıyla sınırlı kalmayarak öğretmenlerin dersler dışında tiyatro, drama, oratoryo, seminer, uygulamalı eğitim, huzurevi ziyareti, gibi kültürel faaliyetlerden faydalanmaları değerlerin kazanımında etkili olacaktır.
51. Öğretmenler değerler eğitiminde rol model olma konusunda sorumluluk değeri kadar, eşit olmak, yardımlaşma ve işbirliğine, güvenilir olmak ve vatandaşlık bilinci gibi değerlerle de örnek olmalıdır. Öğretmenler, değerler eğitimi panosunu daha görsel bir şekilde düzenleyerek öğrencilerin dikkatlerinin çekilmesini sağlamalıdır.
52. Amaçlanan değerleri kazandırılıp kazandırılmadığı konusunda belirli dönemlerde ölçmeler yapılmalı, kazanım düzeyleri yeterli bulunmadığında ise ek çalışmalar yerine getirilmelidir. Öğrencilerin örnek davranışları mutlaka ödüllendirilmeli
53. Müzik öğretmenliği lisans programında yer alan eğitim müziği besteciliği dersi, değerler eğitiminin okul şarkıları ile ilişkilendirilmesi noktasında hem öğretim elemanlarına hem de müzik öğretmeni adaylarına önemli fırsatlar sunmaktadır. Öğrenciler için üretkenliği ön plana çıkaran ve müzik

öğretmenliği mesleğinin ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir niteliğe sahip olan bu ders içeriğinde değerler eğitimine önemle yer verilmelidir. Özellikle şarkı sözü çalışmalarında değerler eğitimi ilkeleri dikkatle ele alınmalıdır.

54. Türk müziği sazlarını temsil edecek midi seslerin geliştirilmesi, tasarlanması önerilen bu nota yazılım programını daha fonksiyonlu hale getirecektir. Bu yönde geliştirilecek kapsamlı bir program, hem Türk Halk Müziği hem de Türk Sanat Müziğinin birçok öğesini içermelidir.

55. Bunların yanı sıra öğretim teknolojileri platformu kapsamında değerler eğitimi temelli bir web 2.0 aracı geliştirilebilir. Bununla birlikte mobil tabanlı müzik eğitimi içerikli oyunlar geliştirilebilir ve bu oyunlar içerisinde değerleri yansıtan görsellere ve sözcüklere yer verilebilir.

56. Günümüzün önemli bir teknolojik unsuru olan Artırılmış gerçeklik senaryolarıyla çevremizde algıladığımız değer içerikli fiziksel unsurların grafik, video, ses, GPS gibi verilerle birleştirilme çalışmaları yapılabilir. Bu tür çalışmalar, disiplinlerarası bir zeminde planlanarak ortaya daha etkili fikirler ve sonuçlar konabilir.

57. Çocuk dergileri okullarda değerler aktarımında etkin bir biçimde kullanılmalıdır.

58. Dergilerde çocuklar için düzenlenen eğitici metinler ve etkinlikler müfredatta kazandırılacak değerlere paralel bir şekilde planlanmalıdır.

59. Dergilerin içerikleri belirlenirken sadece editörler ve editörlerce oluşturulan bir jüri değil, alanında uzman akademisyen, psikolog, pedagog, öğretmenlerinde içerisinde bulunduğu bir kurul oluşturularak içerik hazırlanmalıdır

    a. Dergi içeriklerinde aileler ile yapılan etkinlik sayfaları zenginleştirilerek değerler eğitimine özgü aile katılımlı etkinliklere de yer verilebilir. MEB onaylı 2019 Aralık ayında öğretmen ve ebeveynler için yayınlanan Dergiler değerler eğitimi ile ilgili de ilkokul, ortaokul, lise kademelerinde MEB tarafından onaylanan bir yayın olarak aylık çıkarılabilir. Yaş seviyelerine göre her ay bir değer ele alınarak aktarılabilir.

60. Yayınlanan dergilerde ilkokul kademesi için her ay bir değer dergide farklı metinler türleri, karikatürler, etkinlikler üzerinden işlenebilir. Hatta biyografiler üzerinden kahramanlar oluşturularak ya da kültürümüzün önemli kahramanları sembolik bir oyuncak ya da kukla hediyesi ile çıkarılabilir.

61. Dergilerde her ay verilen ekler kısmında geleneksel oyunlar değerler eğitimi ile ilişkilendirilerek, çıktığı aya özgü değere göre tasarlanmış oyunlar okuyuculara sunulabilir.

62. Değerlerin öğretimi toplumsal bir ödev olarak sadece öğretmenlerin sorumlu olduğu bir eğitim olmaktan çıkarılmalı ve toplumun her kesiminden her meslek grubunu ilgilendirir nitelikte olmalıdır. Bu doğrultuda yerel yönetimler ile işbirliği yapılabilir.
63. Yerel yönetimler alanında uzman kişiler, farklı meslek grupları, gönüllü ebeveynler ve öğretmenlerden oluşan bir kurul oluşturarak aylık ücretsiz değerler eğitimi içerikli çocuk dergileri yayınlanabilir ve okullara aylık dağıtımı yapılabilir.
64. Eğitim ortamında özgün Türk ve Kültürü anlatan animasyonların kullanımının yabancı animasyon filmlere göre daha pratik olabileceği düşünülmektedir.
65. Milli Eğitim Bakanlığı, değerler eğitiminde çizgi film karakterlerinden yaralanabilir. Çocuklar tarafından en çok izlenen bir çizgi film belirlenerek, bu çizgi filmin tüm bölümleri değerler eğitimi açısından incelenebilir. Yerli yapım çizgi filmlerin değerler eğitimi bakımından zenginleştirilmesi gerekmektedir. Yerli yapım çizgi filmlerin sayısının arttırılarak, çocukların kendi kültür ve tarihini ve tarihe mal olmuş kişileri canlandırarak daha iyi anlamaları sağlanabilir.
66. Türk kültür tarihinin hafızası olan Dede Korkut Hikâyeleri de ortaöğretim öğrencilerine tavsiye edilen kitaplardan biridir. Dede Korkut Hikâyelerinin içerdiği kültürel ve ahlaki değerleri ile değerler eğitiminde de kullanılabilecek bir kaynak olarak kullanıla bilinir.
67. Dede Korkut Hikâyeleri" Türk Edebiyatı'nın başyapıtlarından biri olduğundan tüm eğitim kurumlarının kütüphanelerinde yeterli sayıda yer alması sağlanmalıdır.
68. Gelenekte ailenin en deneyimli ya da en yaşlı kişisinin dizi dibinde, tüm aile dinlenilen masallar, aile içi paylaşımı ve bağlılığı artıran bir tür olma yönüyle de dikkat çeker. Masallar aile sohbetlerine tekrar dâhil edilmelidir. Bu yolla değer eğitiminin ailede gerçekleşmesi de sağlanacaktır. Günümüzde artan aile içi iletişimsizliklerin giderilmesi de bu yolla mümkün görülmektedir. Masal metinlerindeki gerçeküstü ve fantastik imgeler masalların sinemaya aktarımını kolaylaştıracaktır. Masalların sinemaya aktarımı bu önemli hazinenin gelenekte olduğu gibi gelecekte de devamını sağlamasına yardımcı olacaktır.
69. Türk toplumundan hem yaşanan hem de kaybolan değerler derlenmelidir.
70. Değerlerin psikolojik sağlık ölçüt alınarak doğru uygulanışları belirlenmelidir. Çünkü yanlış uygulamalar zararlı sonuçlara yol açtığı için değeri değer olmaktan çıkarmaktadır: Merhametten maraz doğar" sözü bu duruma örnek verilebilir.

SAĞLIKLI DİJİTAL YAŞAMA İLİŞKİN AİLELERE ÖNERİLER:

1. Çocuklarımızla dijital mecralardaki etik davranışlar hakkında konuşmak, hangi davranışın sakıncalı, hangisinin risk oluşturacağı gibi noktalarda çocuklarımızı aydınlatmak dijital hayatın sağlıklı sürdürülmesi adına elzemdir.
2. Bütün bunların yanında, çocuklarımızın maruz kalabileceği siber zorbalığa karşı nasıl önlem alacağı ve nasıl karşı koyacağı noktasında çocuklarımızı bilinçlendirmek, bu yönde varsa deneyim ve tecrübelerimizi onlara aktarmak da gerekir.
3. Çocuklarımıza sunacağımız dijital nesnelerin veya içeriklerin güncelliği üzerinde konuşmak veya yenilenmesi durumunda normatif bakış açılarıyla değerlendirmek, varsa risk değerlendirmesi yapmak önemlidir.
4. Çocuğun yaşına uygun içerikleri özel ya da resmi sohbet arşivleri ile karşılaştırarak bilinçlendirmek gerekir.
5. Sorumluluğumuzun farkında olarak, yasal vasi ya da veli olarak, çeşitli kimlik tescilleme süreçlerinde çocuğumuzun yanında olmak gerekir.
6. Suç teşkil eden paylaşımlara karşı ya da tehdit edici, cinsel içerikli mesajlara karşı çocuklarımızın ruhsal gelişimini takip ederek gerekçeleriyle birlikte çocuklarımıza açıklamak olumlu katkı sağlayacaktır.
7. Çevrim içi paylaşımların risklerine karşı çocukların ya da gençlerin kullandığı uygulamalar hakkında bilgilendirme yapmak, bu yönde potansiyel faillerin nasıl ve ne şekilde tuzaklar kuracağını onlara aktarmak elzemdir.
8. Nöro-gelişimsel bozukluklar nöro-develop-mental bozuklukları (DEHB gibi) olan çocukların ve gençlerin, diğerlerine kıyasla, dijital aktiviteler yapmak için ortalama olarak daha fazla hareketsiz zaman geçirdikleri bilinmekte ve bu durum için gerekli önlemleri almak önemlidir.
9. Nöro-gelişimsel bozuklukları olan gençlerin diğer çocuklardan daha sık çevrim içi tacize maruz kalacağı ihtimalinden hareketle gerekli tedbirlerin alınması,
10. Ebeveyn ve çocuk arasındaki etkileşimin uzun vadede çocuğun gelişimini de etkileyebilecek bir etkisi vardır. Küçük çocuk üzerindeki bu etkiler muhtemelen çocuğun ilk yıllarında beynin benzersiz plastisitesiyle açıklanabilir ve daha sonra azalır.
11. Bu noktada çoğu ebeveynlerin yaptığı yanlışlardan bir tanesi yaşanması halinde, olumsuz içeriklerle ilgili bilgilendirme ve mantıklı paylaşım yerine, yanlış bir uygulamayı tercih ederek, çocukları kökten dijital nesneden mahrum etme yoluna gitmektedirler. Bu yönde psikolojik bir travma yaratma veya yoksunluk sendromuna dönüşmektedir.

12. Bunun için, çocukla konuşma yolunu tercih ederek olası olumsuz sonuçlara ilişkin çocuğu ruhsal yönden hazırlamak bu yönde yaşamış olduğu olumsuz travmalara karşı yeni düşünce sistemi geliştirmek için çocuklarımızı cesaretlendirmeliyiz.
13. Tüm bunlara ilaveten, dijital mecraların güvenli ve sağlıklı yürütülmesi için imkânlar dâhilinde yazılım geliştirici veya güvenliği sağlayıcı programlardan yararlanmak dijital kullanımı daha sağlıklı hale getirecektir.
14. Aşırı kullanım konusunda kısıtlamalara giderek çocuklarımızı bu yönde teşvik edecek ödül veya ceza yöntemlerinden yararlanabiliriz.
15. Çocuklarımızın dijital nesneleri kullanması konusunda dengeli bir alışkanlık oluşturmasına dönük teşviklerimizi sürdürelim, bu yönde boşluğu dolduracak etkinlik oyun ve planlamaları yapalım.

Sonuç olarak; Çocuklarımızı ülkemizin geleceği olarak görüp kültür ve medeniyetimiz çerçevesinde şahsiyet ve sorumluluk sahibi iyi insanlar olmalarını sağlayacak, Türkiye'nin meselelerine çareler bulacak ve Türk kültürüne büyük eserler kazandıracak bir bilinçle yetiştirmek millî bir dava olmalıdır.

DEĞERLER EĞİTİMİNE UYGUN OLAN ÖĞRETİM STRATEJİ, YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

Doç. Dr. Etem YEŞİLYURT

Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

DEĞERLER EĞİTİMİNE UYGUN OLAN ÖĞRETİM STRATEJİ, YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

GİRİŞ

Son zamanlarda yapılan araştırmalar toplumlarda önemli ahlaki problemlerin ortaya çıktığını göstermekte (Can, 2008) ve bireylerin belli ahlaki standartlara göre yetişmemesinden kaynaklı olarak günümüz toplumlarında ciddi bir şekilde değer erozyonu yaşanmaktadır (Aladağ, 2012). Değerler ve değerler eğitimi üzerine yapılan birçok araştırma (Coombs-Richardson & Tolson, 2005; Narvaez & Lapsley, 2008; Thornberg, 2008; Veugelers, 2000; Willemse, Lunenberg & Korthagen, 2005; Yeşilyurt & Çelik, 2014; Yeşilyurt & Kurt, 2012; Yiğittir & Öcal, 2011) bu gözlemi doğrulayıcı sonuçları ortaya koymaktadır. Nitekim Unesco eğitimcilerinin de içerisinde yer aldığı pek çok uzman modern toplumun sosyal ve ahlaki değerler konusunda ciddi sorunlar yaşadığını düşünmektedir.

Toplumda yaşanılan sorunların uzun vadeli olarak çözümünde ilk sırada askeriye ve polisiye tedbirleri, yasal-hukuki süreleri işletmek değil, eğitim kurumları ile eğitim ve öğretim süreçleri yer almalı ve toplumun benimsediği değerlerle donanık nitelikli insan yetiştirilmesine önem verilmelidir. Bunun yapılmadığı toplumlarda, ülkelerde veya alanlarda, sorun polisiye tedbirlerle kısa süreliğine çözüme kavuşsa da, kökten çözülmediği için sorunun tekrar yaşanması yüksek ihtimallidir. Bu bağlamda, "on yıl sonrasını düşünüyorsan ağaç dik, yüzyıl sonrasını düşünüyorsa insan yetiştir" anlayışının doğruluğu tartışmasız bir gerçektir. Dolayısıyla yukarıda belirtilen sorunların çözüm adresleri arasında değerler eğitimi ilk sıralarda yer almaktadır.

Değerler eğitimi ile toplumun sahip olduğu sosyal, siyasal, kültürel ve estetik değerlerin öğretimi kastedilmektedir. Değerler eğitimi, kısaca değer kazandırma etkinliğidir. Değerler eğitiminin amacı, bütün insanlığın ortaklaşa sahip olduğu evrensel değerlere vurgu yaparak iyi karakter örnekleri sergileyen, ahlâkî değerlere sahip, sorumluluk duygusu içinde hareket eden vatandaşlar ortaya çıkarmaktır.

Eğitimin amaçları düşünüldüğünde, bu amaçlardan birincisi ve belki de en önemlisi toplumun değer yargılarını bir sonraki nesle aktarmaktır (Akbaba Altun, 2003). Aile, okul, din kurumları ve medya, bir bütün olarak değerlerin kazandırılmasında oldukça önemli yere sahiptir (Akpınar, 2011). Konuyla ilgili olarak Akbaş (2004), okulların önemli görevlerini öğrencilere değerleri öğretmek, onların ahlaki gelişimlerine katkıda bulunmak, karakterini ve benlik algısını olumlu yönde etkilemek olarak sıralamaktadır.

ANLATIM YÖNTEMİ

Bilişsel alanın bilgi basamağı açısından bakıldığında, değerlerin tanımını, özelliklerini, faydasını vb. bilmek, tanımak, söylemek ve hatırlamak için anlatım yönteminin kullanılması uygundur. Anlatım yönteminin özellikle bilgi basamağında yararlı olması ve bilgi basamağı olmadan da hem bilişsel alanın hem de duyuşsal alanın üst basamaklarındaki kazanımların kazanılamayacağı veya eksik kazanılacağından dolayı, anlatım yöntemi değerler eğitimi için uygun bir öğretim yöntemidir. Öte yandan duyuşsal alanın alma ve tepkide bulunma basamakları dikkate alındığında; öğrencinin değerlerin farkında olması, değerleri almaya ve öğrenmeye açık olması, değerlere karşı duyarlı olması, değerlere ilgi duyması, değerlerin kendinde var olması isteğinin uyanması ve değerleri öğrenmekten zevk alması vb. duyuşsal alan davranışlarının kazandırılmasında da etkili olan bir yöntemdir.

GEZİ-GÖZLEM YÖNTEMİ / TEKNİĞİ

Gezi-gözlem yönteminin değerler eğitimine uygunluğu, yine bu yöntemin değerler eğitimi açısından yararlarında aranılmaktadır. Ocak'ın (2011, 259), Oğuzkan'dan (1989, 91) aktarımına göre gözlem, öğrencilerin soyut olarak öğrendikleriyle somut durumlar arasında ilişki kurmalarında büyük rol oynamaktadır. Uşun'a (2007, 178) göre, gezi-gözlemin faydaları arasında öğrencilerin; gerçek dünyayı tanıması, varlık, olay, olgu ve ders konularıyla gerçek yaşam arasında bağ kurması, bilgiyi somutlaştırılması bakımında oldukça etkili bir tekniktir. Bu bağlamda, gezi gözlem, bilişsel alanın uygulama basamağında öğrencinin değerler arasında ilişki kurması, zihinsel olarak değerleri hayata geçirmesi ve kullanması açısından uygun bir yöntemdir. Öte yandan gezi-gözlem, uyarıcıya karşı gösterdiği tepki, adanmışlık, süreklilik, kendine iş edinme açısından duyuşsal alanın değer verme basamağı; kazanımların davranışa dönüştürülmesi, kendi değerleriyle ters düşmeme, tutarlı olma davranışları açısından ise duyuşsal alanın örgütleme basamaklarına uygun bir yöntemdir.

Öğrenci, model aldığı bireylerin değer, davranış ve tutumlarını örnek almaktadır. "Öğüdün yolu uzun, örneğin yolu kısa ve daha etkilidir" sözü gözlemin değeler eğitimindeki önemini ortaya koymaktadır. Değerler eğitiminde okuldaki tüm paydaşların (yönetici, öğretmen, hizmetli vb.) rolü bulunmaktadır. Eğer, sınıfta, derste, okulun açılış ve kapanış törenlerinde, milli gün ve bayramlarda vb. öğütlenen, muhakeme edilen, gerekliliği vurgulanan değerler, eğer uygulamada yer bulamazsa ve işlerlik kazanamazsa, samimilik ve kalıcılık etkisini yitirmekte ve değerler eğitimi sadece sözde kalmaktadır. Örneğin sınıfta sevgi ve hoşgörüden bahseden ve bunların toplumsal hayattaki önemine vurgu yapan bir öğretmen, dışarıda kavga ediyor, dedikodu yapıyor, şiddet uyguluyorsa vb. değerler eğitimi amacına ulaşmayacaktır. Bu nedenle değerler eğitiminde gözlem "bizzat örnek ol" ilkesini yansıtmaktadır.

EĞİTSEL OYUN YÖNTEMİ / TEKNİĞİ

Eğitsel oyunun genel özelikleri dikkate alındığında, bilişsel alanın uygulama, analiz ve değerlendirme, duyuşsal alanın ise değer verme ve örgütleme basamaklarındaki davranışların kazandırılmasın etkili bir yöntem olduğu söylenebilir. Bu bağlamda oynanan eğitsel oyunun kuralların söylenmesi, uygulanması, aralarındaki bağlantıların saptanması, analiz edilmesi, oyunun kurallarına göre yapılıp yapılmadığın değerlendirilmesi bakımından bilişsel alanın yukarında belirtilen basamaklarındaki davranışların kazandırılmasında etkili olabilir. Öte yandan çocuğun oynanan oyuna kendini adaması, kurallara uymada süreklilik göstermesi, kurallara uymayı kendine iş edinmesi ve kararlı olunması, az da olsa kuralları kendi içerisinde çelişmemek şartıyla güncellemesi davranışlarını kazanması ise duyuşsal alanın yukarıda belirtilen ilgili basamakların özelliklerini yansıtmaktadır.

DRAMA YÖNTEMİ / TEKNİĞİ

Değerler eğitimi açısından Önder (2012, 161), drama yönteminin insani değerler eğitiminde önemli bir işlevi olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre, toplumdaki suç oranın artması, uyuşturucu madde kullanımının ve sokakta yaşamın artması, ailenin çocuğun sosyalleşmesindeki rolünün azalması ve komşuluk ilişkilerinde zayıflama vb. olumsuz durumlar değerlerin kazandırılmasında drama yöntemini ön plana çıkarmaktadır. Değerlerin nedenleri ve sonuçlarıyla kavranması, değerlere uygun olarak nasıl davranılacağı drama yöntemiyle öğrencilere etkili bir şekilde öğretilebilir. Bu noktada Aydın ve Akyol Gürler'e (2013, 111) göre, kıskançlığın, yalanın, savurganlığın, kötülüğün açıklanmasında; anne, baba ve büyüklere saygı, küçüklere sevgi, yoksullara yardımın güzelliği drama yöntemiyle gösterilebilir. Paylaşımın ve yoksullara yardım etmenin öneminin işlendiği bir derste, yoksul bir ailenin hayatından bir kesit dramatizasyon ile sunulup, öğrenciler maddi sıkıntı içerisinde yaşayan insanların duygularını, düşüncelerini anlama ve yaşama fırsatı elde edebilir

Drama yönteminde, öğrencilere kazandırılacak hedef davranışlar kavrama ve uygulama basamaklarında daha işlerlik kazanmaktadır (Sönmez, 2008, 248). Dolayısıyla drama yönteminde ele alınan bir değerin öğrenci tarafından özümsenmesi ve ilgili değeri kendine mal etmesi, değerlerin kavrandığını göstermektedir. Öte yandan drama yöntemi duyuşsal alan da ise tepkide bulunma, değer verme ve örgütleme basamaklarındaki davranışların kazandırılmasında daha etkilidir. Drama yönteminde ele alınan değerin öğrenci tarafından istekli yapılması, bu davranıştan bir doyum elde edilmesi, öğrencinin ilgili davranışı kabullenmesi ve kendini adaması duyuşsal alandaki ilgili basamaklarda davranışın kazandırıldığını göstermektedir.

ÖRNEK OLAY YÖNTEMİ

Geçek yaşama yakın olması, günlük yaşamdaki pek çok problem veya olayın bu yönteme uyarlanabilmesi, öğrenilen bilgilerin yaşama aktarılması, (Uşun, 2007, 147), bir problemi çözmeyi, analiz edip sonuca ulaşmayı öğrenmesi (Demirel, 2007, 85), gerçek yaşamın problemleriyle yüz yüze gelinmesi, başka görüş ve düşüncelere saygılı olunması, (Sünbül, 2011, 304), gerçek olayla yüz yüze kalınmış gibi düşüncelerin ileri sürülmesi ve soruna çözüm önerilerinin sunulması (Ocak, 2011, 265), işbirliği içerisinde çalışmaya sevk etme ve empati becerilerini geliştirmesi (Uyanık Balat, 2012, 271) örnek olay yönteminin değerler eğitiminde kullanılabilecek etkili bir yöntem olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda örnek olay yöntemi bilişsel alanın kavrama, analiz ve değerlendirme basamaklarında (Sünbül, 2011, 304), duyuşsal alanın ise tepkide bulunma, değer verme ve örgütleme basamaklarında yer alan davranışları öğrencilere kazandırmada oldukça etkili bir öğretim yöntemidir. Yukarıda yer alan öğretim yöntem ve tekniklerinde ilgili basamaklara ilişkin somut örnek ve kazanımlar verildiği için, tekrara düşmeme adına burada yer verilmemiştir. Ayrıca bundan sonraki bölümlerde ise, sadece örnek verilmeyen basamaklar dikkate alınmıştır.

TARTIŞMA YÖNTEMİ

Tartışma yönteminin değerler eğitimine uygunluğu, bu yöntemin yararları arasında bulunabilir. Nitekim öğrencinin konu üzerinde düşüncelerini söylemesi, öğrenciye analiz, sentez ve değerlendirme gücü kazandırması (Demirel, 2007, 82), iletişim becerilerini geliştirmesi, konunun içselleştirilmesine ve özümlenmesine katkı sunması, konunun öğrenciler tarafından nasıl kavrandığının ve algılandığının görülmesi (Sünbül, 2011, 311) bu yöntemin olumlu yanları arasında yer almaktadır. Bunlara ilaveten, tartışma ortamının gruba ait olma ve güven duygusunu geliştirmesi, öğrencilerin daha iyi tanınması, liderlik özelliklerinin ortaya çıkması ve farklı görüşlere saygılı olunması (Taşpınar, 2012, 126), öğrencilere hem kendilerini hem de arkadaşlarını daha yakından tanıma fırsatı sunması, öğrencilerin kendi kendilerini disiplin altına almalarını sağlaması (Uşun, 2007, 143) bu yöntemin diğer olumlu özelliklerini göstermektedir. Diğer taraftan Uyanık Balat (2012, 263), birlikte çalışmayı ve sorumluluğu teşvik etmesi, önyargıları ortadan kaldırılması, nesnellik, hoşgörü ve devamlılık eğitimini sunmasını ilgili yöntemin yararları arasında göstermektir. Bunların dışında, yorum ve eleştirel düşünme becerisi kazandırması, hoşgörülü ve eleştiriye açık olunması, başkalarının fikirlerine saygı duyulması gibi demokratik özellikleri kazandırması; öğrenciyi sosyalleştirmesi, disiplinli davranılması, etkili dinleme ve konuşma becerileri kazandırması, kavram, ilke, kuram, genelleme, sayıltı ve kanunların kavranmasını sağlaması tartışma yönteminin diğer olumlu özellikleri arasında yer almaktadır (Sönmez, 2007, 250-251). Yukarıda belirtilen tartışma yönteminin yararları ve özellikleri dikkate alındığında, bu yöntemin değeler eğitimine oldukça uygun bir yöntem olduğu söylenebilir.

PROBLEM ÇÖZME YÖNTEMİ / TEKNİĞİ

Değerler eğitimin temel amacı, toplumsal hayatta gerçek olarak var olan ve değerlerle ilgili olan sorunları en aza indirgemek veya ortadan kaldırmaktır. Bu bağlamda "bilimsel, demokratik, dürüst ve hoşgörülü davranma; barışçı, görgülü, güvenilir, yardımsever ve sosyal olma; kurallara uyma; aileye ve dostluğa önem verme; doğal çevreyi, tarihi-kültürel mirası koruma; şehit ve gaziye, bayrağa, istiklal marşına, vatan ve millet sevgisine sahip olma" değerler eğitiminde önem verilen değerlerden birkaçını oluşturmaktadır. Bu ve benzeri birçok değerde ise toplumda sorunlar, meseleler veya problemlerin olduğu bir gerçektir. Eğitimin genel amaçları arasında, bireylerin yaşamda karşılaştıkları problemleri çözme becerisi kazandırmak da yer almaktadır. Bu bağlamda eğitim sistemi ve okul, öğrencilere problem çözme becerisi kazandıracak etkinlikler yaptırmalıdır. Dolayısıyla problem çözme yönteminin, problemlerin çözümü, öğrencilerin deneyim kazanması ve değeler eğitimi konusunda oldukça etkili bir öğretim yöntemi olduğu söylenebilir. Problem çözme yöntemi, değer geliştirme/gerçekleştirme yaklaşımlarından "değer analizi" yaklaşımına uygun bir öğretim yöntemidir. Nitekim değer analizi yaklaşımı, öğrencinin problemleri neden ve niçin soruları temelinde kanıtlarla analiz etmesini amaçlamaktadır. Öğrencilerin sorunu tanımlaması, sorun hakkında çeşitli kaynakları kullanarak bilgi toplaması, olası çözüm yollarını belirlemesi gibi bilimsel düşünce süreçleri değer analizi yaklaşımının genel nitelikleri arasında yer almaktadır (Doğanay, 2006). Değer analizi yaklaşımı (i) Öğrencilerin değerler ile ilgili konularda bilimsel araştırma ve mantıklı düşünmeyi kullanarak karar vermelerine yardım etmek, (ii) Öğrencilerin kendi değerlerini kavramsallaştırma, çeşitli şekillerde ilişkilendirmek için mantıksal analitik süreçleri kullanmalarına yardım etmek amaçlarını taşımaktadır (Suparka & Johnson, 1975; Kupchenko & Parsons, 1987; Akt: Meydan, 2012).

İŞBİRLİĞİNE DAYALI ÖĞRENME YAKLAŞIMI / YÖNTEMİ

İşbirliğine dayalı öğrenme, değerler eğitimine oldukça uygun bir yaklaşımıdır. Nitekim değerler eğitiminde öğrencilere kazandırılması amaçlanan kazanımlar arasında; demokratik tutum, sosyalleşme, paylaşımcılık, sorumluluk, liderlik, birlikte iş yapma ve öğrenme, güven, saygı, hoşgörü, biz duygusu, empati, arkadaşlık, dostluk vb. kavramlar yer almaktadır. Dolayısıyla işbirliğine dayalı öğrenme yaklaşımının genel özellikleri ve yararları, bu yaklaşımın değeler eğitimine uygunluğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda konu ele alındığında, Sönmez'e (2007, 301) göre bu yaklaşımın en temel ve genel özelliğini, bilimsel yaklaşım ve demokratik tutum oluştururken, Taşpınar'a (2012, 76) göre ise öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve sosyal yönlerinin gelişimini sağlaması teşkil etmektedir. Öte yandan işbirliğine dayalı öğrenme yaklaşımın diğer bir temel özelliği ise, belli bir amaç doğrultusunda heterojen bir yapıda bir araya gelen öğrencilerin "birimiz hepimiz, hepimiz

birimiz için" anlayışından hareketle eğitim-öğretim sürecini yaşamalarından geçmektedir.

Değerler eğitimine uygunluğu açısından işbirliğine dayalı öğrenme yaklaşımın diğer faydalı yanları da bulunmaktadır. Nitekim grup çalışmalarında yetenekleri, bedensel gelişimleri ve eğitim özgeçmişleri farklı olan öğrenciler bir arada çalışırken ortak bir amaca yönelmekte ve arkadaşlıkları daha fazla gelişmektedir (Demirel, 2007, 137). Öte yandan, öğrencinin sorumluluk alması, üyeler arasında olumlu dayanışmanın olması, bütün üyelerin liderlik görevini paylaşması, üyelerin birbirine yardım etmesi, destek vermesi ve yol göstermesi (Sünbül, 2011, 225), işbirliğine dayalı öğrenme yaklaşımının değerler eğitimine olan uygunluğunu sergilemektedir. Bunların dışında, ilgili yaklaşımın öğrencilerin sosyalleşmesine, duygusal yönden birçok davranışlarının gelişmesine, paylaşımcı olmasına, eleştirel bakış açısına, etkili iletişim becerisine, sorumluluk bilincinin gelişmesine katkı sağlamasına, grup sinerjisinin oluşumuna, her bireyin öğrenmesinden sorumlu olunmasına katkı sağlaması (Ocak, 2011, 291), değerler eğitimine de katkı yapmasının somut göstergesini oluşturmaktadır.

PROJE TABANLI ÖĞRENME YAKLAŞIMI / YÖNTEMİ / TEKNİĞİ

Proje tabanlı öğrenme yaklaşımı içerik, etkinlikler, süreç ve sonuç öğelerinden oluşmaktadır (Başbay, 2007, 72). İçerik öğesi, öğrencinin farklı kaynaklara ulaşması ve sorunu çözmek için ulaştığı bilgileri ifade etmektedir. İçerik, gerçek yaşamda yer yer alırmış gibi ve bütüncül bir bakış açısıyla ele alınır. Dolayıyla değerler eğitimi, temelde gerçek yaşamda var olan sorunlar üzerinde odaklandığı için, proje tabanlı öğrenme de içerik, toplumsal veya bireysel hayatı olumsuz yönde etkileyen sorunlardan oluşabilir. Proje tabanlı öğrenmenin etkinlik öğesi, içerik öğesinde belirlenen problemi çözmek için öğrencilerin araştırma yapmasını vurgulamaktadır. Bir bakıma etkinler, öğrencinin öğrendiklerini, gerçek yaşamda karşılaştığı problemlere uygulama biçimini göstermektedir. Değerler eğitimi açısından belirlenen problem, etkinlikler öğesi kapsamında, öğrenciler tarafından çözülmeye ve bunun için araştırma yapılmaya başlanılan durumu ifade etmektedir. Proje tabanlı öğrenme yaklaşımın süreç boyutu, öğrencilerin işbirliği içerisinde birbirleriyle veya bireysel çalışmalarını, teknolojik ve iletişim araçlarından yararlanılmasını ve yaşamın farklı alanlarını tanılamalarını göstermektedir. Bu bağlamda, değerler eğitimi bakımından içerik öğesinde belirlenen problem, etkinlik ve süreç öğelerinin birlikteliğiyle somutlaşmakta ve çözülmektedir. Nitekim etkinlik öğesinin niteliği artırmak, öğrencinin ele aldığı problemi içerisinde yer aldığı sosyal ve fiziksel çevrenin imkân ve fırsatlarına dayanarak süreci yönetmesine bağlıdır. Sonuç, proje tabanlı öğrenme yaklaşımın son öğesini oluşturmaktadır. Bu öğe, problemin örneklere kanıtlanmasını, entelektüel ve mantıklı ürünlerin oluşturulmasını ifade etmektedir. Öğrenciden, değerler eğitimi açısından içerik öğesinde belirlediği,

etkinlik ve süreç boyutunda çözümü için ele aldığı problemi, sonuç aşamasında bir ürün olarak ortaya koyması beklenmektedir. Değer geliştirme/gerçekleştirme yaklaşımlarından biri olan ve problem çözme yöntemini de uygun olan "değer analizi" yaklaşımı aynı zamanda proje tabanlı öğrenme yöntemine de oldukça uygun bir yaklaşımdır. Çevrenin temiz tutulması, ortak görevlerin yerine getirilmesi, trafik kurallarına uyulması, okula geç kalma sorununun aşılması, sokak hayvanları ile ilgili çözümler üretilmesi gibi birçok sorun bu yaklaşımla değerlerle ilişkilendirilebilir. Değer analizinde, sorunu öğrencilere sunma, öğrenciler açısından sorunu belirleme, sorunu açıklama, soruna ilişkin bilgi ve kanıtlar toplama ve kanıtların doğruluğunu değerlendirme, olası çözüm yollarını belirleme ve değerlendirme, alternatif çözüm yolları arasından seçim yapma ve seçim doğrultusunda eylemde bulunma aşamaları izlenir (Meydan, 2012). Değer analizinde izlenen bu aşamalar, aynı zamandan proje tabanlı öğrenme yönteminin genel özellikleriyle örtüşmektedir.

SONUÇ

Öğretim yöntemleri ve teknikleri kuramsal temele dayanarak değerler eğitimine uygunluğu bakımından incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda;

1. Anlatım yöntemi,
2. Gezi-gözlem yöntemi / tekniği,
3. Eğitsel oyun yöntemi / tekniği,
4. Drama yöntemi / tekniği,
5. Örnek olay yöntemi,
6. Tartışma yöntemi,
7. Problem çözme yöntemi / tekniği,
8. İşbirliğine dayalı öğrenme modeli / yaklaşımı / yöntemi ve
9. Proje tabanlı öğrenme yaklaşımının / yönteminin teorik bağlamda değerler eğitimine uygun olduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Bu çalışma "Yeşilyurt, E. (2019). Değerler eğitimine uygunluğu açısından öğretim yöntem ve tekniklerinin incelenmesi: Bir derleme çalışması. EKEV Akademi Dergisi, 23(77), 121-146." kaynağı temele alınarak hazırlanmıştı

DİN KÜLTÜRÜ ve AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ DEĞERLERE ATFETTİKLERİ ANLAMLAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Dr. Öğretim Üyesi Ümit POLAT

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

DİN KÜLTÜRÜ ve AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ DEĞERLERE ATFETTİKLERİ ANLAMLAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

GİRİŞ

İnsanlar doğumundan itibaren değer eğitimi ile iç içedir. Ancak okulda verilen değer; bilinci, planlı ve programlı olursa daha etkili olabilir. Devletlerin eğitim politikalarının içinde vatandaşlarına değer kazandırma düşüncesi hâkimdir. İnsanoğlu tarih boyunca yaşadığı toplum ve doğa ile ilişkileri yoluyla hem kültürler ve uygarlıklar üretmiş hem de yaşamına anlam yükleyerek değerler sistemini oluşturmuştur. Ürettiği değerler sistemi ile düşünsel, ruhsal, toplumsal ve manevi yaşamını biçimlendirmiştir. Dolayısıyla insanlık tarihine bakıldığında ne kadar inanç, töre, kültür, uygarlık, ideoloji varsa o kadar da değerler sistemi anlayışının var olduğu görülmektedir (Bobaroğlu, 2001).

Latince' de değer kelimesi ''güçlü olmak, kıymetli olmak'' anlamlarına gelirken, Türkçe sözlükte (TDK 1998:538) '' bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü'' olarak tanımlamaktadır. Değerler neyin iyi neyin kötü olduğu ile ilgili yargılarımızdır (Veugelers ve Vedder, 2003). En genel tanımıyla değerler bizim yargılarımızı oluşturur denilebilir. Değerlerin tanımlarına bakıldığında sık karşılaşılan kavramlar inançlar, tutumlar, davranışlardır.

Değerler; felsefe, ilâhiyat, eğitim, sosyoloji, antropoloji ve psikoloji gibi farklı disiplinler ve bilim dalları tarafından ele alınan önemli bir konudur.

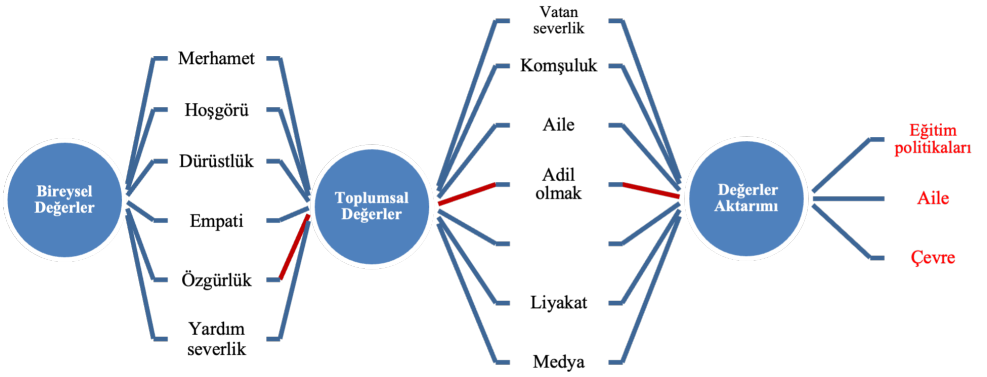
Aydın (2010:1) değerleri hayat amaçları ve ideal davranış şekilleri ile ilgili inançlarımız, davranışlara yön veren ölçütler olarak tanımlamaktadır. Özbay (2010:21) ise değeri '' toplumun çoğunluğu tarafından kabul görmüş, beğenilen, inanılan, istenen davranışlardır. Bu davranışlar toplumu meydana getiren diğer bireyler tarafından da benimsenir'', şeklinde ifade etmektedir. Doğan(2007:309) ise değeri, '' birey ya da toplumun kabul ettiği var olma ve hareket tarzı'' olarak tanımlamıştır. Değer kavramı birçok eğitimci tarafından tanımlansa da her birinde ortak noktanın doğru ve yanlışı, iyi ve kötüyü ayırt eden soyut ölçüler olduğu aynı zamanda toplum içerisinde birlik ve beraberliği sağlayan kabuller olduğu görülmektedir. Evrensel ve toplumsal değerlerin yanı sıra bir de ulusal değerlerden söz edilebilir. Ulusal değerlerde bir ulusu ulus yapan, yaşadıkları topraklar içerisinde o ulusun inançlarını, yaşam biçimlerini, duygularını yansıtan değerlerdir. Örneğin Türk ulusu için ulusal değerler; bayrağın ve şehitlerimizin kutsallığı, Atatürk, vatan, misafirperverlik, ulusun ve vatanın bölünmezliği gibi değerlerdir.

Değerler kısaca özetlenecek olursa: toplumun bütünselliğinin ayrışmaz bir parçası olarak hem toplumda düzeni sağlar hem de bireylerin toplum içerisinde kendilerini kontrol etmelerini ve benliklerini kazanmalarına yardımcı olur. İnsanlar doğdukları andan itibaren var oldukları sürece farklı toplumsal ortamlara girerler.

İlk girilen ortam aile olmak üzere yaş büyüdükçe, toplumdaki statü arttıkça okul ve iş çevreleri ile girilen ortamlar genişler. Buna bağlı olarak denilebilir ki değerler sadece kişinin kendi tercihleri doğrultusunda şekillenmez aynı zamanda aile, öğretmen, iş arkadaşları, sosyal çevrede insanın değer yargılarını şekillendirir.

Değer kavramı siyasetten iş dünyasına, tıptan akademiye, eğitimden medyaya kadar birçok alanda insanların üzerinde sıklıkla konuştukları kavramlardan birisi olmuştur. Değerlere dönüş, değerlere sahip çıkma, değerleri yaşatma gibi söylemlerle değerlere vurgu her geçen gün artmakta, her alan kendi perspektifinden bu konuyla ilgilenmektedir (Arslan ve Tunç Yaşar, 2006). Meseleye eğitim açısından baktığımızda da dünyada farklı isimler altında uygulanan ancak hepsi de genel çerçeve olarak aynı hedefe odaklanmış bulunan değerlerin eğitimi konusu ülkemizde de son yılların önemli ve güncel konularından birini oluşturmaktadır. Eğitim Şûralarında tavsiye kararları alınmakta ve bunların uygulanmasının önemi üzerinde durulmakta, öğretim programlarına değer eğitimi ile ilgili boyutlar eklenmekte, okulların ve öğretmenlerin bu süreçte sorumluluklar üstlenmesi beklenmektedir. Bu araştırmanın amacı, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi" öğretmen adaylarının değerlere yükledikleri anlamlar ile ilgili görüşlerinin tespit edilmesidir.

Araştırmada tarama modeli kapsamında, Bu araştırmada Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2015-2019 yılları için hazırlanan stratejik planlarda yer alan temel değerlerin analiz edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. Bakanlığın stratejik planlarında en çok yer alan on değer; toplumsal ve bireysel değerler olarak ele alınmıştır. Bireysel değerlerden; "Merhamet, hoşgörü, dürüstlük, empati, özgürlük, yardım severlik ".Toplumsal değerlerden; "vatanseverlik, komşuluk, aile, adil olmak, liyakat, medya" değerlerinden oluşmaktadır. Değerlerin aktarımında; Eğitim politikaları, Aile ve Çevre çok önemlidir.

Araştırmanın Önemi

Bu araştırmanın temel amacı, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni adaylarının bireysel ve toplumsal değerlerden oluşan kavramlar ilgili görüşler görüşleri alınarak, bu bağlamda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

a. DKAB öğretmen adaylarının bireysel değerlerden; " Merhamet, hoşgörü, dürüstlük, empati, özgürlük, yardım severlik " değerlerine yükledikleri anlam nedir?

b. DKAB öğretmen adaylarının toplumsal değerlerden; "vatanseverlik, komşuluk, aile, adil olmak, liyakat, medya" değerlerine yükledikleri anlam nedir? Sorularına cevap aranmıştır.

Yöntem

Araştırma Modeli ve Çalışma Grubu

Bu araştırma bir durumu, bir problemi betimleme amacı taşıdığı için araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmada veriler 12 adet değerlerle ilgili kavramlar verilerek ilk akıllarına gelen ifadelerin yazmaları istenmiştir.

Bu bağlamda araştırma betimsel bir durum saptaması niteliğindedir. Öğretmen adayları ile yapılan görüşmeler kaydedilmiş, kayda izin vermeyen katılımcıların görüşleri ise not alınmıştır. Yapılan tüm görüşmeler kâğıda aktarılmış, içerik analizi yaklaşımı ile analiz edilmiştir. Katılımcıların her bir soruya vermiş oldukları cevaplardan alt kodlamalar oluşturulmuş, belirlenen kodlar gruplanarak üst temada kategorileştirilmiştir. İçerik analizi yaklaşımında temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008:227). Çalışma kapsamında 2020-2021 eğitim öğretim yılı güz döneminde İslami İlimler Fakültesi Programında öğrenime devam eden 4. sınıf öğrencilerinde 60 kadın ve 50 erkek olmak üzere 110 kişiye ulaşılmıştır.

BULGULAR

1. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Bireysel Değerler İle İlgili Görüşleri

1.1. Bireysel Değerlerden "Merhamet " Değeri İle İlgili Önem Verilen Kavramlar

Tablo 1. Din Kültürü Öğretmen Adaylarının "Merhamet "Değerine Yükledikleri Anlamlar

MERHAMET

Çağrışım	Frekans	Yüzde
Anne	26	24,76
Vicdan	17	16,19
Sevecenlik	15	14,29
Acımak	14	13,33
Hassasiyet	10	9,52
İnsanlık	9	8,57
Allah	4	3,81
Olgunluk	3	2,86
Affetmek	3	2,86
Herkeste Olmalı	1	0,95
Koşulsuz Sevgi	1	0,95
Peygamber	1	0,95
Kalbini Dinlemek	1	0,95

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi öğretmenlerin adaylarının "Merhamet" kavramına yükledikleri anlamalara baktığımızda;;%24 Anne , %17 Vicdan ,%15 Sevecenlik, %14 Acımak, %10 Hassasiyet,%9 İnsanlık " kavramlarını kullanarak merhamet kavramını açıklamaya çalışmışlardır.

Toplumsal bir varlık olan birey, anne vasıtasıyla yaşama yönelir. Bu durum bireyin toplumsallaşmasının da ilk sürecini oluşturur. Bu süreçte çocuk, annenin varlığıyla kendini bütünleştirir. Çocuk bu dönemde ruhen olduğu kadar bedenen de anneye muhtaçtır. Anne, çocuğun tanımadığı dünyaya açılan penceresidir. Anne, hayatta gideceği istikameti bilmeyen çocuğa yön gösteren, onun geleceğini aydınlatan bir konumdadır. Çocuğun yaşamla tanışmasını ilk sağlayan ve bilmediği bir yaşamda yönelimlerini ilk gerçekleştiren annedir. Anne kavramının Türk toplumunda çok önemli bir işlevi vardır. "Merhamet" kavramı; vicdan, sevecenlik ve acımak, hassasiyet ve insanlık kavramları ile açıklamışlardır.

1.2. Bireysel Değerlerden "Hoşgörü" Değeri İle İlgili Önem Verilen Kavramlar

Tablo 2. Din Kültürü Öğretmen Adaylarının "Hoşgörü "Değerine Yükledikleri Anlamlar

HOŞGÖRÜ

Çağrışım	Frekans	Yüzde
Anlayış	65	60,75
Saygı	17	15,89
Tolerans	10	9,35
İnsani İhtiyaç	7	6,54
Affetme	6	5,61
Çok Okumak	1	0,93
İman	1	0,93

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi "Hoşgörü " değerine verdikleri cevaplarda;

Anlayış %60.75, Saygı %17 Tolerans%10,İnsani İhtiyaç %6:54 , Affetme% 5,61 kavramları ile açıklamışlardır.

Türk milletinin karakter yapısında hoşgörü vardır. Hoşgörü kavramı sözlüklerimizde; her şeyi anlayışla karşılama, olabildiği kadar hoş görme durumu olarak tanımlanarak, müsamaha ve tolerans sözcükleri ile eşanlamlı olarak kullanılmaktadır. Kişinin kendinden farklı düşünen inanç ve davranışlarda bulunan kişilere karşı saygılı, sevecen ve katlanılır olması hali, hoşgörüdür. Görmezden gelme, müsamaha, göz yumma, aldırış etmeme gibi kelimeler de aynı anlamda kullanılmaktadır. İnsanların, hangi dine mensup olurlarsa olsunlar farklı milletlerden ve kültürlerden gelmeleri, değişik düşünce ve görüşe sahip olmaları onların inançlarını da etkilemiş sonuçta din ve ibadette şekil yönünden farklılıklar ortaya çıkmıştır. Hoş görü anlayışı saygıyı, toleransı, insani ihtiyaçları ortaya çıkarmaktadır. Öğrenciler" anlayışlı olmak " kavramı ile" hoşgörü "kavramını anlamlandırmışlardır.

1.3. Bireysel Değerlerden Dürüstlük Değeri İle İlgili Önem Verilen Kavramlar

Tablo 3. Din Kültürü Öğretmen Adaylarının "Dürüstlük "Değerine Yükledikleri Anlamlar

DÜRÜSTLÜK

Çağrışım	Frekans	Yüzde
Gerçeğe Uygunluk	50	47,17
Tutarlılık	21	19,81
Hilesiz	10	9,43
Güven	10	9,43
Sözü Tutmak	4	3,77
Peygamber	3	2,83
Dinin Emri	1	0,94
Toplumda Eksik	1	0,94
Müslümanlık	1	0,94
Tarafsızlık	1	0,94
Ahlaklı Olmak	1	0,94
Korkusuzluk	1	0,94
Eksiksiz Olan	1	0,94
Empati	1	0,94

Yukarıdaki tabloda da;" dürüstlük "ile ilgili atfettikleri anlamlara baktığımızda; Gerçeğe Uygunluk %47:17, Tutarlılık %19:81, Hilesiz %9:43, Güven %9:43,Sözünde durmak %3,77 ifadelerini kullanmışlardır. Dürüstlük kavramı; doğruluk" olarak, diğer sözlüklerde ise "özü sözü bir olma", "olanı olduğu gibi yansıtma", "gerçeği saklamama", "bildiğinden, inandığından ve olduğundan başka türlü görünmeye veya göstermeye çalışmama" olarak tanımlanır. Eski Türkçedeki karşılığı samimiyettir. Öğrenciler dürüstlük kavramını "gerçeğe uygunluk" olarak tanımlarken aynı zamanda tutarlılık, hilesizlik, güven olarak da ifade etmişlerdir.

1.4. Bireysel Değerlerden Empati Değeri İle İlgili Önem Verilen Kavramlar

Tablo 4. Din Kültürü Öğretmen Adaylarının "Empati "Değerine Yükledikleri Anlamlar

EMPATİ

Çağrışım	Frekans	Yüzde
Duygudaşlık	66	69,3
Anlamak	13	13,65
Anlayış	8	8,4
Aynı Düşünme	3	3,15
Farklılık	3	3,15
Hissetmek	3	3,15
Düşünme	3	3,15
Uyarı	1	1,05
Vicdan	1	1,05
Karşıdakini Düşünmek	1	1,05
Karşılıklı Anlayış	1	1,05
Etkili İletişim	1	1,05
Telafi	1	1,05

Tabloya baktığımızda "Empati" kavramına atfettikleri anlamlarda:

Öğrenciler; Duygudaşlık %69,3, Anlamak% 13,65, Anlayış %8,4, Aynı Düşünme, Farklılık, Hissetmek, Düşünme %3,15 ifadelerini kullanmışlardır.

Her insan dünyaya, kendine özgü bir bakış açısıyla bakar; kendisini ve çevresini, kendisine özgü bir biçimde algılar. Bir insanı anlamanın en iyi yolu dünyaya onun bakış açısıyla bakılmasıdır. Bunun için kişinin rolüne girilerek onun yerine geçerek, olaylara bakış açısı ve algılama biçimi yakalanabilir. Empati, bir insanın kendisini karşısındaki insanın yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlamasıdır. Karşıdaki kişinin penceresinden bakmak, onun ne duyduğunu, ne hissettiğini, niçin öyle davrandığını, niçin öyle düşündüğünü anlayabilme becerisidir. Empatinin tam olarak gerçekleşmesinin üç kuralı vardır; Bir insanın kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak, olaylara onun bakış açısıyla bakmak, Karşıdakinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlamak ve hissetmek, O kişiyi anladığını ona ifade etmek. Öğrencileri "empati" kavramını duygudaşlık olarak ifade etmekle beraber, karşıdakini anlamak ve anlayışlı olmak olarak tanımlamışlardır.

1.5. Bireysel Değerlerden Özgürlük Değeri İle İlgili Önem Verilen Kavramlar

Tablo 5. Din Kültürü Öğretmen Adaylarının "Özgürlük "Değerine Yükledikleri Anlamlar

Özgürlük

Çağrışım	Frekans	Yüzde
İfade özgürlüğü	54	55,10
İnanç özgürlüğü	22	22,45
Vicdan özgürlüğü	17	17,35
Eğitim özgürlüğü	1	1,02
Seyahat	1	1,02
Haberleşme özgürlüğü	1	1,02
Basın özgürlüğü	1	1,02
Yaratıcılık	1	1,02

"Özgürlük" kavramına yükledikleri anlamlara baktığımızda:

İfade özgürlüğü%55,10, İnanç özgürlüğü % 22,45, Vicdan özgürlüğü% 17,35, Eğitim özgürlüğü, Seyahat, Haberleşme özgürlüğü, Basın özgürlüğü, Yaratıcılık %1,02 gibi kavramları kullanmışlardır.

İnsanın özgürlüğü, toplumsal hayatında insanın bir hakkı olarak karşımıza çıkmaktadır Son olarak insan, özgürlük ve iradesiyle toplumsal hayatta hem yasa koyucu hem de yasaya uyan roldedir ve özgürlüğünün yasaları altında başka bir otoriteye gerek duymadan yaşayabilen bir canlı olarak değerlendirilebilmektedir. Öğrencilerin özellikle özgürlük kavramı ile ilgili düşüncelerinde ilk sırayı "ifade özgürlüğü" almaktadır. İfade özgürlüğü; herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar.

İkinci sırada ise" İnanç özgürlüğü" vardır. İnanç Özgürlüğü; herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kendi tercihiyle bir dini kabul etme veya bir inanca sahip olma özgürlüğü ile tek başına veya başkalarıyla birlikte toplu bir biçimde, aleni veya özel olarak, dinini veya inancını ibadet, uygulama, öğretim şeklinde açığa vurma özgürlüğünü de içerir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 9. maddesi (düşünce, vicdan ve din özgürlüğü) aşağıdakileri öngörür: "1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir; bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya açık veya özel ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama topluca, kamuya özgürlüğünü de içerir.

2. Din veya inancını açıklama özgürlüğü, sadece yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel sağlık veya ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli sınırlamalara tabi tutulabilir.

1.6. Bireysel Değerlerden "Yardımseverlik" Değeri İle İlgili Önem Verilen Kavramlar

Tablo 6. Din Kültürü Öğretmen Adaylarının" Yardımseverlik "Değerine Yükledikleri Anlamlar

YARDIM SEVERLİK

Çağrışım	Frekans	Yüzde
Paylaşım	56	52,83
İnsanlık	18	16,98
İyilik	7	6,60
Karşılıksız	5	4,72
Kolaylaştırma	4	3,77
Mutluluk	4	3,77
İş Birliği	3	2,83
Destek	2	1,89
Sadece Parayla Olmayan	1	0,94
Sosyal Faaliyet	1	0,94
Maddi Destek	1	0,94
Huzur	1	0,94
Kenetlenmek	1	0,94
Suriyeliler	1	0,94
Duygusallık	1	0,94

Tabloda "Yardımseverlik" kavramı ile ilgili görüşler baktığımızda;

"%52,83 Paylaşım,%18 İnsanlık, %7 İyilik, % 4,72 Karşılıksız, %3,77 Kolaylaştırma, %3,77 Mutluluk, %2,83 İş Birliği kavramları ile görüşlerini ifade etmişlerdir. Öğrenciler, paylaşım, iyilik, ve yardımlaşmayı insanlık olarak tanımlamışlardır. Toplumları ayakta tutan " yardımlaşma" toplumun birlikte yaşama ve dayanışmasını sağlayan temel güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Yardımlaşma ile sorunları çözülen insanlar daha mutlu ve huzurlu bir hayat yaşar. Bu mutluluk ve huzur toplumun geneline yayılır. %52 bir oranla öğrenciler paylaşım olarak ifade etmişlerdir.

2. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Toplumsal Değerler İle İlgili Görüşleri Üzerine

2.1. Toplumsal Değerlerden Vatanseverlik Değeri İle İlgili Önem Verilen Kavramlar

Tablo 7. Din Kültürü Öğretmen Adaylarının "Vatanseverlik "Değerine Yükledikleri Anlamlar

VATANSEVERLİK

Çağrışım	Frekans	Yüzde
Şehitlik	27	25,00
Korumak	23	21,30
Sevgi	10	9,26
Mücadele	9	8,33
İşini Tam Yapmak	7	6,48
Kutsallık	7	6,48
Birlik Olmak	5	4,63
Fedakarlık	5	4,63
İman	4	3,70
Millilik	3	2,78
Bağlılık	3	2,78
Herkeste Olmalı	1	0,93
Kimlik	1	0,93
Sahip Çıkmak	1	0,93
15.Temmuz	1	0,93

Toplumsal değerlerden "Vatanseverlik" kavramı ile ilgili öğretmen adaylarının görüşlerine baktığımızda;

Şehitlik% 25,00, Korumak% 21,30, Sevgi%9,26, Mücadele%8,33, İşini Tam Yapmak%6,48, Kutsallık%6,48, Birlik Olmak%4,63, Fedakârlık %4,63, İman% 3,70, Millilik, Bağlılık% 2,78 kavramlarını kullanmışlardır. Türk Milleti için vatan, sadece karnını doyurduğu bir toprak parçası değil, atalarından kendisine miras kalmış mukaddes bir yadigâr, ecdadının şehit kanı pahasına korunabilmiş kutlu bir varlık, toprak altındaki ve üstündeki tarihi zenginliklerini, Türk kültür ürünlerini sinesinde saklayan bir hazinedir (Taşcıoğlu, 2018). Öğrenciler vatan kavramını "şehitlik "gibi kutsal kabul edilen bir kavramla özdeşleştirmişlerdir. Vatanı korumak ve sahip çıkmak aynı zamanda yaşadığı bu toprakları gönülden severek sahip çıkma olarak ifade etmişlerdir.

2.2. Toplumsal Değerlerden" Komşuluk" Değeri İle İlgili Önem Verilen Kavramlar

Tablo 8. Din Kültürü Öğretmen Adaylarının "Komşuluk "Değerine Yükledikleri Anlamlar

KOMŞULUK

Çağrışım	Frekans	Yüzde
Paylaşmak	21	22,58
Dert Ortağı	18	19,35
Güven	17	18,28
Yardımlaşma	16	17,20
Konut Yakınlığı	4	4,30
Sosyal İlişki	4	4,30
Anlayış	3	3,23
Yabancı Akraba	3	3,23
İhtiyaç	2	2,15
Sınır Ortaklığı	1	1,08
Yabancılar	1	1,08
Çevre	1	1,08
İkinci Aile	1	1,08
Dayanışma	1	1,08

Toplumsal Değerlerden "Komşuluk" kavramı ile ilgili görüşlerine baktığımızda;

Paylaşmak% 22,58, Dert Ortağı% 19,35, Güven% 18,28, Yardımlaşma% 17,20, Konut Yakınlığı, Sosyal İlişki%4,30 Anlayış ve Yabancı akraba %3,23 kavramlarla "komşuluk " kavramını ifade etmişlerdir. Komşu, birbirine bitişik veya yakın yerlerde yaşayanlar için kullanılır. Komşu olmanın doğurduğu birtakım hak ve görevlerin yanı sıra bunların sağladığı bir ilişkiler düzeni bulunmaktadır, buna komşuluk denir. İnsan varsa, karşılıklı bir ilişki vardır ve bize bir takım sorumluluklar yükler, karşılıklı bir takım haklar verir. Huzur içerisinde bir komşuluk bu hak ve sorumlulukları layıkıyla yerine getirmekle olur. Öğrenciler "Komşuluk" kavramına "paylaşmak, dert ortağı, güven ve yardımlaşma olarak düşüncelerini ifade etmişilerdir.

2.3. Toplumsal Değerlerden "Aile" Değeri İle İlgili Önem Verilen Kavramlar

Tablo 9. Din Kültürü Öğretmen Adaylarının " Aile" Değerine Yükledikleri Anlamlar

AİLE

Çağrışım	Frekans	Yüzde
Huzur	21	19,09
Her şey	16	14,55
Kurum	15	13,64
Okul	12	10,91
Sığınak	9	8,18
Güven	6	5,45
Başlangıç	5	4,55
Yapı Taşı	5	4,55
Dayanak	4	3,64
Sevgi	3	2,73
Destekçi	3	2,73
Kan Bağı	3	2,73
İhtiyaç	1	0,91
Mutluluk	1	0,91
Fedakârlık	1	0,91
Hısımlık	1	0,91
Vazgeçilmez	1	0,91
Bütünlük	1	0,91
Baba	1	0,91
Sorumluluk	1	0,91

Toplumsal Değerlerden "Aile" ile ilgili düşünceleri ise;

Huzur% 19,09, Her şey % 14,55, Kurum% 13,64, Okul% 10,91, Sığınak% 8,18, Güven % 5,45, Başlangıç, Yapı Taşı %4,55 kavramlarını ifade etmişlerdir.

Değerler eğitiminde en önemli etken kuvvet ailedir. Aile, bireylerin davranışlarına yön veren değerlerin ilk olarak verildiği toplumsal kurumlardandır. Aile, toplumsal yapının en küçük birimi ve gelecekte toplumu şekillendirmesi beklenen çocuğun sağlam bir karakter geliştirmesi bakımından ağır sorumluluklar yüklenmiş bir kurumdur. Türk toplumunda aile ilişkileri diğer toplumlarla kıyasladığımızda farklı ve sağlam temeller üzerine kurulmuştur. Netice olarak, insan hayatında önemli bir yeri olan değerlerin ilk öğrenilme yerinin aile olduğu bir gerçektir. Öğrenciler aile kavramını; huzur veren bir kurum olarak tanımlamışlar aynı zamanda ailenin "her şey olduğunu" ,sığınak, güven veren, yapı taşı olarak ifade etmişlerdir.

2.4. Toplumsal Değerlerden Adil Olmak Değeri İle İlgili Önem Verilen Kavramlar

Tablo 10. Din Kültürü Öğretmen Adaylarının "Adil Olmak " Değerine Yükledikleri Anlamlar

ADİL OLMAK

Çağrışım	Frekans	Yüzde
Hak Edilen	39	39,78
Tarafsızlık	27	27,54
Eşitlik	10	10,2
Adalet	8	8,16
Nesnel Olma	7	7,14
Düzen	3	3,06
Vicdan	2	2,04
Hz. Ömer	2	2,04
Allah	1	1,02
Notlar	1	1,02
Huzur	1	1,02
Terazi Burcu	1	1,02

Toplumsal Değerlerden "Adil Olmak" kavramı ile ilgili düşünceleri;

Hak Edilen %39,78, Tarafsızlık %27,54, Eşitlik % 10,2, Adalet% 8,16, Nesnel Olma %7,14 ve Düzen, Vicdan, Hz Ömer ifadelerini kullanmışlardır. Adalet bir toplumda, değerlerin, ilkelerin, ideallerin ve erdemlerin cisimleşmiş, hayata geçirilmiş olması, herkesin hak ettiği ödül ve ceza ile karşılaşması durumudur (Cevizci 1997: 11). Aynı zamanda adalet, hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme, doğruluk, herkese kendine uygun düşeni ve hakkı olanı verme gibi ifadelerle açıklanmıştır (TDK Türkçe Sözlük 1998: 21)."Adil olmak "kavramı ile ilgili öğrenciler: hak edilen, tarafsızlık, eşitlik ve adaletli olma ifadelerini kullanmışlardır.

2.5. Toplumsal Değerlerden Liyakat Değeri İle İlgili Önem Verilen Kavramlar

Tablo 11. Din Kültürü Öğretmen Adaylarının " Liyakat" Değerine Yükledikleri Anlamlar

LİYAKAT

Çağrışım	Frekans	Yüzde
İşin Layık Olana Verilmesi	24	32,88
Yaraşırlık	8	10,96
Adalet	7	9,59
İki Yüzlü	3	4,11
Hakkı Gözetmek	3	4,11
Erdem	2	2,74
Güzel İnsan	2	2,74
Haksızlık	1	1,37
Doğru Olan	1	1,37
Yeterlilik Seviyesi	1	1,37
Gösteriş	1	1,37
Güzel Enerjili	1	1,37
Siyaset	1	1,37
Hoşgörü	1	1,37
İyi Yönetici	1	1,37
Mertebe	1	1,37
Pişkinlik	1	1,37
Güven	1	1,37
Haddi Aşmak	1	1,37
Gösterişten Uzak	1	1,37
Bilgili Olmak	1	1,37
Yetenekli Olmak	1	1,37
Liderlik	1	1,37
Dürüstlük	1	1,37
Saygılı Olmak	1	1,37
Hizmet	1	1,37
Entelektüel	1	1,37
Donanımlı Olmak	1	1,37
Ölçülü Olmak	1	1,37
Ayrıcalık	1	1,37
Güvenilir	1	1,37

Toplumsal Değerlerden "Liyakat" kavramı ile ilgili öğretmen görüşlerine baktığımızda;

İşin Layık Olana Verilmesi % 32,88, Yaraşırlık % 10,96, Adalet% 9,59, İki Yüzlü %4,11, Hakkı Gözetmek %4,11, Erdem, Güzel İnsan %2,74 kavramlarını kullanmışlardır.

Liyakat: layık olma, yaraşma, yaraşırlık, uygunluk, yeterlilik, yetenek olarak tanımlanmaktadır. Öğrenciler "İşin Layık Olana Verilmesi", Yaraşırlık, Adalet ve Hakkı Gözetmek gibi kavramlar ile liyakati açıklamışlardır. Toplumda barışın, adaletin, huzurun sağlanması ancak bu kavramlara önem verilmesi, ehliyet ve liyakat sahibi insanların iş başına getirilmesiyle mümkün olabilecektir. Ehliyet ve liyakate bakılmaksızın işlerin yürütülmeye çalışılması halinde ise toplumsal düzenin işleyişinde aksaklıklar ortaya çıkacaktır.

2.6. Toplumsal Değerlerden "Medya "Değeri İle İlgili Önem Verilen Kavramlar

Tablo 12. Din Kültürü Öğretmen Adaylarının "Medya " Değerine Yükledikleri Anlamlar

MEDYA

Çağrışım	Frekans	Yüzde
Algı Oluşturan	18	17,48
İletişim	13	12,62
Yanlılık	13	12,62
Haber	13	12,62
Güvenilmez	12	11,65
Yalan	12	11,65
Tehlike	4	3,88
Yalan-Abartı	4	3,88
Siyaset	3	2,91
Bilgi Kaynağı	3	2,91
Vazgeçilmez	2	1,94
Güvenilmez	1	0,97
Abartı	1	0,97
Sosyal Medya	1	0,97
Zehir	1	0,97
Pişmanlıktır	1	0,97
Deccal	1	0,97

Toplumsal Değerlerden "Medya" ile ilgili görüşlere baktığımızda ise;

Algı Oluşturan % 17,48, İletişim, Yanlılık, Haber %12,62, Güvenilmez, Yalan % 11,65, Tehlike, Yalan-Abartı %3,88, Siyaset, Bilgi Kaynağı %2,91 kavramlarını kullanmışlardır. Medya değerlerimizi şekillendiren önemli bir araçtır. Önceleri televizyonun hayatımıza getirdiği değerler açısından olumlu olumsuz etkileri tartışılırken şimdileri sosyal medya insanların çokça zaman geçirdiği ortamlar halini almıştır. Özellikle öğrencilerin medya ile ilgili "Algı Oluşturan, yanlılık, güvensizlik, yalan haberler gibi kavramları kullanarak %50 lik bir oranla medyaya karşı olumsuz bir tutuma sahip oldukları görülmüştür.

Türkiye'de son yıllarda değerler eğitimine yönelik araştırmaların sayısı artmıştır. İlk olarak Millî Eğitim Bakanlığı 2010 yılında İstanbul'da Değerler Eğitimi Uluslararası Konferansı düzenlemiştir. Konferansta öğrencilerin sadece bilişsel olarak yetiştirilmesi değil, aynı zamanda tutum, davranış, beceri geliştirmeleri, iyi vatandaş iyi insan olmalarının hedeflenmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı sempozyumun sonrasında ilk kez '' Değerler Eğitimi Genelgesi" yayımlamıştır. Ardından 18. Milli Eğitim Şurası'nda değerler eğitimi '' Spor, Sanat, Beceri ve Değerler Eğitimi" başlığında ele alınmıştır (MEB,2010).

Ulusoy'a göre;(2010) Hangi değerlerin okullarda öğretilmesi gerektiği yönünde de araştırmalar bulunmaktadır. Okullarda hangi değerlerin daha önemli olduğunu belirtmeye yönelik bir araştırmada şu sonuçlar çıkmıştır: Araştırmaya katılanlar, çok önemliden daha az önemliye doğru şu şekilde bir sıralama yapmışlardır. Sorumluluk, dürüstlük, iyi vatandaş, saygı, işbirliği, hoşgörü, şeref, işe yarama (faydalı olma), iç disiplin, şefkat, adalet, doğruluk, hedef koyabilme, diğer insanlara hizmet, sebat (azim), seçme özgürlüğü, inançlı, cömert, bireysel haklar ve cesaret. Araştırmaya katılanlar sorumluluk sahibi olma, dürüst olma, iyi vatandaş olma ve saygılı olma değerlerine çok önem vermektedir. Cesaretli olma, bireysel haklar, cömert olma ve inançlı olma gibi değerler daha az önemli görülmüştür.

Bu çerçevede okulların değerlerin öğretimi ile ilgili yaklaşımlardan bütüncül bir şekilde yararlanarak değerleri belirlemesi, bu değerler konusunda öğrencileri bilgilendirmesi, bu değerleri anlamaları, içselleştirmeleri ve onlara göre davranış geliştirmeleri konusunda sorumluluk üstlenmesi son derece anlamlı ve bir o kadar da açık bir ihtiyaçtır.

Bu sonuçlar dikkate alındığında değerler eğitiminin ülke genelinde daha iyi anlaşılması, toplumsal ve bireysel farkındalığın arttırılabilmesi için değerlerin özellikle öğretmen adaylarına aktarılması konusunda programlar ve etkinlikler güncellenmelidir. Bununla birlikte değerler eğitiminde çevreye (medya, sivil toplum vs.) çok görev düşmektedir. Özellikle çocukların doğrudan yer aldığı ve ailelerin de katılımının sağlandığı çalışmaların gerçekleştirilmesi değerler eğitimi konusundaki eğitsel ve toplumsal farkındalığa daha fazla katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı "Değerler Eğitimi" ile ilgili amacı;

Türk Milli Eğitim Sistemi'nin temel amaçları arasında öğrenciler hem bedene ve ruhen sağlıklı, mutlu ve geleceğe umutla bakan, her şeyden önce iyi insan ve iyi vatandaş olma meziyetlerine sahip, bilgi, beceri, değer, tutum, davranışlarına sahip bireyler yetiştirmektir. Bu bağlamda köklü değerlerin eğitim süreçleri içerisinde kazandırılması ve yeni nesillere aktarılması gelecek neslin değerlerine sahip çıkması adına önemli bir adım olacaktır. Bu değerlerin aktarımında özellikle öğretmenler çok büyük bir rol üstelenecektir. Değerlerin aktarımında; Mevlana'nın pergel metaforunu da kullanarak ayağının biri Türk kültüründe olan diğeri evrensele uzanan değerler sistemi çalışması yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Arslan, Z. Ş. ve Yaşar, F. T. (2006). Yükselen "Değer" Kavramı Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım. DEM Dergi,1(1), 8-11
- Aydın, M. Z. (2010), "Okulda Çalışan Herkesin Görevi Olarak Değerler Eğitimi"
- Bobaroğlu, M. (2001). Değer üreten varlık olarak etik insan, Us Düşün ve Ötesi, 6, 1-6.
- Cevizci, Ahmet (1997). Felsefe Sözlüğü, 2. Bsk. , Ankar. , Ekin Yay.
- Doğan, İ. (2007) Sosyoloji: Kavram ve Sorunlar, Ankara: Pegem Yayıncılık
- Milli Eğitim Temel Kanunu (1973). Resmi gazete. Yayım Tarihi, 24, 1973. Erişim linki: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf
- Türk Dil Kurumu (1998), Türkçe Sözlük, 9. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Basımevi
- Özbay, M.(2010) Türkçe Öğretimi Yazıları Öncü Kitap , Ankara
- Taşcıoğlu, Ö.L.(2018). Değerler: Vatan. MDM- Millî Strateji Araştırma Kurulu. https://millidusunce.
- com/misak/degerler-vatan
- Ulusoy, K(2010) . Değer Eğitimi: Davranışçı Ve Yapılandırmacı Yaklaşıma Göre Hazırlanan Tarih Programlarında Değer Aktarımı, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Haziran 2010 Cilt 12 Sayı 1 (32-51).
- Veugelers, W. Ve Vedder P. (2003) . Values and teaching. '' Teachers and Teaching, V. 9(4), pp. 377-390
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008) Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayınları